

VERSENYKÉPESSÉGI JELENTÉS

2023

„Látni, amit mindenki lát, és gondolni, amit még senki sem gondolt.”

Szent-Györgyi Albert

VERSENYKÉPESSÉGI JELENTÉS

2023

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: Hergár Eszter

1013 Budapest, Krisztina körút 55.

www.mnb.hu

ISSN 2560-1261 (nyomtatott)

ISSN 2560-127X (on-line)

A Versenyképességi jelentés célja, hogy átfogó és hiteles képet adjon Magyarország versenyképességének olyan dimenzióiról, amelyekre a jegybank hagyományos makrogazdasági elemzéseiben kevesebb fókusz esik, noha meghatározó szereppel bírnak a gazdasági folyamatok alakulása szempontjából. A Magyar Nemzeti Bank 2016-ban jelentette meg a Versenyképesség és növekedés című könyvet a hazai versenyképességi folyamatok elemzése és a továbblépési lehetőségek feltárása céljából, majd a 2019. elején közzétett Versenyképességi program részletes helyzetelemzés mellett konkrét javaslatokat is tett a versenyképességi fordulathoz szükséges főbb beavatkozási területeken. A Versenyképességi jelentés a könyvben lefektetett elvek és a jegybanki versenyképességi programban azonosított strukturális területek és javaslatok mentén vizsgálja és értékeli hazánk versenyképességi pozícióját.

Versenyképesség alatt a gazdaság hosszú távú teljesítményét meghatározó tényezők összességének színvonalát értjük, amelyek kiterjednek többek között a termelékenységre, az emberi erőforrás mennyiségére és minőségére, a technológiai haladásra, a szabályozói környezetre, a vállalkozói attitűdre, a finanszírozási lehetőségekre, valamint a társadalmi és környezeti fenntarthatóságra. A versenyképességet nemzetközi összehasonlításban vizsgáló felmérésekhez hasonlóan a jelentés számos dimenziót vizsgál, és a számszerű eredmények mellett tartalmazza azok elemzését és értékelését is (időbeli és nemzetközi összehasonlításban).

A Versenyképességi jelentés Kuti Zsolt, monetáris politikáért, pénzügyi elemzésekért és statisztikáért felelős ügyvezető igazgató általános irányítása alatt készült. A Versenyképességi jelentés elkészítésében a Versenyképességi és strukturális elemzési főosztály, a Monetáris politika és pénzpiaci elemzés igazgatóság, a Költségvetési elemzések igazgatóság, a Közgazdasági előrejelzés és elemzés igazgatóság, a Pénzügyi rendszer elemzése igazgatóság, a Digitalizációs igazgatóság, a Hitelösztönzők igazgatóság, a Biztosítás- és pénztárfelügyeleti igazgatóság, a Pénzügyi infrastruktúrák és pénzforgalom igazgatóság, a Strukturált finanszírozás stratégiai igazgatóság, a Társadalmi kapcsolatokért felelős igazgatóság, valamint a Budapesti Értéktőzsde munkatársai vettek rész. A jelentést Virág Barnabás, Monetáris politikáért, pénzügyi stabilitásért és nemzetközi kapcsolatokért felelős alelnök hagyta jóvá.

A Versenyképességi jelentés készítése során a 2023. decemberig rendelkezésre álló adatokat vettük figyelembe.

Tartalom

1. Vezetői összefoglaló	7
2. A Versenyképességi jelentés keretei	9
2.1. A Versenyképességi jelentés célja	9
2.2. Magyarország versenyképességi helyzetének rövid összefoglalása és a szükséges tovább lépési irányok	12
2.3. MNB Versenyképességi Index 2023	18
3. A makrogazdaság helyzete és a versenyképességi rangsorok eredményei	22
3.1. Magyar makrogazdasági környezet	22
3.2. Nemzetközi versenyképességi rangsorok eredményei	31
4. Versenyképességi indikátorok	35
4.1. Új pénzügyi modell	35
4.2. Háztartási megtakarítások aktivizálása	48
4.3. Kkv stratégia	52
4.4. Külgazdaság és gazdaság szerkezet	59
4.5. Munkaerőpiac	66
4.6. Területi és társadalmi felzárkózás	75
4.7. Családbarát program	83
4.8. Egészséges társadalom	89
4.9. Tudásalapú társadalom	98
4.10. Kutatás-fejlesztés és innováció	108
4.11. Állami hatékonyság	115
4.12. Modern infrastruktúra	121
4.13. Versenyképes energiafelhasználás	127
4.14. Zöld gazdaság	132

1. Vezetői összefoglaló

A Magyar Nemzeti Bank Versenyképességi jelentésének célja, hogy átfogó és objektív képet nyújtson Magyarország versenyképességéről. A versenyképesség elemzése az MNB számára kulcsfontosságú, mert az alapvetően határozza meg a gazdaság hosszú távú növekedési potenciálját és hat az aktuális gazdasági folyamatokra is. Az MNB megközelítése szerint egy nemzetgazdaság akkor számít versenyképesnek, ha a rendelkezésére álló erőforrásait optimálisan hasznosítja a lehető legmagasabb szintű, de még fenntartható jólét elérése érdekében. A versenyképes gazdasági működéshez elengedhetetlenek a szilárd alapok, mint a stabil makrogazdaság és pénzügyi szektor, a hatékony állami működés, a megfelelő színvonalú infrastruktúra, a versenyképes energiagazdálkodás, a zöld és digitális átállás támogatása, az erős és termelékeny hazai vállalati szektor, a kedvező demográfiai folyamatok, a rugalmas munkaerőpiac, illetve a minőségi humán tőke tartós rendelkezésre állása. Az MNB a Versenyképességi jelentésben 160, 95 százalékból objektív mutató segítségével mutatja be Magyarország aktuális versenyképességi helyzetét, illetve lehetséges kitörési pontjait a régiós és uniós versenytársakkal összevetve. Jelen kiadvány 2022. évi, vagy az azt megelőző legutóbbi elérhető adatokra épül.

A 2023. évi MNB Versenyképességi Index alapján Magyarország az előző évhez képest két pozíciót rontva a 19. helyen végzett az Európai Unió 27 országának versenyképességi rangsorában. Magyarország 46,6 pontot ért el, ami 4,8 ponttal alacsonyabb az európai uniós országok átlagánál (51,4 pont). 2023-ban 12 uniós ország eredménye javult, 15 ország eredménye romlott. Magyarországot az előző évi rangsorhoz képest Olaszország és Lengyelország előzte meg 2023-ban. Relatív versenyképességi pozíciónk enyhén a visegrádi országok átlaga alá romlott, és helyzetünk továbbra is gyengébb az EU átlagánál, valamint jelentősen elmarad a leginkább fenntartható növekedési pályával rendelkező öt északi tagállam átlagától.

A 14 vizsgált versenyképességi területből 9 esetben romlott hazánk teljesítménye, köztük a 21. század olyan kulcsterületein, mint a humán tőke minősége és a digitalizáció. Magyarország pontszámában számottevő visszaesés történt a *Háztartási megtakarítások aktivizálása* (-8,0 pont) és a *Külgazdaság és gazdaságszerkezet* (-6,7 pont) területeken, de romlott a teljesítményünk például a *Zöld gazdaság és a Versenyképes energiafelhasználás* területein is. 5 területen javult hazánk pontszáma, legnagyobb mértékben a *Kkv stratégia* (+8,3 pont) és a *Modern infrastruktúra* (+2,0 pont) esetében. Továbbra is jelentős elmaradás azonosítható azonban az EU és a közvetlen régiós versenytársaink átlagához képest is a humán tőke minőségét befolyásoló *Egészséges társadalom és Tudásalapú társadalom* területek esetében, köztük a 21. század kitörési pontját jelentő digitális készségek terén.

Magyarország a 2010-es évtizedben egyensúlyi felzárkózási pályára állt, ám a 2020-as évtized válsághullámai és a lelassult versenyképességi reformok egyensúlyvesztést eredményeztek. 2010 után a költségvetési, majd 2013-tól a monetáris politikai fordulat egyensúlyi felzárkózási pályára állította hazánkat, aminek köszönhetően a magyar gazdasági növekedés 2013 és 2019 között átlagosan 2 százalékponttal meghaladta az Európai Unió átlagát. A 2010-es évtized így az elmúlt évszázad gazdaságilag legsikeresebb periódusa volt, amelynek szilárd alapjai és a sikeres válságkezelés eredményeként hazánk gazdasági fejlettsége a koronavírus-járvány idején is tovább közeledett az Európai Unió átlagához, és 2022-re annak 76,1 százalékára emelkedett.

A reformok lelassulása és elhúzódása a magyar versenyképesség romlását, valamint a gazdaság egyensúlyi pozíciójának megingását okozta. A versenyképességi reformok elmaradása, továbbá a járvány- és az energiaválság következtében a relatív fejlettségi pozíciónk stagnált, valamint az egyensúlyi helyzetünk és a versenyképességi pozíciónk romlott. Az Európai Unió átlagához való közeledés ellenére az egy főre jutó GDP tekintetében hazánk 2020 óta a 21. helyen áll a tagországok fejlettségi rangsorában, versenyképességünk romlása pedig nemzetközi ragsorokban is tetten érhető. A legátfogóbb versenyképességi összehasonlításban, az IMD globális rangsorában Magyarország 7 helyet veszített 2023-ban. Közben régióinkból a lengyelek ugyanennyit léptek előre, amivel visszaelőzték hazánkat.

A globális tényezők mellett hazánk versenyképességi hiányosságai – az alacsony termelékenység, a gyenge verseny és a magas energiafüggőség – jelentősen hozzájárultak az elmúlt időszak magas, a régiótól érdemben elszakadó inflációjához

és a gazdasági növekedés megakadásához. A visegrádi országokkal szemben kialakult inflációs többletünk közel kétharmadát az élelmiszerárak okozták, amiben számottevő szerepet játszottak a magyar élelmiszeripar strukturális hiányosságai és a szektorban jelentkező túlzott profitorientáltság. Az uniós országok közül a magyar élelmiszeripar munkatermelékenysége a 2. legalacsonyabb, ami érzékenyebbé teszi a hazai ágazatot a külső költségsokkokkal szemben. Ennek eredményeként 2022-ben a magyar élelmiszeripar profitorientáltsága a korábbi évek átlagának több, mint 18-szorosa, a mezőgazdaságé pedig a 2,5-szerese volt, ami jelentős hatást gyakorolt a hazai élelmiszerek fogyasztói áraira. Mindehhez járultak hozzá az energiafelhasználás és -gazdálkodás terén azonosított versenyképességi hiányosságaink. A magyar energiafüggőség az Unió átlagát enyhén, de a régiós átlagot jelentősen meghaladja, ami elsősorban a gazdaság magas energiatartalomára és a megújuló energiaforrások alacsony arányára vezethető vissza. Energiafüggőségünk érdemi csökkentése mind energetikai, mind inflációs és versenyképességi oldalról szükséges.

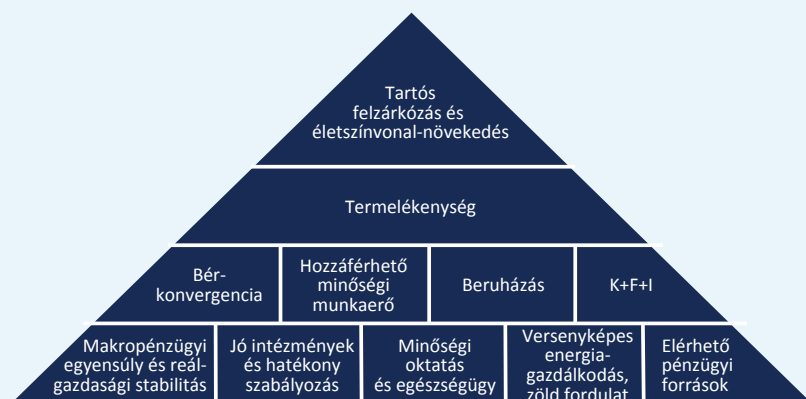
Annak érdekében, hogy folytatódjon az elmúlt évtized fenntartható felzárkózása és utolérjük az Európai Unió átlagos fejlettségi szintjét, az egyensúlyok mielőbbi helyreállítására és teljes versenyképességi fordulatra van szükség. A versenyképességi fordulathoz és a tartós felzárkózáshoz nélkülözhetetlen a magyar gazdaság átállítása a mennyiségiről a minőségi növekedési modellre, amihez átfogó strukturális reformok szükségesek. Hazánk kedvező teljesítménye a 2010-es években elsősorban mennyiségi mutatókon nyugodott, melyek javulásához az is hozzájárult, hogy a célzott reformok jelentős többsége az évtized elején került bevezetésre. A minőségi mutatókban ugyanakkor a reformok fokozatos lassulása miatt elmaradás mutatkozott. A minőségi növekedési modellre való átálláshoz nélkülözhetetlen a meglévő erőforrások hatékonyabb kihasználása és a termelékenység dinamikusabb növelése. Ehhez elengedhetetlen az elegendő számú, egészséges és képzett munkaerő, a vállalatok innovációs, digitalizációs és exportpiaci képességének erősítése, a finanszírozási források egyszerű és gyors hozzáférése, az állami bürokratikus terhek további csökkentése, valamint az energiahatékony és zöld gazdaság megteremtése.

2. A Versenyképességi jelentés keretei

2.1. A VERSENYKÉPESSÉGI JELENTÉS CÉLJA

Az MNB megközelítése szerint egy nemzetgazdaság akkor számít versenyképesnek, ha a rendelkezésére álló erőforrásait optimálisan hasznosítja a lehető legmagasabb szintű, de még fenntartható jólét elérése érdekében. Ahogy a sikeres gazdasági felzárkózásnak nincs univerzális receptje, úgy a versenyképességnek sincs általános, mindenki által egységesen elfogadott pontos definíciója, azonban az alapvető tényezők egy részének szükséges és előnyös jellegéről konszenzus áll fenn (2.1. ábra). A versenyképes gazdasági működéshez elengedhetetlenek a szilárd alapok, mint a stabil makrogazdaság és pénzügyi szektor, a hatékony állami működés, a megfelelő színvonalú infrastruktúra, a versenyképes energiagazdálkodás és zöld fordulat támogatása, a kedvező demográfiai folyamatok, az erős hazai vállalati szektor, a rugalmas munkaerőpiac, illetve a minőségi oktatás és egészségügyi ellátás. Ezekre építve lehet olyan jól működő és kiszámítható üzleti környezetet kialakítani, amely ösztönzi a beruházásokat és az innovációt, és ami a szakképzett munkaerő megbecsülésén keresztül elvezethet a termelékenység növekedéséhez és a tartós gazdasági felzárkózáshoz.

2.1. ábra
A versenyképesség stilizált struktúrája, alapjai és céljai

Forrás: MNB

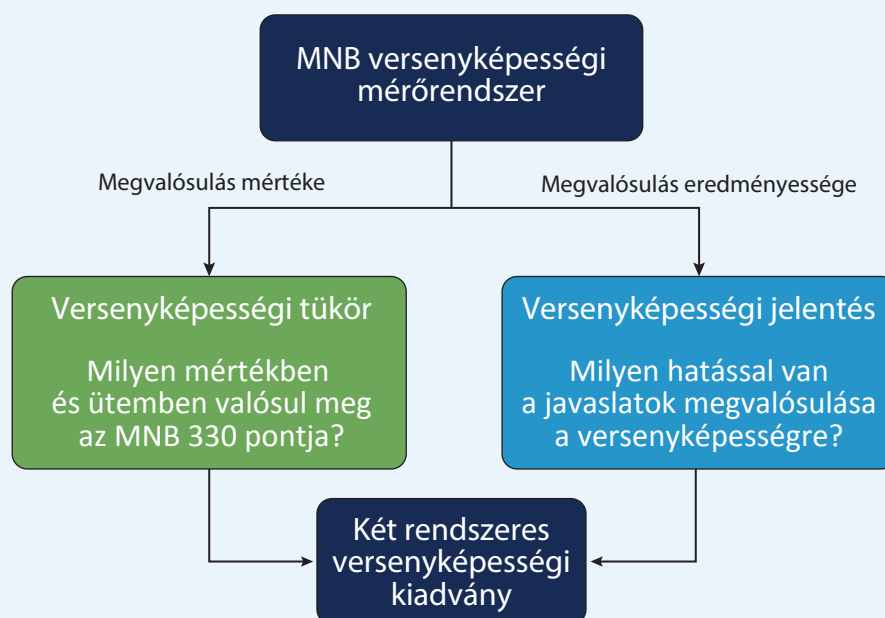
A Magyar Nemzeti Bank 2013 óta a törvényi felhatalmazásával összhangban, a korábbinál szélesebb látókörrel végzi a munkáját, amelynek részét képezi a versenyképesség elemzése is. Az elsődleges mandátum, az árstabilitás elérése és fenntartása, valamint a pénzügyi stabilitás biztosítása mellett a jegybank törvényi feladata az is, hogy – a rendelkezésére álló eszközökkel – támogassa a kormány gazdaságpolitikáját, valamint környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos politikáját. Magyarország a 2010-es években sikeres felzárkózási pályára állt, és hazánk EU-hoz történő felzárkózása a Covid-válság időszakában is folytatódott. A 2013-as növekedési fordulat óta a magyar gazdasági növekedés évente átlagosan 1,7 százalékponttal haladta meg az Európai Unió átlagát. 2022-ben hazánk fejlettsége az EU átlagának 76,1 százalékán alakult. A 2020-as évtized válsághullámai azonban kibillentették Magyarországot is a makrogazdasági egyensúlyából, amely mielőbbi helyreállítása nélkülözhetetlen a tartós felzárkózás biztosításához.

Az MNB elemzése alapján a fenntartható felzárkózás elengedhetetlen feltétele továbbra is a versenyképességi fordulat teljes megvalósulása hazánkban. Az MNB több kiadványában is tett már javaslatokat arra vonatkozóan, hogy milyen intézkedések megvalósítása szükséges ahhoz, hogy hazánk versenyképessége érdemben tovább javuljon. A 2016-ban megjelent *Versenyképesség és növekedés* című monográfia 50 javaslatot tartalmazott. Ezt követően az MNB 2018 nyarán terjesztette be a Versenyképességi Tanács elé az újabb, immár összesen 180 javaslatot tartalmazó műhelymunkáját. A versenyképességi munka következő lépéseként 2019 februárjában jelent meg a 330 pontot tartalmazó *Versenyképességi program*, amely a korábbi kiadványok eredményeire építve 12 területen fogalmazott meg javaslatokat. 2022 tavaszán az MNB újabb, a fenntartható egyensúlyi felzárkózást célzó 144 pontos javaslatgyűjteményt mutatott be.

Az MNB versenyképességi mérőrendszere két, rendszeresen megjelenő kiadvány segítségével értékeli a versenyképességi fordulat előrehaladását¹ (2.2. ábra):

- A **Versenyképességi tükör** azt vizsgálja és értékeli, hogy az MNB által a *Versenyképességi program*ban tett 330 versenyképességi javaslat esetében milyen intézkedések történtek. A kiadvány leíró fejezetei összefoglalják az egyes javaslatokhoz kapcsolódó intézkedéseket, az elemző fejezet pedig számszerűsíti a megvalósulás előrehaladását. A *Versenyképességi tükör* eddig négy alkalommal, 2019 és 2020 őszén, 2022 elején, valamint 2023 nyarán jelent meg.
- A **Versenyképességi jelentés** a legfontosabb versenyképességi mérőszámokat mutatja be objektíven. A jelentés célja, hogy bemutassa, mely versenyképességet meghatározó tényezőkben, mutatókban sikerült javulnia Magyarországnak az elmúlt évek során, illetve hol azonosíthatók nagyobb kihívások, növekedési potenciálok a régiós és uniós versenytársakkal összevetve. A kiadvány 2017-ben jelent meg először, kezdetben több mint 100 strukturális mutatót vizsgálva, majd 2020-tól évente került publikálásra, mintegy 160, többségében objektív mutató felhasználásával. Emellett a kiadvány 2020 óta minden évben egy kompozit mutató, a Versenyképességi Index segítségével is értékeli hazánk versenyképességi helyzetét nemzetközi összehasonlításban. Jelen kiadvány, az ötödik Versenyképességi jelentés 160 mutatót tartalmaz, melyek 95 százaléka objektív.

2.2. ábra
Az MNB Versenyképességi mérőrendszerének elemei

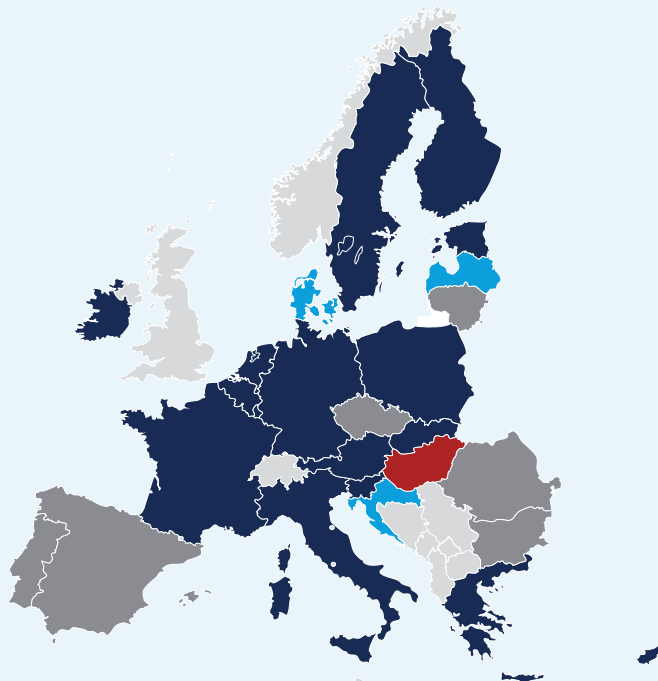

Forrás: MNB

¹ Az MNB Versenyképességi mérőrendszerének részletes bemutatása a *Versenyképesség mérésének módszertana* című, 2019-ben megjelent kiadványban olvasható. <https://www.mnb.hu/letoltes/a-versenykepesség-meresenek-modszertana.pdf>

Az MNB versenyképességi kiadványai nemzetközi összehasonlításban is széleskörűek és összetettek, mivel túllépnek a makrogazdasági aspektusokon és részletes elemzéseket is tartalmaznak. Jelenleg az Európai Unióban hazánkkal együtt 19 ország készít valamilyen nemzeti versenyképességi jelentést, és további 3 országban jelent meg versenyképességi kiadvány az elmúlt években (2.3. ábra). A nemzetközi versenyképességi jelentések a legtöbb esetben makrogazdasági mutatókra koncentrálnak, továbbá elemzés helyett alapvetően csak a mutatókra fókuszálnak. Emellett egyes nemzetközi szervezetek (például OECD, IMF, Európai Bizottság) a helyzetelemzésen felül ajánlásokkal is élnek az adott országok működésével kapcsolatosan, illetve bizonyos esetekben követik is e javaslatok megvalósulását.

2.3. ábra
Versenyképességi jelentést készítő országok az Európai Unióban

Megjegyzés: A sötétkék szín a versenyképességi jelentést az elmúlt 3 évben, a világoskék szín a versenyképességi jelentést valaha publikáló országokat jelöli. A sötétszürke szín a versenyképességi jelentést nem publikáló országokat mutatja.

Forrás: MNB-gyűjtés

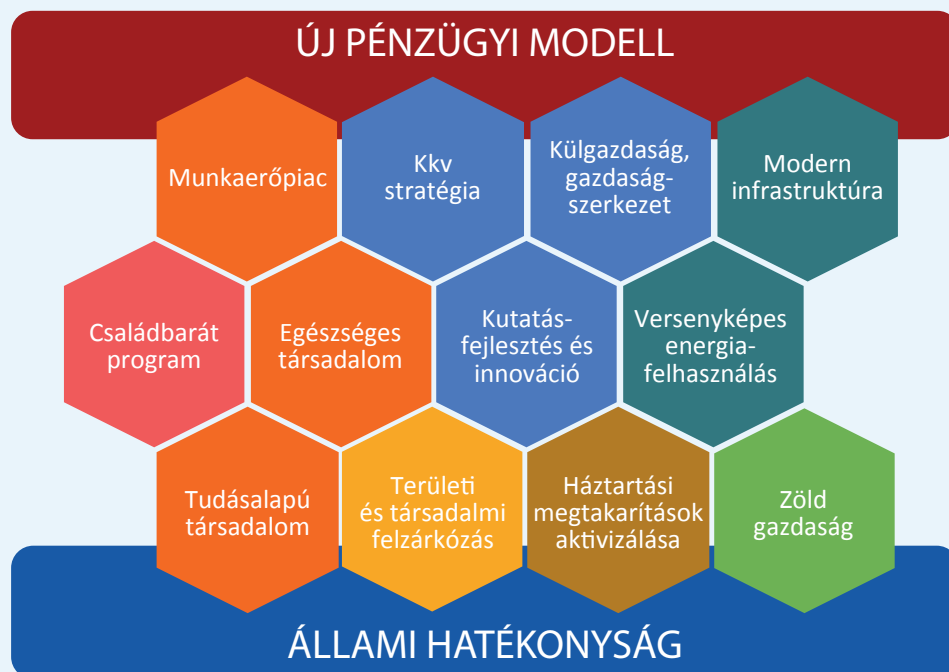
Az MNB Versenyképességi jelentésének célja, hogy átfogó és objektív képet mutasson Magyarország versenyképességéről. A kiadvány olyan dimenziókat is részletesen vizsgál, amelyekre a jegybank hagyományos makrogazdasági elemzéseiben kevesebb fókusz esik, noha meghatározó szereppel bírnak a – főként a hosszabb távú – gazdasági folyamatok alakulásában. Ezek az alapvetően strukturális jellegű területek és tényezők befolyásolják a gazdasági szereplők fogyasztási, megtakarítási és beruházási döntéseit, a pénzügyi egyensúlyt, a gazdaság potenciális növekedését, illetve mindezeket keresztül az elvárt hozamokat, az árszínvonalat és az inflációt is.

A Versenyképességi jelentés 14 területen vizsgálja Magyarország versenyképességi helyzetét nemzetközi összehasonlításban (2.4. ábra). A jelentés magában foglalja többek között a pénzügyi rendszer, az állam, a humán tőke, a vállalati szektor, az innováció, a környezeti fenntarthatóság és az infrastruktúra területek elemzését, továbbá tartalmaz egy makrogazdasági folyamatokat és a főbb nemzetközi versenyképességi rangsorok eredményeit összefoglaló fejezetet is. A kiadvány középpontjában Magyarország áll, amely az Európai Unió országaival és azon belül is kiemelten a visegrádi országokkal, valamint az északi legfenntarthatóbb uniós országokkal (Észak TOP5: Dánia, Észtország, Finnország, Hollandia és Svédország) kerül összehasonlításra. Az EU, a V3 és az Észak TOP5 átlagai alapvetően súlyozatlan számtani átlagként

szerepelnek az elemzésben. Jelen elemzésünk a 2022. évi adatokra épül, azonban több mutató esetében még nem állnak rendelkezésre 2022-es adatok, így esetükben az elérhető legfrissebb eredményeket használtuk fel.

2.4. ábra

A Versenyképességi jelentésben lefedett területek

Forrás: MNB

2.2. MAGYARORSZÁG VERSENYKÉPESSÉGI HELYZETÉNEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA ÉS A SZÜKSÉGES TOVÁBBLÉPÉSI IRÁNYOK

Magyarországon a 2010-es évtizedben sikeresen kialakultak a versenyképességi fordulathoz szükséges makrogazdasági feltételek, a fenntartható egyensúlyi felzárkózáshoz azonban a 2020-as évtized válsághullámai okozta egyensúlytalanságok korrekciója, valamint teljes versenyképességi fordulat szükséges. 2010 óta a költségvetési, majd 2013-tól a monetáris politikai fordulat egyensúlyi felzárkózási pályára állította hazánkat a 2020-as évtized elejéig. A magyar gazdaság teljesítménye az előző évtizedben megteremtett stabil alapok és a válságintézkedések eredményeként a koronavírus-válság időszakában is kedvezőbb volt, mint az EU átlagáé, így hazánk, bár a korábnál mérsékelt ütemben, de a 2020-22-es időszakban is folytatta felzárkózását az uniós átlaghoz. A magyar gazdasági növekedés 2013 és 2022 között átlagosan 1,7 százalékponttal meghaladta az Európai Unió átlagát. A magyar felzárkózásnál ugyanakkor dinamikusabb volt a 2010-ben hasonló vagy enyhén alacsonyabb fejlettségű Lengyelország és a balti országok felzárkózása, valamint a 2020-as évtized eleji válsághullámok nagyobb makropénzügyi egyensúlytalanságot eredményeztek Magyarországon főként a magas energiakitettségünk miatt. A tartós felzárkózáshoz nélkülözhetetlen a megbomlott egyensúlyi mutatóink újbóli tartós stabilizálása, valamint a teljes versenyképességi fordulat végrehajtása. A magyar növekedési modellt mielőbb át kell állítani tudás- és technológiavezérelt növekedési modellé, amely megfelel a zöld és digitális átállás kihívásainak. Ehhez elengedhetetlen az elegendő számú, egészséges és képzett munkaerő, a vállalatok innovációs, digitalizációs és export képességének erősítése, a finanszírozási források egyszerű és gyors hozzáférése, az állami bürokratikus terhek csökkentése, valamint az energiahatékony, zöld gazdaság megteremtése.

Az elmúlt években erősödött a hazai pénzügyi rendszer stabilitása és megkezdődött a digitalizációja, azonban növekedési tartalék azonosítható a hitelpenetráció prudens mélyítése, az eszközárnyos működési költségek csökkentése, a tőkepiaci diverzifikáció és a pénzügyi digitalizáció terén. A korábbi évek növekedése után 2022 második felében Magyarországon az orosz-ukrán háború kirobbanását követően kialakult magas inflációs környezet, illetve a belső kereslet visszaesése és a növekvő gazdasági bizonytalanságok hozzájárultak a vállalati hitelállomány bővülésének lassulásához, hasonlóan az Európai Unió egészében megfigyelt folyamatokhoz. 2022 végén a magánszektor GDP-arányos hitelállománya 32 százalék volt, ami érdemben alacsonyabb az eurozóna átlagánál, így továbbra is jelentős tér van a hitelezés prudens bővülése szempontjából. A hazai bankrendszer a jövedelmezőséget tekintve 2022-ben is az EU élmezőnyében végzett, azonban a kimagasló eszközárnyos működési költségek korlátot képeznek a jövedelmezőség és a banki termékek árazása szempontjából. A vállalati hitelek árazása szempontjából hazánk az uniós középmezőnyben helyezkedik el, a lakáshitelek felárai pedig a 2022-es mélypont után – a kamatkörnyezet alakulásával párhuzamosan – 2023-ban már emelkednek. Hosszabb távon a felárak tartós csökkenését segítené az árverseny, a működési költségek mérséklése és a digitális infrastruktúra mélyülése. A törlesztőrészeket kiszámíthatóságának növelését az elmúlt években több intézkedés és program (NHP programok, MFL termékek) is támogatta, melyek eredményeként 2022 elején a rögzített kamatozású forint alapú kkv-hitelek részaránya már meghaladta a 70 százalékot az új kibocsátásokon belül, a változó kamatozású háztartási hitelek pedig mára gyakorlatilag kiszorultak a piacról. Közép- és hosszútávon a bankszektor hatékonysága leginkább a fragmentálnak mondható piac konszolidációjával, a pénzügyi penetráció mélyítésével és a működési folyamatok további digitalizációjával javítható. Kedvező, hogy a pénzügyi intézményeknél a pandémia következtében bevezetett, ideiglenesnek szánt digitális megoldások sok esetben alapszolgáltatássá váltak. A pénzügyi intézmények digitális transzformációjával egyidejűleg a fejlett FinTech ökoszisztéma és az ezt támogató intézményi-jogszabályi környezet fejlesztése is kiemelt fontosságú. A vállalati forrásbevonás diverzifikálódásának növeléséhez 2019 óta az MNB Növekedési Kötvényprogramja sikeresen járult hozzá, aminek hatására a hazai vállalatikötvény-piac mérete már meghaladja a visegrádi átlagot. Ennek ellenére a hazai pénzügyi közvetítés hiányosságai közé sorolható továbbra is az alternatív (tőzsdei, kötvénypiaci) finanszírozási csatornák mérsékelt szerepe és egyes társadalmi csoportok alacsony pénzügyi bevonódása, amelyek versenyképességi tartalékot jelentenek hazánk számára.

Miközben az elmúlt években jelentősen csökkent az államadósságon belül a külföldi tulajdon aránya, a háztartások államadósság finanszírozásába való fokozott bevonása tovább csökkentheti hazánk pénzügyi sérülékenységet és támogathatja a fenntartható felzárkózás hosszú távú finanszírozását. A koronavírus-járvány következtében megugró költségvetési hiány és államadósság, az orosz-ukrán háború és az emelkedő infláció árnyékában bizonytalanabbá váló külső környezet mellett különösen fontos a háztartások magas megtakarítása, valamint az államadósság belső forrásokból történő finanszírozása. A lakosság állampapír-állománya 2011 óta közel 14-szeresére nőtt, amihez jelentősen hozzájárult a MÁP+ 2019. júniusi bevezetése. A 2022-es évet az infláció emelkedése következtében a MÁP+ és az inflációkövető PMÁP közti fokozatos átváltás határozta meg, de az újra bevezetett BMÁP és az intézményi papírok (DKJ, államkötvény) iránti háztartási kereslet is megugrott. A lakossági állampapírok változatos termékpalettája a háztartásokat megtakarításaik növelésére ösztönzi, ami a folyó fizetési mérleg stabilizálásával támogatja a fenntartható gazdasági növekedést és a pénzügyi, illetve makrogazdasági stabilitást.

A magyar kkv-k termelékenysége érdemben nőtt az utóbbi években Magyarországon, a hazai gazdaság versenyképességének erősítése érdekében azonban továbbra is kitörési pont a vállalati dualitás mérséklése, a digitális üzleti megoldások és az exportáló kkv-k arányának emelése, valamint a K+F forrásfelhasználás hatékonyságának erősítése. A magyar kkv-k relatív termelékenysége több mint 7 százalékponttal közeledett a belföldi nagyvállalatokéhoz 2010 és 2021 között, azonban a kkv szektor termelékenysége a nagyvállalatnak továbbra is csupán az 54 százalékán alakul, ami továbbra is számottevő dualitást jelez. A felzárkózási folyamatot egy magasabb reál beruházási ráta támogatná. Noha a teljes vállalati körben a 2021. évi nominális beruházási ráta a 16,2 százalékos értékével az 5. legmagasabb volt uniós összevetésben, a hazai reál-tőke-képződés lelassult. A kkv-k termelékenységbeli felzárkózásához nélkülözhetetlen a digitális és zöld átállás is. Az elmúlt időszakban egyre több kkv tett lépéseket a digitális technológiák és a környezeti fenntarthatóság terén, azonban továbbra is jelentős a fejlesztési potenciál mindkét területen. A kkv-k számára az exportpiaci aktivitás is fontos kitörési pontot jelenthet. Az export továbbra is koncentrált tevékenység hazánkban: a magyar kkv-k közül mindössze 5,2 százalék exportál, míg az EU átlaga 7,4, az északi legfenntarthatóbb országoké pedig 10,2 százalék. Magyarországon a legnagyobb 20 vállalat adja az exportteljesítmény 30 százalékát, míg Lengyelországban az export csak körülbelül fele

ilyen mértékben koncentrált tevékenység. A versenyképességünk szempontjából lényeges szempont az export szerkezete és az export hazai hozzáadott értékének növelése, amit több tudásintenzív szolgáltatás használata, valamint tudásintenzív munkakörök létrehozása támogathat. A digitalizáció, a fenntarthatóság és a külpiaci aktivitás növelése mellett a kkv-k innovációs teljesítményének erősítése is kiaknázatlan tartaléka a hazai gazdaságnak. A termékinnovációban, valamint az innovációs célú együttműködésben aktív vállalkozások arányát tekintve történt előrelépés, azonban hazánk továbbra is az uniós rangsor utolsó harmadában helyezkedik el. Az innováció és a K+F tevékenységek hatékonyságának növelése a nemzetgazdaság egészében támogatná a termelékenység növekedését, és így a fenntartható felzárkózást. Az évente bejegyzett új szabadalmak száma számottevően elmarad az uniós és a visegrádi átlagtól, ami a növekvő kutatás-fejlesztési kiadások mellett részben a forrásfelhasználás nem megfelelő hatékonyságára utal.

A foglalkoztatás historikusan magasan alakul hazánkban, azonban előretekintve kulcsfontosságú a sérülékenyebb csoportok munkaerőpiaci aktivitásának emelése, valamint a 2023-ban csökkenő reálbérek ismételt emelése a termelékenységnövekedéssel összhangban. Magyarországon a 2010-es évtized folyamatosan javuló munkaerőpiaci folyamatait 2020-ban a koronavírus-válság átmenetileg megtörte, azonban azóta a foglalkoztatás historikusan magasan alakul. A gazdaság újraindulásával megkezdődött a munkaerőpiac visszarendeződése, amihez jegybanki és kormányzati intézkedések is hozzájárultak, így 2022-ben a foglalkoztatási ráta a 15–64 évesek körében 74,4 százalékra emelkedett, ami a piacgazdasági időszakban mért legmagasabb érték. A magyar mutató meghaladja az EU és a visegrádi versenytársaink átlagát is. A foglalkoztatás emelkedésével párhuzamosan a munkanélküliségi ráta is javult a Covid-válságot követő időszakban, és 2022-ben 3,6 százalékra csökkent, ami kedvezőbb az uniós átlagnál. A munkaerőpiac feszessége tovább nőtt 2022-ben, azonban továbbra is jelentős tartalékok vannak a sérülékenyebb munkaerőpiaci csoportokban, elsősorban a fiatalok, a nyugdíj körüliek és az alacsony képzettségűek körében. A munkaerőhiány az ágazatok széles körét érinti hazánkban, különösen például a feldolgozóipart és az IT szektort. 2022-ben a magyar átlagbér nőtt a legnagyobb mértékben az EU-ban nominálisan (nemzeti számlás adatok alapján), reálértéken a növekedés a megemelkedett infláció miatt azonban csupán mintegy 2 százalék volt, 2023-ban pedig csökkent a keresetek reálértéke. A magyar átlagbér továbbra is az egyik legalacsonyabb az EU-ban, a vásárlóerő-paritáson számított bérszint ugyanakkor összhangban van a munkatermelékenységünk szintjével, amely az uniós átlag 70 százaléka körül alakul. A versenyképesség és a fenntartható felzárkózás szempontjából fontos, hogy a bérkonvergencia hosszú távon az annak fedezetül szolgáló termelékenységnövekedéssel párhuzamosan következzen be. Hazánkban továbbra is jelentős területi különbségek vannak, ami a munkaerőpiaci mutatókban is megfigyelhető. Az ország fejlettebb (főleg nyugati) vármegyéiben és a fővárosban az átlagnál kedvezőbbek a munkaerőpiaci és jövedelmi mutatók. A jövedelmi és vagyoni különbségek terén Magyarország hagyományosan az alacsonyabb egyenlőtlenségű országok közé tartozik globális és európai uniós összehasonlításban is, és az egyenlőtlenségek alakulására a Covid-válság sem volt érdemi hatással.

Magyarországon az elmúlt évtizedben javuló demográfiai folyamatokat figyelhattunk meg, azonban a termékenységi ráta 2,1-re növelése és a születéskor várható élettartam emelése biztosíthatja egyedül a fenntartható felzárkózás társadalmi bázisát, amihez hatékony, a gyermekvállalást ösztönző családpolitika szükséges. A termékenységi ráta a 2011. évi történelmi mélypontot jelentő 1,23-as értékhez képest 2021-re jelentősen, 1,61-re emelkedett, ami magasabb az uniós és a régiós átlagnál. A ráta emelkedéséhez a kedvező gazdasági környezet és a 2010 utáni bőkezű családpolitikai intézkedések is hozzájárultak. 2022-ben a KSH adatai alapján azonban a mutató egy évtizedes emelkedő trendje megtört, és csökkent. A termékenységi arányszám továbbra is elmarad a népesség reprodukciójához szükséges 2,1-es értéktől. A népességszám alakulásának másik meghatározó tényezője a születéskor várható élettartam, amely a koronavírus-járvány következtében 2,2 évvel, a 2009. évi szintre esett vissza. A magyar nők jelenleg 3,9 évvel, míg a férfiak 5,3 évvel élnek kevesebbet, mint az uniós átlag. A demográfiai folyamatok tekintetében az idősödés is egyre nagyobb kihívást jelent. A 65 évnél idősebb népesség aránya 2022-ben 20,5 százalékot tett ki, ami kismértékben alacsonyabb az uniós átlagnál, ám meghaladja a visegrádi országok átlagát. Hosszú távon a gazdasági növekedésre jelentős befolyással van a munkaképes korú lakosság létszáma, melynek növelése a termékenységi ráta és a születéskor várható élettartam emelkedésével érhető el. A GDP-arányos állami családtámogatási kiadások nemzetközi összevetésben magasak hazánkban, de legalább ilyen fontosak lennének azok az ösztönzők, amelyek segítik a munka és a családi élet közötti egyensúly megteremtését. 2022-ben mindössze a magyar nők 6 százaléka dolgozott részmunkaidőben, mely arány jelentősen elmarad az uniós átlagtól (28,4 százalék).

Az egészségesen várható életévek száma emelkedett az elmúlt években hazánkban, azonban jelentős tér van még a lakosság egészségi állapotának javításában, amit az egészségtudatosság és megelőzés széleskörű elterjedése mellett az intézményi finanszírozás megerősítése támogathat leginkább. Az egészségesen várható életévek száma Magyarországon 2021-ben mindkét nem esetében (nők 63,5 év, férfiak 61,6 év) meghaladta a többi visegrádi ország átlagát, azonban alacsonyabb volt az uniós átlagnál. Az egészséges életmódra törekvés még nincs kellőképpen jelen a magyar lakosság körében, amit a morbiditási és a mortalitási mutatók is alátámasztanak. Az elhízott felnőtt lakosság aránya (24 százalék), valamint a viselkedési kockázatokra visszavezethető halálozások aránya (47 százalék) mutatók hazánkban a második legkedvezőtlenebbek az Európai Unióban, a rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya pedig nálunk a legmagasabb. Ez rámutat arra, hogy megelőzéssel és egészséges életmóddal a betegségek egy jelentős része elkerülhető lenne a magyar társadalomban, ami érdemi felzárkózási tartalékot is jelent. A gyermekek oltási rendszere ugyanakkor világszinten is kiemelkedő színvonalú. Magyarország GDP-arányos egészségügyi kiadásai 2 év alatt 1,1 százalékpontot emelkedtek (7,4 százalékra), ám még így is a 6. legalacsonyabbak az Európai Unióban 2021-ben. A hazai egészségügyi rendszer egyik problémája, hogy az egészségügyi magánkiadások nem intézményesült formákban kerülnek elköltésre, azonban az előtakarékosság, az egészségpénztárak vagy az egészségbiztosítások segítenének az egészségügyi kiadások fedezésének tervezhetőségében. Magyarország átlagon alul teljesít az Európai Unióban az egészségügyi ágazat humánerőforrás-ellátottságában is, ugyanis a praktizáló orvosok és főként az egészségügyi szakdolgozók lakosságarányos száma alacsonyabb az uniós és a régiós átlagoknál. A magyar egészségügy számos olyan hatékonysági tartalékkal rendelkezik, amelyek kiaknázásával a kiadás növelése nélkül is javítható lenne a rendszer fenntarthatósága. Egy átlagos kórházi tartózkodás hazánkban 2 nappal hosszabb az uniós átlagnál, ami főként a szociális és az egészségügyi ellátórendszer közötti hiányos együttműködés eredménye.

A tudás- és innovációvezérelt gazdasági modell alapja a jól képzett munkaerő, amit a közoktatásban a modern készségek intenzívebb fejlesztése, a felsőoktatásban pedig a létszám és a minőség egyidejű emelése biztosíthat. Az oktatási rendszer eredményességét mérő nemzetközi tesztek azt mutatják, hogy a magyar diákok az elvárt módon megtanulják a tananyagot, ugyanakkor a tanultakat kevésbé tudják megfelelő mértékben alkalmazni a gyakorlatban. A tananyag való életben való alkalmazását vizsgáló legutóbbi, 2022-es PISA teszteken a magyar diákok teljesítménye matematika és szövegértés területén romlott, míg a természettudományok területén javult a 2018-as felmérés óta. Az EU és a többi visegrádi ország átlaga mind a három vizsgált területen hazánknál kedvezőtlenebbül alakult, így Magyarország közelebb került a nemzetközi átlagokhoz, mint a legutóbbi felmérésen volt. Hazánk esetében ugyanakkor továbbra is meghatározó szerepe van az eredményekben a diákok társadalmi-gazdasági-kulturális státuszának. 2020-ban Magyarország a GDP 3,7 százalékát fordította oktatási kiadásokra, ami lényegesen alacsonyabb a többi visegrádi ország és az Európai Unió egyaránt 4,5 százalékos átlagánál. A tanári pálya anyagi megbecsültsége hazánkban alacsonyabb más felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozásokénál: a közoktatásban dolgozók átlagos bére a felsőfokú végzettséggel rendelkezők csupán 55–62 százalékán alakul, ami a legalacsonyabb az OECD tag európai uniós országok között. Hazánkban a képzettség nélküli korai iskolaelhagyás mértéke (12,4 százalék) több mint kétszerese a többi visegrádi ország átlagának, továbbá a felsőfokú, és azon belül a reál végzettséggel rendelkezők aránya a legalacsonyabbak között van az Európai Unióban. Az élethosszig tartó tanulásban való részvétel hazánkban a felnőtt lakosság 8 százalékát érintette 2022-ben, ami alacsonyabb a régiós és az uniós átlagnál is. A felsőoktatási intézmények nemzetközi rangsorai alapján a magyar egyetemek nem tartoznak a világ élvonalába, ugyanakkor a hazai felsőoktatásban tanuló külföldi diákok aránya uniós összevetésben magasnak mondható. Alapvetően az oktatási rendszer két területén azonosítható fejlődési potenciál: az egyik a modern készségek fejlesztése, míg a másik a diplomával rendelkezők arányának növelése. Az idősebb korosztályok kompetenciáinál is találhatóak fejlesztendő területek, például a digitális készségek, a pénzügyi ismeretek és az idegennyelv-tudás vonatkozásában.

Számottevő előrelépés történt az elmúlt években a közigazgatás digitalizációja, valamint a hagyományos és modern infrastruktúra fejlesztése terén, e területek további fejlesztése azonban versenyképességi tartalékokat jelent az állami és a gazdasági hatékonyság erősítése szempontjából. A hatékonyság javításának egyik fontos eszköze az e-közigazgatás teljeskörű kiterjesztése, amely téren hazánkban kettősség figyelhető meg: miközben egyes részterületeken sikerül akár kimagasló teljesítményt is elérni az Unióban, addig a komplex indikátorok szerint jelentős tér van a fejlődésre. Például a lakosság magas arányban veszi igénybe az online közigazgatási ügyintéztést, azonban a digitális készségekben és a szolgáltatáskínálatban megmutatkozó lemaradás miatt az ENSZ e-közigazgatás fejlettség indexben a 3. legalacsonyabb értéket érte el hazánk. Az elmúlt évek gazdaságfehérítő intézkedéseinek – az online pénztárgép rendszer, az elektronikus közúti áruforgalom ellenőrző rendszer (EKÁER) és az online számlázás – bevezetése következtében 2010 és 2021 között a be nem fizetett áfa aránya (áfarés) Magyarországon csökkent a 4. legnagyobb mértékben az Európai Unióban. 2021-ben a magyar áfarés 4,4 százalék volt, miközben az EU átlaga ennek több mint másfélszerese. További előrelépést jelenthet a 2024 elején elinduló áfa-kiajánlás, melynek hatására a gazdasági szereplők terhei tovább csökkenhetnek. Az infrastruktúra fejlesztése területén jelentős előrelépések történtek, azonban további intézkedések szükségesek. A magyar vasúti és közúti hálózat sűrűsége megfelelő, de a minőségét illetően több tekintetben is van tér az előrelépésre. Hazánk vasúthálózata az 5. leg-sűrűbb volt 2021-ben az EU-ban, azonban a nagysebességű, villamosított és kétvágányú pályaszakaszok aránya alacsony. A közúthálózaton belül a gyorsforgalmi utak sűrűsége az uniós átlagnak megfelelő, de a hazai közutak közel fele rossz állapotú. A hazai internetes infrastruktúra sebességét és a vezetékes internet elterjedtségét illetően hazánk uniós éllovas, ugyanakkor az 5G technológia és a mobilinternet előfizetések elterjedésében Magyarországnak versenyképességi tartaléka van.

A hazai karbonsemlegesség elérése egyrészt a zöld, belföldön előállított és megfizethető energiamix biztosításával, másrészt a körforgásos gazdaság megteremtésével lehetséges, amely területeken számottevő Magyarország lemaradása.

Az energiafüggőséget leíró nettó energiainport mutató az elmúlt években trendszerűen emelkedett hazánkban, azonban 2022-ben az orosz-ukrán háború okozta energiaválság következtében enyhén csökkent. A magyar energiainport ennek ellenére még mindig enyhén meghaladja az uniós átlagot, valamint továbbra is érdemben magasabb a visegrádi és az északi TOP5 országok átlagánál. Az energiainport arányának mérséklésével csökkenthető lenne hazánk energiafüggősége, javítható folyó fizetési mérleg egyenlege, és amennyiben az import kiváltása zöld energiával történik, környezeti fenntarthatósága is. A megújuló energiaforrások 2014 és 2018 között csökkenő aránya 2019-ben megállt, majd a napelemek telepítése következtében 2020-tól lassú növekedésnek indult. 2023. szeptemberig a 2030-ra elérendő napelem-kapacitás 87 százaléka már megépült, azonban a napelemek további bővítésén túl jelentős tér van további környezetkímélő energiatípusok elterjedésében, mivel a hazai megújuló energia arány az EU-ban a 6. legalacsonyabb. A kormány 2030-ra 29 százalékos megújuló energia részarány elérését tűzte ki, ami érdemben elmarad a 42,5 százalékos uniós vállalástól. A kapacitások bővítése mellett a tárolás megoldása és a hálózati infrastruktúra felkészítése is elengedhetetlen a célok teljesítése érdekében. A magyar gazdaság energaintenzitása, vagyis az egységnyi kibocsátásra jutó energiaigény bár csökkenő pályán alakul, azonban továbbra is magas, az uniós átlag 1,7-szerese. Hazánkban az egy főre jutó szén-dioxid-kibocsátás alacsonyabb az EU átlagánál, míg az egységnyi megtermelt termékre jutó CO₂-kibocsátás hasonló az EU-s átlaghoz, azonban a légszennyezettség mértéke a 9. legmagasabb az Unióban. Magyarországon a környezetvédelmi adóbevételek és kiadások GDP-hez viszonyított mértéke csökkent az elmúlt években, és jelenleg mindkét mutató értéke alacsonyabb az uniós és visegrádi versenytársak átlagánál, így van tér az előrelépésre. 2023 első felében azonban a zöld államkötvények állománya az összes kibocsátott állampapír arányában elérte a 3,5 százalékot, amivel hazánk Európa éllovasai közé tartozik. Az MNB zöld célú elköteleződését mutatja, hogy tevékenysége 2021. augusztustól zöld mandátummal bővült, amivel a jegybank támogatja a hazai pénzügyi rendszer, és ennek révén a gazdaság klímabarát pályára állítására.

1. táblázat

Egyes versenyképességi mutatók alakulása

Mutató	2010	2019	2021	2022
Makrogazdaság				
GDP éves növekedési ütem (százalék)	1,1	4,9	7,1	4,6
Beruházási ráta (GDP százaléka)	20,1	27,0	27,2	28,2
Bruttó államadósság (GDP százaléka)	80,0	65,3	76,7	73,9
Háztartások állampapír-állománya (milliárd forint)	709	7 984	9 960	10 058
Nettó külső adósság (GDP százaléka)	52,9	6,9	7,5	9,4
GNI és GDP közötti eltérés (GDP százaléka)	-4,7	-2,6	-3,2	-3,1
Háztartások nettó pénzügyi vagyona (GDP százaléka)	69,9	106,3	116,7	104,6
Bruttó megtakarítási ráta (GDP százaléka)	20,8	27,5	26,8	25,9
Pénzügyi rendszer				
Bankrendszer sajáttőke-arányos jövedelmezősége (százalék)	0,1	14,7	13,4	12,7
THM alapú felár a hazai pénzneemben nyújtott lakáscélú hiteleknel (százalékpont)	-1,1	3,1	0,9	0,2
Vásárlások elektronikus fizetésének aránya (százalék)	10,1	32,1	40,8	43,5
Internetbankot használók aránya (százalék)*	34,9	54,1	63,2	68,5
Vállalati szektor				
Kkv-k nagyvállalatokhoz mért relatív munkatermelékenysége (százalék)	46,6	57,7	54,1	-
Vállalati beruházási ráta (GDP százaléka)	12,5	16,4	16,2	-
K+F kiadások a teljes gazdaságban (GDP százaléka)	1,1	1,5	1,7	1,3
Termékinnovációt folytató kkv-k aránya (százalék)*	9,6	13,4	19,5	19,9
Vállalati szektor hiteldinamikája (százalék)	-2,5	14,2	10,7	13,8
Humán tőke				
Termékenységi ráta (egy nőre jutó gyermekszám)**	1,25	1,55	1,61	1,52
Foglalkoztatási ráta a 15–64 éves korosztályban (százalék)	57,0	72,2	73,1	74,4
Munkanélküliségi ráta a 15–74 éves korosztályban (százalék)	10,8	3,3	4,1	3,6
Teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete (ezer forint)***	203	356	426	500
Kétgyermekes, átlagjövedelmet kereső család átlagos adóéke (százalék)	41,7	37,3	36,9	35,6
Egészségesen várható életevek (teljes népesség, év)	57,5	61,7	62,5	-
Egynapos és járóbeteg ellátás keretben elvégzett szűrővizsgálatok aránya (százalék)****	28,4	61,5	68,9	-
Reál végzettséget szerzők aránya (százalék)*	11,2	12,3	13,5	-
Élethosszig tartó tanulásban való részvétel (százalék)	3,0	5,8	5,9	7,9
Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett népesség aránya (százalék)*	30,6	20,0	19,4	18,4
Környezet, infrastruktúra, közigazgatás				
A be nem fizetett áfa aránya (százalék)	22,3	10,4	4,4	-
Interneten történő közigazgatási ügyintézés (százalék)	17,4	39,0	66,3	-
Települési hulladék újrahasznosítási aránya (százalék)	19,6	35,9	34,9	-
A vasúti hálózat sűrűsége (km/ezre km ²)****	98,7	121,9	124,5	-
5G mobilinternet készség (százalék)	-	7,5	60,3	60,3
Megújuló energiaforrások aránya (százalék)	12,7	12,6	14,1	-
A gáz ára a háztartások részére (PPS/kWh)	0,091	0,052	0,047	0,054
A gazdaság energiatenzitása (kg/1000 euro)	266,5	205,4	205,8	185,5
Egységnyi megtermelt termékre jutó szén-dioxid kibocsátás (tonna/ezre dollár)	0,22	0,16	0,15	-

Megjegyzés: *2010 helyett a következő elérhető év adata. **A 2022-es adat forrása KSH, a többi év forrása Eurostat. ***A 2019 előtti adatok csak a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokat tartalmazzák. ****2021 helyett 2020-as adat.

Forrás: Bloomberg, DIW-ECON, EKB, Európai Bizottság, Eurostat, KSH, MNB, OECD, Világbank

2.3. MNB VERSENYKÉPESSÉGI INDEX 2023

2.3.1. Az MNB Versenyképességi Indexének módszertana

Az MNB Versenyképességi jelentése kompozit index segítségével is értékeli Magyarország versenyképességi helyzetét nemzetközi összehasonlításban. A Versenyképességi jelentés 160 ábra és az ábrákhoz kapcsolódó részletes szöveges elemzések segítségével objektív és átfogó képet nyújt hazánk teljesítményéről, miközben az egyes területek összefoglalói igyekeznek feltárni az egyes mutatók közötti összefüggéseket, azok relevanciáját. Az országok teljesítményének rangsorolásához azonban az elemzés során használt mutatókból egy kompozit index létrehozására van szükség. Az MNB Versenyképességi Index lehetővé teszi mind a 14 versenyképességi terület eredményeit azonos súllyal figyelembe vevő, szinte teljes egészében (95 százalékban) objektív mutatókon alapuló átfogó kép bemutatását, ami számottevően megkönnyíti az eredmények értelmezését. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a kompozit index kiegészíti, és nem helyettesíti az adatok részletes elemzését.

Az MNB a Versenyképességi Index megalkotása során önálló módszertant alkalmazott. A pontszámítás 0 és 100 pont között skálázza az egyes országok teljesítményét minden mutató esetén, ahol a legjobban teljesítő ország 100 pontot kap, míg a többi ország pontszáma attól függ, hogy hány szórásnyi távolságra helyezkedik el a legjobban teljesítő ország értékétől. A legjobb értéktől egy szórásnyi távolságra elhelyezkedő ország 75 pontot kap, így a legjobb eredménytől 4 vagy több szórásnyi távolságban található országok kapnak 0 pontot. A módszertan előnye, hogy nem követeli meg az adatok normális eloszlását, illetve lehetővé teszi, hogy mutatóként eltérő legyen az optimálisnak tartott érték, azaz minden mutató esetében el lehet dönteni, hogy annak például minimális, maximális vagy akár átlagos értéke tekinthető optimálisnak. Az Index kiszámítása során a 4. fejezet minden nemzetközi összehasonlításban is értelmezhető ábrája azonos súllyal került bevonásra, így, ha egy ábrán több mutató is szerepel, akkor ezek a mutatók arányosan alacsonyabb súlyt kaptak a számítás során. Az egyes témakörök pontszáma a bennük szereplő mutatók pontszámainak számtani átlaga, míg a Versenyképességi Index összesített pontszáma a 14 vizsgált terület pontszámainak azonos súllyal vett számtani átlaga. Az Asztalos és szerzőtársai (2017)² által kidolgozott módszertan egyszerűen áttekinthető és reprodukálható, azonban a kapott eredmények nyilvánvalóan függenek a figyelembe vett tényezők körétől és a felhasznált mutatók minőségétől.

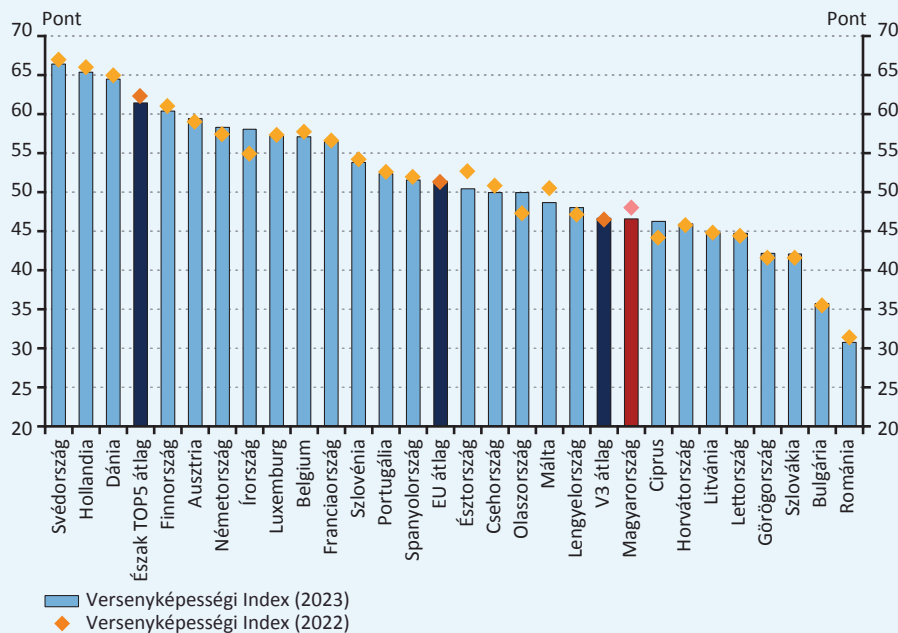
A Versenyképességi Index 2022-ben publikált eredményeihez képest néhány kisebb módszertani változás történt 2023-ban. Az előző évhez képest egyes mutatók kicserélődtek, azonban a 2022. évi mutatók 95 százaléka a 2023-as verzióban is szerepel. Viszonylag nagyobb változások történtek a *Kkv stratégia* és a *Kutatás-fejlesztés és innováció* fejezetekben, amiben főként a Világbank Doing Business című kiadványának megszűnése játszott szerepet. Ezen felül kisebb módszertani finomítások történtek a kiugró értékek kezelése kapcsán.

2.3.2. Az MNB Versenyképességi Indexének 2023-as eredményei

Az MNB versenyképességi rangsorában Magyarország a 19. helyen végzett az Európai Unió országai között 2023-ban, ami 2 helyezéssnyi visszaesést jelent 2022-hez képest (2.5. ábra). Hazánk 46,6 pontot ért el, ami az előző évekkel ellentétben enyhén alacsonyabb a többi visegrádi ország átlagánál (46,7), miközben 4,8 ponttal elmarad az uniós átlagtól (51,4 pont). A legfejlettebb északi országok átlaga 14,8 ponttal haladja meg hazánk pontszámát. A rangsor élén – az előző 3 alkalomhoz hasonlóan – Svédország végzett, míg a dobogó másik két fokán ismét Hollandia és Dánia osztozott. A lista végén Románia, Bulgária és Szlovákia helyezkedik el. A Versenyképességi Index első felében a fejlett nyugat- és észak-európai országok helyezkednek el, miközben a mediterrán országok inkább a középmezőnyben végeztek. Kelet-Közép-Európából Szlovénia (53,8 pont) érte el a legmagasabb pontszámot, a többi régiós ország eredménye elmarad az uniós átlagtól. A legjobban teljesítő Svédország 66,4 pontot ért el a lehetséges 100 pontból, azaz minden ország esetében van még tér a versenyképesség erősítésére.

² Asztalos P., Horváth G., Krakovský Š., Tóth T. (2017): Ellentétek feloldása a bankrendszerek versenyképességének mérésében – az MNB bankrendszeri versenyképességi indexe. Hitelintézet Szemle, 16. évf. 3. szám.

2.5. ábra
Az MNB Versenyképességi Indexének összesített eredményei

Forrás: MNB

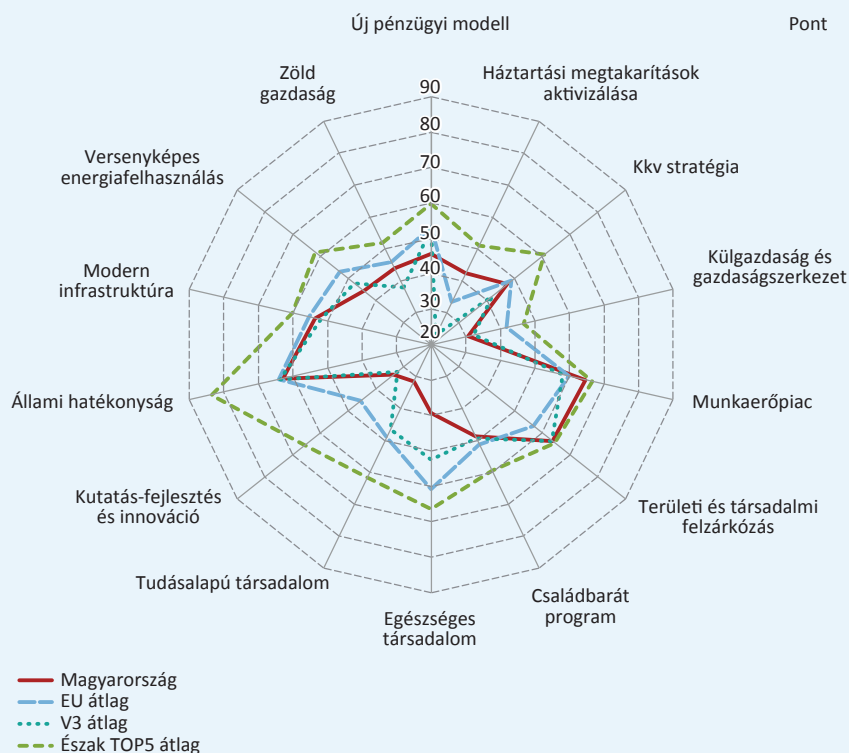
Magyarország a Háztartási megtakarítások aktivizálása, a Területi és társadalmi felzárkózás, valamint a Munkaerőpiac területeken ért el magasabb pontszámot, mint az uniós országok és a többi visegrádi ország (2.6. ábra). A magyar eredmények további 4 fejezetben haladták meg a többi visegrádi ország átlagát, míg 7 fejezetben elmaradtak attól. A régióhoz képest hazánk leginkább a *Háztartási megtakarítások aktivizálása*, a *Munkaerőpiac* és a *Zöld gazdaság* fejezetekben teljesít jól, míg elmaradás a *Tudásalapú társadalom*, az *Egészséges társadalom* és az *Új pénzügyi modell* fejezetekben azonosítható. Az egyes területek eredményeinek értelmezésekor érdemes figyelembe venni, hogy a magasabb átlagpontszámok azt mutatják, hogy a vizsgált országok viszonylag közel helyezkednek el a legjobban teljesítő országhoz, míg az alacsonyabb pontszámok az adott területen tapasztalható nagyobb eltérésre utalnak. Az *Állami hatékonyság* fejezetben például a figyelembe vett mutatók esetében az uniós átlag 64,1 pont lett, vagyis az országok átlagosan másfél szórásnyi távolságon belül helyezkednek el a legeredményesebb országhoz képest. Ezzel szemben a *Háztartási megtakarítások aktivizálása* fejezetben az uniós átlag csupán 33,4 pont lett, azaz itt sokkal nagyobbak a különbségek a legjobban teljesítő országok és a többi ország között.

A Versenyképességi Indexben összesítve Magyarország eredménye 1,3 pontot csökkent az előző évhez képest 2023-ban, ami a 3. legnagyobb csökkenés volt az európai uniós országok között. A fejezetek közül 5 esetben javult hazánk pontszáma, legnagyobb mértékben a *Kkv stratégia* (+8,3 pont) és a *Modern infrastruktúra* (+2,0 pont) fejezetekben. Ezzel szemben 9 fejezetben csökkent a magyar pontszám. Viszonylag számottevő visszaesés történt a *Háztartási megtakarítások aktivizálása* (-8,0 pont) és a *Külgazdaság és gazdaság szerkezet* (-6,7 pont) fejezetekben. Az európai uniós tagországok átlaga nem változott az előző évhez képest annak ellenére, hogy a 27 tagországból 12 eredménye javult, 15 ország eredménye viszont romlott. Magyarországot az előző évhez képest Olaszország és Lengyelország előzte meg. Számottevő előrelépést Írország (+3,1 pont), Olaszország (+2,7 pont) és Ciprus (+2,1 pont) tudott elérni, míg leginkább Észtország (-2,3 pont), Málta (-1,8 pont) és Magyarország (-1,3 pont) pontszáma csökkent. Az Északi TOP5 országok közül mind az 5 ország pontszáma romlott, míg a visegrádi országok közül Lengyelország és Szlovákia eredménye javult, Magyarország és Csehország pontszáma csökkent.

A Versenyképességi Index 2023-ban 4. alkalommal került kiszámításra, ám Magyarország pontszáma most először csökkent (2.7 ábra). Míg a megelőző 2 évben hazánk pontszáma és versenyképességi rangsorban elfoglalt helyezése egyaránt javult, addig 2023-ban mindkét esetben romlott Magyarország helyzete. Szintén 2023 az első év, amikor Magyarország pontszáma alacsonyabb a többi visegrádi ország átlagos pontszámánál. Hazánk versenyképességi pozíciójának gyengülése párhuzamosan következett be a versenyképességi reformok megvalósításának lassulásával, amelyről részletesebben az MNB Versenyképességi tükör című 2023-as kiadványában olvashatnak.

2.6. ábra

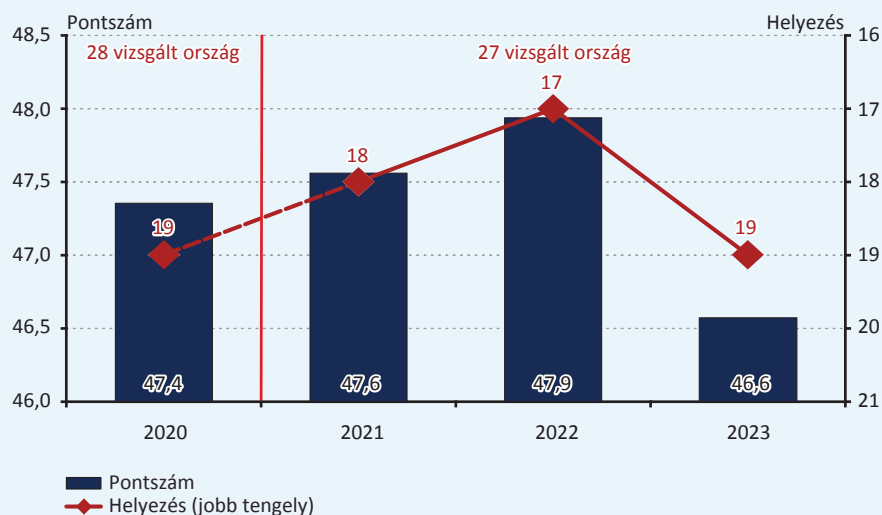
Az MNB Versenyképességi Indexének eredményei területenként (2023)

Forrás: MNB

2.7. ábra

Az MNB Versenyképességi Indexének eredményei idősorosan Magyarország esetében

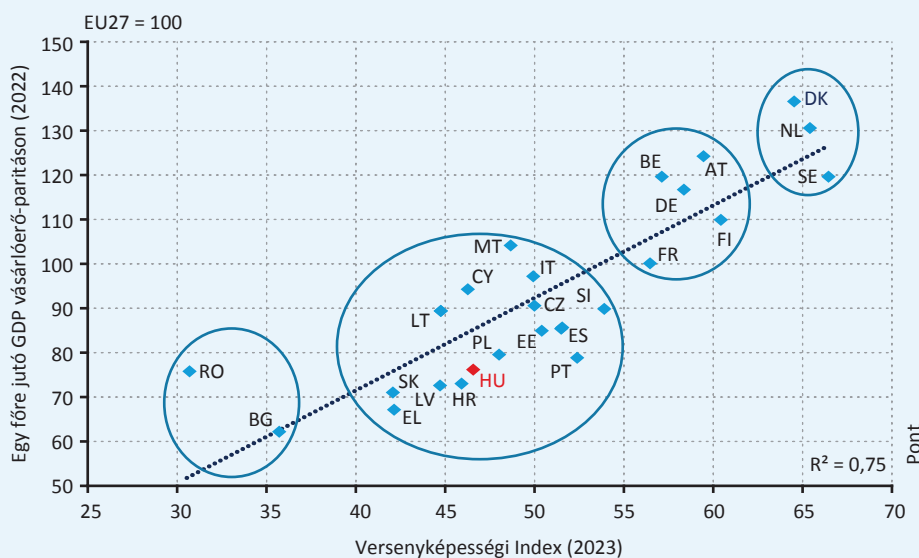
Megjegyzés: A 2020-as Versenyképességi Indexben még szerepelt az Egyesült Királyság is.

Forrás: MNB

Az MNB Versenyképességi Index rangsora és az országok gazdasági fejlettsége között erős összefüggés figyelhető meg (2.8. ábra). Az európai uniós országok 4, viszonylag jól elkülöníthető csoportra bonthatók versenyképességi helyzetük és vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP alapján. Az éllovasok közé a versenyképességi szempontból kiemelkedően három legjobb eredményt elérő ország (Svédország, Hollandia és Dánia) tartozik, akik egy főre jutó GDP szerinti rangsorban egyaránt az élmezőnyben szerepelnek. Őket követik azok a fejlett nyugat-európai országok (Finnország, Ausztria, Németország, Belgium és Franciaország), akik versenyképességi pontszámuk és gazdasági fejlettsége egyaránt elmarad az „éllovasoktól”, azonban még így is jó eredményt mutatnak mindkét dimenzióban. Versenyképességi pozíciójuk alapján ebbe a csoportba tartozik a kiugróan magas GDP-je miatt a jelen vizsgálatból kizárt Luxemburg és Írország is. A viszonylag sűrű középmezőnyt alkotó 3. csoport gazdasági fejlettsége és versenyképességi helyzete nem tér el számottevően egymástól. Versenyképességi pozíciójuknál magasabb egy főre jutó GDP-vel Málta, Olaszország, Ciprus és Litvánia rendelkezik, míg a többi ország – köztük Magyarország – versenyképességi helyzete alapján magasabb egy főre eső GDP-t is el tudna érni. Az utolsó csoportba tartozó 2 ország (Bulgária és Románia) esetében már jelentős versenyképességi lépések szükségesek a jobban teljesítő régiós országok csoportjának eléréséhez is.

2.8. ábra

Az MNB Versenyképességi Index és a gazdasági fejlettség kapcsolata az Európai Unióban

Megjegyzés: Írország és Luxemburg esetében az egy főre jutó GDP értékek kiugró értékek, így nem kerültek feltüntetésre az ábrán.

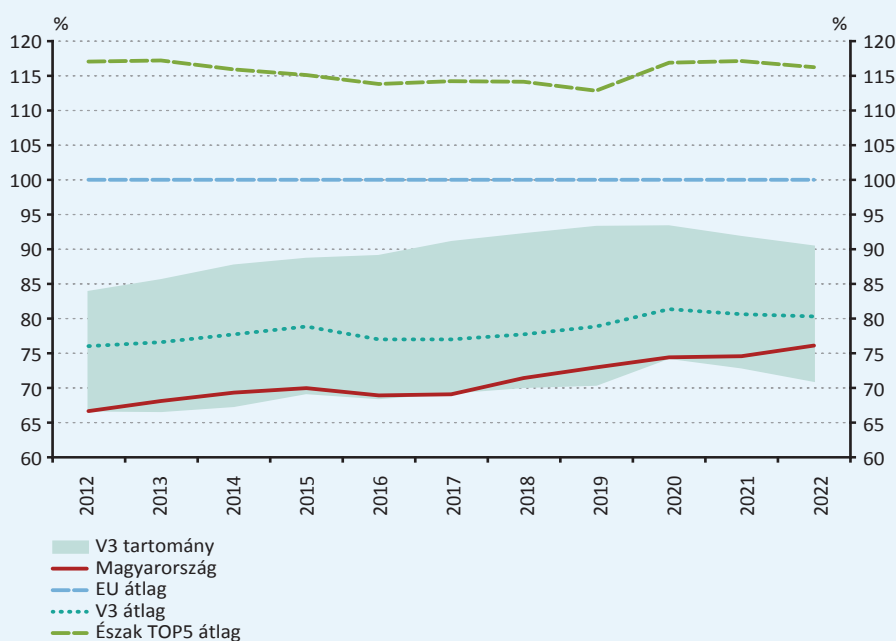
Forrás: Eurostat, MNB

3. A makrogazdaság helyzete és a versenyképességi rangsorok eredményei

3.1. MAGYAR MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZET

A magyar gazdasági felzárkózás az elmúlt években is folytatódott (3.1. ábra). A 2010-et követő költségvetési és gazdasági stabilizáció eredményei 2013-tól dinamikus gazdasági növekedésben és a makropénzügyi egyensúly helyreállításában mutatkoztak meg. A növekedési fordulatnak köszönhetően hazánk felzárkózása újraindult és 2018-ban visszaelőztük Szlovákiát fejlettségben. A magyar gazdaság erős fundamentumokkal rendelkezett a járvány előtt, ami a kormány és a jegybank célzott válságkezelő intézkedéseivel együtt azt eredményezte, hogy a magyar gazdasági visszaesés az európai uniós átlagnál enyhébb volt 2020-ban. Az Európai Unió átlagos fejlettségéhez történő felzárkózás az elmúlt években is folytatódott. Az Eurostat adatai alapján a folyó áras egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt GDP 2022-ben hazánkban az EU átlagának 76,1 százaléka volt, míg Szlovákiában 71,1 százalékon, Lengyelországban 79,5 százalékon, Csehországban 90,4 százalékon alakult a mutató értéke. Az északi TOP5 országok fejlettsége az EU átlagának 116,3 százaléka volt 2022-ben.

3.1. ábra
Az egy főre jutó GDP alakulása az európai uniós átlaghoz viszonyítva

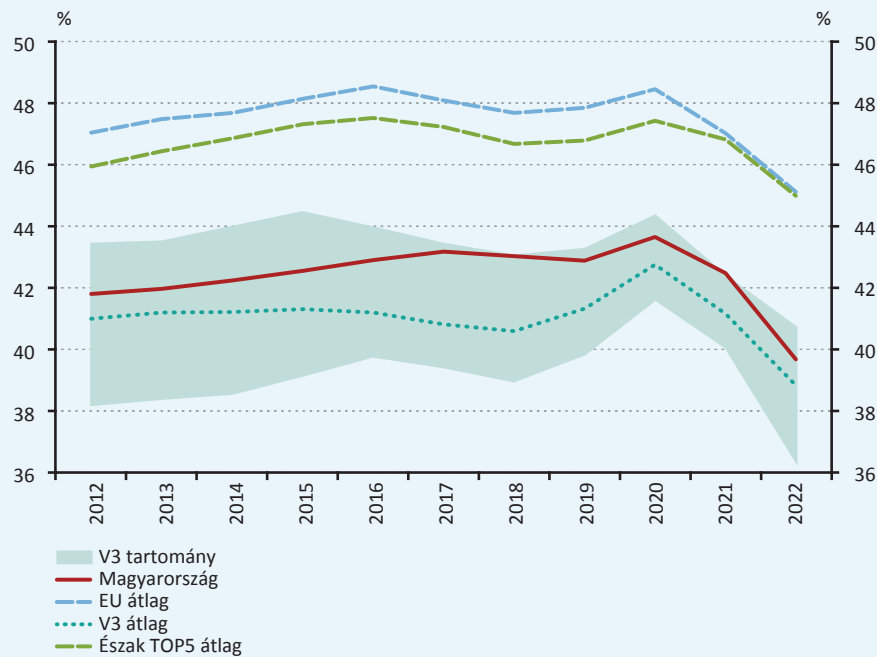

Megjegyzés: Folyó áron és vásárlóerő-paritáson (PPS) számítva.

Forrás: Eurostat

A hazai gazdaság értékteremtő képessége régiós összevetésben kedvező, azonban jelentősen elmarad az EU-s átlagtól (3.2. ábra). A gazdaságok értékteremtő képességének egyik fontos mutatója az előállított hozzáadott érték és a kibocsátás aránya. Magyarországon az egységyi kibocsátásra eső hozzáadott érték 2011-től 2020-ig enyhén emelkedő trendet mutatott, és 2020-ban 43,7 százalékon alakult. 2022-re 39,7 százalékra mérséklődött a mutató, amely a régióban Lengyelország (40,7 százalék) után továbbra is a legmagasabb. A mutató szintjét tekintve továbbra is elmaradunk az Európai Unió és az északi TOP5 országok átlagától. A magasabb hozzáadott érték a termelési lánc elején és végén képződik, míg maga a termelési folyamat jellemzően alacsony hozzáadottérték-tartalommal bír. A régiós országokba korábban áramló külföldi működőtőke rendszerint a gyártási folyamatot szervezte ki a kelet-közép-európai régióba, a magasabb hozzáadott értékű tevékenységek jellemzően az anyaországban maradtak. Ebből következőleg a régiós országok termelési struktúrája kevésbé a magas hozzáadott értékű tevékenységeken alapult az elmúlt évtizedekben.

3.2. ábra
Hozzáadott érték a kibocsátás arányában

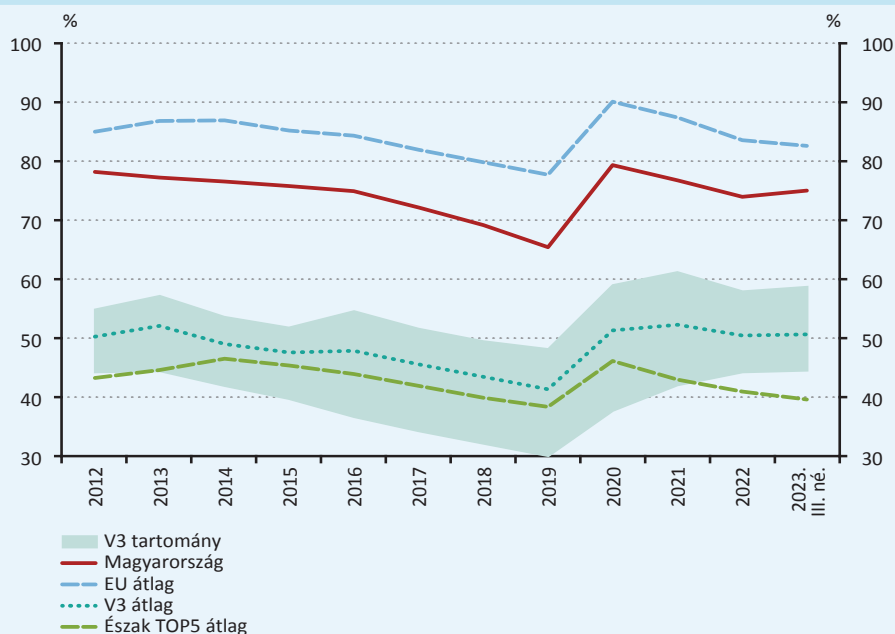

Megjegyzés: Észak TOP5 átlaga 2022 esetében Dánia nélkül.

Forrás: Eurostat

Az EU tagországainak többségében mérséklődött a GDP-arányos bruttó államadósság 2022-ben, és a csökkenés 2023 első három negyedében is folytatódott (3.3. ábra). Hazánk államadósság-rátája 2022 végére 2,8 százalékponttal 73,9 százalékra csökkent, míg 2023 harmadik negyedében 75 százalékot tett ki. Az év végi alacsonyabb nettó kibocsátás következtében ugyanakkor az adósságráta 2023. év végére csökkenhetett a 2022. év végi értékhez képest. A hazai adósságráta alacsonyabb az EU országok átlagos adósság szintjénél, ugyanakkor meghaladja a visegrádi és az északi régióban megfigyelt értékeket. Az államadósság szintje mellett annak szerkezete is fontos pénzügyi sérülékenységi tényező. A 2010 utáni tudatos, a belső befektetési bázis növelését célzó adósságstratégiának köszönhetően a koronavírus-válság alatt megemelkedett

3.3. ábra
Bruttó államadósság a GDP arányában

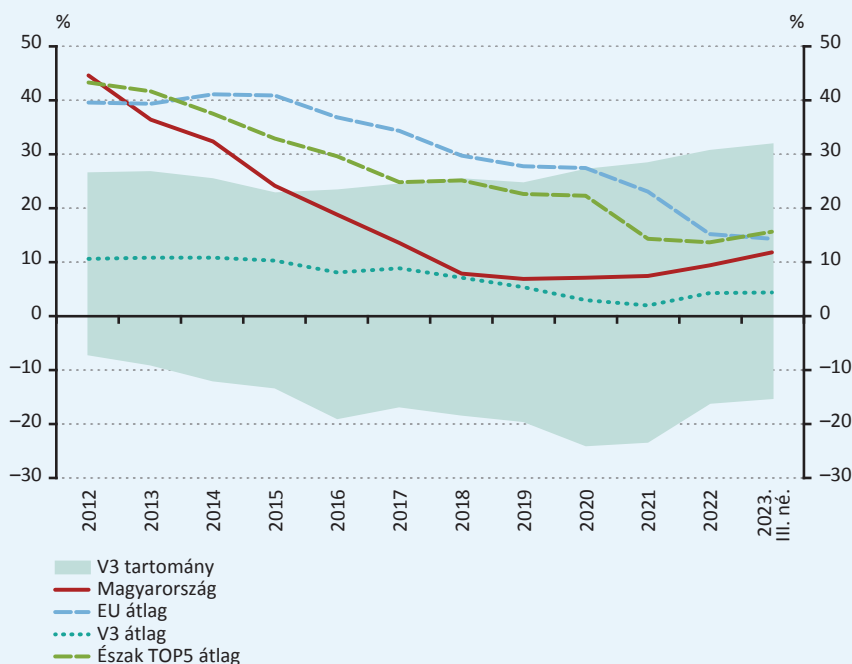

Forrás: Eurostat

államadósságon belül sem nőtt érdemben a külföldi tulajdon aránya, amely így az államadósság mintegy egyharmadát tette ki 2022 végén és 2023 harmadik negyedévében 36 százalék volt. A devizakötvény-kibocsátások következtében 2022-ben a központi költségvetés adósságának devizaaránya 20,6 százalékról 25 százalékra, majd 2023 harmadik negyedévére 27 százalékra emelkedett. Az államadósság finanszírozási költségét jelentő bruttó állami kamatkiadások 2022-ben a GDP 2,8 százalékára nőttek. A kamatkiadások emelkedése főként az inflációval és az inflációs várakozásokhoz köthető kamatok növekedésével magyarázható, és 2023-ban a magas infláció következtében várhatóan tovább emelkedett az állam kamatkiadása.

A külső adósságmutatókat tekintve Magyarország jelentős javulást ért el a 2010-es évtizedben, azonban 2018-at követően a nettó külső adóssága a gazdaság finanszírozási igényének átmeneti növekedése mellett stabilizálódott, majd 2021 óta enyhén emelkedett (3.4. ábra). A 2008-as globális pénzügyi válság kitörésekor Magyarország nettó külső adóssága, így külső pénzügyi sérülékenysége is kiugró mértékű volt. 2010 és 2018 között a belföldi szektorok alkalmazkodási folyamatának köszönhetően a folyó fizetési mérleg egyenlege többletet mutatott, és a magas külső finanszírozási képesség lehetővé tette a nettó külső adósság folyamatos és jelentős mérséklődését. Az adósságmutató a válság óta tapasztalt jelentős csökkenést követően 2018-2021 között stabilan alacsony szinten, a GDP 7-8 százaléka körül alakult, majd 2022-ben a gazdaság finanszírozási igényének átmeneti növekedése mellett enyhén emelkedett. A növekedés összhangban áll a régiós folyamatokkal, miközben a régiós országok (köztük Magyarország) nettó külső adósságrátája továbbra is elmarad az EU-átlagtól. A korábbi évtizedben elért eredményeknek köszönhetően tehát a külső adósságmutató alapján a 2020-as évek válságos időszakában is alacsony szinten maradt a külső sérülékenység.

3.4. ábra
Nettó külső adósság a GDP arányában

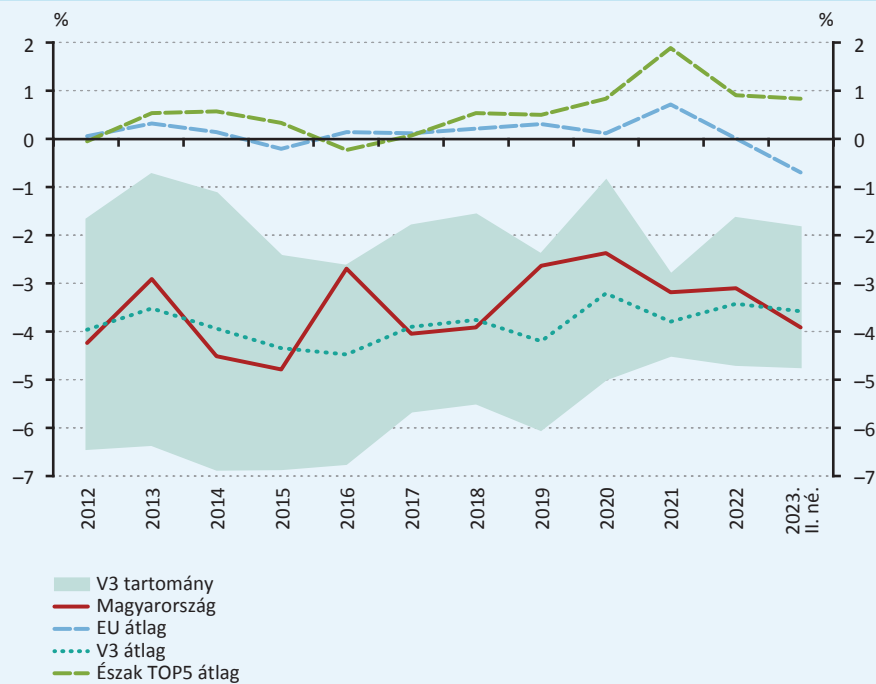

Megjegyzés: Az EU átlaga Luxemburg, Málta és Írország nélkül.

Forrás: Eurostat, MNB

A magyar GNI-GDP rés mértéke számottevően mérséklődött az elmúlt évtizedben: a régiós átlag körül alakul, azonban továbbra is meghaladja az uniós szintet. A közelmúltban azonban ismét emelkedni kezdett a mutató (3.5. ábra). Egy ország gazdasági felzárkózásakor jellemző a külföldi tőkebeáramlás, amihez kapcsolódó kifizetett nyereség és kamat miatt a hazai szereplők rendelkezésre álló jövedelme (GNI) elmarad a GDP-től. A pénzügyi világválság előtti időszakban ez az eltérés (7 százalék közeli) régiós összevetésben is kimagasló volt hazánkban, ami mögött a magas FDI-állomány és a jelentős külső eladósodottság állt. A pénzügyi válság után a külföldi vállalatok nyereségének visszaesése, a külföldön dolgozó magyar munkavállalók jövedelmének emelkedése és a külső adósság leépítése a GNI-GDP rés csökkenését eredményezték. A 2010-es években visszaeső külső adósság a külföldre kifizetett kisebb kamatkiadásokon keresztül mérsékelte a GDP és GNI közti eltérést. A járványt követően visszaeső külföldi munkajövedelem, illetve a helyreállítás után emelkedő vállalati profit hatására 2021-ben enyhén nőtt a GNI és GDP közötti eltérés. 2023-ban az uniós átlaghoz hasonlóan – párhuzamosan a kamatkiadások bővülésével – némileg tovább emelkedett a magyar mutató. A régiós országokban a GNI-GDP rés döntően fejlettségbeli különbségek miatt továbbra is érdemben meghaladja az EU-s átlagot.

3.5. ábra
A GNI és GDP közötti eltérés a GDP arányában

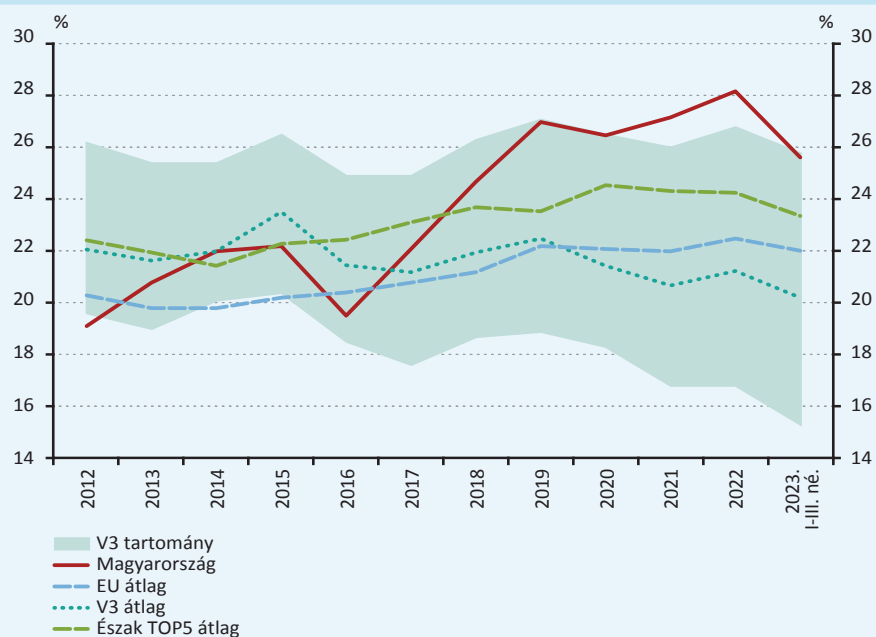

Megjegyzés: Csehország esetében 2023. I. negyedéves adat.

Forrás: Eurostat

Hazánk beruházási rátája 2022-ben historikus csúcsára emelkedett és a legmagasabb volt az Európai Unió tagállamai között, azonban 2023 első három negyedévének átlagában már csökkent a mutató értéke (3.6. ábra). A magas beruházási ráta a fenntartható növekedés egyik alappillére és elengedhetetlen a tőkeintenzív, majd a technológiaintenzív növekedési szakaszba való átmenethez. A sikeresen felzárkózó országokat empirikus tapasztalatok alapján magas (25 százalékos vagy afeletti) beruházási ráta jellemezte. Ugyanakkor a hazai nominális beruházási ráta magas szintjét jelentős részben a beruházások megdrágulása okozta az elmúlt időszakban. 2022-ben történelmi csúcson, 28,2 százalékon alakult a beruházási ráta hazánkban, míg Csehorszáé 26,8 százalék, Szlovákiáé 20,1 százalék, Lengyelorszáé 16,8 százalék volt. Az EU átlagában

3.6. ábra
A GDP-arányos beruházási ráta alakulása

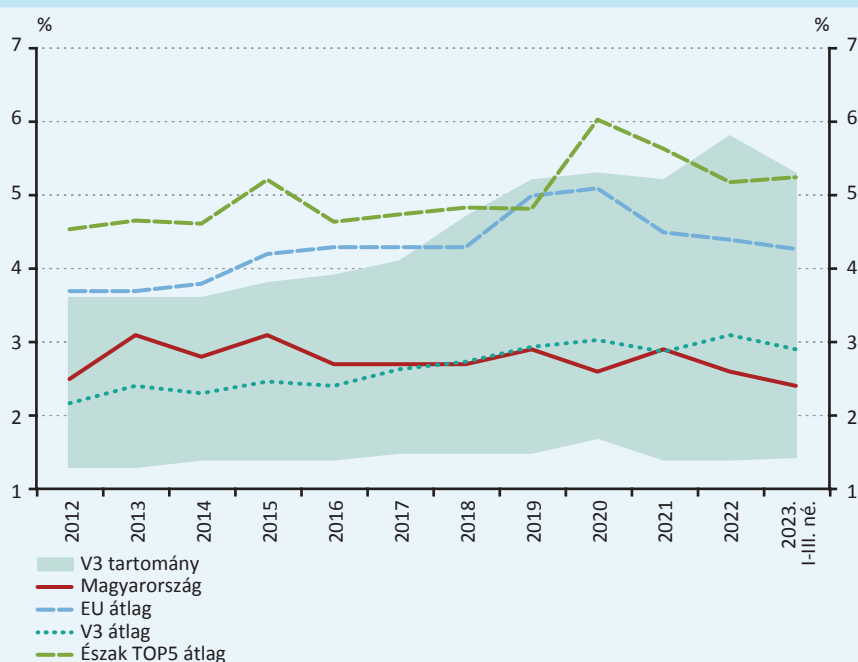
Forrás: Eurostat

22,5 százalékon, az északi TOP5 országokban 24,3 százalékon alakult a mutató 2022-ben. 2023 első három negyedének átlagában hazánkban 25,7 százalékra csökkent a hazai beruházási ráta, amely azonban továbbra is meghaladja az EU (22,0 százalék), az Északi TOP5 országok (23,4 százalék) és a V3 országok (20,2 százalék) átlagát.

A historikus csúcson alakuló beruházási ráta ellenére a jövőbeli versenyképesség szempontjából kiemelten fontos immateriális beruházások tekintetében hazánk elmarad mind az európai, mind a régiós átlagtól (3.7. ábra). 2022-ben hazánkban 2,6 százalékra csökkent az immateriális beruházások aránya, míg a visegrádi régió átlagában 3,1 százalékra emelkedett a mutató értéke. A régióban legjobban teljesítő Csehország immateriális beruházási rátája 2018-tól meghaladta az uniós átlagot is. Az EU átlagában 4,4 százalék, az északi TOP5 országokban 5,2 százalék volt a fenntartható fejlődés szempontjából meghatározó immateriális beruházások aránya a GDP-n belül 2022-ben. 2023 első három negyedének átlagában hazánkban, az Európai Unióban és a V3 országokban is csökkent az immateriális beruházások aránya, míg az Északi TOP5 országok átlagában emelkedés volt megfigyelhető.

3.7. ábra

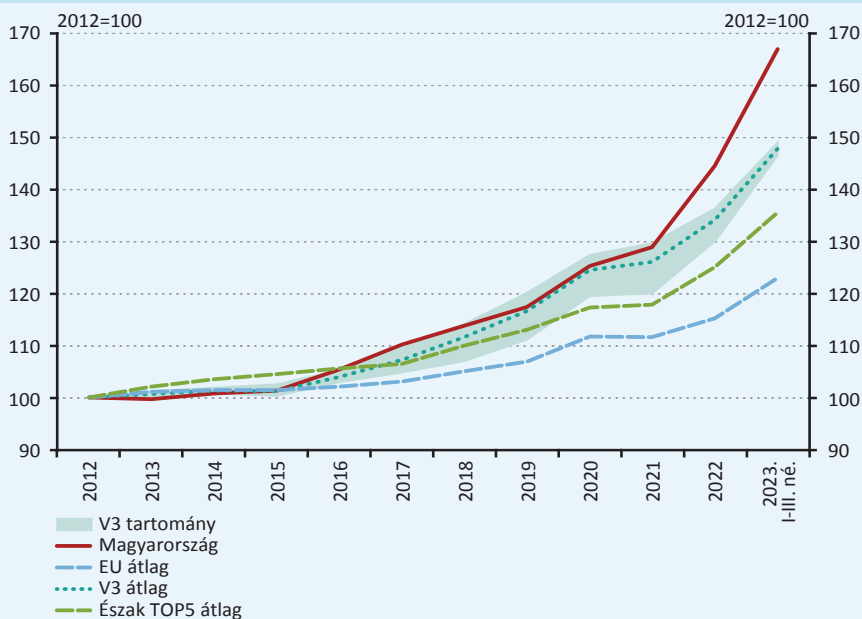
Az immateriális beruházások a GDP arányában

Forrás: Eurostat

A 2010-es évek közepétől érdemi bérfelzárkózás ment végbe hazánkban (3.8 ábra). A hazai bérdinamikát egyrészt kormányzati intézkedések támogatták, melyeket a 2016-ban a kormány és a munkaadói és munkavállalói érdekképviseletek között megkötött hatéves bérmegállapodás foglalt keretbe. A bérmegállapodás fő elemeit a minimálbér és a garantált bérminimum jelentős emelése, a társasági adókulcs csökkentése, valamint a szociális hozzájárulási adó több éven keresztül végrehajtott fokozatos csökkentése képezték. A közsfera bérfelzárkózásának szintén fontos elemei voltak a bérfelzárkózásnak. A hazai bérek emelkedését támogatta még a munkaerőpiac feszessége, amely szintén 2016-tól volt egyre határozottabban tetten érhető. Az erős bérdinamikát nem törte meg a koronavírus-járvány sem, a kormányzati és jegybanki programoknak (bértámogatások, hitelprogramok, hitelmoratóriumok stb.) köszönhetően a hazai munkaerőpiac stabilnak bizonyult. A gazdasági teljesítmény 2022 második felétől jelentkező lassulása mellett is tovább emelkedett a foglalkoztatás, és a nominális bérdinamika is erős maradt. A nominális fajlagos munkaerő-költség 67 százalékkal nőtt hazánkban 2012 és 2023 első három negyedéve között. A mutatóban 2016-tól következett be jelentős növekedés, majd a 2022-től kezdődő magas inflációs időszakban a munkaerőpiac feszességének eredményeként a nominális bérköltségek további jelentős emelkedése tapasztalható, amely a régiós országokban tapasztalt dinamikát is meghaladta.

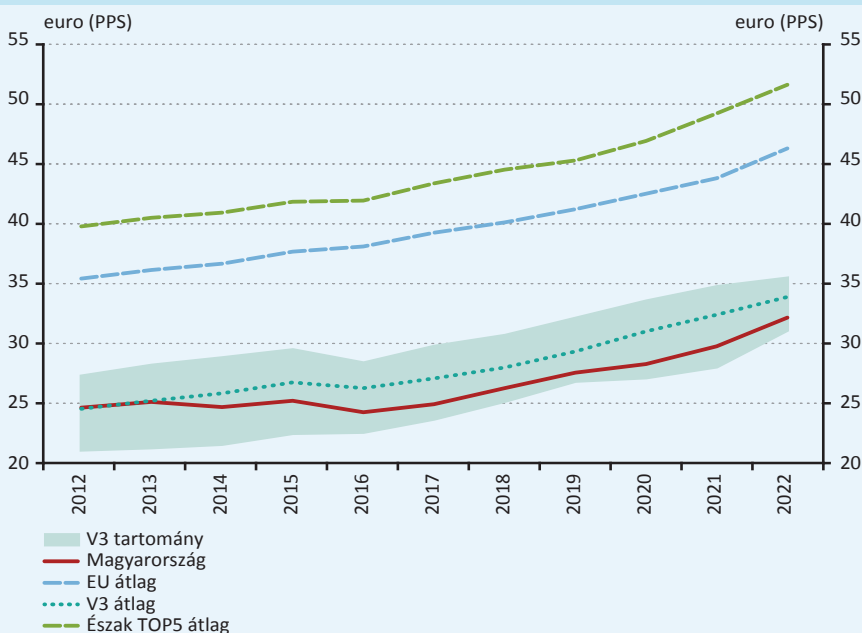
3.8. ábra
A nominális fajlagos munkaerőköltség dinamikája

Forrás: Eurostat

A magyar munkaerő termelékenysége és a foglalkoztatás egyszerre javult az elmúlt évtizedben, azonban a termelékenység szintje továbbra is elmarad a régiós átlagtól (3.9 ábra). Az évtized elejétől bevezetett munkaerőpiaci intézkedéseknek köszönhetően jelentősen nőtt a foglalkoztatottak és aktívak száma. Mivel a reformok a hátrányos munkapiaci helyzetű és gyakran alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező csoportok nagyobb arányú bevonását is célozták, a munkaerőpiacra újonnan belépők kevésbé voltak termelékenyek, ami az összetételhatáson keresztül visszafogta a hazai termelékenység növekedését. Miközben az elmúlt évtizedben a 2. legnagyobb arányú növekedést felmutatva az európai uniós mezőny felső harmadába kerülünk a foglalkoztatottak arányát tekintve, a magyar gazdaság munkaerő-alapú termelékenysége nem követte a régiós fejlődési trendet és elmaradt a visegrádi átlagtól. Javulás 2017-től kezdve figyelhető meg, amikor az egyre feszesebbé váló munkaerőpiac miatt változásnak indult a gazdasági fejlődés addig munkaerő-intenzív jellege, és az inkább tőkeintenzív fejlődés pozitívan hatott a termelékenységre. A magyar munkaerő termelékenysége azonban továbbra is jelentősen elmarad az uniós átlagtól.

3.9. ábra
Munkatermelékenység (egy munkaóra jutó GDP)

Forrás: Eurostat

Keretes írás

Versenyképességi hiányosságok is hozzájárultak a magas hazai inflációhoz

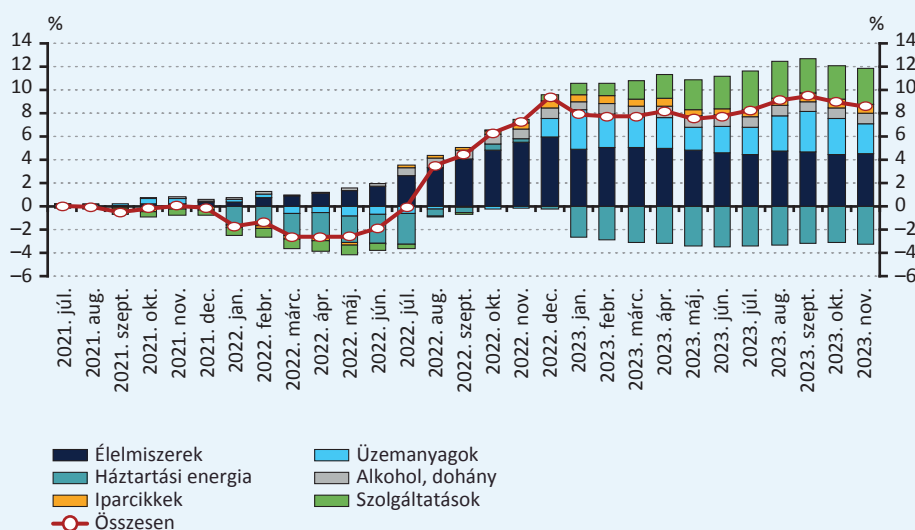
A magyar infláció 2022 novembere és 2023 októbere között a legmagasabb volt az Európai Unióban, amiben a globális hatások mellett szerepet játszottak országspecifikus tényezők, köztük a versenyképességi hiányosságaink felszínre kerülése is. A magyar infláció emelkedésének kezdeti okai más országokhoz hasonlóan globális eredetűek voltak, ezek hatását azonban felerősítették különböző Kelet-Közép-Európára és kizárólag hazánkra jellemző tényezők. Az orosz-ukrán háború kitörése és az energiaárak emelkedése érzékenyebben érintette azokat az országokat, amelyek földrajzilag közelebb helyezkednek el a hadviselő felekhez és energiaszükségletük nagy részét importból fedezik. Magyarországra mindkét jellemző igaz.

Az energiafelhasználás és -gazdálkodás terén megfigyelt versenyképességi hiányosságok érdemi szerepet játszottak az árak emelkedésében. Magyarország régiós átlagot meghaladó nettó energiainportja (59 százalék) jelentős sérülékenységi pont energetikai, inflációs és versenyképességi oldalról egyaránt. Energiafüggőségünket növeli, hogy az energiainportunk mintegy 70 százaléka egy forrásból, Oroszországból származott az elmúlt években. Nagyfokú energiakitettségünk két tényezőre vezethető vissza. Egyfelől a magyar gazdaság energiaintenzitása a 7. legmagasabb volt 2022-ben. Az egységnyi kibocsátáshoz kapcsolódó energiaigényünk az elmúlt évtizedben – a régiós és uniós trendhez hasonlóan – bár mérséklődött, a hazai mutató szintje továbbra is magas, az uniós átlag 1,7-szerese. Ehhez hozzájárul, hogy hazánk azon három uniós ország közé tartozik (Bulgária és Spanyolország mellett), ahol 2014 óta nőtt a feldolgozóipar energiaintenzitása, míg a többi tagállamban csökkent. Másfelől Magyarországon a 6. legalacsonyabb (14 százalék) az Unióban a megújuló energiaforrások használata a teljes energiahasználat arányában. A belföldi termelésű zöld energiamix kialakításával és az energiahatékonyság növelésével csökkenthető az ország energiafüggése, ami egyszerre támogatná a karbonsemleges zöld gazdaság kialakítását és tartósan javítaná hazánk fizetési mérlegének egyenlegét is.

A visegrádi országokkal szemben 2021 júniusa óta kialakult inflációs különbözet közel kétharmadát az élelmiszerek okozták (1. ábra). 2021 közepe és 2023 novembere között az élelmiszerek magyarországi fogyasztói ára összesen 56,7 százalékkal emelkedett, ami több, mint másfélszerese a másik három visegrádi ország (33,8 százalék) és mintegy kétszerese az Európai Unió (27,3 százalék) átlagos élelmiszerár-emelkedésének (2. ábra).

1. ábra

Magyarország visegrádi országokhoz viszonyított inflációs többlete 2021. júniushoz képest

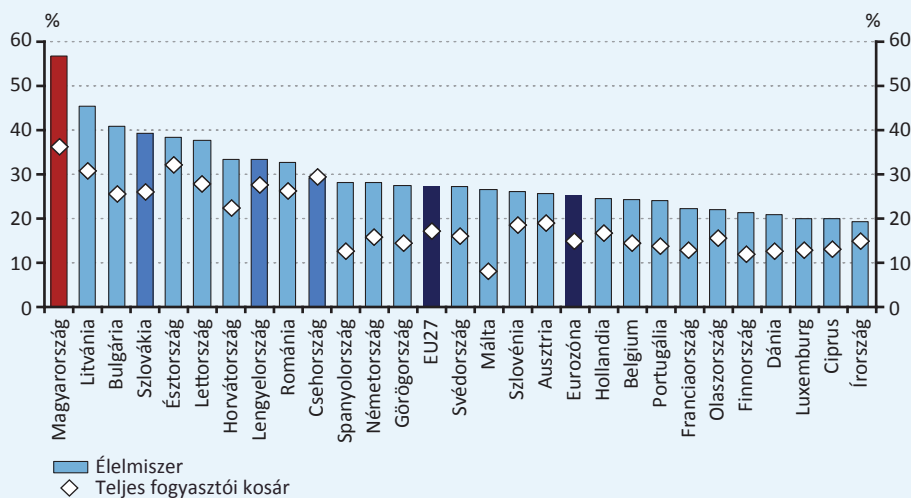

Megjegyzés: HICP adatok alapján.

Forrás: Eurostat

2. ábra

Kumulált árváltozás 2021 júniusához képest az Európai Unió országaiiban (2023. november)

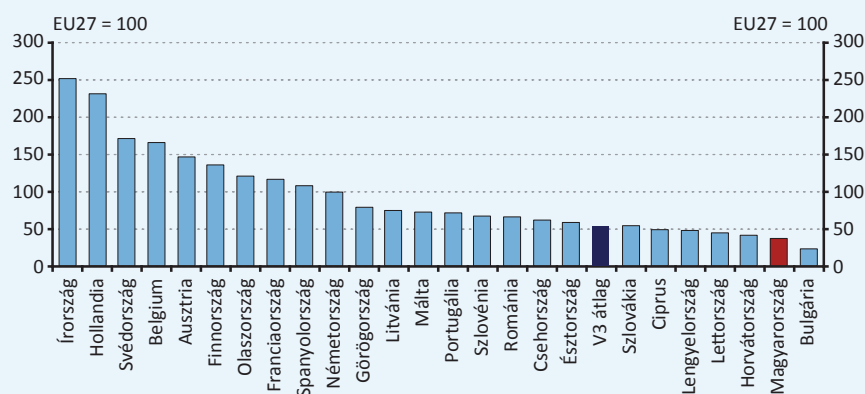
Megjegyzés: HICP adatok alapján.

Forrás: Eurostat

A magasabb élelmiszerinfláció kialakulásában számottevő szerepet játszanak a hazai élelmiszeripar strukturális hiányosságai és a régiós összevetésben is alacsony termelékenysége. Az uniós országok közül a magyar élelmiszeripar munkatermelékenysége a 2. legalacsonyabb, az egy munkavállalóra jutó hozzáadott érték egyedül a bolgár élelmiszeripar termelékenységét előzi meg (3. ábra). Az alacsony termelékenység érzékenyebbé teszi az ágazatot a költségsokkokkal szemben, a termeléshez szükséges alapanyagok, energia és az egyéb működéshez szükséges költségelemek emelkedése alacsonyabb termelékenység mellett jellemzően csak nagyobb mértékű áremeléssel gazdálkodhat ki. Az élelmiszeripari vállalatok nagyobb költségérzékenységét a historikus adatok is bizonyítják. Az elmúlt több, mint két évtized tapasztalatai alapján a magyar élelmiszerek termelői és fogyasztói árai is az uniós átlaghoz képest több, mint kétszer olyan erősen reagálnak azokra a nemzetközi költségsokkokra, amelyek egész Európát érintik. A termelői és fogyasztói árakban egyaránt jelentkező nagyobb költségérzékenység megerősíti, hogy a versenyképességi hiányosságok a magyar élelmiszeripari lánc egészére kiterjednek.

3. ábra

Az élelmiszeripar munkatermelékenysége (2021)

Megjegyzés: Nemzeti számlás adatok alapján számított egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték.

Forrás: Eurostat

A vállalatok közötti nem elégséges verseny az élelmiszeriparban hozzájárult az Európai Unió viszonylatban is magas profit vezérelte inflációhoz. A 2022. évi beszámolók alapján az élelmiszeriparban a nominális profitok 55 százalékkal emelkedtek az előző évhez képest, ami a 2013–2019 közötti időszakban megfigyelhető évi átlagos profitnövekedés több, mint 18-szorosa. Az élelmiszerárakban megjelenő profit vezérelte inflációhoz az élelmiszeripar beszállítói ágazatai is jelentősen hozzájárultak. Az élelmiszergyártás ágazat legnagyobb beszállítójának tekinthető mezőgazdasági szektor 2022-es profitja 47 százalékkal nőtt az előző évhez képest, ami a 2013–2019 közötti átlag 2,5-szerese. Jelentősen emelkedtek a profitok a szintén jelentős élelmiszeripari beszállítónak számító papírgyártás ágazatban (csomagolóanyag-beszállítók) és a logisztikai szektorban is. A beszállítók és az élelmiszergyártók által realizált profitnövekmény összeadódva fejtette ki jelentős hatását a hazai élelmiszerek fogyasztói áraira.

Az elsősorban a szolgáltató szektorban jellemző visszatekintő átárzás is emelte a hazai inflációt. 2023 elejétől a lakossági telekommunikációs szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások jelentősen módosítottak a korábbi árazási gyakorlatukon és az előző évi infláción alapuló automatikus árindexálást vezettek be. A banki szolgáltatások esetén már régebb óta működik hasonló mechanizmus. A visszatekintő átárzás következménye, hogy az érintett szolgáltatások áraiba olyan – az ágazat működési költségei szempontjából kevésbé releváns – tényezők is beépülnek, mint például az élelmiszerárak emelkedése. Az automatikus áremelések mértéke tehát nem tükrözi a vállalatok tényleges költségemelkedését, gyengíti a vállalatok közötti árverseny kialakulásának lehetőségét, ezzel kedvezőtlen helyzetbe hozza a fogyasztókat és a deflációs folyamatot is elnyújtja.

A részben a versenyképességi hiányosságok miatt felfutó infláció hatására a gazdasági növekedés is megakadt.

A megugró infláció nyomán 2022. szeptember és 2023. augusztus között csökkentek a reálbérek az előző év azonos időszakához képest, valamint a lakosság pénzügyi vagyonának nettó reálértéke a három évvel ezelőtti szintre esett vissza. A romló jövedelmi folyamatokkal összhangban a fogyasztói bizalom mélypontra került 2022 végére – majd az infláció gyors mérséklődésével fokozatos javulást mutatott, azonban továbbra is alacsony szinten alakul. A csökkenő reáljövedelem és az óvatosabbá váló fogyasztói magatartás a kiskereskedelem és a fogyasztási kiadások zsugorodásával járt, míg a magas üzleti bizonytalanság a beruházások jelentős kontrakcióját eredményezte. A magas infláció a fogyasztás és a beruházások visszaesésén keresztül a teljes GDP mérséklődését okozhatta 2023-ban. Kulcsfontosságú a versenyképesség javítása, ami a termelékenység és alkalmazkodóképesség növelésével az infláció alacsony szinten tartásában és a gazdasági növekedés megalapozásában is segít.

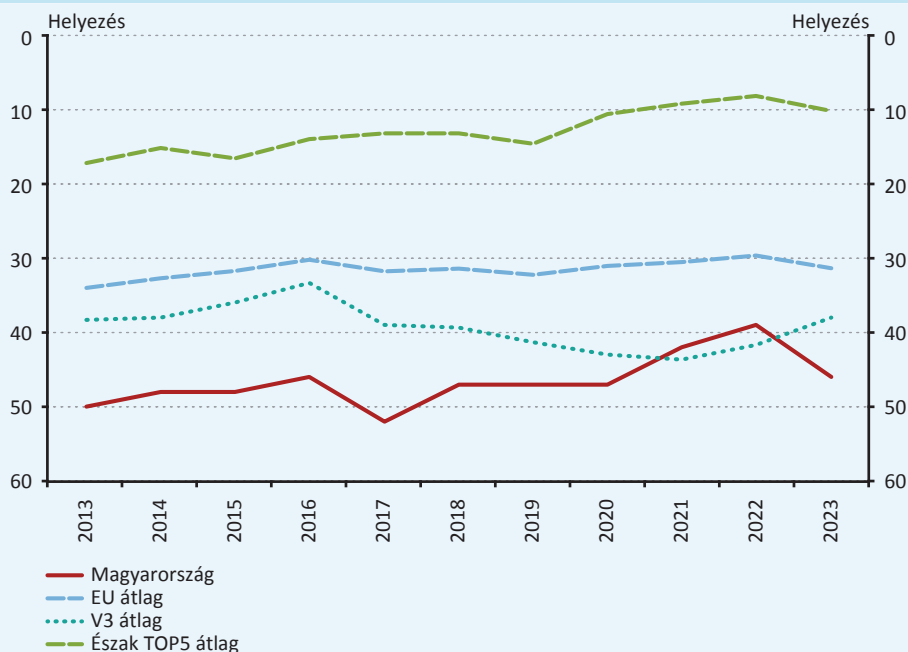
3.2. NEMZETKÖZI VERSENYKÉPESSÉGI RANGSOROK EREDMÉNYEI

A koronavírus-járvány alapvető átalakulást hozott a főbb nemzetközi versenyképességi rangsoroknál, a három meghatározó rangsor (WEF, Világbank Doing Business, IMD) közül egyedül a svájci IMD tudta fenntartani a folytonosságot. Emiatt a versenyképességi rangsorokat bemutató fejezetben az IMD mellett bemutatásra kerül a Solability és a Harvard Egyetem rangsora, melyek kisebb módszertani változtatások mellett biztosították a kontinuitást.

Az IMD versenyképességi rangsorának 2023-es eredményei

Magyarország az IMD 2023-as globális versenyképességi rangsorában 7 helyet rontva a 39. helyről a 46. helyre esett vissza. Az IMD az egyes országok rangsorolásához 256, közel kétharmad részben objektív mutatót használ fel. A mutatók négy kulcsterület köré csoportosulnak, a gazdaság, a kormányzat, a versenyszféra és az infrastruktúra témaköre köré. A jellemzően fejlett országokat értékelő rangsorban 2023-ban Magyarország a 46. helyen végzett a 64 ország közül. A régiós versenytársak közül Csehország és Lengyelország is magasabb helyezést ért el, mint hazánk. A csehek egy év alatt 8 helyezést javítottak, amivel a 18. helyre léptek előre, miközben a lengyelek 7 helyes teljesítményjavulással a 43. helyen álltak. Ez utóbbi teljesítménnyel 2020 után ismét megelőzték Magyarországot. A vizsgált országok közül a legnagyobb előrelépést Indonézia mutatta fel, az ország 10 hellyel fentebb lépve a 34. helyen állt.

3.10. ábra
Magyarország versenyképességi helyezését az idősoros alakulása nemzetközi összehasonlításban az IMD Versenyképességi rangsorában

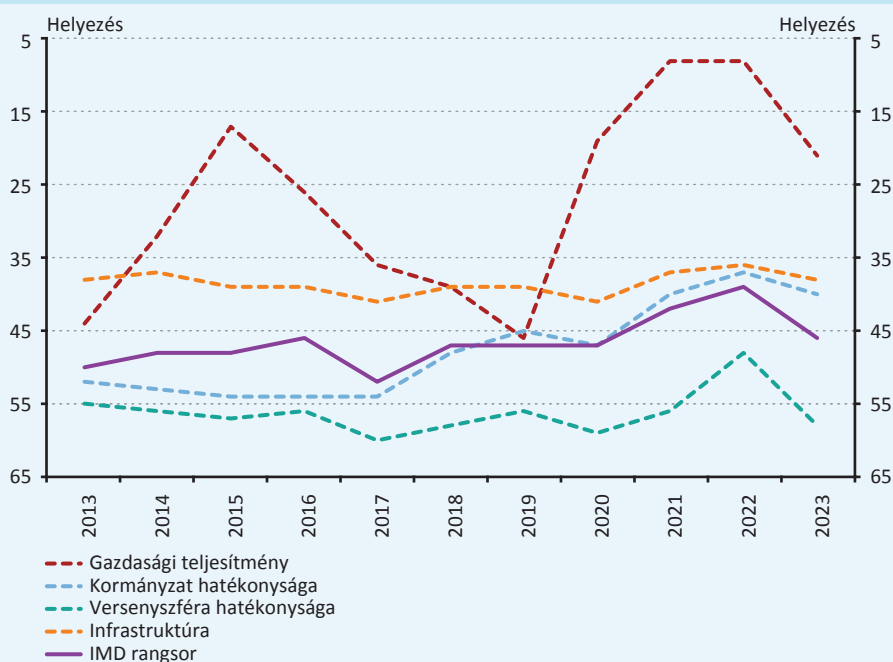
Megjegyzés: Máltára nincs elérhető adat. Lettországra 2013-tól, Ciprusról 2017-től szolgáltatnak adatot.

Forrás: IMD

Az IMD versenyképességi rangsorát alkotó négy pillér mindegyike a versenytársaktól való lemaradást mutatta. A nemzetközi versenyképességi rangsor főbb területei közül a legjobb helyezést (21.) a gazdaság pillérben érték el, ahol 2023-ra a legnagyobb, 13 pozíciós visszalépést azonosították az elemzők. A 2023-as teljesítményvisszaesés egyben azt is jelentette, hogy a korábbi TOP10-es helyezését elvesztette Magyarország. A visszaeséshez hozzájárult többek között a közvetlen-tőke-befektetések, a bruttó állóeszköz-felhalmozás, az egy főre jutó GDP és a gazdaság ellenállóképessége mutatóiban kapott alacsony pontszám. A versenyszféra hatékonysága területén 10 hellyel az 58. helyre lépett vissza az ország. A másik két területen kisebb mozgás volt érzékelhető a magyar helyezésben. A kormányzat hatékonysága területén a 37. helyről a 40. helyre lépett vissza hazánk. Eközben az infrastruktúra területén a 38. helyet érte el az ország, ami 2 hellyel maradt el a 2022-es teljesítménytől.

3.11. ábra

Magyarország helyezése az IMD összesített rangsorában és a négy fő pillérben 2013-2023 között

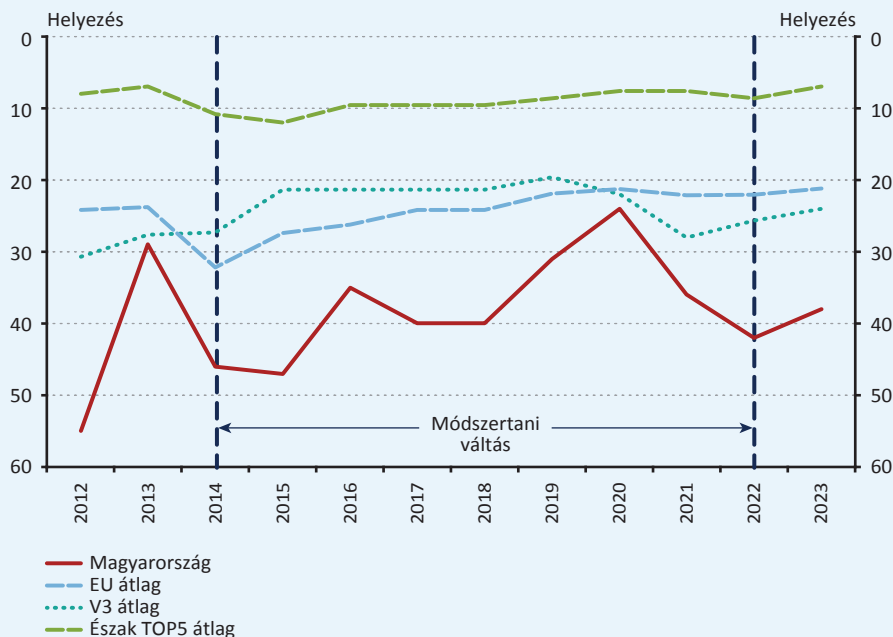
Forrás: IMD

A Solability Globális Fenntartható Versenyképesség Rangsorának 2023-as eredményei

Magyarország 4 helyet előre lépve a 38. helyen állt 2023-ban a 184 országot rangsoroló Solability Globális Fenntartható Versenyképességi Rangsorában, amely teljesítménnyel mindössze a 24. helyen állunk az uniós országok között. A Solability módszertana alapvetően nem változott 2022-höz képest, mindössze a mutatók száma emelkedett 188-ról 190-re és a rangsorolt országok száma 180-ról 184-re. A vizsgált 6 terület között megtalálható a természeti tőke, a humán tőke, a szellemi tőke, az állami hatékonyság, az erőforrás-hatékonyság és a gazdasági fenntarthatóság. A svájci-koreai cég jelentése szerint Magyarország a globális rangsorban a 42. helyről a 38. helyre lépett előre 2023-ban. A visegrádi országok mindegyike magasabb helyezést ért el hazánknál: Csehország a 17., Szlovákia a 26., míg Lengyelország a 29. helyen állt. Amennyiben a vizsgált országok körét szűkítjük, és csak az Európai Uniót vesszük figyelembe, akkor Magyarország a 25. helyről a 24. helyre lépett előre, amivel a 4. leggyengébben teljesítő ország volt a 27 tagország között.

3.12. ábra

Magyarország versenyképességi helyezésének idősoros alakulása nemzetközi összevetésben a Solability Globális Fenntartható Versenyképességi RangSORa szerint 184 ország között

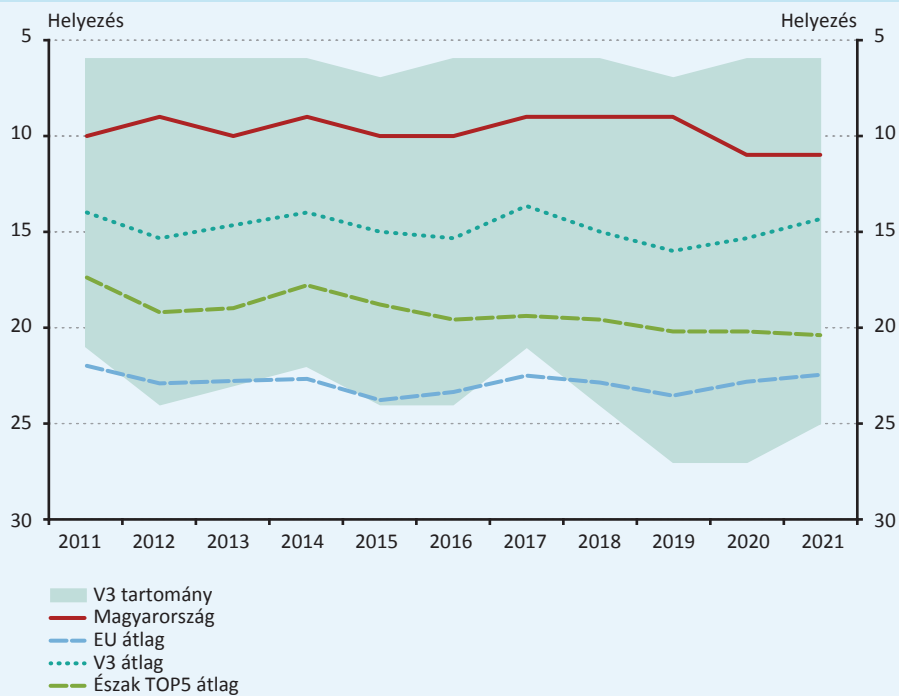
Megjegyzés: A 2012-2023 közötti időszakban a módszertanban több változtatás is történt. A kezdeti időszakban négy pillérből állt az index, majd 2014-től öt pillérből, 2022-től hat pillérből.

Forrás: Solability

A Gazdasági Összetettség Mutató 2021-es eredményei

Magyarország a 11. helyen állt a Gazdasági Összetettség Mutató alapján a 133 ország között 2021-ben, ám a kedvező pozíciónk megtartása teljes versenyképességi fordulatot igényel. A Gazdasági Összetettség Mutató az export szerkezete és volumene segítségével ad becslést egy ország tudástőkéjére. Az egyes országok értékelése során figyelembe veszik egyrészt, hogy mennyire sokrétű az ország exportkosara, továbbá, hogy mennyire számít egyedinek az exportált termék gyártása más országokhoz viszonyítva. Azok az országok tudnak az indexben jobb teljesítményt elérni, amelyek minél több specializált képesség birtokában vannak és ennek segítségével minél több komplex termék létrehozására képesek. Magyarország helyezése rendkívül stabil, 2007 óta a 10. hely körül mozog. A 2010-es években több esetben elérte hazánk a 9. helyet is, majd 2021-ben és 2022-ben egyaránt a 11. helyen végzett a revideált adatok szerint. A teljes rangsort vizsgálva az első két pozícióban nem történt változás 2020-hoz képest, Japán és Svájc állt az első két helyen, azonban a 3. helyre Dél-Korea került fel. Az EU tagállamai közül hazánkat csak Németország, Csehország, Ausztria, Szlovénia és Svédország előzte meg. A visegrádi országok között Csehország a 6., Szlovákia a 12., Lengyelország pedig a 25. helyen végzett. Hazánk gazdasági összetettsége kiemelkedő, a kedvező pozíciónk megtartásához azonban szélesíteni kell a legfejlettebb technológiákat alkalmazó tevékenységek körét, ami még több hazai innovációt és a versenyképességünk erősítését igényli.

3.13. ábra
Magyarország, a V3-ak, az Európai Unió és az Észak TOP5 helyezése a Gazdasági Összetettség Mutatóban (2011-2021)

Forrás: Harvard Egyetem

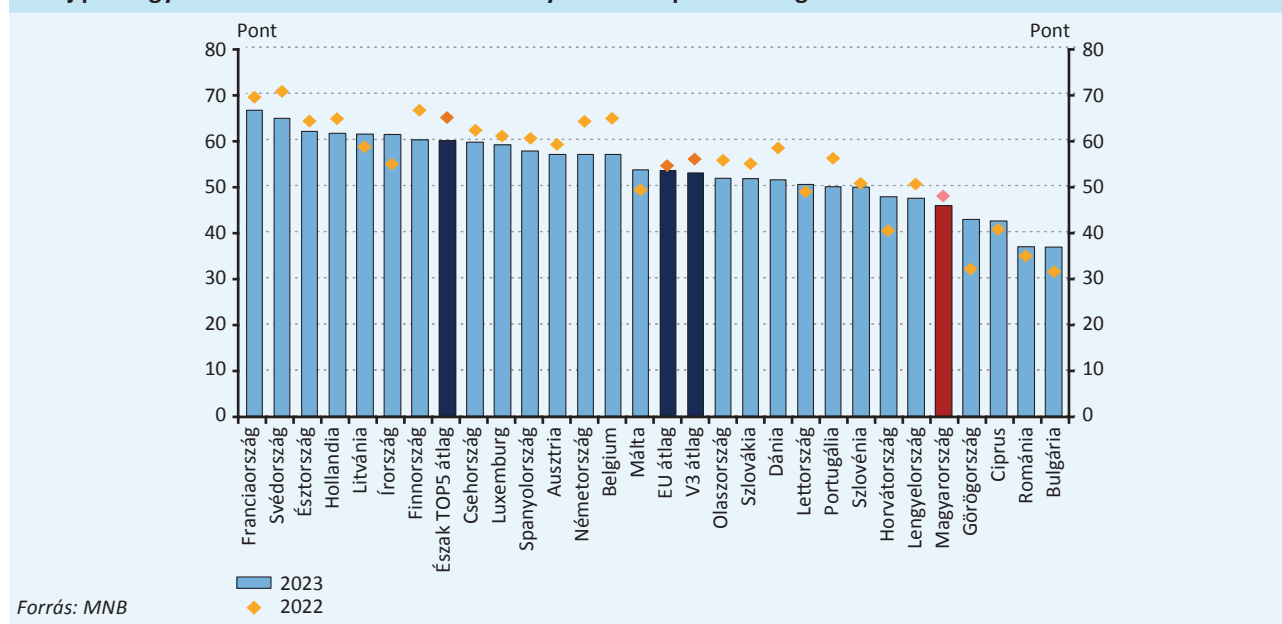
4. Versenyképességi indikátorok

4.1. ÚJ PÉNZÜGYI MODELL

A hazai gazdasági konvergencia fenntartásához elengedhetetlen a hatékony és stabil banki finanszírozás hozzáférhetőségének biztosítása. A 2020-ban a koronavírus hatásainak tompítása érdekében bevezetett jegybanki és állami hitelprogramok 2022-re nagyrészt kifutottak, és a 2022-től megjelenő energiaválság negatív hatásainak mérséklésére indított új államilag támogatott hitelprogramok csak tompítani tudták a hitelezés lassulását, így összességben a 2021-es évhez képest csak kisebb mértékben támogatták a hitelezést. Emellett az orosz-ukrán háború kirobbanását követően kialakult magas inflációs környezet, a belső kereslet visszaesése és a növekvő gazdasági bizonytalanságok is hozzájárultak a hitelezés lassulásához. Ennek következtében a GDP-arányos hitelállomány újra mérséklődésnek indult 2022 elejétől, megközelítve a korábbi historikusan alacsony szintjét. Bár 2022 utolsó negyedévében már enyhe növekedést mutatott a GDP-arányos hitelállomány, a hazai szektor 32 százalékos értéke továbbra is jelentősen elmarad mind a régió, mind pedig az európai országok átlagától, ami érdemi tartalékokat jelent a hitelezés további prudens bővülése szempontjából. Magyarország az Új pénzügyi modell területén 45,6 ponttal a 23. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2023-ban. 2022-höz képest 2,1 ponttal csökkent hazánk eredménye, amely így továbbra is alacsonyabb az Észak TOP5 (59,7 pont), az EU (53,2 pont) és a V3 (52,7 pont) országok átlagánál. A magyar pontszám csökkenésében főként a sajáttőke-arányos jövedelmezőség romlása, illetve a vállalatikötvény-állomány mérséklődése játszott szerepet.

4.1. ábra

Az Új pénzügyi modell területén elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

A finanszírozási korlátokkal szembesülő kis- és középvállalkozások arányát tekintve továbbra is meghaladjuk a visegrádi országok átlagát, a produktív vállalati forrásallokáció pedig tovább javítható a csatornák diverzifikálásával, a digitalizáltság fejlesztésével és az intézményi garanciarendszer hatékonyságának növelésével. Míg a vállalati szegmensben uniós viszonylatban a hazai bankrendszer a középmezőnybe helyezhető az árazás tekintetében, addig a hazai lakáshitelek felára 2022 közepére historikus mélypontra süllyedt, ezzel mind az eurozóna, mind a többi visegrádi ország átlagnál kedvezőbben alakult. A csökkenésben a hitelkamatok késleltetett átárazódása is szerepet játszott. Azonban a kamatkörnyezet alakulásával és annak begyűrűző hatása mellett a felárak 2023-ban már emelkednek és 2022-höz képest magasabb szinten alakulhatnak. Hosszabb távon a felárak tartós csökkenése előtt az árverseny, a működési költségek mérséklése és a digitális infrastruktúra mélyülése nyithatná meg az utat, amit a termékek összehasonlíthatóságának és kiváltásának megkönnyítése tovább erősíthetne.

Valamennyi szegmens és hiteltermék esetében törekedni kell a törlesztőrészek kiszámíthatóságára. A 2019-ben elindított NHP fix konstrukció eredményeként a 3 éven túl rögzített kamatozású, forint alapú kkv hitelek aránya újból meghaladta az 50 százalékot, majd a 2020 áprilisától elérhető NHP Hajrá konstrukció, továbbá az állami, válságkezelő hitelprogramok eredményeként 2022. első negyedév végére a rögzített kamatozású hitelek részaránya már meghaladta a 70 százalékot az új kibocsátásokon belül. A háztartási folyósításokon belül a 2016 elején több mint 40 százalékos arányt elérő változó kamatozású hitelek mára gyakorlatilag kiszorultak a piacról, amelyhez az MFL termékek térnyerése, valamint a jövedelemarányos törlesztőrészlet mutatóra (JTM) vonatkozó jogszabályi korlát kamatperiódus szerinti differenciálása is hozzájárult. Az új jelzáloghitelek szerkezetének hosszabb kamatperiódusok felé való elmozdulása nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő, a korábban felépült állományban lévő kamatkockázat pedig e hitelek kedvező szerkezete és az amortizáció miatt fokozatosan mérséklődik, ami jelentősen csökkentette az emelkedő kamatlábak okozta törlesztési terhek növekedését és az emiatt potenciálisan felmerülő pénzügyi stabilitási kockázat mértékét.

A kamatkockázat mellett az eladósodás szintje és koncentráltsága is fontos szempont. A jövedelem arányában mért eladósodást tekintve nem állapítható meg stabilitási kockázatra utaló jel régiós összevetésben, az adósságfék szabályok pedig gondoskodnak a túlzott koncentráltság felépülésének elkerüléséről. Másrészt viszont problémát jelenthetnek azok a finanszírozási korlátok, amelyek egyes társadalmi csoportok pénzügyi rendszerből való kiszorulását okozzák. Nemzetközi adatok alapján a teljes lakosság tekintetében lemaradás érzékelhető a bankszámlával rendelkezők arányában, de egyes sérülékenyebb csoportokban még nagyobb mértékű hátrány mutatkozik. Az elektronikus csatornák előtérbe helyezése és a készpénzmentesítés egyrészt segíthetik a pénzügyi bevonódást. Másrészt a fiókhálózatok racionalizálása és készpénzmentesítése, valamint a digitális megoldásokkal történő bankolás előtérbe helyezése csak az egyes régiók és társadalmi csoportok bankolási és fizetési preferenciáit, attitűdjét számba véve vezethet célra.

A bankrendszer gazdaságot támogató szerepének hosszú távú fenntartása érdekében elengedhetetlen az erős tőkeképző és -vonzó képesség, illetve, hogy ne épüljenek fel rendszerszintű stabilitási kockázatok. A hazai hitelintézetek sajáttőke-arányos adózott eredménye (RoE) a járványhelyzet mérséklődését követően, valamint az orosz-ukrán háború időszakában nemzetközi összevetésben magas szinten alakult, meghaladva az európai és régiós átlagot, és a 2022. évi 12,7 százalékos RoE értékével – konszolidált adatok alapján – az unió élmezőnyében végzett. Ugyanakkor az EU-s viszonylatban kimagasló eszközarányos működési költségek korlátot képeznek a jövedelmezőség és a banki termékek árazásának szempontjából. Közép- és hosszú távon a szektor hatékonysága leginkább a továbbra is fragmentáltnak mondható piac konszolidációjával, a pénzügyi penetráció mélyítésével és a működési folyamatok digitalizációjával javítható.

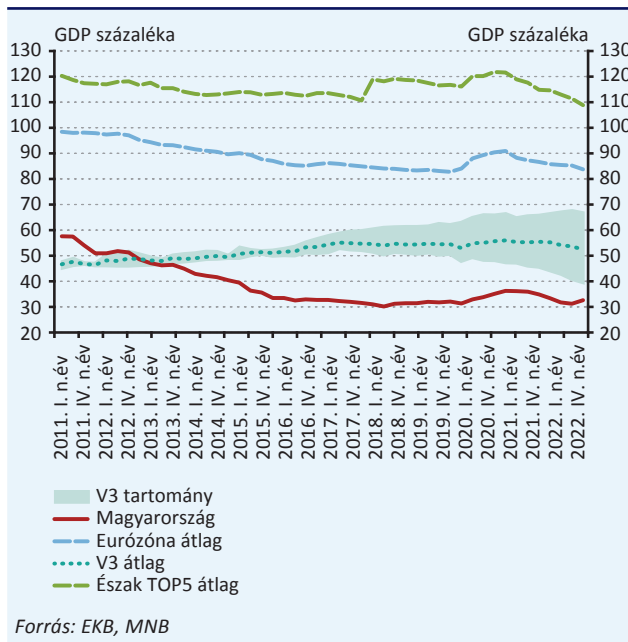
Az egyre jelentősebben digitalizálódó pénzügyi folyamatokban átfogó, a teljes intézményi működést lefedő digitális transzformációs szemléletre van szükség. A gyorsan változó fogyasztói igények személyre szabott kielégítéséhez, valamint a feltörekvő innovatív szereplőkkel szembeni versenyképesség megőrzéséhez alapvető fontosságúvá vált a folyamatos, proaktív szemléletű és a magas szintű felhasználói élményre építő banki digitalizáció, mely téren a hazai bankok részéről az elmúlt években érdemi lépések történtek. A digitális igények kielégítését és az end-to-end digitális termékelérhetőség biztosítását a jövőben a bankszektor belső folyamatainak digitális fejlődése és automatizációja is kell, hogy egyre inkább támogassa, ami az egész szektor hatékonyságát is fejlesztheti. Mindezek okán átfogó szemlélet szükséges a digitális transzformációs folyamat előrevitele érdekében, melynek elmaradása már középtávon ronthatja a versenyképességet.

A pénzügyi intézmények digitális megoldásai iránt felerősödő igények a pandémia után is fennmaradtak. Továbbra is jellemző, hogy a fogyasztói igényekhez alkalmazkodva a pénzügyi rendszer működésében egyre inkább előtérbe kerülnek az innovatív technológiai megoldások és a digitális tér, illetve csatornák kihasználása. A pandémia következtében a sokszor ideiglenesnek, vagy kiegészítő opciónak szánt digitális megoldások sok esetben alapszolgáltatássá, elsődleges megoldássá váltak az elmúlt időszakban, azonban a márka- és bizalomépítés területén a személyes jelenlét továbbra is hangsúlyos, ami a bankfióki funkciók átalakulásával jár.

A meglévő pénzügyi intézmények digitális transzformációjával egyidejűleg a fejlett FinTech ökoszisztéma és az ezt támogató intézményi-jogszabályi környezet megléte, illetve fejlesztése is kiemelt fontosságú. A hazai FinTech piac, valamint az alternatív finanszírozási megoldások alkalmazása elmarad az EU-s és a V3-as átlag szintjétől, ami hátráltatja az innováció bevonását. Egy régiós innovációs központ kiépítése nagymértékben támogathatja egy ország vagy régió versenyképességét, és az európai FinTech ökoszisztémával való szorosabb együttműködés a tőkevonzó képességet javítja. A FinTech megoldások jellemzően olyan fejlesztéseket tartalmaznak, amelyek nemcsak költséghatékony működést biztosítanak mind a tradicionális, mind az újonnan alapuló intézményeknek, hanem érdemben segíthetik az ügyfelek oldalán a jobb, elérhetőbb, versenyképesebb digitális pénzügyi szolgáltatások megjelenését. A nemzetközi trendeket figyelembe

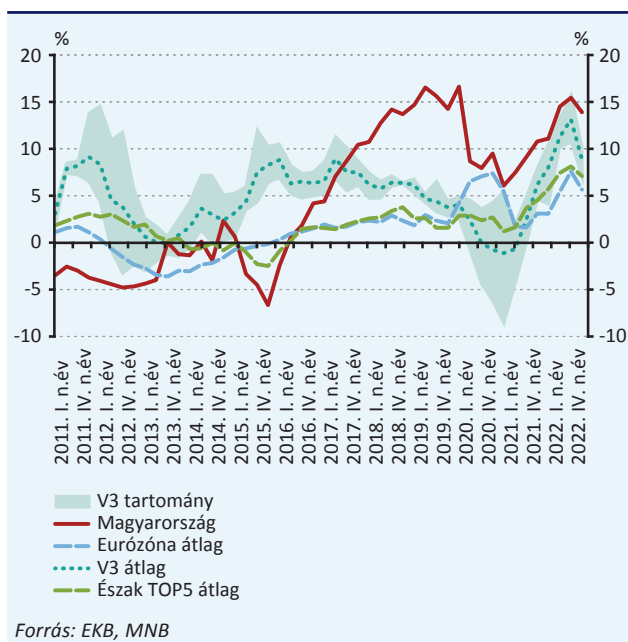
vége fontos, hogy a magyar szabályozás aktívan, innovatív keretrendszerek működtetésével támogassa a FinTech alapú megoldások alkalmazásának elterjedését, ugyanakkor fogyasztóvédelmi, pénzügyi stabilitási és versenysemlegességi aspektusokat szem előtt tartva hozzon létre vagy javasoljon változtatásokat a jogszabályi keretekben.

4.1.1. A magánszektor hitelállományának alakulása a GDP százalékában

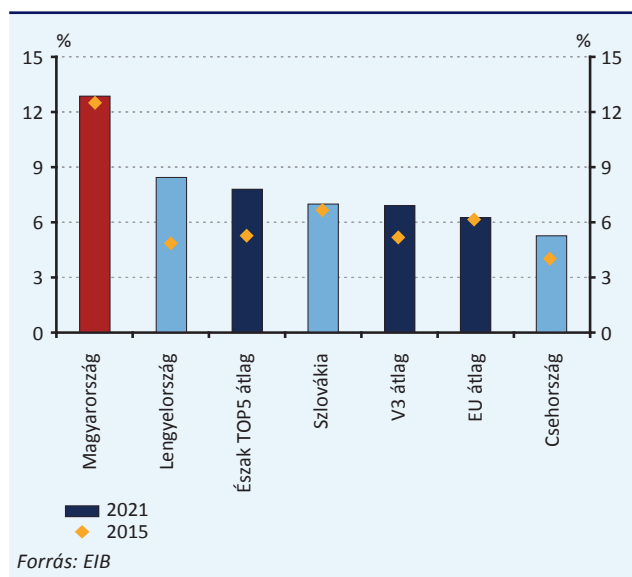
A fenntartható gazdasági konvergencia biztosításához elengedhetetlen a gazdasági szereplők ciklusokon átívelő, hatékony finanszírozása. 2018 után a hitelállomány dinamikus bővülése megtörte a GDP-arányos hitelállomány csökkenését, majd a 2020-2021-es időszakban bevezetett jegybanki és állami programoknak köszönhetően tovább bővült a magánszektor hitelállománya. Azonban a jelentős nominális GDP-növekedéssel összhangban ismét mérséklődésnek indult a GDP-arányos hitelállomány, és megközelítette a historikusan alacsony 30 százalékos szintet. 2022 végén a hazai szektor 32 százalékos értéke továbbra is jelentősen elmaradt mind a régió, mind pedig az eurozóna átlagától, ami érdemi tartalékot jelent a hitelezés további prudens bővülése szempontjából.

4.1.2. A vállalati hiteldinamikák alakulása

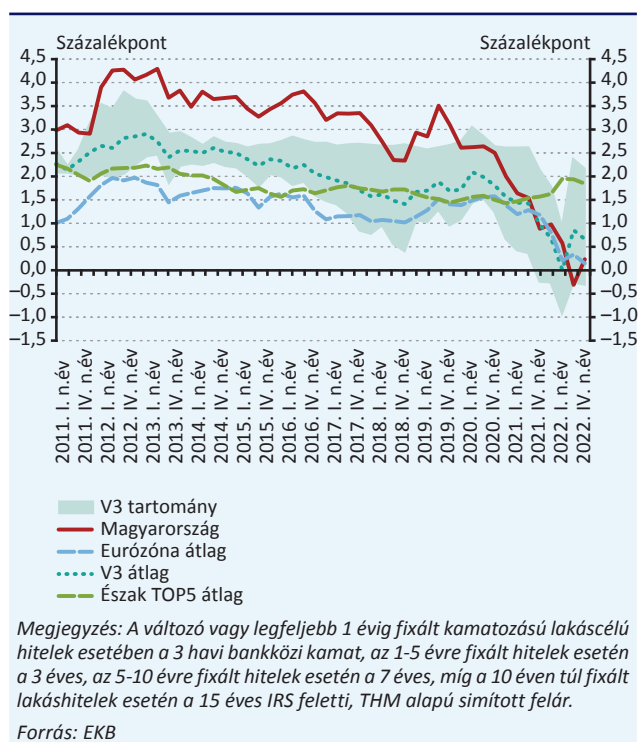
A magánszektor hitelállományán belül kiemelten fontos szerepet tölt be a vállalati hiteldinamikája, hiszen a banki hitelezési tevékenység a magas beruházási rátához szükséges vállalati forrasszerzésben kulcsfontosságú. 2021-ben 11, míg 2022 első felében körülbelül 15 százalékos éves dinamikát ért el a magyar gazdaság. A korábbi évek növekedése után 2022 második felében Magyarországon az orosz-ukrán háború kirobbanását követően kialakult magas inflációs környezet, illetve a belső kereslet visszaesése és a növekvő gazdasági bizonytalanságok hozzájárultak a vállalati hitelállomány bővülésének lassulásához. Ezen tényezők hitelezést gyengítő hatásait – különösen a vállalati beruházási hitelek esetében – több hazai és nemzetközi piaci felmérés is alátámasztja, hasonlóan az Európai Unió egészében megfigyelt folyamatokhoz. A lassulás ellenére is nemzetközi összehasonlításban továbbra is magas és széles bázisú növekedési ütem jellemzi a hazai vállalati dinamikát, melyhez az állami hitel- és garanciaprogramok is hozzájárultak.

4.1.3. Finanszírozási korlátokba ütköző vállalkozások aránya

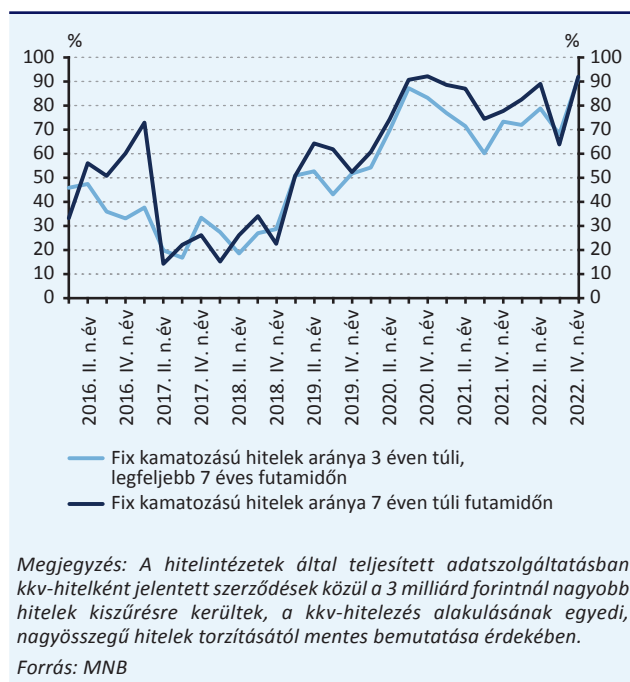
Az EIB beruházási felmérése alapján a 2021-es pénzügyi évben az Európai Unióban működő vállalkozások mintegy 6 százaléka, míg a magyarországi vállalatok több, mint 12 százaléka szembesült finanszírozási korláttal. Így immár 3 egymást követő évben a magyarországi érték több mint kétszerese az Európai Unió átlagának. A 2020-as évhez viszonyítva mintegy 3 százalékponttal több hazai cég szembesült finanszírozási korláttal. Az egy év alatt bekövetkező kedvezőtlen változás mind a kisvállalkozásokat, mind a nagyvállalkozásokat hasonló mértékben érintette. A vállalkozások közül az építőiparban működő vállalkozások voltak leginkább érintettek finanszírozási korláttal. A felmérésben szereplő cégek által tapasztalt leggyakoribb finanszírozási korlát az elutasítás volt, ugyanakkor az infrastruktúra ágazatban működő vállalkozások a hitelkérelem visszautasításától való félelem miatt ütköztek korlátba. Fontos azonban kiemelni, hogy a magyar vállalatok döntő többsége nem szembesül finanszírozási korlátokkal, amit az MNB vállalati konjunktúrafelmérése is igazol. Az utóbbi két évben a válaszadók átlagosan 21 százaléka jelölte meg a finanszírozási problémát tevékenysége nehezítő tényezőjeként. E tényezőt felmérésünkben a vállalatok jellemzően csak a 6. hely környékén szokták említeni, amit rendszerint megelőztek a magas energiaárak, a beszállítók áremelése, a munkaerőköltség emelkedése, a munkaerőhiány és a vevők hiánya okozta akadályok.

4.1.4. A THM alapú felár a hazai pénznyomában nyújtott lakáscélú hiteleknel

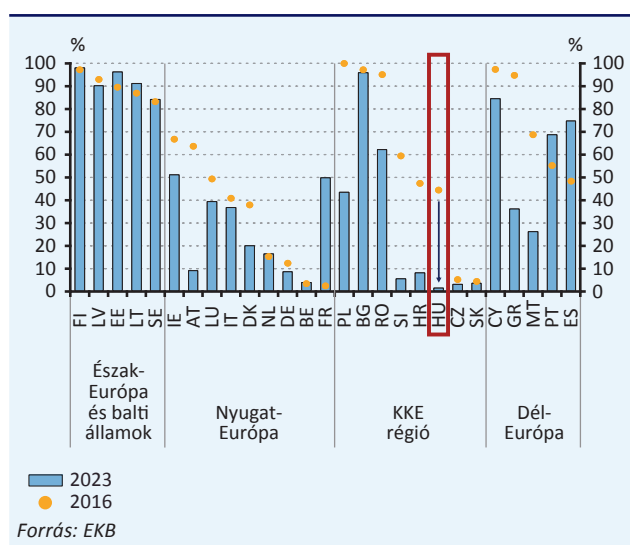
A hazai lakáshitelek felára az elmúlt években folyamatosan csökkent és 2022 harmadik negyedévére historikus mélypontra, a többi visegrádi ország és az eurozóna átlagos szintje alá süllyedt. A csökkenésben szerepet játszott, hogy a kamatemelések következtében megnövekvő banki forrásköltségeket a magyar bankok jellemzően csak késleltetve árazzák át a hitelkamatokba. Emellett a támogatott és a jegybank által refinanszírozott hitelek növekvő részaránya miatt a lakáshitelek átlagos üzleti kamataiban összességében csak mérsékelt emelkedés volt tapasztalható 2021-ben és 2022 első felében. 2022 végén azonban ismét növekedés ment végbe a magyar felárakban, miközben a többi európai régióban enyhe mérséklődés figyelhető meg. A hazai felár felfelé irányuló korrekciójával év végére újra meghaladta az eurozóna átlagát. A kamatkörnyezet változása és annak begyűrűző hatása mellett a felárak 2023-ban már emelkednek és 2022-höz képest magasabb szinten alakulhatnak.

4.1.5. Fix kamatozású kkv-forinthitelek aránya az új hitelek között

A piaci kamatok elmúlt két évben látott emelkedése is rávilágított arra, hogy az egyes hitelfelvevők szempontjából és pénzügyi stabilitási szempontból is mennyire fontos a kamatkockázatok csökkentése, a fix kamatozású hitelek arányának térnyerése, különösen a kkv szegmensben. A rögzített kamatozású kkv-forinthitelek részaránya az NHP fix konstrukció hatására 2019-től kezdődően emelkedésnek indult, mely tendencia folytatódott a koronavírus-járvány negatív gazdasági hatásainak tompítása és a hitelpiaci zavarok elkerülése érdekében elindított NHP Hajrá konstrukció eredményeként is. A válságkezelő jegybanki program lezárását követően az állami hitelprogramok biztosítottak rögzített kamat mellett forrásbevonási lehetőséget a vállalkozásoknak hazai forrásban rövid és hosszabb távra, ezek szűkülésével azonban emelkedett a piaci hitelek részaránya az új kibocsátáson belül, és teret nyertek a változó kamatozású hitelek, leginkább a rövidebb futamidőkön. A 2022-ben az infláció emelkedése és a fogyasztás visszaesése miatt is bizonytalanabbá váló üzleti környezet a hosszú lejáratú hitelek iránti kereslet visszaesését eredményezte. Az infláció letörése érdekében megemelkedett kamatkörnyezetben támogatott hitelkonstrukciók keretében volt lehetőség hazai fizetőeszközben, kedvező és fix kamatozás mellett hosszú futamidejű forrás felvételére.

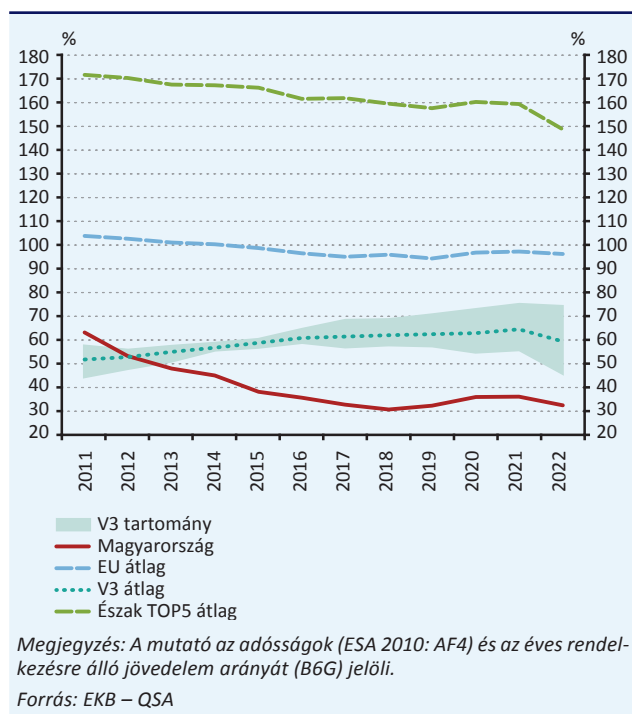
4.1.6. A változó kamatozású hitelek súlya az új lakáscélú hitelekben belül (2023. II. negyedév)

A lakosság sokkellenálló-képessége kapcsán kulcsfontosságú a kamatkockázattal szembeni kitettség mértéke, vagyis a törlesztőrészek kiszámíthatósága. Míg 2016 elején a változó kamatozású hitelek aránya az új lakáshitel kibocsátáson belül még mintegy 45 százalékot tett ki, 2019 végére a Minősített Fogyasztóbarát Lakáshitelek (MFL) bevezetése és a jövedelemarányos törlesztőrészlet mutatóra (JTM) vonatkozó jogszabályi korlátok kamatperiódus szerinti differenciálása együttesen gyakorlatilag kiszorították a piacról ezeket a magasabb kockázattal bíró hiteleket. Az új jelzáloghitelek szerkezetének hosszabb kamatperiódusok felé való elmozdulása nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő. A hosszabb kamatperiódusú hitelek új folyósításban látható térnyerése és mára kialakult teljes dominanciája a még fennálló változó kamatozású jelzáloghitel-állomány arányának fokozatos mérséklődését is segíti. 2023 szeptemberére a változó kamatozású lakossági jelzáloghitelek állományon belüli aránya 16 százalékra csökkent a 2016-ban megfigyelhető 70 százalékról.

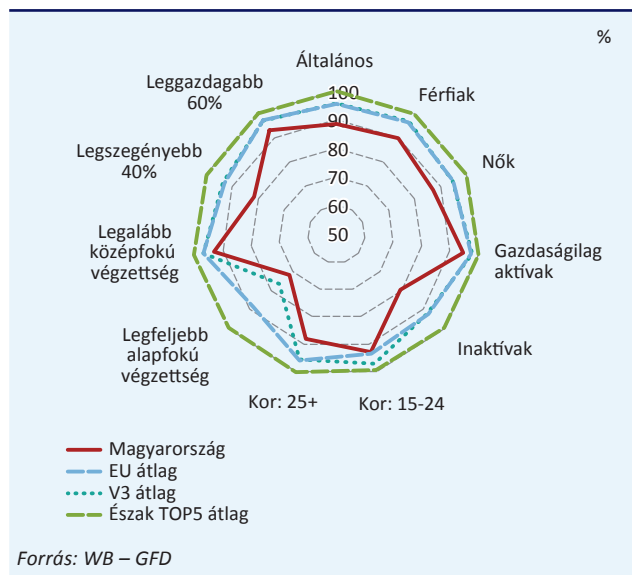
A magas infláció visszaszorítása okán szigorú monetáris kondíciók, a növekedési kilátások romlása és a bizonytalanság növekedése nyomán emelkedett kamatkörnyezetben azonban a fix kamatozású hitelek általánossá válásával a magas kamatokba való tartós beragadás kockázata is megnőtt. E kockázat mérséklését a hitelkiváltások ösztönzése segítheti leginkább a kapcsolódó díjtételek, főként az előtörlesztési és közjegyzői díjak jogszabályi úton való mérséklése és a kapcsolódó adminisztratív terhek csökkentése útján.

4.1.7. Háztartási jövedelemarányos adósságteher

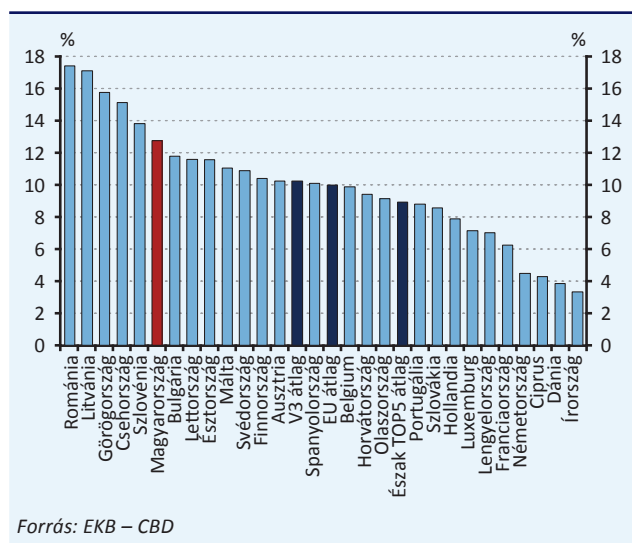
A hazai lakossági jövedelemarányos adósságteher az egyik legalacsonyabb az Európai Unióban, sőt érdemben elmarad a többi visegrádi országtól is, összhangban az alacsony hitelpenetrációval. Miközben az Európai Unió egészét tekintve a háztartási szektor adósságterhe gyakorlatilag stagnált az elmúlt évtizedben, a hazai lakosság jövedelemarányos adósságterhe 2018-ig folyamatosan csökkent, ami az MNB 2012-ben megkezdett kamatcsökkentési ciklusának, a kedvező jövedelmi folyamatoknak és az előző hitelciklusban felhalmozott adósságállomány leépülésének együttes következménye. A 2018 utáni enyhe növekedést követően 2022-ben ismét csökkent a mutató értéke, amit a visszafogott hitelkeresletből származó mérséklődő lakossági hitelkihelyezések is magyaráztak. Az adósságteher 2022-ben jelentősen alacsonyabb szinten állt, mint 10-12 évvel korábban. A hatályos adósságfék szabályok, amelyek a lakosság fennálló hitelállományának több mint 80 százalékát lefedik, megakadályozzák a túlzott hitelfelvételt.

4.1.8. Pénzügyi intézménynél számlával rendelkezők aránya (2021)

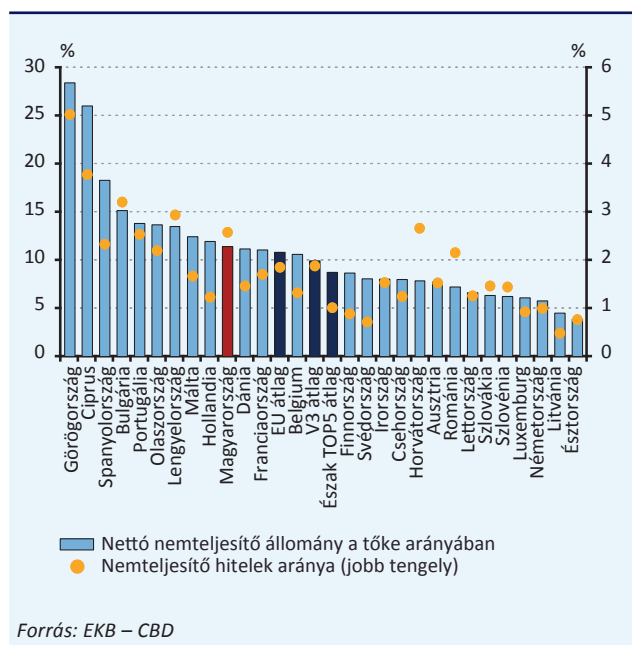
A pénzügyi mélyülés javítása érdekében szükség van a banki szolgáltatások általános hozzáférhetőségének biztosítására. Bár 2017 és 2021 között Magyarországon minden szegmensben számottevően nőtt a bankszámlával rendelkezők aránya, a visegrádi és uniós átlaghoz képest több társadalmi csoport esetében is lemaradás érzékelhető. Hazánkban ugyanis a sérülékenyebb csoportok (inaktívak, alacsonyabb iskolai végzettségűek, az alsó két jövedelmi ötöd) arányaiban nagyobb hátrányt mutatnak a pénzügyi bevonódás terén. Bár a digitális csatornák könnyebbé tehetik egyes kiszorult ügyfelek bevonódását, a fiókhálózatok racionalizálása és készpénzmentesítése, valamint a digitális megoldásokkal történő bankolás előtérbe helyezése csak egyes régiók és társadalmi csoportok bankolási és fizetési preferenciáit, attitűdjét számba véve vezethet célra. A bankfiókkal nem rendelkező régiókban a „mobil” bankfiók és multifunkciós ATM-ek nagyobb arányú alkalmazása lehet indokolt. Szintén kedvező lehet ingyenes számlacsomagok bevezetése a szociálisan hátrányosabb helyzetben lévők számára. Mindemellett emelni kell a lakosság pénzügyi tudatosságát, amelyre számos – MNB által is ösztönzött – program, illetve a Nemzeti Alaptanterv is reflektál.

4.1.9. Sajáttőke-arányos jövedelmezőség (2022)

A hitelintézeti szektor erős tőkehelyzetének fenntartásához és hatékonyságnövelő fejlesztések megvalósulásához egyaránt fontos a kielégítő jövedelmezőség. Míg az EU egyes bankrendszerei többéves viszonylatban alacsony sajáttőke-arányos megtérüléssel küzdenek, addig a hazai szektor 2016-tól 2019-ig – részben a korábban megképzett értékvesztések visszaírásának köszönhetően – kiemelkedő jövedelmezőségével rendre dobogós helyen szerepelt az uniós rangsorban. A 2021-es kiemelkedő jövedelmezőséget követően 2022-ben a háborúból fakadó makrogazdasági kockázatok miatt a jelentős értékvesztés képzés, valamint a bankadók eredményrontó hatással bírtak, azonban az emelkedő kamatkörnyezettel összhangban a magas kamat-jövedelem jelentősen ellensúlyozta ezt, így a konszolidált szintű 12 havi gördülő sajáttőke-arányos adózott eredmény (RoE) hazánkban így is meghaladta az EU és a visegrádi országok átlagát. A 2022-es évi 12,7 százalékos RoE értékkel a magyar bankszektor továbbra is az európai élmezőnyben foglal helyet. 2023 elejétől a sajáttőke-arányos eredmény folyamatosan emelkedett az év során (20 százalékos szintet is meghaladva), amit döntően a jelentősen megemelkedett kamatjövedelem magyarázott, ezzel nemzetközi összevetésben tovább javult a hazai RoE mutató.

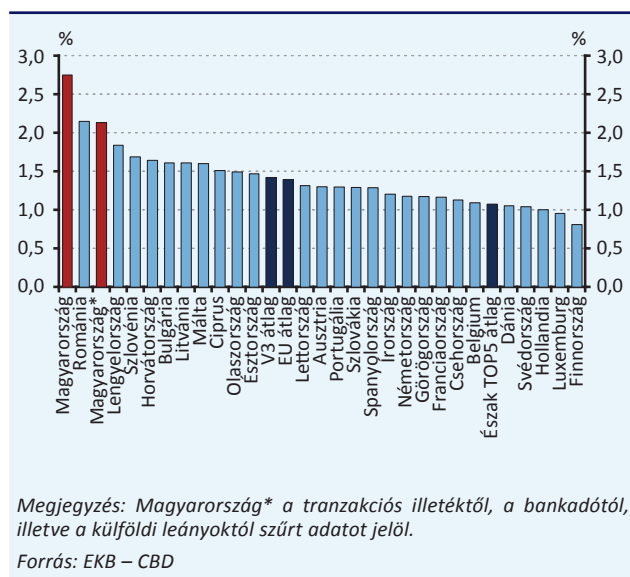
4.1.10. Nettó nemteljesítő hitelállomány a tőke arányában (2022)

A hazai nemteljesítő hitelek aránya az általános fizetési moratórium 2021. októberi kivezetése után 2022 folyamán enyhén emelkedett a korábbi historikus mélypontjáról. A magánszektor nemteljesítő banki hiteleinek aránya európai összehasonlításban körülbelül fél százalékponttal magasabb az EU és a többi visegrádi ország átlagánál. A vállalati szektorban a nagyvállalati, valamint a kis- és mikrovállalati hitelek NPL-rátája is megemelkedett 2022-ben. A háztartási hitelek esetében különösen a személyi kölcsönöket és a szabad felhasználású jelzáloghiteleket érintette a portfólióminőség romlása. Az európai példák azt mutatják, hogy a fizetési moratórium kivezetése a legtöbb országban nem okozta a portfólióminőség nagymértékű romlását. A koronavírus-járványból való kilábalás, valamint az orosz-ukrán háborúból fakadó kockázatok, továbbá a kamatkörnyezet emelkedésével is csak kisebb mértékű növekedés volt az NPL-rátában. A geopolitikai feszültségek, az Oroszország elleni gazdasági szankciók és az inflációs környezet tovagyrúzó hatásai azonban érdemi bizonytalanságot jelentenek a fizetőképesség fennmaradását illetően, elsősorban az energiaiintenzív iparágakban.

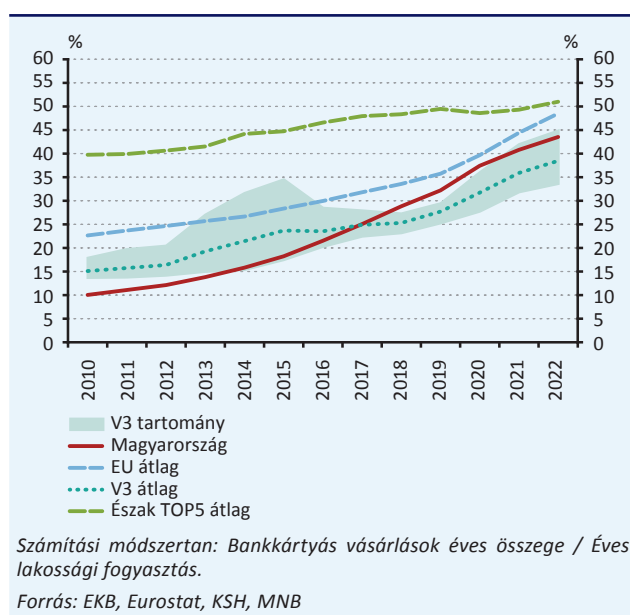
A magyar bankrendszer nemteljesítő állománya a tőke arányában 2022-ben 11,4 százalékon alakult, amivel mindössze 0,6 százalékponttal haladja meg az EU átlagos értékét, és az említett kockázatok figyelembe véve megfelelő tartalékokkal rendelkezik a bankszektor az esetleges nemteljesítő veszteségek fedezésére. 2023-ban a hazai bankok tőkearányos nemteljesítő állománya tovább mérséklődött, 2023 első félév végén 10 százalék alá került, emellett a magánszektorban a fizetési moratórium 2022 év végi teljes kivezetése mellett sem történt jelentős növekedés a késedelmes hitelek arányában.

4.1.11. Működési költségek az eszközök arányában (2022)

A hazai hitelintézeti szektor esetében megfigyelhető, hogy uniós viszonylatban az előző évekhez hasonlóan továbbra is kimagasló eszközarányos működési költségek jellemzik, ami korlátot képez a jövedelmezőség és a banki termékek árazásának szempontjából. A lemaradás elsősorban a személyi jellegű ráfordításokban, másodsorban az adminisztrációs költségekben azonosítható, és a bankadót és a tranzakciós illetéket kiszűrve is jelentős. A hazai bankrendszer eszközarányos működési költségei 2022 végére növekedtek éves alapon, és historikusan is magasnak számítanak. Bár a banki integrációs konszolidáció hozzájárulhatott a működési költségek eszközarányos mérséklődéséhez, az ezzel járó jelentős átállási költségek miatt 2022-ben még nem volt megfigyelhető javulás a bankszektor működési kiadásaiiban. Az európai összevetésben a magyar bankrendszer relatív helyzete nem változott, az európai bankrendszerek eszközarányos működési költségei (EU és visegrádi átlagot nézve) a kedvezőtlen makrogazdasági környezetben jelentkező visszafojtott hitelkereslet és pénzügyi nehézségek miatt emelkedtek 2021-hez képest, hasonlóan a hazai bankszectorhoz.

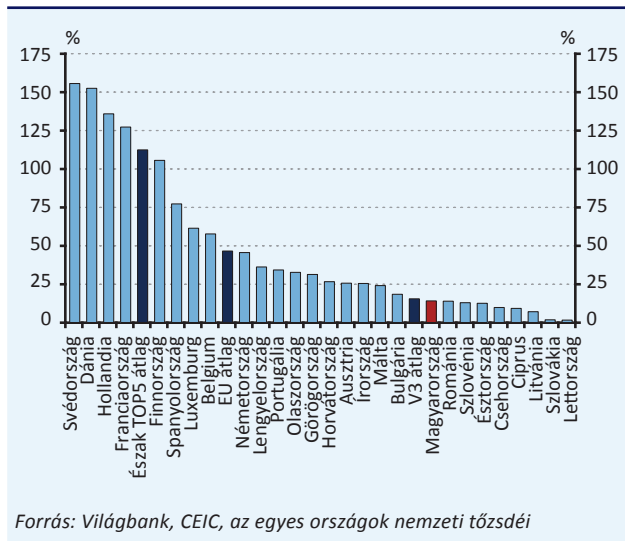
4.1.12. Vásárlások elektronikus fizetésének aránya

Az elektronikus fizetések arányának növekedése támogatja a gazdasági növekedést és a fenntartható fejlődést egyaránt. A vásárlások elektronikus fizetésének aránya folyamatosan növekszik Magyarországon és a hazai érték (43,5 százalék 2022-ben) meghaladja a V3-országok átlagát (38,5 százalék) és folyamatosan közelít az északi TOP5 országok átlagához (51 százalék). Az elektronikus pénzforgalmi infrastruktúra fejlődése, az érintőkártyás technológia gyors elterjedése, illetve az elmúlt években a mobiltelefonos fizetések elterjedése egyaránt támogatta az elektronikus fizetések nagyarányú bővülését. 2020 és 2022 között a mobiltelefonos (kártyás) fizetések száma négyszeresére, a mobiltelefonról indított átutalások száma kétszeresére nőtt. Az MNB kiemelten kezeli az elektronikus fizetés lehetőségének megteremtését és az ügyfelek ösztönzését a különböző elektronikus fizetési módok gyakoribb használatára. A jegybank egy 2030-ig tartó pénzforgalmi stratégiát³ alkotott meg, melynek célja, hogy 2030-ra a teljes gazdaságban az elektronikus tranzakciók aránya legalább 60 százalék, további célzott használatösztönzés esetén pedig legalább kétharmad legyen. A pénzforgalmi stratégia teljesülését támogathatja az azonnali fizetésre épülő szolgáltatások széleskörű elterjedése (például a QR-kódos fizetés, vagy fizetési kérelem), melyek ingyenesek lesznek az ügyfelek számára.

³ Forrás: MNB (2023): Pénzforgalom 2030. <https://www.mnb.hu/letoltes/penzforgalom-2030-strategia.pdf>

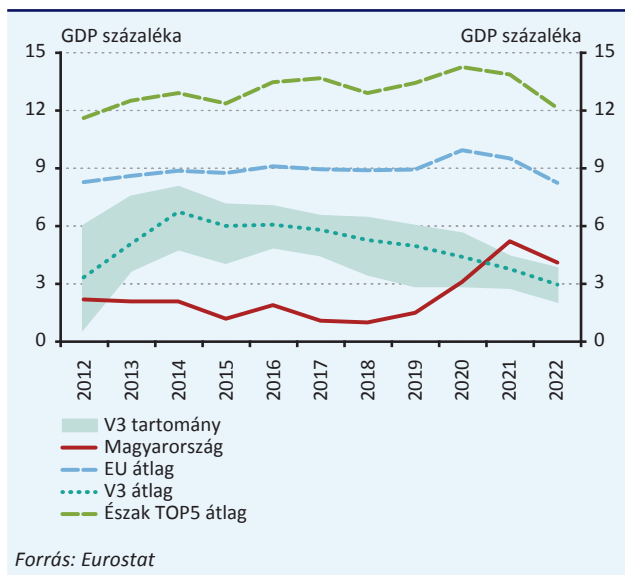
4.1.13. Részvénytőzsi kapitalizáció a GDP arányában (2022)

Magyarországon a kontinentális Európához hasonlóan hosszú ideje erős a banki hagyomány, a vállalkozások jellemzően a banki finanszírozásra támaszkodnak a tőkepiaccal szemben. Ennek eredményeként a részvénytőzsi kapitalizáció aránya Magyarországon csak a GDP 14,1 százalékát tette ki 2022 év végén, szemben az EU 46,7 százalékos átlagával. A piaci turbulenciáknak, valamint a globális folyamatoknak jelentős hatása van a mutatóra a tőkepiacok árazását illetően. A 2022-ben kirobbant orosz-ukrán háború következtében 2022 elején a hazai tőkepiac értékeltsége jelentőset esett, mely év végére valamelyest visszakorrigált, de így is a háború előtti szinten maradt. A finanszírozási források diverzifikálása, ideértve a fejlett részvénytőzsi piacot is, elengedhetetlen a versenyképes gazdaság és fenntartható növekedés szempontjából, amire jó példaként szolgálnak a skandináv régió országai. Becslések szerint a részvénytőzsi 30 százalékos növekedése akár 0,2-0,3 százalékponttal is megnövelheti

a gazdaság potenciális teljesítményét. 2023-ban markánsabban emelkedett a hazai részvénytőzsi. A BUX index értéke közel 40 százalékat emelkedett, míg a részvénytőzsi kapitalizáció majdnem 50 százalékos növekedést produkált és év végén elérte a 14 900 milliárd forintos szintet. Ennek háttérében az áll, hogy a 2022-es nagy eladások után a piac újra megtalálta a magyar részvényeket, és a keresleti oldal növekedése jelentősen megemelte a részvények értékét. Ugyanakkor a P/E mutatók tekintetében nem látható jelentős kiugrás a hazai piacot illetően, ami azt mutatja, hogy az árfolyamnövekedés mögött a tőzsdéi cégek erős és stabil eredménytermelő képessége áll.

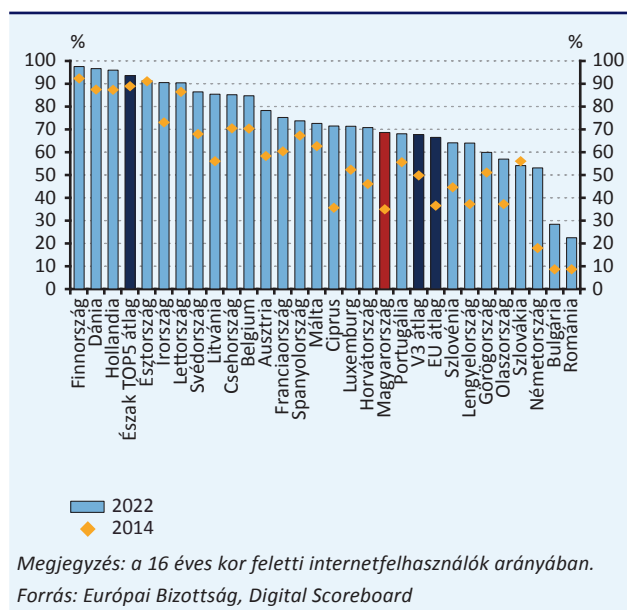
4.1.14. A vállalatikötvény-piac GDP-arányos állománya

Az MNB 2019 júliusában indította el vállalatikötvény-vásárlási programját, a Növekedési Kötvényprogramot (NKP), azzal a céllal, hogy a hazai nem pénzügyi vállalatok kötvénypiacának likviditásnövelésén keresztül segítse a magyarországi társaságok forrásszerkezetének diverzifikálódását, valamint a monetáris transzmissziós mechanizmus hatékonyságának növekedését. 2022 végéig az NKP keretében 89 kibocsátó 114 kötvénysorozatának (köztük 20 zöld vállalati kötvénynek) a forgalomba hozatalára került sor. Az értékpapírokon keresztül összesen 2859 milliárd forintot meghaladó volumenű forrásbevonást realizáltak a kibocsátók, a jegybanksi kötvényvásárlások névértéken vett értéke pedig több mint 1549 milliárd forintot tett ki. Az NKP érdemi hozzájárulásának eredményeképpen a magyar vállalati kötvénypiac a térségbeli sereghajtói pozíciójából a visegrádi országok élére állt, ugyanis míg 2019 második negyedévének végén a piac GDP-arányos állománya csupán 1 százalék körül alakult, addig 2022 végére már elérte az 4,1 százalékot. Az első hazai minősített zöldkötvény-kibocsátásra 2020-ban került sor, szintén az NKP égisze alatt. Ezt azóta további kibocsátások követték és a zöldkötvény-piac dinamikus növekedésnek indult, továbbá az NKP lezárása után újabb zöld kibocsátások valósultak meg.

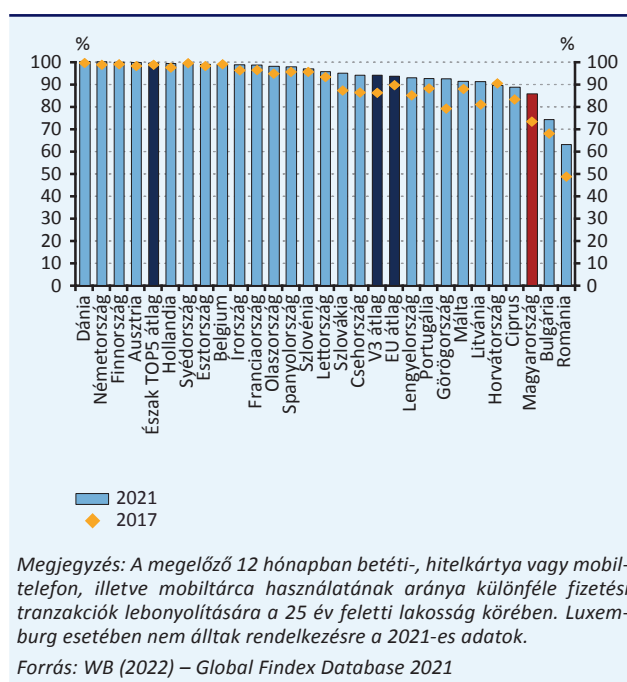
BANKI DIGITALIZÁCIÓ

4.1.15. Internetbankot használók aránya

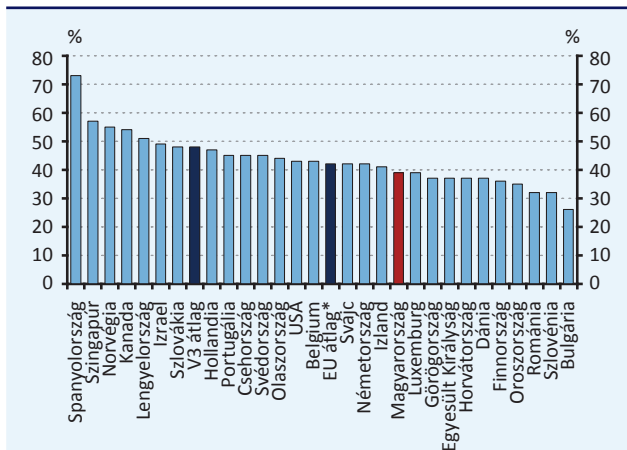
Az elmúlt évtizedben bekövetkezett fejlődés az internetbankot használók arányában a 2020-as években továbbra is megfigyelhető, noha eltérő ütemben a különböző fejlettségi szintű országokban. Az internetbanki használatban vezető régiókban már csak kismértékű, míg a közepesen és kevésbé fejlett területeken jelentősebb előrehaladás történt az elmúlt néhány évben. A magyar érték az elmúlt évekhez hasonló ütemben emelkedett, a 2021 és 2022 közötti 5 százalékpontos javulás az európai élmezőnybe tartozik. Ezzel Magyarország a V3-országok közül is a legmagasabb fejlődést mutatta, és 2022-re megelőzte az ezen országokban az internetbankot használók átlagos arányát. Ehhez részben a V3 átlag kismértékű visszaesése is hozzájárult, miközben az EU átlag szintjét is sikerült meghaladni a fejlődéssel. A netbanki aktivitás tekintetében Magyarország a közel 70 százalékos mutatójával az európai középmezőnyben található, azonban az északi TOP5 országoktól továbbra is jelentős, 25 százalékpontos elmaradás figyelhető meg.

4.1.16. Digitális fizetési módok használata

Az EU-s országok több mint négyötödében a lakosság legalább 90 százaléka használ valamilyen digitális megoldást a fizetési tranzakciók lebonyolítására. Bár Magyarországon is 86 százalékos penetrációt mutat a digitális fizetések használata az utolsó elérhető adat szerint, hazánk mégis az EU rangsor alsó felében helyezkedik el e mutató tekintetében, így mind az európai átlag, mind a V3-országok átlaga alatt teljesítünk. Bár négy év alatt Magyarországon a digitális fizetési módok elterjedtsége több mint 12 százalékkal emelkedett, a növekedési ütem tekintetében is van tér a fejlődésre. Mindemellett kiemelendő, hogy míg korábban a legtöbb országban a fiatal felnőttek (15-24 éves korosztály) körében jellemzően alacsonyabb volt a digitális fizetés elterjedtsége más korcsoportokhoz viszonyítva, ez 2021-re sok helyen megfordult, köztük Magyarországon is.

4.1.17. Digitális banki érettség (2022)

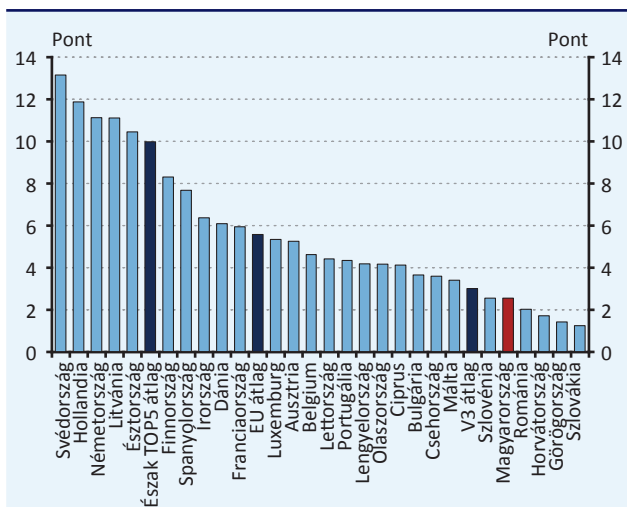

Megjegyzés: A Deloitte felmérése alapján értékelt digitális banki érettség egy három alpillérből álló összesített mutató, amely a digitális térben elérhető banki funkciók körét, a digitális felületeken mérhető felhasználói élmény szintjét és a digitális fejlesztések fogyasztói elvárásokkal való összhangját mérő alpillérekéből áll. Az EU átlag* adatpont 19 uniós ország átlagát mutatja.

Forrás: Deloitte (2022): Digital Banking Maturity 2022

A hazai bankrendszer digitális érettsége 2022-ben továbbra is elmaradt az EU-s, illetve a V3-as szintektől. A magyar bankok a 2020-as publikáció óta 2022-re 9 helyezést javítottak a nemzetközi rangsorban, melyet főként a digitális csatornákon történő információk jobb elérhetősége, az új felhasználók támogatása, a bővülő onboarding lehetőségek, továbbá az ügyfélszolgálat és a digitális fizetések fejlesztései generáltak. Ezzel szemben a digitális banki érettség szempontjából az ügyfél- és termékmenedzsment és a bankkártyakezelés voltak azok a területek, melyeknél a magyar bankok jelentős elmaradásban vannak a versenytársaktól. Személyes pénzügyi menedzsment terén ugyan történt előrelépés, de a régiós felzárkózáshoz e téren is lépéseket kell még tenni. A hagyományos banki szolgáltatásokon túl a bankok platformot nyújthatnak kiegészítő szolgáltatásokhoz is, melyek közül a magyar bankok kereskedelmi hűségprogramok, kedvezmények és kuponok, továbbá az egyéni és tömegközlekedés kapcsán felmerülő szolgáltatásokban (pl. jegyvásárlás, parkolás) közelítik meg az élen járó, digitálisan érett bankokat.

4.1.18. Európai uniós országok értékelése a FinTech környezet alapján (2020)

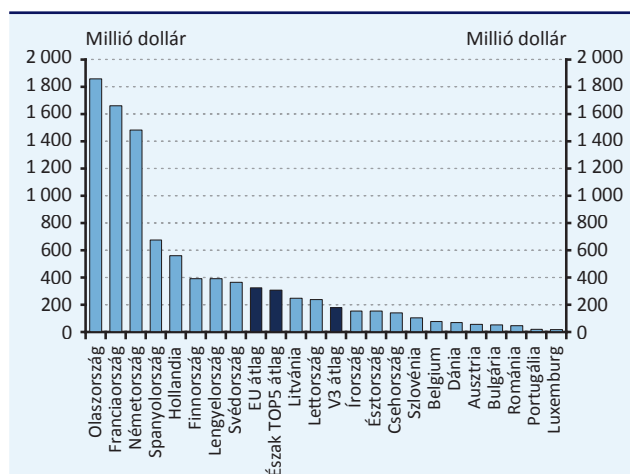

Megjegyzés: A 2020-as felmérés során a 2019-es Global Fintech Index-től eltérő értékelési mód került alkalmazásra. A teljes felmérés szélesebb, globális kiterjedtségű volt, összesen 83 ország elemzésével.

Forrás: Findexable (2021): Global Fintech Rankings Report

Az elmúlt évek változó makrogazdasági környezete komoly kihívások elé állította az európai FinTech piacot. Az emelkedő kamatkörnyezetben az innovatív vállalkozások finanszírozása nehezebbé vált, mely a piac növekedési dinamikáját visszafogta. Bár szabályozói oldalról erős elhatározás van a hazai pénzügyi szektor innovatív fejlesztése mellett, a FinTech ökoszisztéma kiépülésének támogatásában még továbbra is jelentős tér van a fejlődésre. A Findexable 2020-as felmérése azt mutatja, hogy a FinTech megoldásokat alkalmazó cégek aktivitása és sikeressége, valamint az üzleti környezet hatékonysága és fejlettsége Magyarországon jelenleg elmarad az EU-s átlagtól, valamint régiós viszonylatban Lengyelország és Csehország is megelőzi Magyarországot.

4.1.19. Az alternatív finanszírozási piacok mérete az egyes európai országokban (2020)

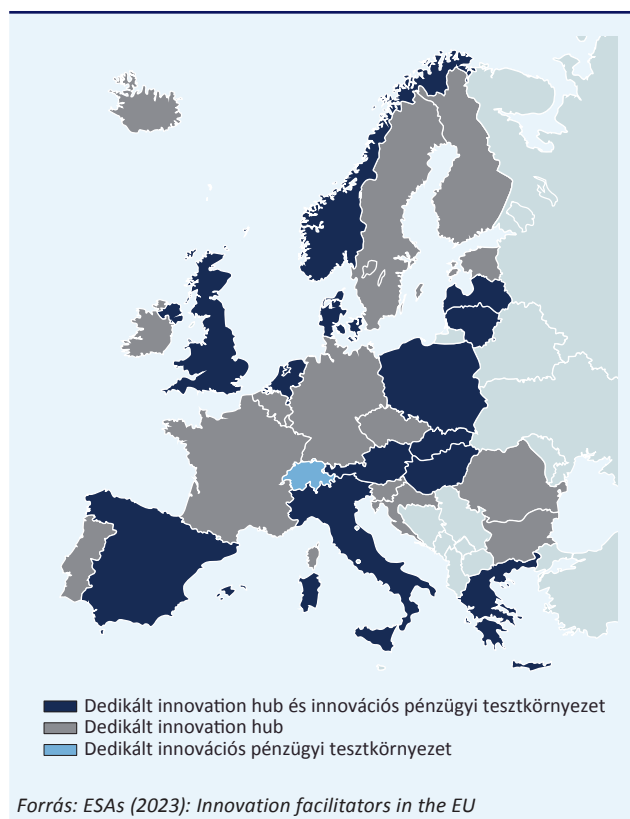

Megjegyzés: Az adatok 2020-ra vonatkoznak. Az ábrán nem jelenítettük meg Szlovákiát, Görögországot, Ciprust és Horvátországot, ahol 10 millió dollár alatti, illetve Magyarországot és Máltát, ahol 1 millió dollár alatti az alternatív finanszírozási piacok mérete.

Forrás: Cambridge Centre for Alternative Finance (2021): The 2nd Global Alternative Finance Market Benchmarking Report

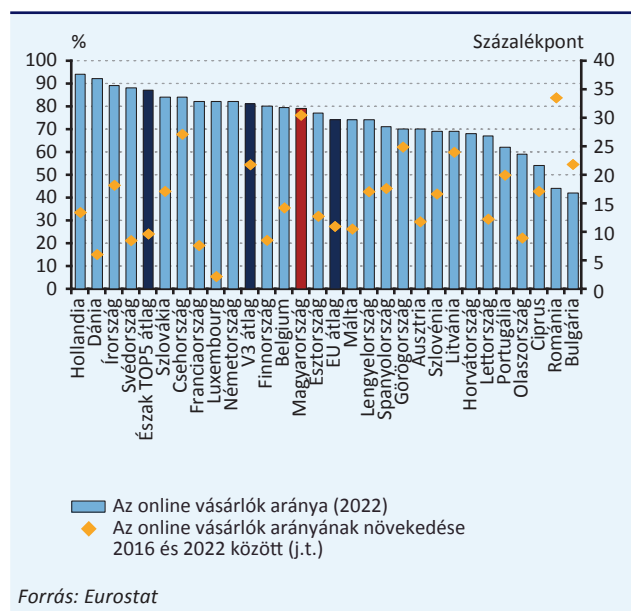
Az egyre bővülő FinTech szektor mellett az alternatív, online finanszírozás is jelentős teret nyert az induló vállalatok életében Európa-szerte. Az elmúlt években jelentős mértékben emelkedett az ilyen finanszírozási formát kínáló platformok forgalma, 2020-ra az európai uniós tranzakciók összesített értéke megközelítette a tízmilliárd dollárt. Európában alapvetően az Egyesült Királyságban nyert nagy teret az alternatív finanszírozás, míg az EU-ban egyelőre csak néhány ország aktivitása mondható jelentősnek, a V3-országok közül Lengyelország számít előjárónak. Hazánkban – részben a kisebb piacméretnek köszönhetően – továbbra sem jelentek meg számottevő mértékben az internetalapú alternatív finanszírozási formák, a 2019-ről 2020-ra több mint 70 százalékos növekedés ellenére az összesített finanszírozási volumen nem érte el az 1 millió dollárt. A nem üzleti elven működő közösségi finanszírozási formák már egyre aktívabbak (pl. adomány platformok), míg a jövőben az üzleti fókuszú (lending, illetve equity based) közösségi finanszírozási megoldások mind hazai, mind uniós szinten dinamikusabban bővíthetnek. Ennek alapját – az európai szinten harmonizált szabályok szerinti működés és a magas szintű befektetővédelmi szabályok előírását – a 2021 november 10-én hatályba lépett európai közösségi finanszírozási üzleti szolgáltatókról szóló rendelet megerősítette.

4.1.20. Innovation hubok és innovációs pénzügyi tesztkörnyezetek (2023)

A FinTech fejlődés nyomonkövetése és az arra való reagálás egyre fontosabbnak bizonyul az egyes európai hatóságok körében, így egyre több innovatív felügyeleti keretrendszer működtetésére látni példát Európában. A FinTech innovátorok jogszabályi környezetben való eligazodását segítő Innovation Hub-ok már szinte a kontinens összes országában több éve aktívan működnek, miközben egyre több az innovatív megoldások valós piaci körülmények közötti tesztelésére lehetőséget biztosító Regulatory Sandbox is. E fejlődés révén az innovátorok saját újító megoldásaik megfelelőségének értékelésére gyakorlati segítséget is igénybe tudnak venni, valós ügyfelek bevonásával egyidejűleg. A két említett megoldás útján hatékonyan támogatható a pénzügyi rendszerek innovatív, egyben biztonságos fejlődése, így a jövőben előremutató lehet további Regulatory Sandbox-ok megjelenése Európában, hiszen az elmúlt évek előrelépése ellenére ezek általános elterjedésére még jelentős tér mutatkozik. Magyarország azon országok egyike Európában, ahol mindkét innovatív platform jelen van: az Innovation Hub és az Innovációs Pénzügyi Tesztkörnyezet (IPT, a hazai regulatory sandbox) már aktívan működnek 2018 óta.

4.1.21. Az online vásárlók aránya (2022)

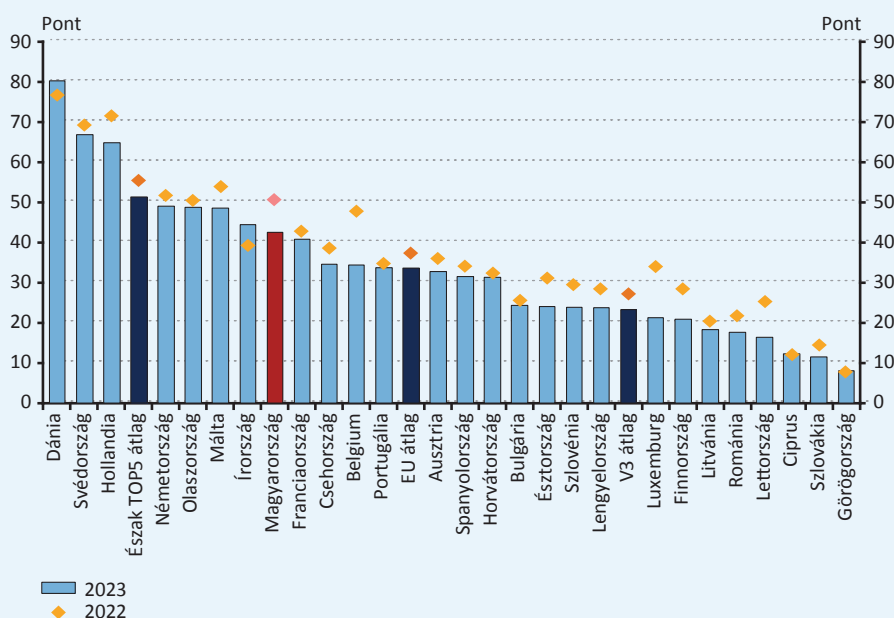
A digitális transzformáció korszakában a kereskedelem is jelentős fejlődésen megy keresztül. Az internetes vásárlások térhódítása nemcsak a fogyasztók vásárlási szokásait alakította át, hanem versenypésségi folyamatokat is elindított. Az online vásárlás lehetőséget biztosít földrajzi akadályok leküzdésére, a vállalkozások működési költségeinek csökkentésére, továbbá nagy mennyiségű adat keletkezésével a felhasználói viselkedés elemzésére, adat alapú tervezésre, melyek alapjaiban változtatják meg a kereskedelmet. 2016 óta Magyarország az európai piac fejlődésében kiemelkedő utat járt be, 2021-ben beírta, 2022-re már meghaladta az EU átlagot az elmúlt 12 hónapban online vásárlást igénybe vevők arányában, megközelítve a 80 százalékot, azonban ez 3 százalékponttal még a V3 átlag alatt marad.

4.2. HÁZTARTÁSI MEGTAKARÍTÁSOK AKTIVIZÁLÁSA

A 2008-as pénzügyi világválság rámutatott arra, hogy a külső forrásokra épülő finanszírozás számos kockázattal jár, így a belföldi finanszírozás erősítésének kiemelt jelentősége van, amely egyúttal az egyensúlyi felzárkózás egyik feltétele. A külső forrásokból és hitelből finanszírozott növekedés rendkívül sérülékenyvé tehet egy gazdaságot. Ezzel összhangban a nemzetközi példák és a gazdaságtörténi tapasztalatok azt mutatják, hogy azok a felzárkózási modellek bizonyultak sikeresnek, amelyekben olyan, hosszú távú növekedést támogató beruházások valósultak meg, amelyek döntően belső – főként lakossági – megtakarításokra támaszkodtak. A koronavírus-járvány következtében megugró költségvetési hiány és államadósság, az orosz-ukrán háború és az emelkedő infláció árnyékában bizonytalanabbá váló külső környezet mellett különösen fontos a háztartások magas megtakarítása, valamint az államadósság belső forrásokból történő finanszírozása. Magyarország a Háztartási megtakarítások aktivizálása területen 42,3 ponttal a 8. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2023-ban. 2022-höz képest 8,0 ponttal romlott hazánk teljesítménye, amelynek szintje még így is meghaladja a V3 (23,1 pont) és EU (33,4 pont) átlagot, azonban alacsonyabb az Észak TOP5 (51,1 pont) átlagnál. A hazai pontszám csökkenésében elsősorban a GDP-arányos bruttó megtakarítások csökkenése játszott szerepet.

4.2. ábra

A Háztartási megtakarítások aktivizálása területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

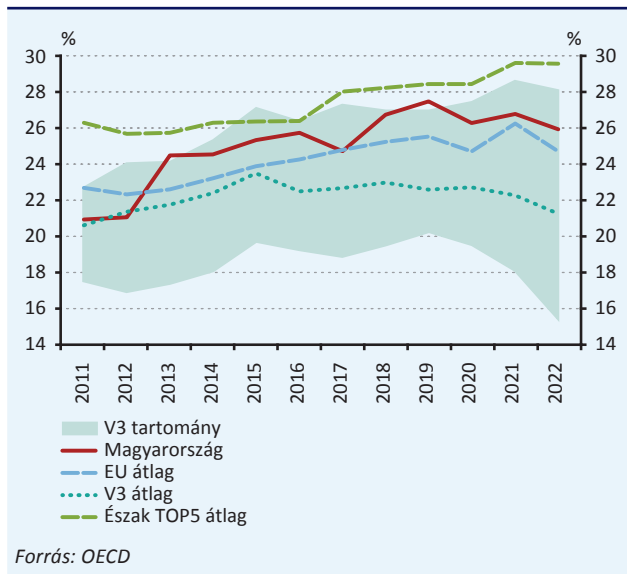
Forrás: MNB

A makropénzügyi egyensúly megőrzéséhez és a felzárkózás folytatásához elengedhetetlen a háztartási megtakarítások magas szinten maradása, amelyben kulcsszerepe van a lakossági állampapír finanszírozásnak. Magyarország a 2008-as pénzügyi válság előtt a külső forrásokból finanszírozott növekedést követően finanszírozási nehézségekkel küzdött. Az alkalmazkodás utáni gazdasági növekedés többletet mutató folyó fizetési mérleg egyenleg és csökkenő külső adósságráták mellett valósult meg: a vállalati beruházásokat ugyanis elsősorban a magas belső, háztartási megtakarítások finanszírozták. Az orosz-ukrán háború okozta bizonytalanság, illetve a megváltozott inflációs környezet újabb nyomást helyez a lakossági megtakarítások szintjére, miközben egy természetes átrendeződés is fokozatosan végbement a lakossági állampapírpiacra, melynek során a lakosság érdeklődése az inflációkövető konstrukciók felé fordult.

A lakossági állampapírok változatos termékpalettája a háztartásokat megtakarításaik növelésére ösztönzi, ami a folyó fizetési mérleg stabilizálásával támogatja a fenntartható gazdasági növekedést és a pénzügyi, illetve makrogazdasági stabilitást. A jelenlegi állampapír kínálati struktúra képes a gyors bérdinamika mellett képződő addicionális jövedelmeket az állampapírpiacra terelni, ezáltal támogatja a háztartások magas megtakarítási rátájának fennmaradását. Ennek két szempontból van kiemelt jelentősége: egyrészt – a nemzetközi példák alapján – ezen megtakarítások hozzájárulhatnak a versenyképesség javulását célzó beruházások finanszírozásához; másrészt a lakosság pénzügyi megtakarításainak meghatározó szerepe van a folyó fizetési mérleg egyensúlyának biztosításában, mérséklők a külső adósságot, javítják az

egyensúlyi pozíciót. Ezek mind fontos szerepet játszanak a hitelminősítői döntésekben is, mivel ezek eredményeként csökken az ország külső kitétsége és erősödik az önfinanszírozás, amely a kedvezőbb befektetői megítélésen és a kockázati prémium mérséklésén keresztül javítja az ország finanszírozási kondícióit – különösen a járvány, a háború és magas infláció miatti bizonytalanabb időszakban.

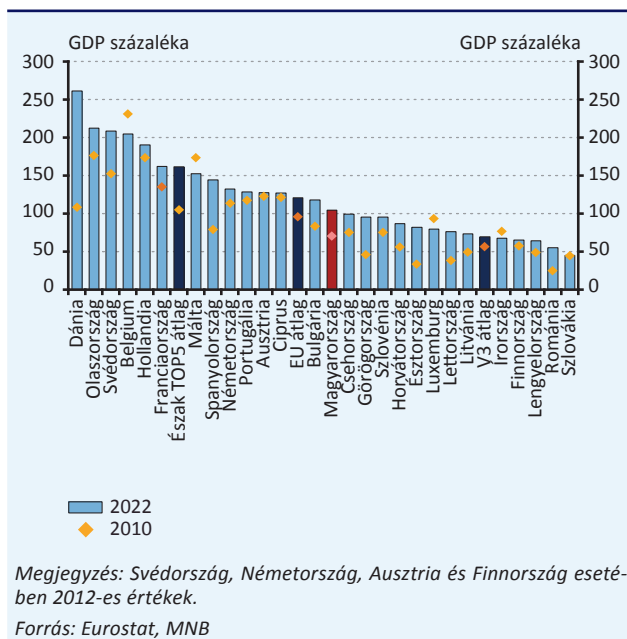
4.2.1. GDP-arányos bruttó megtakarítás

A magyar gazdaság rendelkezésére álló belső források összege jelentősen növekedett az elmúlt évtizedben. A 2008-as válság előtti alacsony (a jövedelem és fogyasztás különbségeként definiált) hazai megtakarítás a külföldi forrásokra való ráutaltság miatt súlyos sérülékenységet jelentett. A háztartások adósság-leépítése, a jövedelmek bővülése és a kormányzati intézkedések (pl. az szja csökkentése) egyaránt hozzájárult a megtakarítás EU-s és régiós átlagot meghaladó növekedéséhez. Az évtized második felében a feszes munkaerőpiac és az élénk bérdinamika lehetővé tette, hogy a háztartások megtakarítási pozíciója tovább javuljon. Emellett a jelentősen bővülő vállalati beruházásnak is köszönhetően a hazai bruttó megtakarítási ráta tartósan meghaladta a régiós és az uniós átlagot. 2020-ban a járvány miatt bevezetett korlátozások a fogyasztásuk elhalasztására késztette a háztartásokat, ami magasan tartotta a bruttó megtakarítást. A járványhelyzet javulásával a megtakarítások csökkenni kezdtek, amit a beruházások élénkülése el-

lensúlyozott. 2022-ben az energiaválság és az emelkedő infláció nyomán a megtakarítások mérséklődtek, azonban a hazai bruttó megtakarítási ráta az EU országaihoz, illetve a régiós országokhoz képest magas szinten stabilizálódott. 2023-ban a magas inflációs környezet, a háztartások reálbérének és reálvagyonának csökkenése, valamint az általános gazdasági bizonytalanság miatt felerősödött az óvatossági motívum és növekedett a hazai megtakarítási ráta.

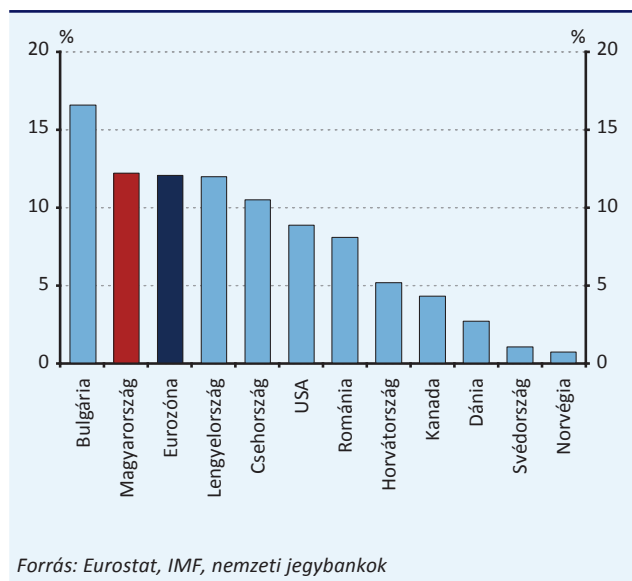
4.2.2. A háztartások GDP-arányos pénzügyi vagyona

A magyar háztartások GDP-arányos pénzügyi követelésének és kötelezettségének különbségeként adódó nettó pénzügyi vagyon jelentősen, 70 százalékról 100 százalék fölé emelkedett 2010 és 2022 között. 2019-től az értékpapírokon belül a hosszú lejáratú állampapírok bővülése volt kiemelkedő. A háztartások GDP-arányos kötelezettsége a 2010. évi csúcstól (43,7 százalék) megfelelően csökkent, amiben a háztartások válság hatására megváltozó megtakarítási viselkedése mellett jelentős szerepet játszottak a végtörlesztés, a forintosítás és az MNB piacsabályozó intézkedéseinek egyedi hatásai. A 2020-ban növekvő megtakarítási ráta – ami elsősorban a fokozódó óvatosságra és a lezárások miatti kényszermegtakarításra volt visszavezethető – a pénzügyi vagyon emelkedését eredményezte. 2021-ben a gazdaság újraindulása és a korlátozások feloldása azt eredményezte, hogy a lakossági megtakarítás jellemzően mérséklődő pályára állt, amit 2022-ben az energiaválság és a növekvő infláció miatt csökkenő reálbér tovább erősített. Mindez a háztartások nettó pénzügyi vagyonának mérséklődésével járt együtt, melynek szintje azonban továbbra is magasan, GDP-arányosan 105

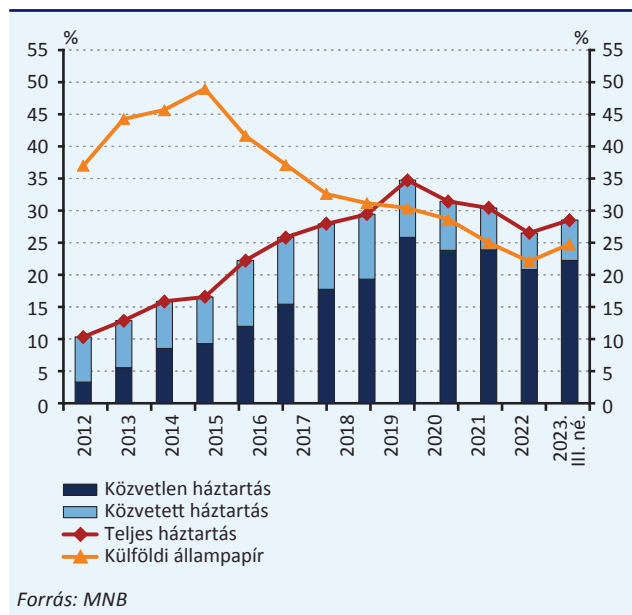
százalék körül alakul, jelentősen meghaladva a 2010-es hazai és a 2022-es régiós szintet. 2023-ban a GDP-arányos nettó pénzügyi vagyon a megtakarítások emelkedése és a magas infláció eredőjeként enyhén nőtt.

4.2.3. Egyes országok GDP-arányos készpénzállománya (2022)

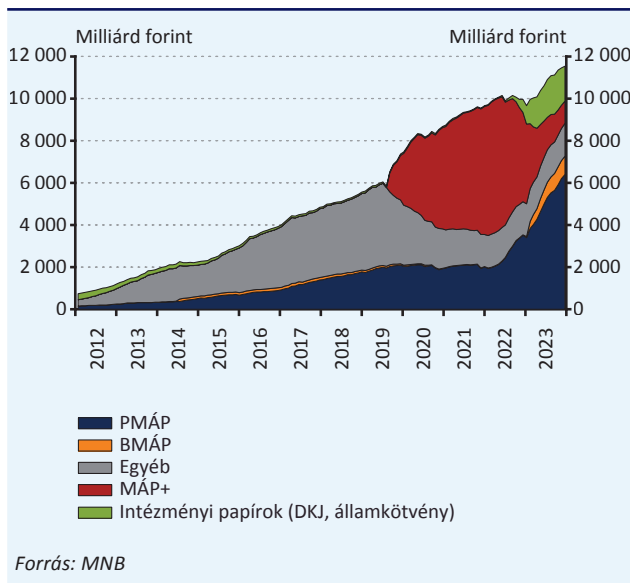
A magyar készpénzállomány nemzetközi összevetésben magas, amelynek – egyes intézkedésekkel már megkezdett – mozgósítása jelentős forrást jelenthet a gazdaságnak. A 2008-as válság utáni alacsony inflációs és hozamkörnyezetben a legtöbb országban megemelkedett a likvid eszközök népszerűsége, így a GDP-arányos készpénzállomány emelkedése általános jelenség volt. A koronavírus-járvány – a skandináv országok kivételével – szinte mindenhol növelte a készpénzkeresletet. 2021-ben az óvatosságból felhalmozott készpénzt a lakosság számottevő részben felhasználta, így a GDP-arányos mutató hazánkban mérséklődött. 2022-ben a jelentősen emelkedő infláció a legtöbb országban, így hazánkban is mérsékelte a készpénzkeresletet. Ezzel együtt a magyar készpénzállomány nemzetközi összevetésben továbbra is magas. Az elmúlt években a MÁP+ bevezetése, a kapcsolódó államkincstári szolgáltatások fejlesztése, illetve az MNB által a Versenyképességi programban is javasolt újítások (kamattőkézés, tranzakciós illeték eltörlése a Kincstár felé) is támogatták a készpénzben történő vagyonfelhalmozás lassítását. Emellett a technikai újítások (pl. az azonnali fizetési rendszer bevezetése) a tranzakciós készpénzkereslet csökkenésén keresztül mérséklik a készpénzállományt.

4.2.4. A háztartások és a külföld finanszírozása az államadósságban

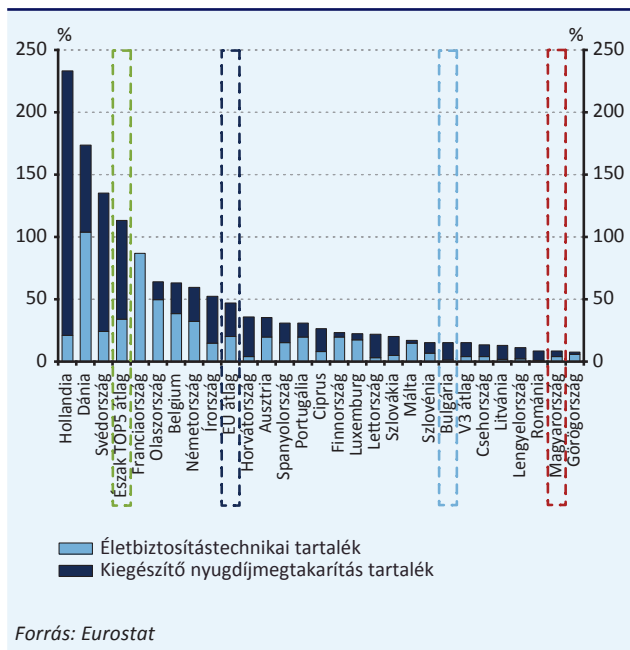
A külső sérülékenységet csökkentő intézkedések fokozatosan mérsékeltek a külföldi források jelentőségét az államadósság finanszírozásában 2011-től. A lakosság közvetlen finanszírozása a 2011-es 2-3 százalékos szintről 2019-re 25 százalék fölé emelkedett az államadósságon belül, míg ha a közvetett, vagyis a pénzügyi közvetítőkön keresztüli finanszírozást is figyelembe vesszük, akkor az arány 35 százalék volt. A járvánnyal összefüggő állami kiadások finanszírozása csökkentette a lakossági finanszírozás arányát, ezzel együtt a továbbra is magas lakossági részvétel az államadósság finanszírozásában hozzájárult ahhoz, hogy a külföldiek által tartott állampapírok súlya a 2014-es 50-ről 2022 végére 22 százalékra mérséklődött. 2023-ban az államháztartás magas finanszírozási igénye és a forint hozamok emelkedése miatt a külföldiek állampapír állományának aránya ismét növekedni kezdett. Ezzel párhuzamosan azonban a lakosság által közvetlenül tartott állampapírok aránya is számottevően bővült, elsősorban az inflációkövető PMÁP konstrukciónak köszönhetően.

4.2.5. A háztartások állampapír-állományának alakulása

A külső pénzügyi sérülékenység csökkentése céljából a belső befektetői bázist 2011 óta tudatosan erősítő adósságstratégiának köszönhetően a háztartások állampapír-állománya 2011 és 2022 vége között közel 14-szeresére nőtt. 2022-ben a lakossági állampapír-piacot számos kihívás elé állította az orosz-ukrán háború kirobbanása és a növekvő inflációs környezet okozta bizonytalanság. Azonban a háztartások még ebben a turbulens időszakban is stabil belföldi finanszírozást nyújtottak az állam számára: a lakosság állampapír-állománya 2022-ben mintegy 100 milliárd forinttal emelkedett. A 2022-es évet a korábban slágertermékek számító MÁP+ és az inflációkövető PMÁP közti fokozatos átváltás határozta meg, a lakosság állampapír-portfóliója a gazdasági környezet változásaira reflektálva rendeződött át. Emellett az újra bevezetésre kerülő, DKJ hozamhoz kötött kamatozású BMÁP és az intézményi papírok (DKJ, államkötvény) iránti háztartási kereslet is megugrott. 2023 első feléig dinamikusan bővült a háztartások állampapír-állománya a jelentős lejáratok ellenére, átlépve a 11 ezer milliárd forintos szintet. Kiemelendő újítás a lakossági állampapír-piacon, hogy a vagyoni koncentráció mérséklése és ezáltal a befektetői kör további diverzifikálása érdekében 2023 elejétől a PMÁP és BMÁP esetén értékesítési korlát került bevezetésre a forgalmazókra nézve, mely az év során fokozatosan csökkentésre került.

4.2.6. A háztartások bruttó életbiztosítási és kiegészítő nyugdíj megtakarítási vagyona a GDP arányában (2021)

A jelenlegi világgazdasági környezetben kiemelten fontos a közép- és hosszú távú megtakarítások ösztönzése, mert ezek a fogyasztás mérséklésén keresztül fékezik az ár-bér spirál felépülését, az inflációt pedig úgy törik le, hogy közben a tőkepiacokon keresztül támogatják a gazdasági növekedést, az állam szempontjából pedig csökkentik a külső kitettséget. A kiegészítő nyugdíj- és életbiztosítási megtakarítások hosszú távú jellegük miatt a gazdaságok stabil finanszírozói. Történelmi okokból a nyugat-európai országokban az ezekhez tartozó tartalékok mértéke magasabb, így Magyarországon számottevő növekedési tartalék azonosítható ezen szektorokban. A kiegészítő nyugdíj- és életbiztosítási tartalékok mértéke 2021-ben csak a GDP 8,5 százalékát tette ki, mely nemcsak a 47,3 százalékos EU-átlagnál, hanem a visegrádi országok 15,2 százalékos átlagánál is alacsonyabb. A jelenlegi önkéntes megtakarítási rendszerek (nyugdíjbiztosítás, önkéntes nyugdíjpénztár, NYESZ) az aktív népesség mindössze 22 százalékát fedik le. A magyar nyugdíjcélú megtakarítások alacsony aránya a pénzügyi közvetítő rendszerben rejlő kiaknáztalan lehetőségeket mutatja. Egyes országok eltérő

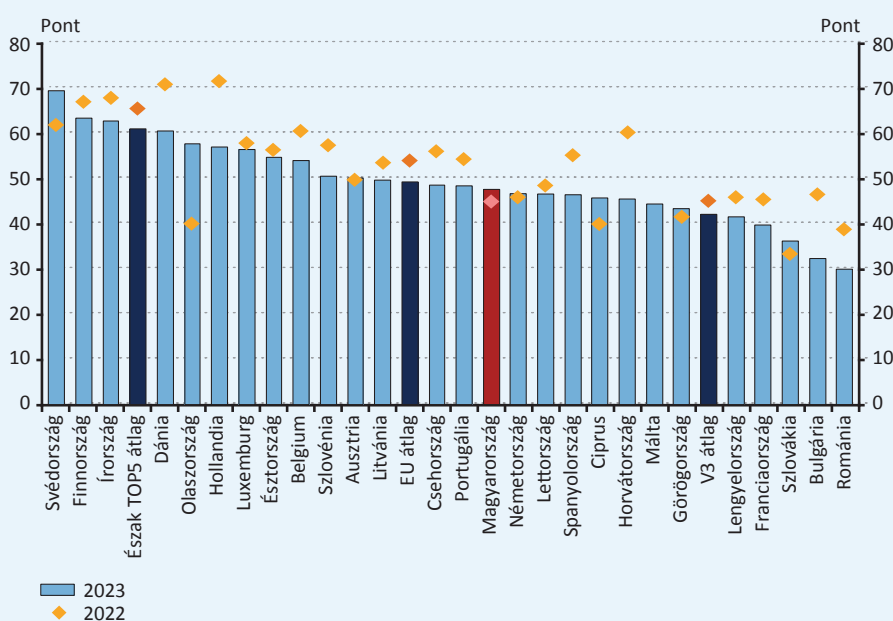
lefedettséget növelő technikákat alkalmaznak, amelyek közül az OECD a kötelező részvétel után az automatikus beléptetést (opt-out lehetőséggel) tekinti a leghatékonyabb eszköznek a penetráció növelésére. A pénzügyi tudatosság növelésével, illetve egy ilyen típusú rendszer bevezetésével a korábbiaknál fokozottabban mobilizálódhatnak a háztartási kismegtakarítások, így nagyobb összegek kerülhetnek becsatornázásra a gazdaságfinanszírozásba, növelve a versenyképességünket.

4.3. KKV STRATÉGIA

A magyar kis és közepes vállalatok (kkv-k) 2022-ben tovább folytatták a Covid-válságot követő kilábalásukat, azonban a hozzáadott értékük 2022-ben csak nominális értelemben emelkedett. A kkv-k a munkahelyteremtés és a kiegyensúlyozott gazdasági növekedés katalizátoraként működnek. A kkv-k digitális átállása lassan bontakozik ki, a kulcsfontosságú digitális technológiák alkalmazása alacsony szinten stagnált. A környezeti fenntarthatóság terén egy-egy költségracionalizálási terület kivételével a magyar kkv-k teljesítménye az uniós átlag körüli volt 2022-ben. Magyarország a Kkv stratégia területen 47,4 ponttal a 15. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2023-ban. 2022-höz képest – elsősorban a figyelembe vett mutatók változása, illetve a vállalati beruházási ráta növekedése miatt – 8,3 ponttal emelkedett hazánk teljesítménye, amelynek szintje magasabb a V3 (41,9 pont) országok átlagánál, ám elmarad az EU (49,0 pont) és az Észak TOP5 (60,6 pont) átlagától.

4.3. ábra

A Kkv stratégia területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB

A kkv-k termelékenységében a vállalati dualitás jelentősen oldódott 2010 és 2021 között Magyarországon, azonban a hazai érték elmaradása még mindig jelentős az Európai Unió átlagához képest. A dualitás oldódása – többek között – azért kívánatos, mert a kkv-k termelését hosszú távon teszi önfenntartóvá azzal, hogy versenyképesek maradnak a nagyvállalatokkal szemben. A magyar kkv-k relatív termelékenysége mintegy 7,4 százalékponttal közeledett a belföldi nagyvállalatokéhoz 2010 és 2021 között. Annak ellenére, hogy ez az eredmény európai uniós összevetésben a 11. legnagyobb javulás, a magyar kkv-k hatékonysága a magyar nagyvállalatok termelékenységének csupán 54 százalékát érte el 2021-ben. A vállalati dualitás ilyen foka az európai uniós rangsorban az utolsó harmadot jelentette. Az uniós kkv-khoz való felzárkózási folyamatot egy magasabb reál beruházási ráta támogatná. Noha a teljes vállalati körben a 2021. évi nominális beruházási ráta 16,2 százalékos értékével az 5. legmagasabb volt uniós összevetésben, a hazai reáltőke-képződés lelassult.

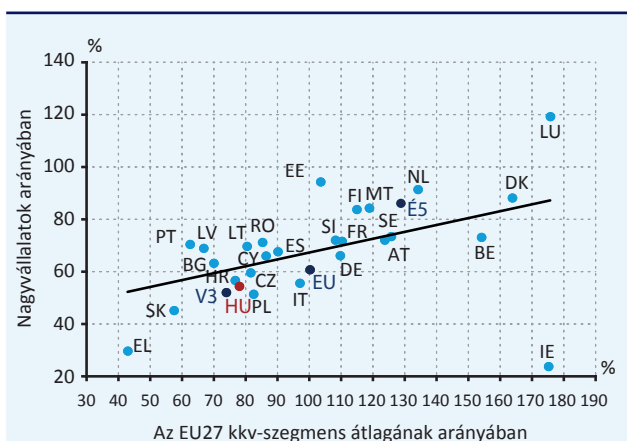
Egyre több kkv fektetett be haladó digitális technológiákba, és sajátította el azokat a készségeket és ismereteket, amelyek révén a vállalkozás versenyképesebbé válhat. A kkv-k számára a digitális megoldásokban rejlő lehetőségek felfedezése és azok konkrét üzleti tevékenységükben való megvalósítása lehetőséget kínál a kkv-k hatékonysági hátrányának csökkentéséhez. Az olyan haladó digitalizációs megoldások közül, mint a felhőszolgáltatások vagy a szenzor megoldások, egyre többet használnak a magyar vállalkozások. Ugyanakkor a big data, a mesterséges intelligencia, a robottechnológiák vagy a blockchain továbbra is ritkán használt újítások.

A magyar kis- és közepes vállalkozások innovációs aktivitása elmarad az uniós átlagtól. Magyarországon a termékinnovációban aktív vállalkozások aránya 2012-2020 között jelentősen, 11,1 százalékról 19,9 százalékra nőtt. A pozitív változások ellenére azonban ezen a téren közel egy évtizede a 21. helyen áll hazánk az uniós országok rangsorában, mintegy 8 százalékponttal maradunk el az uniós átlagtól.

A hazai kkv-k érdemi lépéseket tettek a környezeti fenntarthatóságért, azonban e tekintetben továbbra is jelentős a fejlesztési potenciál. A jegybank zöld mandátumának megfelelően kiemelt figyelemmel kíséri a magyar vállalkozások körében a fenntartható megoldások használatát. A már említett digitalizáció nemcsak a kkv-k termelékenységének növelésére ad lehetőséget, hanem jól harmonizálható a különböző zöld átállási elvárásokkal is. A magyar kkv-k hozzávetőlegesen 60 százaléka mutat aktivitást a hulladékcsökkentés, valamint anyag- és energiatakarékosság területén. Ezzel szemben a megújuló energiaforrások használatában, hulladékértékesítésben, környezetbarát anyagfelhasználás és terméktervezésben a vállalatok többsége nem hozott intézkedéseket. Ezeken a területeken a mintázatok nagyrészt megegyeznek a felmérésben részt vevő európai vállalatok körében.

A magyar kkv-kat a koronavírus-válság kitöréséig erős termelékenységbeli felzárkózás jellemezte, amely folyamat tartós és fenntartható folytatásának követelménye a digitális és zöld átállás. Az üzleti oldalon tapasztalt lemaradás csökkentésében a digitális technológiákban rejlő lehetőségek megismerésére és azok kiterjesztett alkalmazására lenne szükség, míg a zöld átállás gyorsításhoz a szemléletváltáson túl energetikai és fenntarthatósági fejlesztések kívánatosak.

4.3.1. A kkv-k relatív munkatermelékenysége (2021)

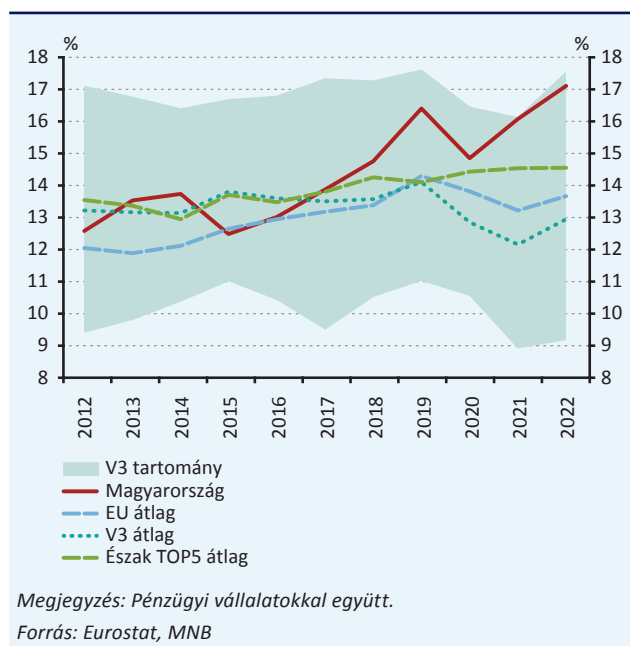

Megjegyzés: Az EU27-hez történő viszonyítás vásárlóerő-paritáson került kiszámításra.

Forrás: Eurostat, DIW-ECON, MNB-számítás

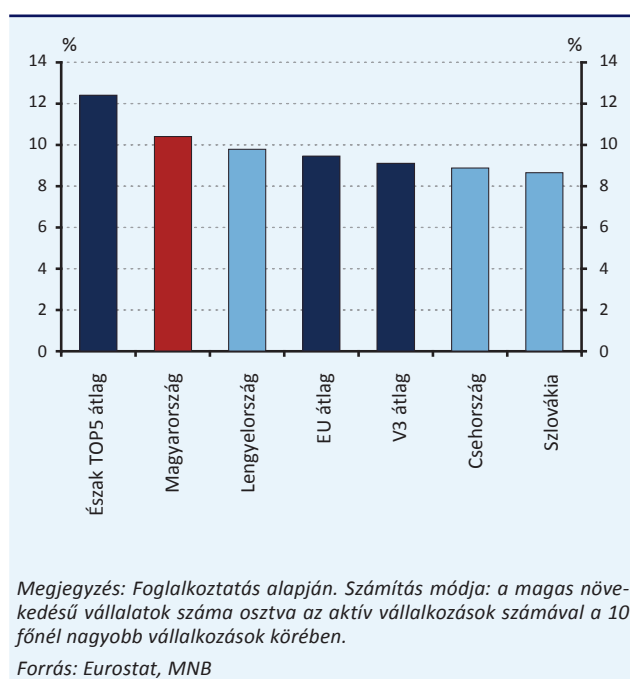
A hazai kkv-szegmens munkatermelékenysége – az elmúlt évtized dinamikus növekedése ellenére – a magyarországi nagyvállalatok termelékenységének még mindig csak az 54 százalékát éri el, ezzel Magyarország az Európai Unió harmadik harmadában helyezkedik el. Fontos eredmény, hogy magyar kkv-szegmens termelékenysége 7,4 százalékpontot zárkózott a nagyvállalatokhoz 2010 és 2021 között. Ezzel jócskán felülmúlta a 4,5 százalékos csökkenést mutató uniós, valamint a 8,1 százalékos visszaeső visegrádi átlagot is. Az európai kkv-kkal összevetve – vásárlóerő-paritáson számolva – a magyar kkv-k helyzete kedvezőbb, termelékenységük megközelíti az uniós átlag 78 százalékát. A cseh és lengyel arány 80 százalék fölött alakult (81 és 82 százalék), míg a szlovák kkv-k átlagos munkatermelékenysége az uniós átlag alig több mint fele volt (57 százalék).

4.3.2. A vállalati beruházási ráta a GDP arányában

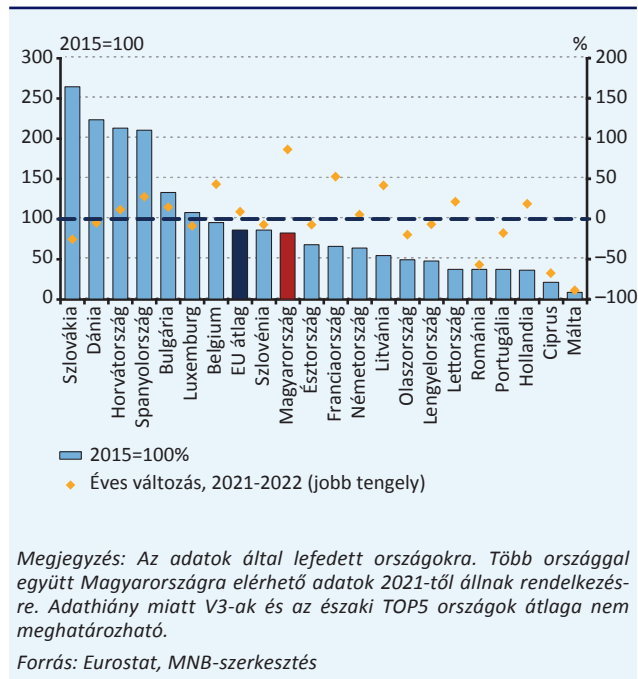
A magyar, pénzügyi közvetítő cégekkel együtt számolt vállalati beruházási ráta (17,1 százalék) 2022-ben Csehország után a második legmagasabb volt a régióban, az Unióban pedig a 4. legmagasabb. A magyar érték az északi TOP5 országok átlagát (14,5 százalék) is meghaladta. A termelékenység-növekedés egyik kulcseleme a tőkemélyülés, azaz a beruházások relatív emelkedése. Az üzleti beruházási ráfordítások értékcsökkenésen felüli növelése lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy növeljék termelékenységüket. Magyarországon 2015 és 2019 között jelentősen emelkedett a GDP-hez mért vállalati beruházási ráta, ami hozzájárult a kkv-szegmensben látott kedvező növekedési folyamatokhoz. A vállalati beruházási aktivitás növekedéséhez a kedvező finanszírozási környezet, a beáramló működőtőke, a célzott jegybanki programok (NHP), az uniós források, illetve az államilag támogatott magas belső kereslet együttesen járultak hozzá. A vállalati beruházási ráta 2019-ig dinamikusan növekvő trendjét a koronavírus-válság átmenetileg megtörte, azonban szintje – a jegybanki és az állami programoknak köszönhetően – a válság alatt is meghaladta a régiós és az uniós átlagot, ezt követően pedig 2021-ben ismét növekedési pályára állt. Ugyanakkor a koronavírus okozta recessziót követően a magas nominális beruházási ráta mögött erős árhatások is meghúzódnak. Vagyis, a nominális vállalati beruházási ráta jelentős részben a beruházások drágulásának következménye 2020 után. A vállalati beruházások volume-ne 2023-ban a megnövekedett költségek és a belső kereslet visszaesése miatt csökken.

4.3.3. A magas növekedésű vállalatok aránya (2020)

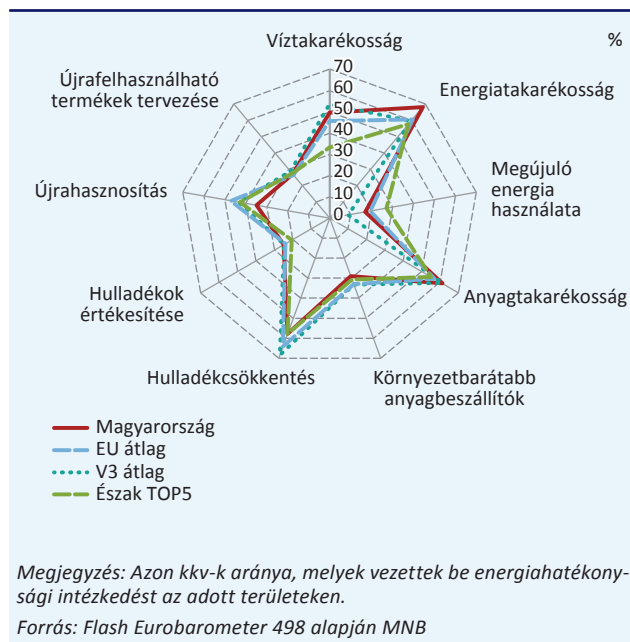
A magas növekedésű vállalatok aránya 2020-ban 10,4 százalékra csökkent Magyarországon az előző évi 12,3 százalékos értékről. A magas növekedésű vállalatok aránya a 3 éven keresztül legalább 10 százalékos létszámbővülést mutató vállalatok hányada a 10 főt foglalkoztató vállalati populáción belül. A relatíve kedvező hazai mutató alakulását kormányzati lépések is támogatták. Magyarországon a 2013-as Munkahelyvédelmi Akcióterv célzott munkakereslet-ösztönző lépései, illetve a magas keresletet támogató folyamatok (javuló finanszírozási környezet, családtámogatási intézkedések, FDI-beáramlás, uniós források) is kedvező hatással voltak a 2019-re 12,3 százalékra emelkedett hazai értékre. A koronavírus-járvány hatására a hazai mutató (10,4 százalék) 2020-ban 1,9 százalékponttal csökkent, ugyanakkor az uniós átlag (9,4 százalék) is több mint 2 százalékponttal mérséklődött.

4.3.4. Csődök száma 2022-ben (2015=100%)

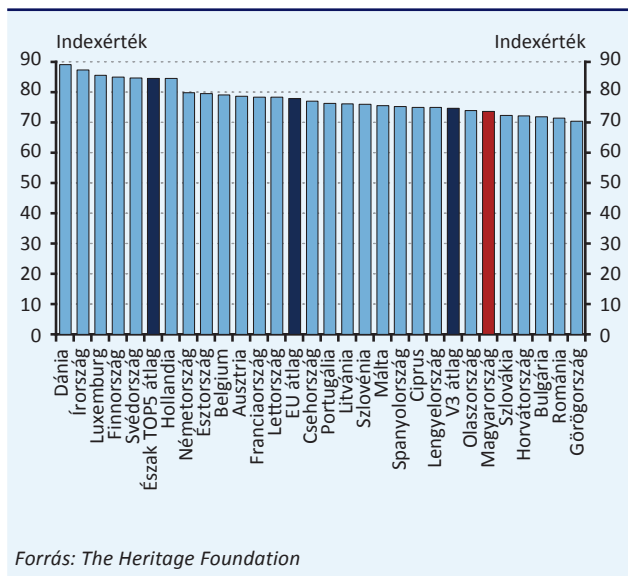
Az uniós tagállamokban és az euróövezetben a csődbejelentések alakulására vonatkozó következtetéseket óvatosan kell levonni. Azon jogi egységek számát veszik figyelembe a statisztikák összeállítása során, amely cégek az adott időszakban bírósági nyilatkozattal csődeljárást indítottak. Ez a nyilatkozat lehet ideiglenes, és nem mindig jelenti a cégtevékenység megszűnését. Magyarországon a csődeljárások száma 2022-ben a 2015-ben kezdeményezett csődjogi eljárások 82 százaléka volt, vagyis, 18 százalékkal kevesebb csődeljárás indult itthon 2022-ben, mint 2015-ben. A magyar érték 3 százalékponttal alacsonyabb, mint az európai uniós 85 százalékos arányutató. Ugyanakkor a 2021. évi csődeljárások számosságához viszonyítva a magyar mutató a legmagasabb 85 százalékos értékkel. Ebben szerepet játszott a 2020-ban és 2021-ben érvényben lévő gazdaságvédelmi akcióterv, amelynek leglényegesebb eleme a meglévő munkahelyek megóvása volt. A 2023-as évet tekintve a megszűnt gazdasági szervezetek számáról rendelkezünk adatokkal. A KSH tájékoztatása alapján 2023-ban 8 százalékkal több vállalkozás szűnt meg, mint 2015-ben, ugyanakkor 20 százalékkal (31 600 vállalkozással) kevesebb, mint 2022-ben.

4.3.5. Kkv-k energiahatékonysága (2022)

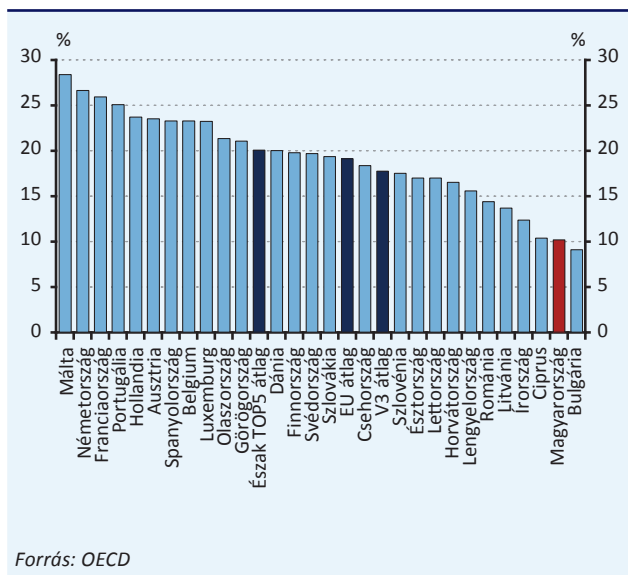
A kis- és középvállalkozások erőforrás-hatékonyságról szóló 2022. évi európai gyorsfelmérés azt mutatja, hogy az EU-ban a kkv-k érdemi lépéseket tettek a környezeti fenntarthatóság érdekében. A kkv-k 89 százaléka a felsorolt intézkedések közül legalább egyet megtett az erőforrás-hatékonyság érdekében. A viszonyítási csoportok kis- és középvállalkozásai, valamint a magyar kkv-k fenntarthatóságért tett intézkedései kevés kivétellel hasonló mintázatot mutattak. A megkérdezett kkv-k közül legtöbben a hulladékgazdálkodás, valamint az anyag- és energiatakarékosság területén voltak aktívak. A bemutatott csoportokban ezeket a zöld intézkedéseket hozzávetőlegesen a kkv-k 60 százaléka vezette be és alkalmazta. A legalacsonyabb részvételi arányok a megújuló energiaforrások használatában, a megmaradt anyagok és hulladékok értékesítésében adódtak. Ezek az arányok a 20–30 százalékos tartományban szóródtak.

4.3.6. Üzleti szabadság (2022)

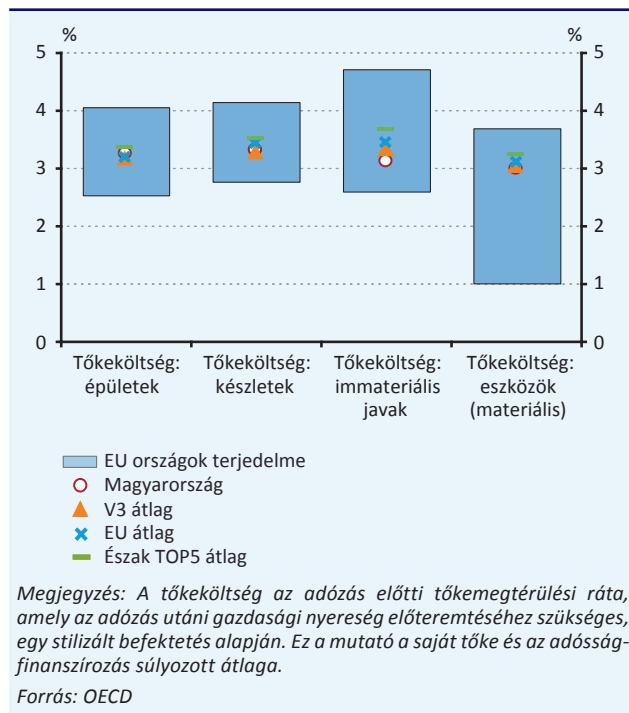
Az üzleti szabadság és számos más társadalmi és gazdasági cél között pozitív kapcsolat érvényesül. Az üzleti szabadság indexmutató világszinten azt méri, hogy az adott ország szabályozási és infrastrukturális környezete milyen mértékben korlátozza a vállalkozások hatékony működését. Az üzleti szabadság indexértéke az egyes országok esetében 0 és 100 közötti szám, ahol a 100 a legszabadabb üzleti környezetet jelzi. Az indexet összeállító washingtoni alapítvány (The Heritage Foundation) rövid értékelésében kiemeli, hogy Magyarországon az átlátható szabályozási környezet érdemben támogatja a vállalkozásalapítást, valamint a rugalmas cégműködést. A pillért alkotó világbanki adatforrások közül azonban olyan elemek, mint a szabályozói környezet megítélése, a nők gazdasági helyzete, valamint a nők vállalkozóvá válása (economic inclusion) mérsékelte a magyar pontértéket. A 73,5-es indexértékkel a magyar üzleti környezet a 22. legszabadabb üzletviteli lehetőségeket jelenti az Európai Unióban. Ez az eredmény 1,1 pontértékkel marad el a visegrádi országok átlagpontszámától és 4,2 ponttal alacsonyabb az uniós átlagnál.

4.3.7. Az összetett átlagos effektív adókulcs (2021)

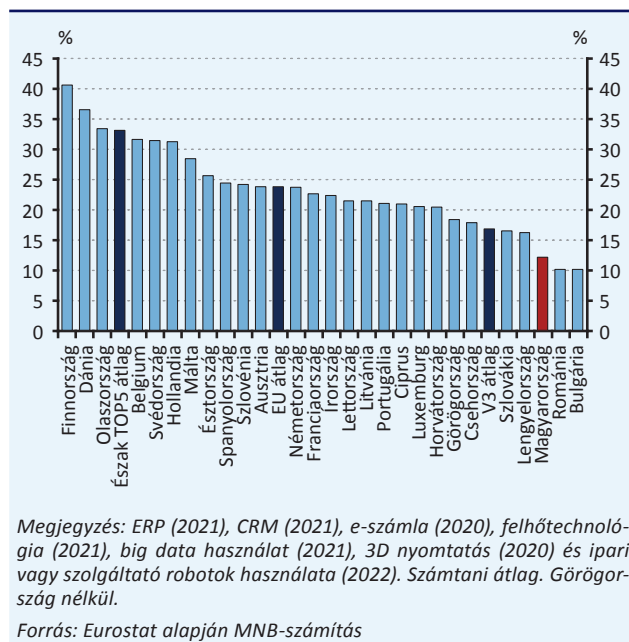
A vállalatok termelési és beruházási döntéseiben az adókomponensek szélesebb köre játszik szerepet, nem önmagában a törvényi társasági adókulcsok mérvadóak. Az összetett effektív átlagos adókulcs a pénzügyi és eszközspecifikus (épületek és állóeszközök, készletek és megszerzett immateriális javak) effektív adókulcsok súlyozott átlagaként kerül kiszámításra. Ez egy olyan kompozit mutató, amely azt az átlagos adóterhelést tükrözi, amelyet egy vállalkozás a nulla gazdasági nyereséget meghaladó beruházási projektekre fizet. Ezt a mutatót egyrészt alternatív projektek közötti beruházási döntések elemzésére használják. Másfelől, országok közötti összehasonlításban – cégmérettől függetlenül – a vállalati működőtőke-vonzás indikátoraként is követik. Az Európai Unióban – Bulgária után – Magyarországon a 2. legalacsonyabb az átlagos effektív vállalati-adókulcs (10,2 százalék), ami tőkevonzás és társas vállalkozások alapítása szempontjából is előnyös. A hazai érték jóval alacsonyabb, mint a V3-ak (17,7 százalék), az Unió (19,1 százalék) vagy az északi TOP5 országok átlaga (20 százalék).

4.3.8. A vállalkozási környezet tőkeindikátorai (2022)

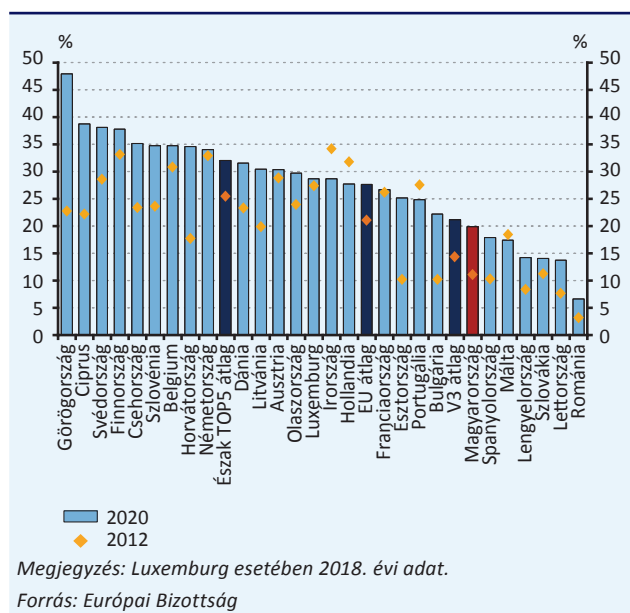
A tőkehasználati kiadások tekintetében Magyarország a régiós mércéhez közel teljesített, hasonló kamatkörnyezetet biztosítva a vállalati forrásszerzéshez. A négy vizsgált eszköz-típus – épületek, készletek, immateriális és materiális javak – tőkeköltsége között nincs számottevő eltérés Magyarországon, rendre 3 százalék körül alakultak. A vállalkozástámogató gazdaságpolitika számos szempontból vizsgálható, kezdve a kormányzás minőségétől, az infrastruktúrán át egészen az adórendszer minőségéig. A vállalkozások teljes adóterhelése függ a tőkekulcsoktól, valamint az alacsony tőkeköltségektől, amelyek érdemben segítik a beruházások felfutását azáltal, hogy több forrást hagynak a cégeknél.

4.3.9. Haladó digitális üzleti megoldásokat használó kkv-k aránya (2021)

Magyarország az összesített digitális megoldásokat hasznosító kis- és középvállalati arányban a 25. az Európai Unióban, 4,7 százalékponttal lemaradva a V3-átlagtól és 11,7 százalékponttal az uniós átlagtól. A hazai arány az uniós részhányadnak hozzávetőlegesen csak a fele és az élen járó országok mintegy harmada. Előretekintve azok a vállalatok lesznek sikeresek, amelyek kihasználják a modern technológiák által nyújtott lehetőségeket, és folyamataikat, termékeiket, szolgáltatásaikat a megfelelő digitális eljárásokkal folyamatosan fejlesztik. A nem vagy aluldigitalizált vállalatok pedig gazdasági értelemben lemaradnak. A koronavírus-válság alatt a digitalizációs felzárkózás üteme felgyorsult, amely folyamat fenntartása kiemelt jelentőségű a kkv szegmensben annak érdekében, hogy az előző évtizedben tapasztalt kkv-nagyvállalati termelékenységi különbségek szűkülése tovább folytatódhasson.

4.3.10. Termékinnovációt folytató kkv-k aránya (2020)

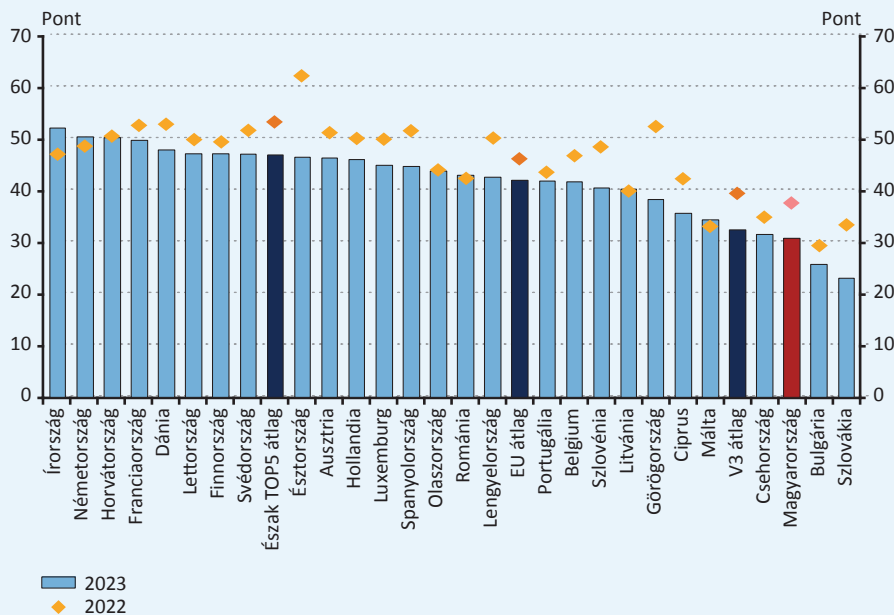
A fejlett gazdaságok versenyképességének tényezői között döntő jelentőséggel bír az innováció. Általánosan elmondható, hogy a kkv-szektor termelékenysége és innovációs képessége szoros kapcsolatban áll azzal, hogy a gazdaság mekkora hozzáadott értéket képes előállítani. A hazai kkv-k körében a termékinnovációban aktív vállalkozások aránya 2012-2020 között jelentősen, 11,1 százalékról 8 százalékra nőtt. Relatív versenyképességi pozíciónk ezzel szemben nem javult az uniós országok között: közel egy évtizede a 21. helyen áll hazánk ebben a mutatóban. A magyar kkv-szektor innovációs aktivitása változatlanul alacsony, mintegy 8 százalékponttal maradunk el az uniós átlagtól (27,6 százalék). A régiós országok mezőnyében Csehország (35 százalék) dinamikusabban fejlődött ezen a téren és mostanra jóval előttünk jár, azonban Lengyelországot és Szlovákiát (14-14 százalék) megelőzzük. A hazai kkv-szektor innovációs képességének dinamizálása elengedhetetlen, hogy a magyar gazdaság képes legyen áttérni az intenzív növekedési pályára. Hazánk kutatás-fejlesztési és innovációs aktivitásának erősödése hozzájárulna a globális értékláncokban történő feljebb lépéséhez.

4.4. KÜLGAZDASÁG ÉS GAZDASÁGSZERKEZET

A kis nyitott gazdaságok számára az export növelése az egyik leggyorsabb út a gazdasági felzárkózás felé. Fontos azonban az is, hogy a külkereskedelem és annak bővülése mennyire széles bázison nyugszik. Magyarországon 35 ezer kkv exportál, az ő teljesítményük döntően meghatározza az ország versenyképességét, illetve az ország versenyképessége is meghatározza az exportálók kilátásait. Magyarország a Külgazdaság és gazdaságszerkezet területen 30,7 ponttal a 25. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2023-ban. 2022-höz képest 6,7 ponttal csökkent hazánk teljesítménye, amelynek szintje alacsonyabb a V3 (32,3 pont), az EU (41,8 pont) és az Észak TOP5 (46,7 pont) országok átlagánál. A magyar pontszám csökkenésében főként a cserearány romlása és high-tech export arányának csökkenése játszott szerepet.

4.4. ábra

A Külgazdaság és gazdaságszerkezet területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

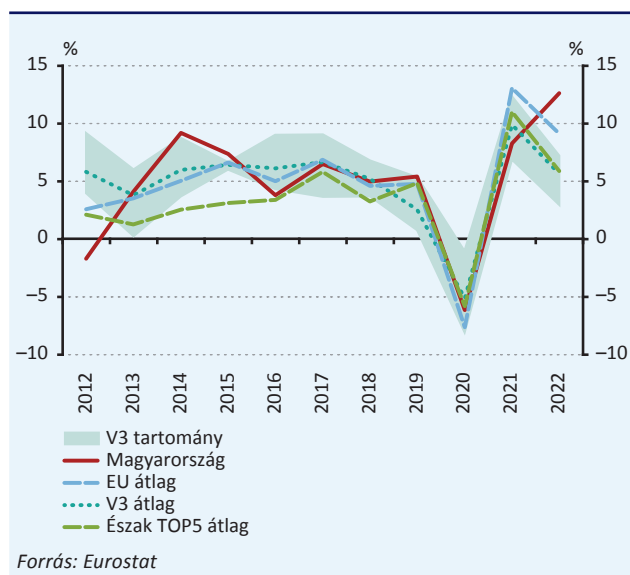
Forrás: MNB

Magyarország történelmi és földrajzi adottságainak eredményeként nyitott gazdaság, így jelentős mértékben függ a külső piaci folyamatok alakulásától ciklikus és strukturális szempontból egyaránt. Számos kedvező hatása van, hogy hazánk néhány nagyobb külkereskedő ágazata (elsősorban a külföldi cégek által dominált autóipar és elektronika) kiemelkedően versenyképes, azonban ezek az ágazatok csak mérsékelten épültek be a hazai gazdaság vérkeringésébe. A feldolgozóipari vállalatok (amelyek többsége exportra értékesít) döntően importból fedezik termelésüket. Eközben a hasonló gazdaságszerkezettel rendelkező Csehországban és Szlovákiában magasabb a hazai forrásból eredő tényezők aránya a termelésben. A hosszú távú fejlődési potenciált tekintve az jelenti a kedvező gazdaságszerkezetet, ha a kivitelünk számottevő részéért felelős multinacionális vállalatok egyre nagyobb hazai beszállítói hányaddal és magyar hozzáadott értékkel dolgoznak.

Az export továbbra is koncentrált tevékenység Magyarországon, azaz a kkv-k közül viszonylag kevés exportál, ugyanakkor az exportáló kkv-k aránya kedvezőbb képet mutat Magyarországon, mint a visegrádi régió átlaga. Itthon a kkv-k 5,2 százaléka exportál, Szlovákiában 5,7 százalék, míg Lengyelország tekintetében az arány több mint egy százalékponttal magasabb. Csehországban az arány ugyanakkor jóval alacsonyabb, a kkv-k kevesebb mint 2 százaléka lép ki a külső piacokra. Más régiós országokhoz képest pedig jelentős a lemaradás: Szlovéniában a kkv-k több mint 16 százaléka, Ausztriában több mint 12 százaléka exportál, így ez a két ország európai viszonylatban a TOP3-ban szerepel, az Észak TOP5 átlagát is meghaladva. Magyarországon a legnagyobb 20 vállalat adja az exportteljesítmény 30 százalékát, míg Lengyelországban az export csak körülbelül fele ilyen mértékben koncentrált tevékenység.

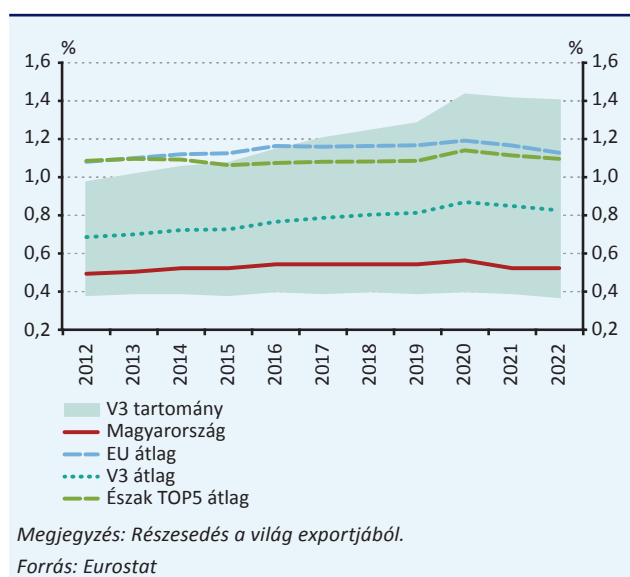
A versenyképesség szempontjából az egyik legfőbb strukturális tényező az export hazai hozzáadott értékének növelése, aminek legfontosabb módja a tudásintenzív szolgáltatások használatának bővítése, valamint a tudásintenzív munkakörök teremtésének ösztönzése. A szolgáltatások exporton belüli részarányának növelése ugyancsak kiemelt fontosságú, ugyanakkor a koronavírus-járvány erősen érintette a turizmuson és a szállításon keresztül a szolgáltatáskivitelt is. Továbbá, 2022-ben az orosz-ukrán háború eseményei is visszavetették a nemzetközi turizmus régiós kilábalását.

4.4.1. Az export éves változása

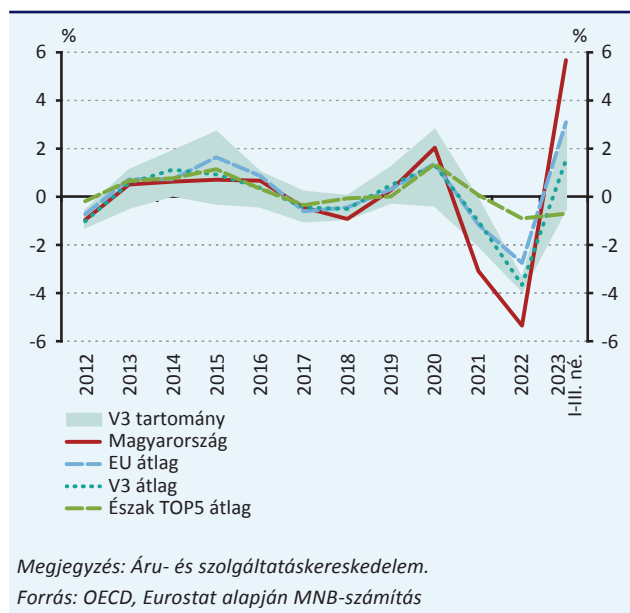
Nyitott szerkezete miatt a magyar gazdaság teljesítménye érdemben függ a kivitel alakulásától. A koronavírus-járványt megelőző években az export erős dinamikát mutatott. 2020-ban ugyanakkor a járvány hatására az exportvolumen csökkent, ám kevésbé, mint az EU átlagában. 2021 év első felében az áruexport jól teljesített, részben az alacsony bázisnak köszönhetően, valamint folytatódott a hazai nettó FDI-beáramlás. A chiphiány év végi erősödésével összefüggésben azonban az áruexport csökkent, a szolgáltatások exportja pedig tovább bővült az előző év azonos időszakához képest. 2022-ben az exportdinamika az ellátási zavarok oldódása mellett az év második felében jelentősen élénkült, és az éves átlagban 10 százalék felett dinamika meghaladta az EU, az Észak TOP5 és a V3 régió átlagát. 2023 első negyedévében a hazai áruexport jelentősen bővült, majd a második negyedévben is növekedni tudott. A szolgáltatásexport azonban egyedi hatásoknak köszönhetően a második negyedévben jelentősen visszaesett. 2023 harmadik negyedévében a visszafogottabb hazai ipari termeléssel párhuzamosan az export éves volumenváltozása csökkenésbe fordult.

4.4.2. Exportpiaci részesedés

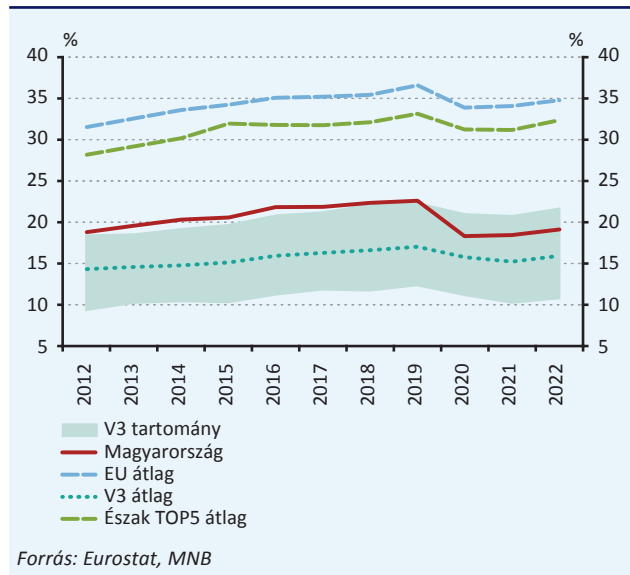
Magyarország világexportból való részesedése az elmúlt években stagnált, 2021-ben pedig – az EU és a visegrádi országokhoz hasonlóan – csökkent. 2022-ben a magyar érték – az előző évi lassulást követően – már ismét stagnált, míg az EU, a visegrádi országok és az Észak TOP5 átlagai további enyhe csökkenést mutattak. Magyarország jelenleg a világexport nagyjából fél százalékát adja, míg a visegrádi országok együttes világ gazdasági súlya mintegy 3 százalék, melynek legnagyobb részét a lengyel gazdaság adja, közel 1,5 százalékkal. 2020-ban a magyar export európai viszonylatban csak enyhén esett vissza, ami további növekedést jelentett az exportpiaci részesedésben. Összességében a magyar exportpiaci részesedés változása a teljes vizsgált időszak alatt a V3, az EU, illetve az Észak TOP5 átlagától mind elmaradt.

4.4.3. A cserearány éves változása

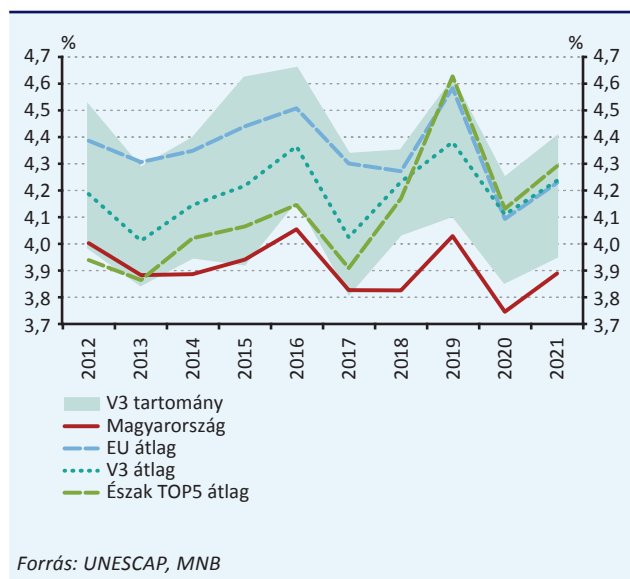
A cserearány, azaz az export- és importárak egymáshoz viszonyított alakulása ciklikus folyamatok mellett a versenyképességre is utal. Például a cserearányok tartós (olajár-sokkon felüli) csökkenése strukturális problémákat is jelezhet. Ezzel szemben a tartós cserearány-javulás segíti a reál konvergenciát. Minél nyitottabb a gazdaság, annál inkább fontos a cserefolyamatok pozitív alakulása. Ezért kedvező, hogy a cserearány Magyarországon az előző évtized első felében trendszerűen javult, azaz az export ára jobban nőtt, mint az importé. 2019-ben a magyar cserearány-javulás tovább folytatódott, ekkor már az Észak TOP5, majd 2020-ban – a mintegy 2 százalékos dinamikával – már az EU és a V3-ak átlaga felett alakult. 2021 második felében ugyanakkor a cserearány alakulása szempontjából kedvezőtlen folyamatok indultak el: a magas nyersanyag- és energiaárak következtében jelentősen romlott a cserearány, az év folyamán mintegy 3 százalékkal. 2022 egészében a drasztikusan emelkedő nyersanyag- és energiaárak miatt folytatódott a kedvezőtlen folyamatok, és a cserearány tovább romlott. 2023-ban a nyersanyag- és energiaárak mérséklődése a cserearány jelentős mértékű javulásában tükröződött.

4.4.4. Szolgáltatások exporton belüli súlya

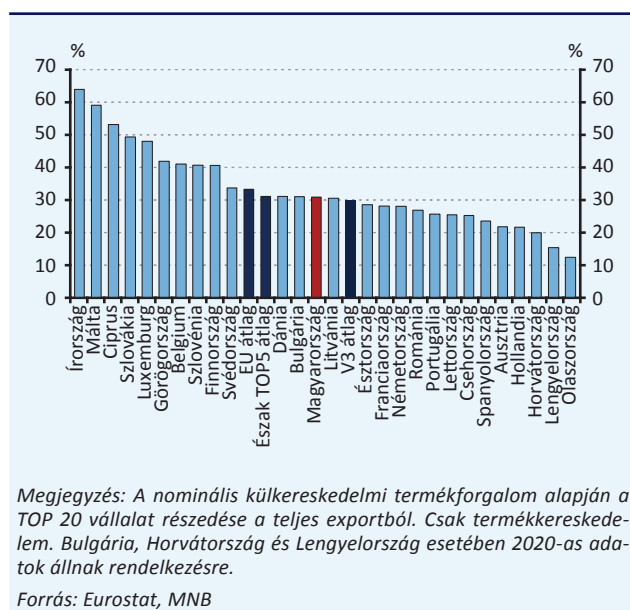
A fejlett gazdaságok jellemzője, hogy exportjukban egyre nagyobb arányt képviselnek a szolgáltatások. Ennek a kiviteli csoportnak nem csak a magas hazai hozzáadottérték-tartalom az erőssége, hanem az is, hogy válságállóbb, mint a ciklikus tényezőknek kitett áruexport. Ezen felül a szolgáltatások áramlását nem lehet klasszikus vámeszközökkel akadályozni, továbbá nem függenek logisztikai akadályoktól. A szolgáltatások exporton belüli súlya Magyarországon az előző évtizedben trendszerűen emelkedett, és meghaladta a 22 százalékot. 2020-ban ugyanakkor a koronavírus-járvány következményeként jelentős szolgáltató ágazatok estek vissza, főként a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás terén. A szolgáltatások exporton belüli súlya 18 százalékra esett vissza. Tekintettel arra, hogy a viseigrádi régióban Magyarországon a 2. legnagyobb a turisztikai szegmens súlya, ezért a külföldi turisták elmaradása megjelent a szolgáltatások exporton belüli súlyának csökkenésében is. A mutató csökkenése 2020-ban Magyarországon – a mintegy 4 százalékpontos csökkenéssel – meghaladta a V3, az EU és az Észak TOP5 átlag visszaesésének mértékét. Az érték 2021-ben enyhén emelkedett Magyarországon, majd 2022-ben is tovább nőtt, az EU növekedéshez hasonló mértékben. A magyar érték több, mint 10 százalékponttal elmarad mind az EU, mind az Észak TOP5 országok átlagától, de meghaladja a V3 átlagát.

4.4.5. Átlagos vámtarifák a külkereskedelemben

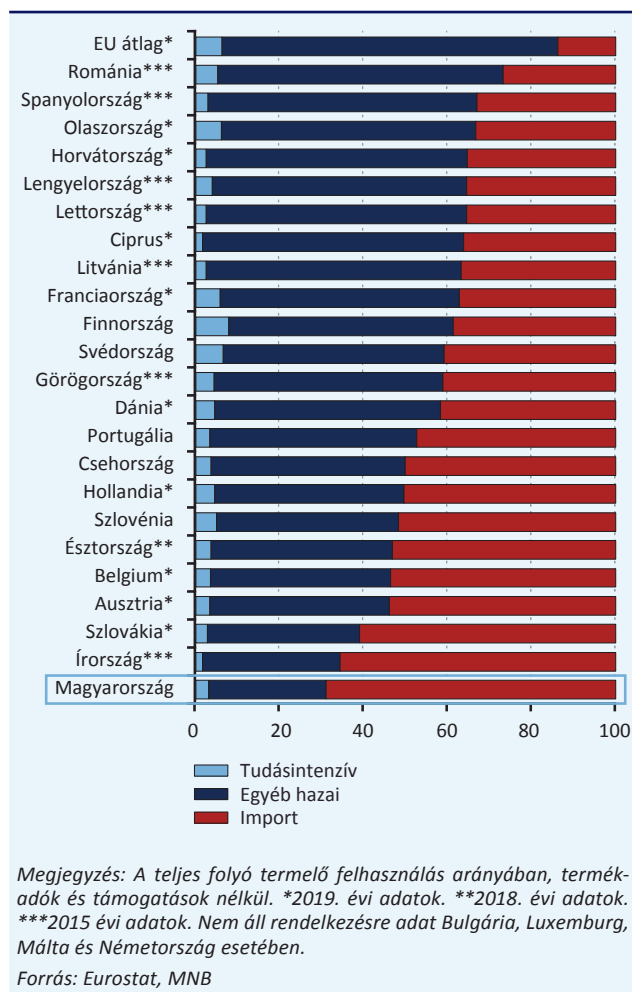
A külkereskedelmi kondíciók tarifális (vám jellegű) és nem tarifális (előírás jellegű) kategóriákba sorolhatók. Mivel a nem tarifális akadályok nehezen számszerűsíthető vizsgálati kategóriát jelentenek, ezért az egyes bilaterális viszonylatokban jellemző átlagos vám mértékét ismertetjük. Az Unión belül a magyar vállalatok rendkívül kedvező vámkondíciókkal részesülnek. A legfrissebb adatok szerint hazánkban a 4 százalék alatti tarifával a 9. legalacsonyabb a vámtarifa értéke, ami egyrésztől köszönhető az ország globális értékláncokba való integráltságának, másrésztől az aktív külgazdasági politikának. Ugyanakkor a kulcsokban látható szórás nem jelentős az EU-n belül.

4.4.6. Exportkoncentrációs mutató – TOP20 vállalat (2021)

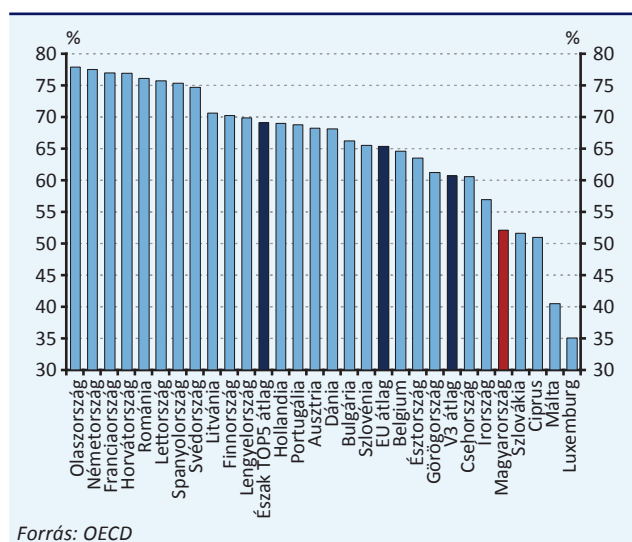
Az export aggregált szintje mellett fontos az is, hogy milyen széles körben oszlik meg. Ha koncentrált, akkor kevesebb vállalat nevezhető nemzetközi szinten is versenyképesnek, ha pedig széleskörű, akkor a nemzetgazdaság egésze versenyképesebb és a gazdasági növekedés inkluzívabb. Magyarországon a 20 legnagyobb exportáló vállalat külkereskedelemben betöltött súlya 30 százalék, amivel hazánk az európai mezőny közepén helyezkedik el, közel a V3 régióhoz, de enyhén elmaradva az EU és az Észak TOP5 átlagától. Csehországban és Lengyelországban egyenletesebb bázison nyugszik a külkereskedelem, mint Magyarországon vagy Szlovákiában. Az Észak TOP5 gazdaságai közül pedig Észtország és Hollandia rendelkezik kiegyenlítettebb bázison nyugvó külkereskedelemmel, Dánia, Svédország és Finnország a magyar adatokhoz hasonlóan a középmezőnyben, de közelebb az EU átlagához helyezkedik el.

4.4.7. Feldolgozóipari termelés felhasználásának felbontása (2020)

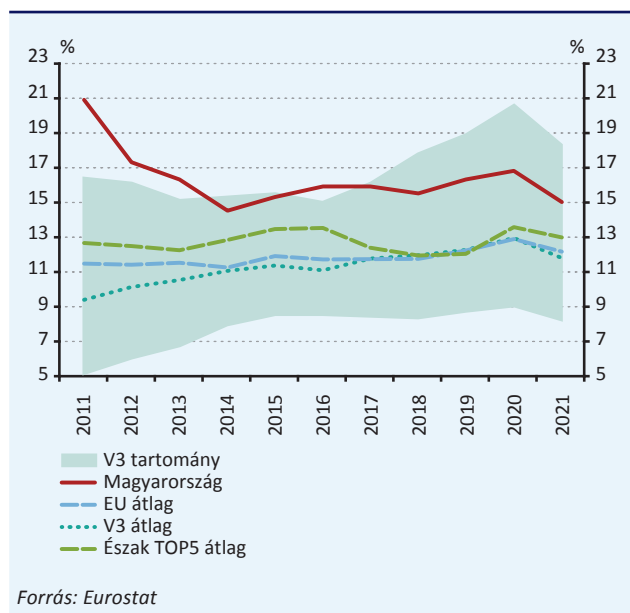
Magyarországon kevésbé integrálódott a feldolgozóipar a gazdaság egészébe. Az ágazatban működő külföldi tulajdonú vállalatok nagy része kevés hazai inputot használ (28 százalék) és a tudásintenzív szolgáltatásokat sem veszi igénybe (3 százalék). A vizsgált országok közül az import-felhasználás súlya a feldolgozóipari termelésben Magyarországon a legmagasabb (69 százalék). Szlovákia hozzánk hasonló helyzetben van a 36 százalékos hazai súllyal, míg Csehországban és Lengyelországban jóval nagyobb a hazai hozzájárulás, 46 és 61 százalék. A régió egészét tekintve alacsony a tudásintenzív szolgáltatások felhasználási aránya. Ez kiemelten fejlesztendő terület, mert az alapvetően nyersanyagszegény visegrádi régióknak és Magyarországnak ez egy kitörési pontja lehetne.

4.4.8. Az export hazai hozzáadottérték-tartalma (2020)

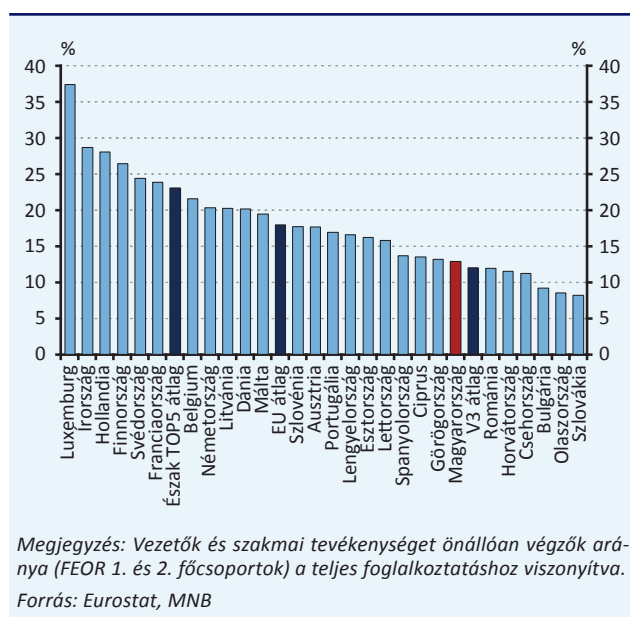
Az exportban a minél magasabb hazai hozzáadottérték-tartalom biztosítja azt, hogy az abból származó jövedelmek és hasznok az országban minél szélesebb körhöz érjenek el. A globalizáció összetettebbé tette a termelési láncokat, így a közgazdászok a nemzetközi ágazati kapcsolati mérlegek segítségével tudják megbecsülni a hazai hozzáadottérték-tartalmat. A hazai export belföldi hozzáadottérték-aránya alacsony, 52 százalék, ami az egyik legalacsonyabb az EU-ban. Amennyiben az exporton belül nagyobb lenne a hazai fejlesztések aránya, vagy az értéklánc hosszabb része képződne Magyarországon, akkor emelkedne a belföldi hozzáadott érték az exportban, ami egyben a gazdasági növekedést is gyorsítaná. A magyar mutató elmarad a V3 régió (60,7 százalék), az EU (65,4 százalék) és az Észak TOP5 (69,1 százalék) átlagától is. A cseh és a lengyel arány érdemben magasabb, mint a magyar, utóbbi a mintegy 70 százalékos hazai hozzáadottérték-tartalommal még az Észak TOP5 átlagát is enyhén meghaladja.

4.4.9. High-tech export aránya az exportban

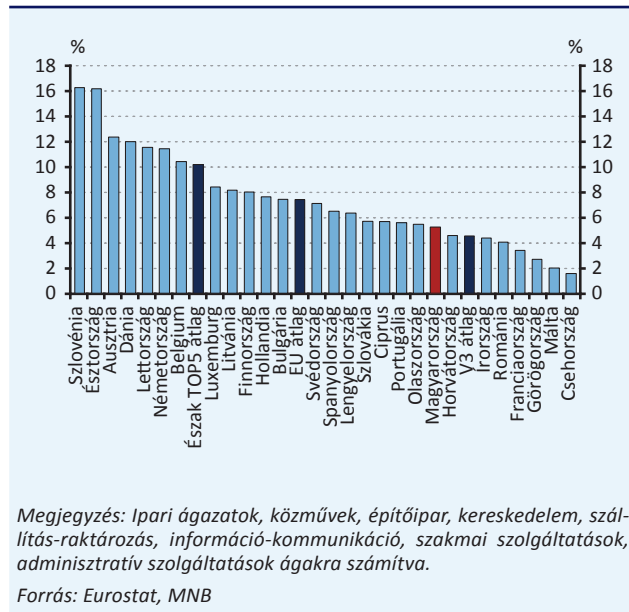
Magyarországon hagyományosan magas a high-tech termékek aránya az exporton belül. A magas műszaki összetettségű termékek iránti nemzetközi kereslet az elmúlt években stabilan 15-17 százalék körül alakult, és nem csökkent a koronavírus-járvány alatt sem. 2021-ben a globális félvezetőhiány visszafogta a keresletet, amely ugyanakkor továbbra is stabilan az EU, a V3 és az Észak TOP5 átlag felett maradt. Magyarországon és a régió többi országában a gyártási folyamatokat tekintve heterogén helyzettel állunk szemben. Míg az exportált termékek EU-átlag feletti része tekinthető high-tech színvonalúnak, addig azokat döntően külföldi tulajdonban lévő, a magyar gazdaságba nem kellő mértékben beágyazott cégek állítják elő, részben már importált high-tech alkatrészekből.

4.4.10. Tudásintenzív foglalkoztatottak aránya a feldolgozóiparban (2022)

A magasabb hozzáadott értékű tevékenységek felé való elmozdulás fontos feltétele, hogy minél több magas képzettségű munkaerő legyen a feldolgozóiparban. Az ágazati vagy termékszerkezeti adatokat vizsgálva látható, hogy az úgynevezett high-tech ágazati termékek, így a gyógyszer, elektronikai, gépipari termékek valóban nagy súlyt képviselnek a kivitelen. A munkaerőpiacot tekintve ugyanakkor Magyarországon és a V3 átlagában uniós átlag alatti a tudásintenzív feladatkörökben foglalkoztatottak aránya, rendre mintegy 13 és 12 százalék. Az Észak TOP5 országaihoz képest jelentős, mintegy 10 százalékpontos az elmaradás.

4.4.11. Exportáló kkv-k aránya (2020)

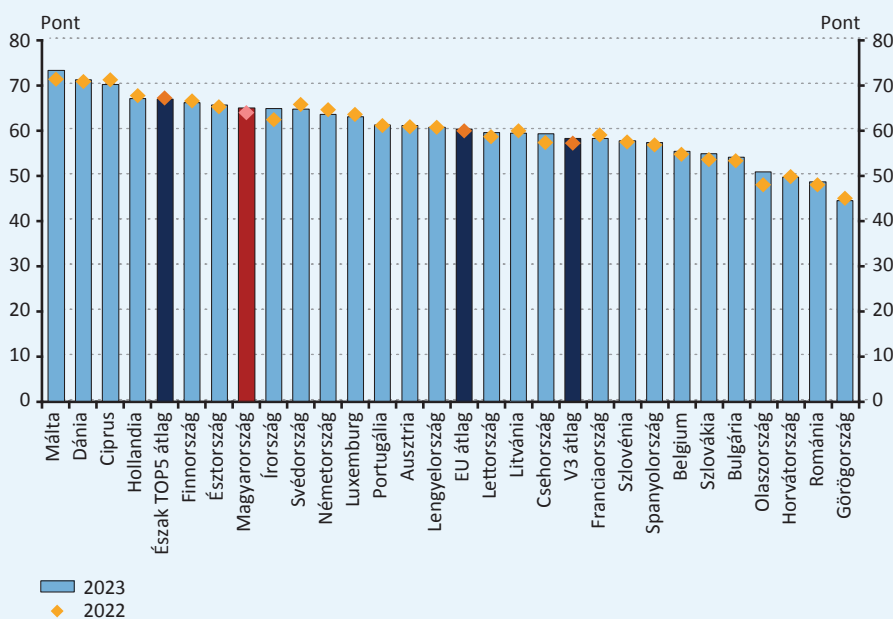
A kis- és középvállalati populációt tekintve Magyarországon számos kkv exportál, ugyanakkor a magyar viszonyszám (5,2 százalék) nagyságrendileg az uniós és az északi TOP5 átlag alatt van: azok rendre több mint 2 és mintegy 5 százalékponttal meghaladják a hazai értéket. A magyar érték az alacsony, 1,6 százalékos cseh viszonyszám miatt viszont meghaladja a V3-átlagot. Az ágazati szelekciónkba – ipari ágazatok, közművek, építőipar, kereskedelem, szállítás-raktározás, információ-kommunikáció, szakmai és adminisztratív szolgáltatások – eső és exportáló magyar kkv-k kétharmada minősül mikrovállalatnak. Fontos megjegyezni, hogy a statisztika csak a külpiacon önállóan megjelenő cégeket tartalmazza. A beszállítói láncokon keresztül a valóságban jóval nagyobb lehet a magyar kkv-k külpiacon jelenléte. Előretételezve, ha minél nagyobb számban tudnak önállóan is megjeleníteni a kkv-k külpiacon, azzal növekedhet hazánk versenyképessége.

4.5. MUNKAERŐPIAC

A gazdasági növekedés, a felzárkózás és a versenyképesség egyik legmeghatározóbb tényezője a humán tőke, illetve annak termelékenysége. A humán tőke mennyiségi és minőségi jellemzői több csatornán keresztül is hatnak a gazdasági növekedésre. Egyrészt a nemzetgazdasági termelésben rendelkezésre álló munkaerő létszámán keresztül, melyet az aktivitási, foglalkoztatási és munkanélküliségi rátákkal mérünk. Másrészt a munkavállalók termelékenységén keresztül, amelyet alapvetően a képzettségi szint és az egészségi állapot határoz meg. Magyarország a Munkaerőpiac területen 64,6 ponttal a 7. helyezést érte el az uniós országok rangsorában 2023-ban, megelőzve az EU (59,9 pont) és a visegrádi versenytársaink (58,0 pont) átlagát. 2022-höz képest 1,1 ponttal emelkedett hazánk pontszáma. A magyar pontszám javulásában elsősorban az adóék csökkenése játszott szerepet.

4.5. ábra

A Munkaerőpiac területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

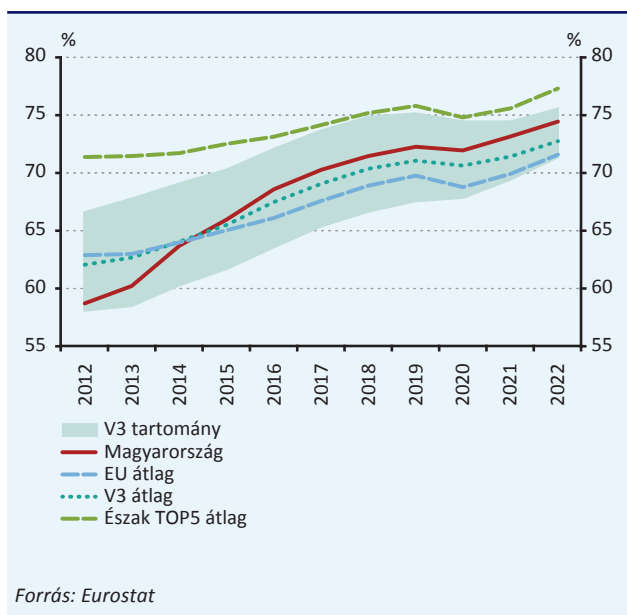
Forrás: MNB

Magyarországon a 2010-es évek folyamatosan javuló munkaerőpiaci folyamatait a koronavírus-járvány okozta válság átmenetileg megtörte, azonban azóta a foglalkoztatás historikusan magasan alakul. 2010 és 2019 között a magyar foglalkoztatási ráta nőtt a 3. legnagyobb mértékben az EU-ban, és a hazai munkaerőpiac megközelítette a teljes foglalkoztatást. A koronavírus-válság enyhén megtörte a kedvező folyamatokat, így a foglalkoztatási ráta kismértékben csökkent és a munkanélküliségi ráta enyhén nőtt. A gazdaság újraindulásával megkezdődött a munkaerőpiac visszarendeződése, amihez jegybanki és kormányzati intézkedések is hozzájárultak, így 2022-ben a foglalkoztatási ráta a 15–64 évesek körében 74,4 százalékra emelkedett, ami a piacgazdasági időszakban mért legmagasabb érték. A magyar mutató meghaladja az EU és a visegrádi versenytársaink átlagát is, és 2010 óta a 2. legnagyobb növekedést mutatta az EU-ban. A foglalkoztatás emelkedésével párhuzamosan a munkanélküliségi ráta is javult a Covid-válságot követő időszakban, és 2022-ben – az előző évhez képest 0,5 százalékponttal – 3,6 százalékra csökkent a 15–74 éves korosztályban, ami kedvezőbb az uniós átlagnál.

A munkaerőpiac feszesedése folytatódott 2022-ben, azonban továbbra is jelentős tartalékok vannak a sérülékenyebb munkaerőpiaci csoportokban. 2022-ben emelkedett az üres álláshelyek száma és csökkent a munkanélküliségi ráta az előző évhez képest, így a munkaerőpiac tovább feszesedett és mértéke a koronavírus-válság előtti szint közelében alakul. A munkaerőhiány az ágazatok széles körét érinti hazánkban, különösen például a feldolgozóipar és az IT szektort. Továbbra is jelentős munkaerő-tartalékok vannak ugyanakkor a fiatalok, a nyugdíj körüliek és az alacsony képzettségűek körében. A koronavírus-járvány idején jelentősebbé vált részmunkaidős és otthonról történő foglalkoztatás mértéke a munkapiac visszarendeződésével csökkent 2022-ben, és mindkét mutatóban hazánk az uniós rangsor végén helyezkedik el.

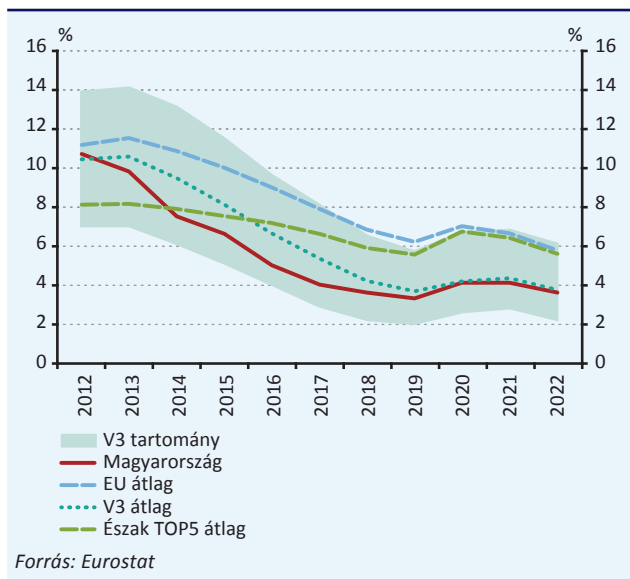
A magyar bérszint a munkatermelékenységgel összhangban továbbra is jelentősen elmarad az uniós átlagtól. 2022-ben a magyar átlagbér nőtt a legnagyobb mértékben az EU-ban nominálisan (nemzeti számlás adatok alapján), reálértéken a növekedés a megemelkedett infláció miatt azonban csupán mintegy 2 százalék volt. A jelentős nominális béremelkedéshez a feszes munkaerőpiac miatti erős bérezési alapfolyamatok mellett a nagymértékű minimálbér-emelés és az egyszeri juttatások is hozzájárultak. A magyar átlagbér szintje azonban a 4. legalacsonyabb volt 2022-ben az EU-ban. A vásárlóerő-paritáson számított bérszint ugyanakkor összhangban van a munkatermelékenységünk szintjével, amely az uniós átlag 70 százaléka körül alakul. 2022-ben a szociális hozzájárulási adó csökkentése és a szakképzési hozzájárulás megszűnése következtében folytatódott az adóék csökkenése.

4.5.1. A foglalkoztatási ráta a 15–64 éves korosztályban

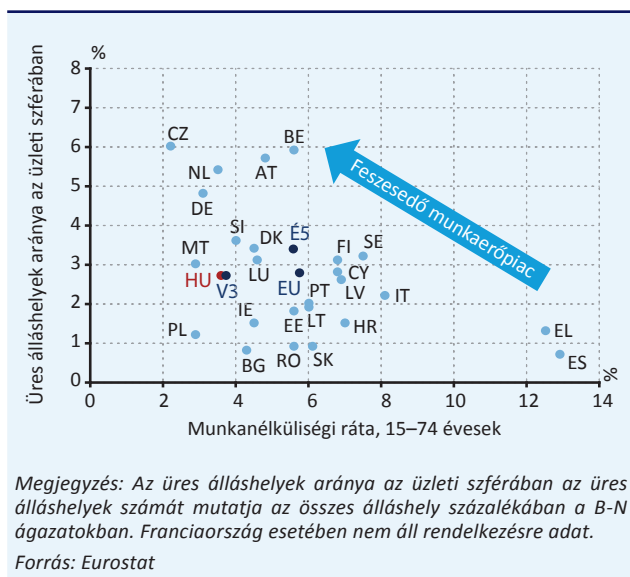
2010 és 2019 között a magyar foglalkoztatási ráta nőtt a 3. legnagyobb mértékben az EU-ban, meghaladva az EU átlagát és megközelítve a teljes foglalkoztatást. A koronavírus-válság enyhén megakasztotta a kedvező folyamatokat, azonban 2021-ben a gazdaság újraindulásával megkezdődött a munkaerőpiac visszarendeződése, amihez jegybanki és kormányzati intézkedések (hitelmoratórium, bértámogatások) is hozzájárultak. 2022-ben a foglalkoztatottak száma a 15–64 évesek körében megközelítette a 4,6 millió főt, ami a piacgazdasági időszakban mért legmagasabb érték. A foglalkoztatási ráta az előző évhez képest 1,3 százalékponttal magasabb, 74,4 százalék volt hazánkban 2022-ben, ami meghaladja az EU és a visegrádi versenytársaink átlagát (71,5 és 72,7 százalék) is, azonban alacsonyabb az északi TOP5 országok átlagánál (77,3 százalék). 2023 első három negyedévében tovább emelkedett hazánkban a foglalkoztatási ráta, és az időszak átlagában 74,7 százalékon alakult, ami továbbra is meghaladja a V3-ak és az EU átlagát.

4.5.2. A munkanélküliségi ráta a 15–74 éves korosztályban

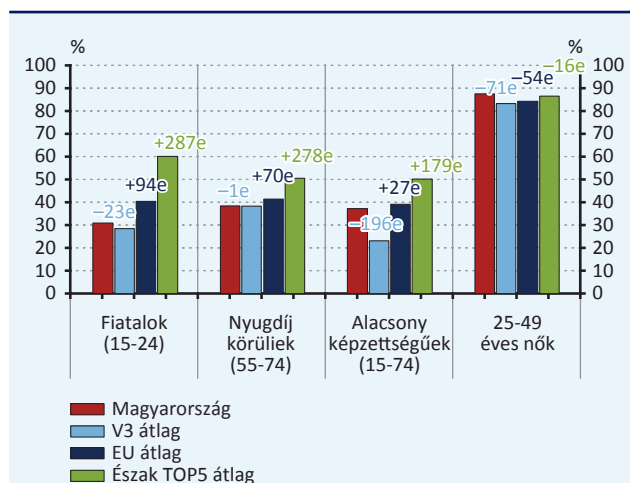
A foglalkoztatás alakulásával párhuzamosan a magyar munkanélküliségi ráta is jelentősen javult és historikus mélypontjára csökkent (3,3 százalék) a koronavírus-járványt megelőzően. A Covid19-válság hatására a mutató kismértékben emelkedett és 2020-21-ben 4,1 százalékon alakult a 15-74 évesek körében. 2022-ben 0,5 százalékponttal 3,6 százalékra csökkent a magyar munkanélküliségi ráta, ami meghaladja ugyan a válság előtti historikus mélypontot, de érdemben alacsonyabb az Európai Unió és az északi országok 6 százalékos körüli átlagánál és közel megegyezik a visegrádi versenytársaink átlagával (3,7 százalék). Az EU-ban a munkanélküliségi ráta Csehországban a legalacsonyabb (2,2 százalék), míg Spanyolországban a legmagasabb (12,9 százalék). 2023-ban a magyar munkanélküliségi ráta enyhén emelkedett az előző évhez képest, és az első három negyedév átlagában 4 százalék volt, ami azonban így is kedvezőbb az EU mintegy 6 százalékos átlagánál.

4.5.3. A munkaerőpiaci feszesség az Európai Unióban (2022)

A magyar munkaerőpiac feszessége a 2010-es években folyamatosan nőtt, majd 2020-ban, a Covid-válság hatására átmenetileg enyhült. 2022-ben ismét emelkedett az üres álláshelyek száma és csökkent a munkanélküliségi ráta az előző évhez képest, így a munkaerőpiac tovább feszesedett és a mértéke a koronavírus-válság előtti értékek közelében alakult. Az üzleti szférában az üres álláshelyek aránya 0,5 százalékponttal 2,7 százalékra emelkedett, míg a nemzetgazdasági munkanélküliségi ráta 0,5 százalékponttal 3,6 százalékra csökkent. A munkaerőhiány az ágazatok széles körét érinti hazánkban, különösen a feldolgozóipart, az IT szektort és a szakmai, adminisztratív tevékenységeket. Az uniós országok többségében is folytatódott 2022-ben a munkaerőpiacok feszesedése. Hazánkban a munkanélküliségi ráta alacsonyabb, míg az üres álláshelyek aránya hasonló, mint az EU átlagában, így a magyar munkaerőpiac összességében továbbra is feszebb, mint az uniós átlag. A V3-ak közül Csehország munkaerőpiaci feszesége nemcsak a régiós, de az uniós átlagot is érdemben meghaladja. 2023 első három negyedévében Magyarországon csökkent az üres álláshelyek aránya (2,3 százalékra), míg a munkanélküliségi ráta enyhén emelkedett, így a munkaerőpiac feszessége kismértékben enyhült 2022-höz képest.

4.5.4. Az aktivitási ráta a sérülékenyebb csoportokban (2022)

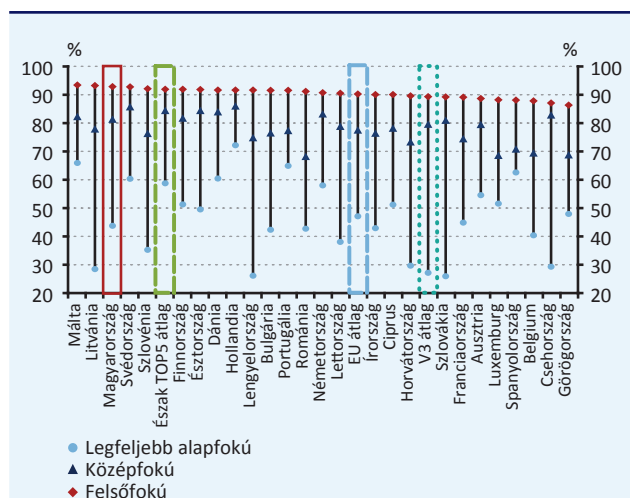

Megjegyzés: A számok a V3, az EU és az Északi TOP5 országcsoporthoz szükséges aktivitási többletet/hiányt jelölik.

Forrás: Eurostat

A munkaerőpiac szempontjából sérülékenyebb csoportok aktivitása az elmúlt évtizedben összességében emelkedett, azonban több csoport esetében továbbra is jelentős tartalékok azonosíthatók. Az előző évhez képest 2022-re a fiatalok és az alacsony iskolai végzettségűek aktivitási rátája enyhén csökkent hazánkban, azonban a nyugdíj körűliek és a nők aktivitása javult. A nők aktivitási rátája hazánkban meghaladja a régiós, az uniós és az északi TOP5 országok átlagát is. A fiatalok, a nyugdíj körűliek és az alacsony képzettségűek körében azonban továbbra is jelentős munkaerő-tartalékok azonosíthatók. Az EU átlagához képest a legnagyobb növekedési tartalékunk a fiatalok aktivitásában van, több mint 90 ezer fővel, de a nyugdíj körűliek és az alacsony képzettségűek körében is van tér az aktivitás növelésére. A visegrádi versenytársainkkal összevetve a magyar aktivitási ráta kedvezőbb vagy közel megegyezik (nyugdíj körűliek) a sérülékenyebb munkapiaci csoportokat tekintve.

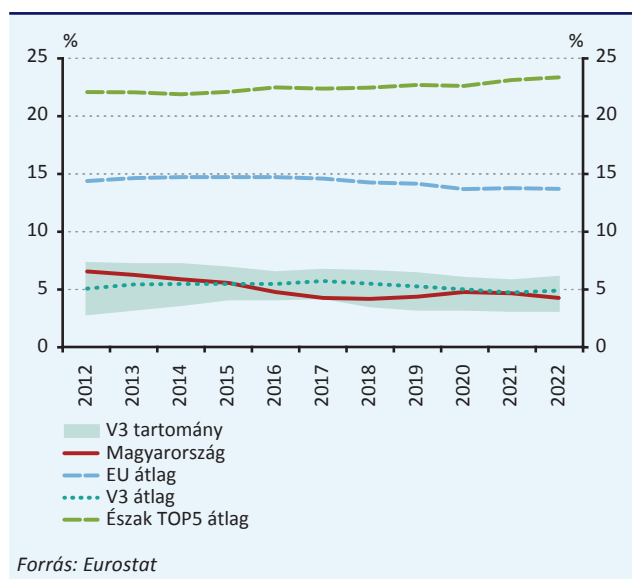
4.5.5. Az aktivitási ráta képzettségi szint szerint a 15–64 éves korosztályban (2022)

Forrás: Eurostat

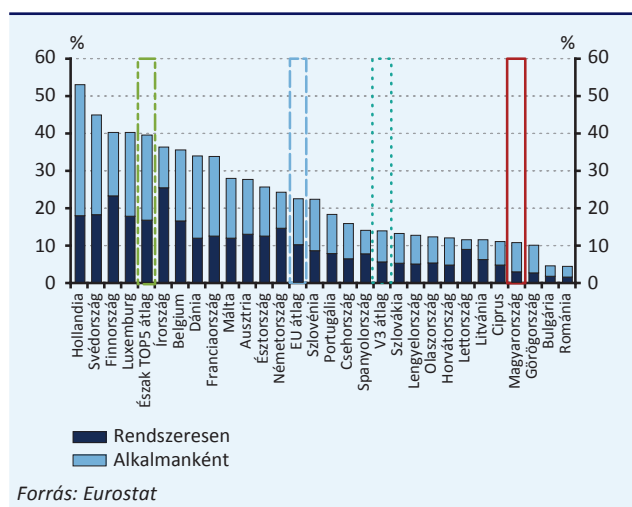
Az aktivitási rátát képzettségi szint szerint vizsgálva hazánkban számottevő különbségek azonosíthatók az egyes kategóriák között, hasonlóan az európai uniós átlaghoz, noha a visegrádi régió a magyarnál nagyobb eltéréseket mutat. Magyarországon a 15–64 évesek körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aktivitási rátája 92,7 százalék volt 2022-ben, amely több mint kétszerese a legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkezőkének (43,8 százalék). A felsőfokú végzettségűek mutatója a 3. legmagasabb az EU rangsorában, és a középfokú végzettséggel rendelkezők aktivitási rátája (81,3 százalék) is kedvezőbb az uniós átlagnál (77,5 százalék). A legfeljebb alacsony végzettségűek aktivitási rátája (43,8 százalék) ugyanakkor alacsonyabb az uniós átlagnál (47,1 százalék). A visegrádi országokban az alacsony képzettségűek aktivitása (27,3 százalék) érdemben elmarad hazánktól, míg a többi kategória esetében nincs jelentős különbség.

4.5.6. A részmunkaidős munkavállalók aránya az összes foglalkoztatottból a 15–64 éves korosztályban

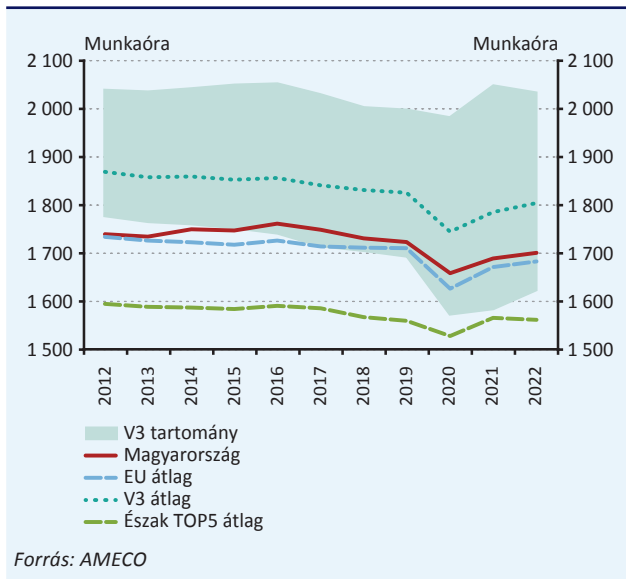
A részmunkaidős foglalkoztatás a visegrádi országokban a legalacsonyabbak között van európai uniós összehasonlításban. A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya hazánkban enyhén emelkedett a koronavírus-válság éveiben, amikor a vállalatok csökkentett munkaidős foglalkoztatással is alkalmazkodtak a lezárásokhoz. 2022-ben azonban a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya a válság előtti szintre, 4,2 százalékra csökkent hazánkban. A magyar mutató a 4. legalacsonyabb az uniós rangsorban, érdemben elmaradva az EU közel 14 százalékos átlagától. Az EU-ban hagyományosan az északi országokban, Ausztriában és Németországban a legelterjedtebb a részmunkaidős foglalkoztatás, 20 százalék feletti aránnyal.

4.5.7. Az otthonról dolgozók aránya az összes foglalkoztatottból a 15–64 éves korosztályban (2022)

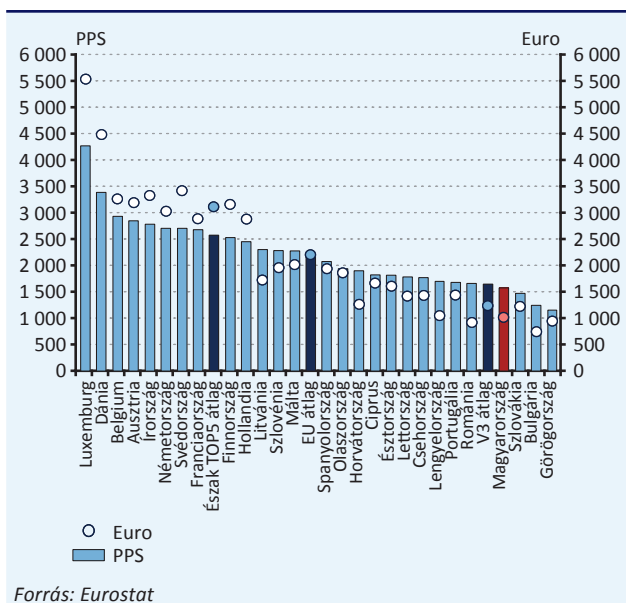
A koronavírus-járvány következtében, a távolságtartás növelése érdekében jelentősen felértékelődött az otthoni munkavégzés az elmúlt időszakban. Hazánkban az otthonról dolgozók aránya mintegy megduplázódott a Covid-válság előtti értékhez képest, majd 2021-ben enyhén tovább nőtt. 2022-ben azonban csökkent az otthoni munkavégzés aránya: az alkalmanként otthonról dolgozók aránya 1 százalékponttal 7,8 százalékra, a rendszeresen otthonról dolgozók aránya pedig 1,7 százalékponttal 2,8 százalékra csökkent. Így összességében a magyar foglalkoztatottak 10,6 százaléka dolgozott bizonyos rendszerességgel otthonról 2022-ben, ami a 4. legalacsonyabb érték az uniós rangsorban. A mutató a V3-ak átlagában 13,8 százalék, az EU átlagában 22,4 százalék, míg az északi TOP5 esetében 39,4 százalék. A munkaerőpiac visszarendeződése következtében az uniós országok szinte mindegyikében megfigyelhető az otthonról dolgozók arányának csökkenése 2022-ben.

4.5.8. Az egy foglalkoztatottra jutó átlagos éves ledolgozott munkaórák száma

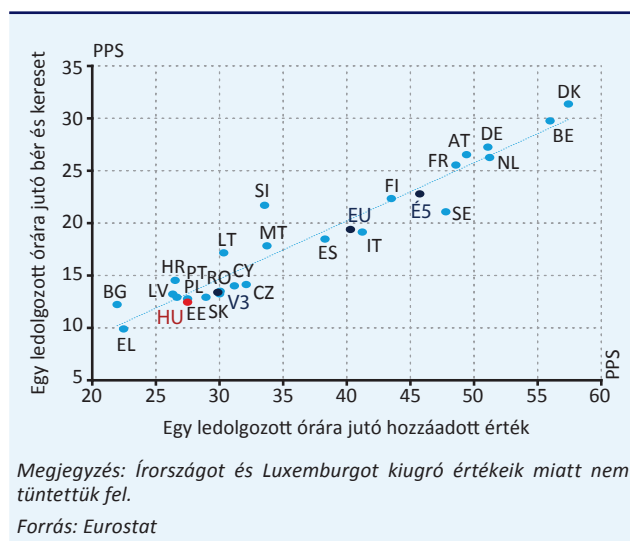
A ledolgozott munkaórák száma hazánkban a 2010-es évek közepétől enyhén csökkent, majd a koronavírus-válság következtében a csökkentett munkaidős foglalkoztatás szélesebb körű alkalmazása hatására jelentősen visszaesett 2020-ban. A gazdaság újraindulásával és a munkaerőpiac visszarendeződésével 2021-22-ben az egy foglalkoztatottra jutó éves átlagos munkaidő – az uniós országok többségéhez hasonlóan – ismét emelkedett hazánkban. 2022-ben a magyar mutató 1700 óra volt, ami enyhén magasabb az EU átlagánál, és jelentősen meghaladja az északi TOP5 ország átlagát (1560 óra). A visegrádi versenytársaink átlaga (1800 óra) ugyanakkor magasabb a hazai értéknél.

4.5.9. A havi bruttó átlagbér az Európai Unióban (2022)

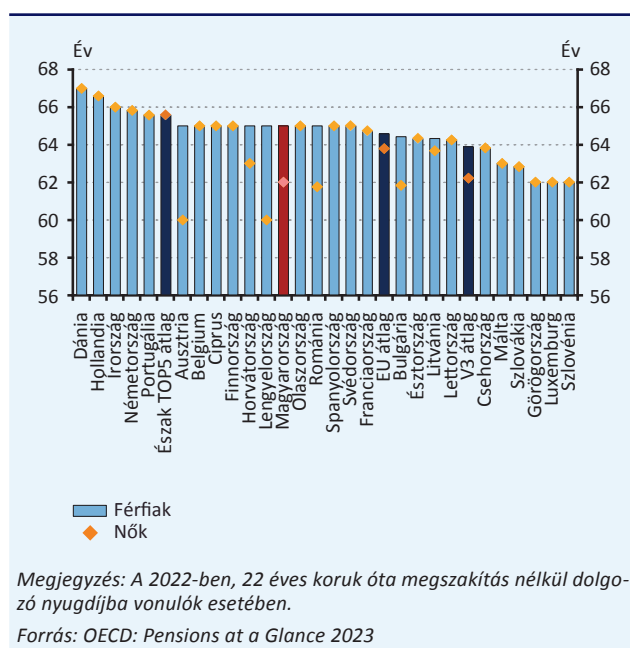
A nemzeti számlák alapján számolt hazai bruttó bérek és keresetek 2022-ben 17,4 százalékkal emelkedtek az előző évhez képest, ami a legmagasabb növekedés volt az EU-ban. A magasabb hazai bérdinamikához a feszes munkaerőpiac miatti erős bérezési alapfolyamatok mellett a nagymértékű minimálbér-emelés és az egyszeri juttatások is hozzájárultak. A reálbérek ugyanakkor az infláció emelkedése következtében csupán mintegy 2 százalékkal emelkedtek hazánkban, az uniós országok többségében pedig csökkentek. A magyar átlagbér – euróban és vásárlóerő-paritáson kifejezve is – a 4. legalacsonyabb volt 2022-ben az EU-ban: euróban az uniós átlagbér 46 százalékán, PPS-ben pedig a 71 százalékán alakult. A hazai átlagbér emellett kissé elmarad a visegrádi versenytársaink átlagától is. 2023-ban folytatódott hazánkban a nominális bérek növekedése, azonban az infláció ennél nagyobb mértékű emelkedése következtében a keresetek reálértéke 5,4 százalékkal csökkent az első három negyedév átlagában.

4.5.10. Termelékenység és bérek az Európai Unióban (2022)

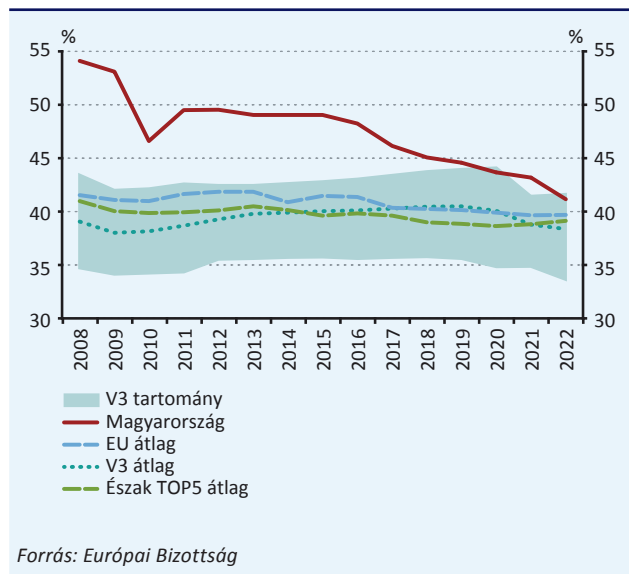
Az Európai Unió átlagától érdemben elmaradó átlagbérek ellenére a hazai bérszint összhangban alakul a termelékenységgel. Az egy ledolgozott órára jutó bér és keresetek, valamint hozzáadott érték mutatók az előző évekhez képest nagyobb mértékben emelkedtek 2022-ben (8 és 9 százalékkal), azonban hazánk továbbra is az uniós rangsor végén helyezkedik el mindkét mutató esetében. A számottevő bérkülönbségekkel párhuzamosan a termelékenységünk az uniós átlag mintegy 70 és az északi TOP5 átlag 60 százaléka vásárlóerő-paritáson mérve. A visegrádi versenytársaink közül Lengyelország teljesítménye hasonló hazánkéhoz, azonban Csehországban és Szlovákiában magasabb az egy munkaóra-ra jutó termelékenység és bérszint is. A versenyképesség és a fenntartható felzárkózás szempontjából fontos, hogy a bérkonvergencia hosszú távon az annak fedezetét szolgáló termelékenységnövekedéssel párhuzamosan következzen be.

4.5.11. A 2022-ben nyugdíjba vonulók nyugdíjkorhatára

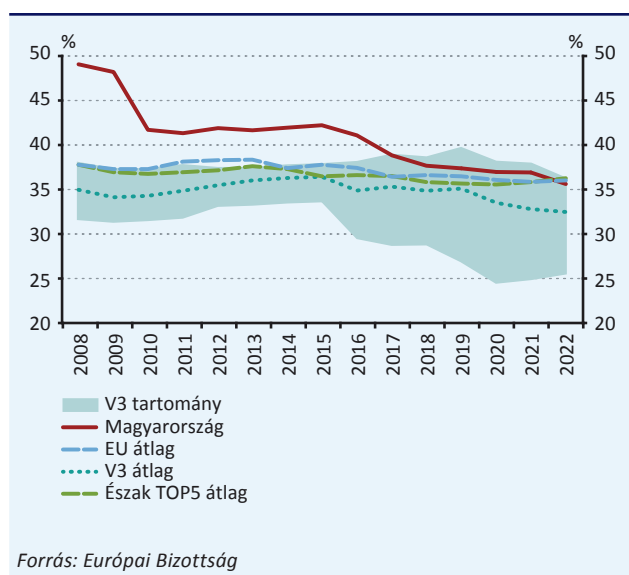
Hazánkban az elmúlt évtizedben fokozatosan nőtt az öregségi nyugdíjkorhatár, aminek következtében 2022-re 65 évre emelkedett. Mivel a nők 40 évnél hosszabb ideig követően a korhatár betöltése előtt igényelhetik a teljes nyugdíjukat, esetükben 62 év volt a nyugdíjkorhatár 2022-ben, feltételezve, hogy 22 éves koruk óta megszakítás nélkül dolgoztak. A férfiak 65 éves korhatára meghaladja az uniós (64,6 év) és a visegrádi átlagot (63,9 év), azonban alacsonyabb az északi TOP5 országok átlagánál (65,6 év). A nők korhatára a kedvezmény következtében alacsonyabb az északi és az uniós átlagnál, és hasonló, mint a V3-ak átlaga.

4.5.12. Gyermektelen, átlagjövedelmet kereső munkavállaló átlagos adóéke

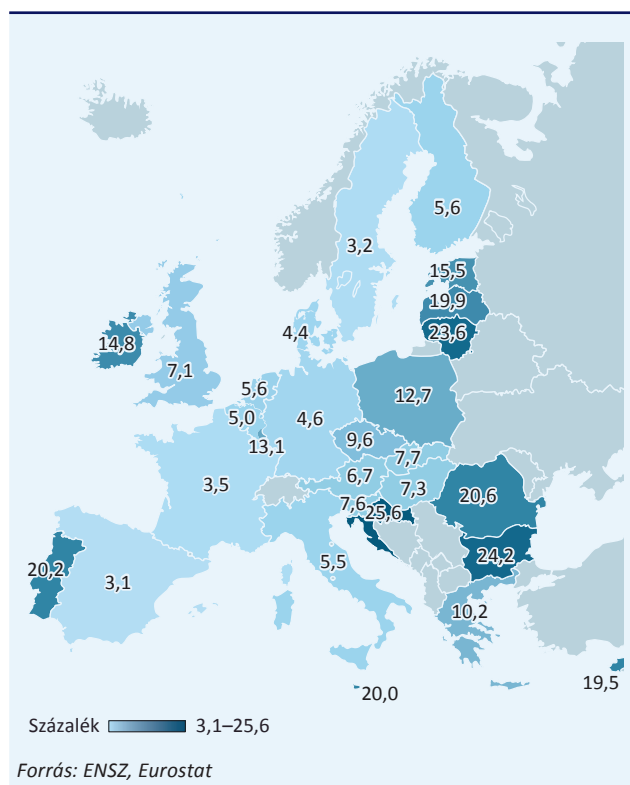
A 2010 utáni tudatos adószervezeti átalakítás keretében az adócentralizáció súlypontja a munkát terhelő adók felől a fogyasztást terhelő adók felé mozdult el, aminek hatására az átlagos adóék csökkent. A személyi jövedelemadó rendszer 2011-ben egykulcsosra (16 százalék) változott, majd 2016-ban 15 százalékra csökkent az szja. 2017-től megkezdődött a szociális hozzájárulási adó fokozatos mérséklése, amely 27 százalékról 2022-re 13 százalékra csökkent. 2022. január 1-től megszűnt a 1,5 százalékos szakképzési hozzájárulás, így a munkáltatókat csak a 13 százalékos szociális hozzájárulás adó terheli. Így jelenleg a gyermektelen, átlagjövedelmet kereső munkavállaló átlagos adóéke 41,2 százalék, ami az elmúlt évtizedben bekövetkezett jelentős csökkenése ellenére azonban továbbra is enyhén magasabb, mint az EU, a V3-ak és az északi TOP5 átlaga (38-40 százalék).

4.5.13. Kétgyermekes, átlagjövedelmet kereső család átlagos adóéke

Az adószervezeti átalakítások hatására a családok adóterhelése is jelentősen csökkent az elmúlt években, és az adókedvezmények következtében a családok adóéke alacsonyabb, mint az egyedülálló személyeké. A családi adóék csökkenéséhez – a személyi jövedelemadóban és szociális hozzájárulási adóban bekövetkezett változások mellett – hozzájárult a 2011-ben bevezetett családi adóalap-kedvezmény, majd a kétgyermekesek után járó kedvezmény négy ütemben történő megduplázódása 2016 és 2019 között. 2022-ben a kétgyermekes, átlagjövedelmet kereső családok átlagos adóéke 35,6 százalék volt, amely meghaladja a V3-ak átlagát (32,4 százalék), de enyhén alacsonyabb az uniós átlagnál (36 százalék), továbbá közel 6 százalékponttal elmarad a gyermektelen személyek adóékától.

4.5.14. A külföldön élő népesség aránya az egyes országok teljes népességén belül (2020)

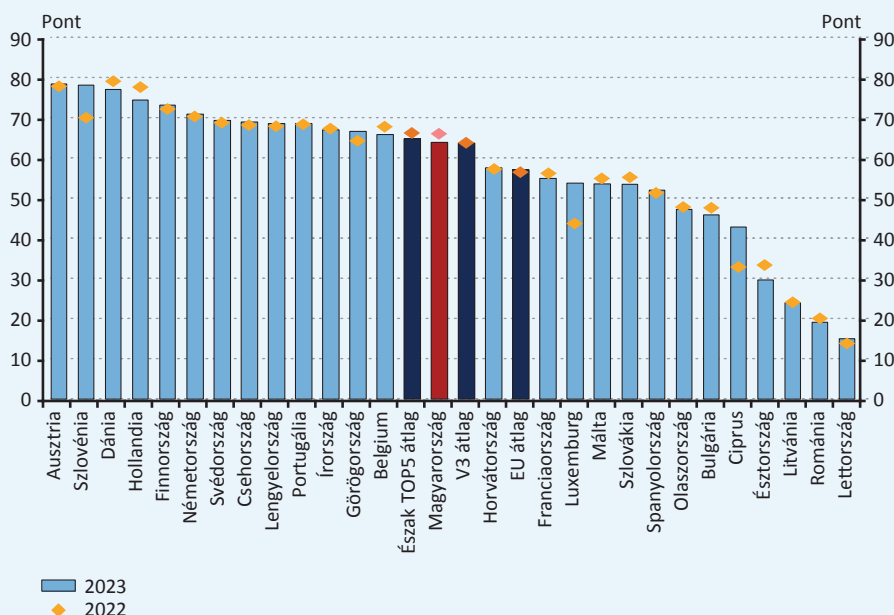
A régiós folyamatokhoz hasonlóan hazánk esetében is emelkedett az itthon született, ám külföldre vándorolt állampolgárok száma az elmúlt húsz évben. A folyamat a 2000-es évek második felében – döntően a 2008-as válság és a megnyíló nyugat-európai munkaerőpiacok hatására – gyorsult fel. Az életvitelszerűen külföldön élő magyar állampolgárok száma az ENSZ szerint 714 ezer volt 2020-ban. Hazánk azonban mind a magországokhoz, mind a régiós országokhoz viszonyítva mérsékelt kivándorló országnak számít: a külföldön élő magyar népesség aránya 7,3 százalék, ami a legalacsonyabb a kelet-közép-európai térségben és jelentősen elmarad az uniós átlagtól (11,8 százalék). 2019 és 2021 között a korábbi évekkel ellentétben a Magyarországon született magyarokat tekintve a bevándorlók (visszavándorlók) száma meghaladta kivándorlókat (évi átlag 2 ezer fővel), azonban 2022-ben közel 5 ezer fővel többen vándoroltak ki, mint ahányan visszatértek.

4.6. TERÜLETI ÉS TÁRSADALMI FELZÁRKÓZÁS

A gazdasági és területi egyenlőtlenségek befolyásolhatják a gazdasági növekedés fenntarthatóságát. A növekedés fenntarthatóságának egyik kulcsa ugyanis, hogy a gazdasági növekedés előnyeiből a társadalom széles csoportjai részesüljenek. Az egyenlőtlenség a piacgazdaság és a verseny természetes velejárójának, sőt ösztönzőjének tekinthető, de túlzott mértéke rombolhatja a társadalmi kohéziót és mobilitást, így veszélyeztetheti a gazdasági növekedés és felzárkózás fenntarthatóságát és inkluzív jellegét. Ezzel szemben a mérsékelt szinten tartott egyenlőtlenségek kevésbé szülnék társadalmi ellentéteket, segítik az esélyegyenlőséget, a társadalmi mobilitást és a munkatermelékenység növelését, amelyek alapvető pillérei a hosszú távon eredményes gazdasági és társadalmi fejlődésnek, illetve sikeres felzárkózásnak. Magyarország a Területi és társadalmi felzárkózás területen 63,7 ponttal az uniós rangsor középmezőnyében, a 14. helyen végzett. Hazánk pontszáma gyakorlatilag megegyezik a többi visegrádi ország átlagával (63,5 pont), enyhén elmarad az északi TOP5 országok átlagától (64,6 pont), ám meghaladja az uniós (56,9 pont) átlagot. A magyar mutató 2,2 ponttal csökkent az előző évhez képest, amiben főként a Regionális Versenyképességi Index szórásának és az egy főre jutó beruházások szórásának növekedése játszott szerepet.

4.6. ábra

A Területi és társadalmi felzárkózás területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB

Hazánkban 2010 óta több gazdasági mutató esetében is mérséklődtek a területi különbségek, azonban az egyenlőtlenségek továbbra is számottevők. Magyarországon – a kelet-közép-európai régióhoz hasonlóan – megfigyelhető a főváros dominanciája, az egyes régiók fejlettségét pedig alapvetően befolyásolja az országon belüli helyzetük (hazánkban erősek a kelet-nyugat irányú különbségek). A dinamikusan fejlődő centrumok és a lassabb fejlődést mutató perifériás területek közti különbség a rendszerváltást követően erősödött fel (Káposzta, 2014)⁴. A 2010-es évek kedvező gazdasági folyamatai, célzott kormányzati intézkedései és a regionális fejlesztési programok következtében ugyan több gazdasági mutató esetében is mérséklődtek a vármegyék közti különbségek, azonban továbbra is jelentősnek mondhatók. A koronavírus-járvány hatására néhány mutató (munkaerőpiac mennyiségi mutatói) esetében enyhén nőttek a területi különbségek, a kilábalással párhuzamosan azonban 2022-ben már mérséklődtek vagy érdemben nem változtak a területi különbségek.

⁴ Forrás: Káposzta J. (2014): Területi különbségek kialakulásának főbb összefüggései

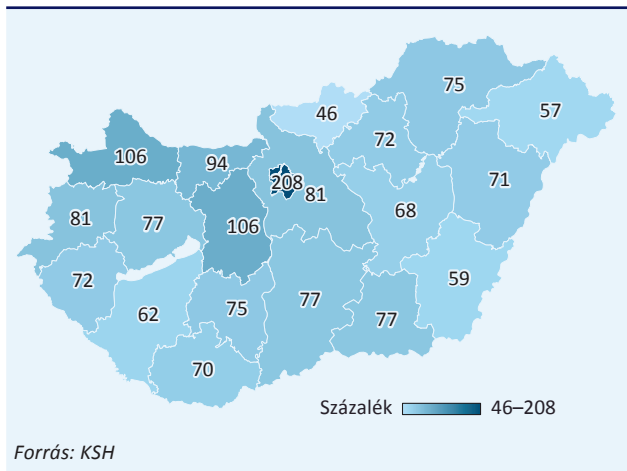
Budapest fejlettsége 2021-ben is érdemben meghaladta a vármegyék szintjét, emellett egyedüli magyar NUTS 3-as régióként a főváros fejlettsége haladja csak meg az EU átlagát. Budapest egy főre jutó GDP-je az országos átlag több mint kétszerese és az uniós átlag másfélszerese volt 2021-ben is, míg a legkevésbé fejlett Nógrád vármegyéé csupán az országos átlag 46 százaléka, az uniós átlagnak pedig a harmada. Európai uniós összehasonlításban a legtöbb vármegye és a főváros pozíciója javult az elmúlt években, azonban vármegyéink többsége (15 vármegye) az uniós fejlettségi rangsor utolsó negyedében található. A vármegyék közti fejlettségbeli különbség 2009-ben volt a legmagasabb, majd 2015-ig folyamatosan csökkent és azóta közel stabilan alakult.

Az erőteljes külföldi működőtőke-beáramlás, a fejlett üzleti szolgáltatások és a feldolgozóipar teljesítménye érdemben hozzájárultak a vármegyék fejlettségének növekedéséhez az elmúlt évtizedben. 2022-ben az ipari termelésben és a beruházásokban megfigyelhető területi különbségek az előző évekhez hasonlóan alakultak. Az ipari termelés a vármegyék többségében és a fővárosban is nőtt az előző évhez képest, a beruházási aktivitás azonban a vármegyék többségében csökkent. Az egy főre jutó beruházások értéke 2022-ben is Budapesten volt a legmagasabb – 2,5-szerese az országos átlagnak –, míg Nógrád vármegyében a legalacsonyabb. Az egy főre jutó ipari termelés Komárom-Esztergom és Győr-Ménfőcsanak vármegyében volt a legmagasabb, az országos átlag több mint kétszerese, azonban néhány vármegye mutatója az országos átlag felét sem érte el.

A munkaerőpiac létszámmutatói a vármegyék többségében tovább javultak 2022-ben a munkaerőpiac Covid-válság utáni visszarendeződésével, és a területi különbségek enyhén csökkentek. A foglalkoztatási ráta a vármegyék jelentős többségében nőtt 2022-ben és meghaladja a koronavírus-válság előtti szintet. A vármegyék többségében a munkaerő-tartalék (munkanélküliek és közfoglalkoztatottak) csökkent, míg az üres álláshelyek száma nőtt az előző évhez képest. Egyes fejlettebb régiókban az erős munkakereslet következtében gyakorlatilag elfogyott a munkaerő-tartalék, több kevésbé fejlett vármegyet azonban magasabb munkakínálat és alacsony munkakereslet jellemez.

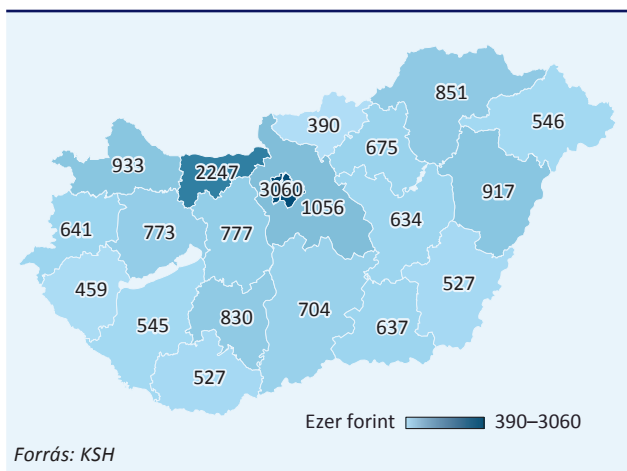
A jövedelmi és vagyoni különbségek terén Magyarország hagyományosan az alacsonyabb egyenlőtlenségű országok közé tartozik globális és európai uniós összehasonlításban is. A jövedelmi Gini-index a korábbi évekhez hasonlóan a Covid-válság alatt is stabil maradt, és az utolsó két évben enyhén mérséklődött. A mutató továbbra is meghaladja a V3-országok átlagát, azonban alacsonyabb az EU átlagánál. A magyar vagyoni Gini-koefficiens enyhén megemelkedett a koronavírus-válság idején, azonban 2022-ben már kismértékben csökkent. A hazai mutató elmarad az uniós átlagtól, és szintjét alapvetően befolyásolja az ingatlanvagyon, mivel Magyarországon hagyományosan a saját lakástulajdon dominál. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett népesség arányát mérő AROPE mutató 2015 óta hazánkban csökkent a legnagyobb mértékben az EU-ban, és csökkenése 2022-ben is folytatódott. A magyar AROPE továbbra is kedvezőbb az EU átlagánál, de meghaladja a többi visegrádi ország átlagát.

4.6.1. Az egy főre jutó GDP az országos átlag százalékában vármegyénként (2021)

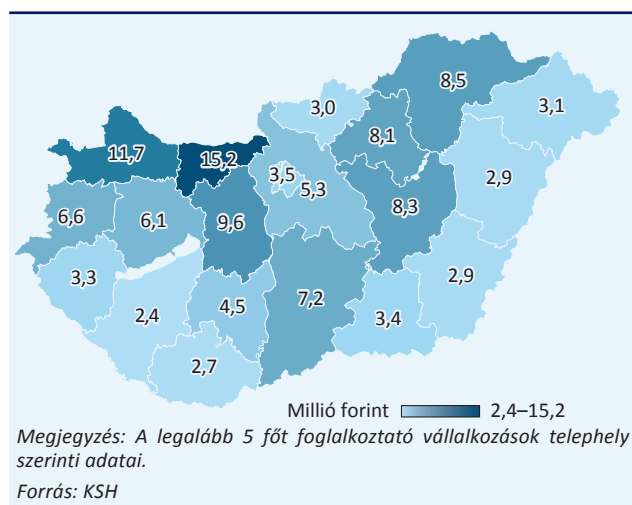
Hazánkban 2010 óta összességében csökkentek a vármegyék közti fejlettségbeli különbségek, azonban továbbra is érdemi egyenlőtlenségek figyelhetők meg, különösen a főváros-vidék összevetésben. 2021-ben Budapest fejlettsége továbbra is az országos átlag több mint kétszerese (208 százalék) volt, ami vásárlóerő-paritáson az EU-átlag másfélszerese. Emellett Budapest és Pest vármegye adja az országos GDP közel felét. Az országos egy főre jutó GDP felett, illetve körül van Győr-Moson-Sopron, Fejér és Komárom-Esztergom vármegye mutatója, míg a vármegyék többségének fejlettsége 60 és 80 százalék között alakul. A legkevésbé fejlett Nógrád vármegye fejlettsége azonban az országos átlagnak csak a 46 százaléka, míg az uniós átlagnak csupán harmada. 2021-ben az előző évhez képest Fejér vármegye relatív fejlettsége nőtt a legnagyobb mértékben (7,7 százalékpont), míg Győr-Moson-Soproné csökkent a legjelentősebben (-6,9 százalékpont). A vármegyék közti egyenlőtlenség 2021-ben összességében hasonlóan alakult az elmúlt évekhez.

4.6.2. Az egy lakosra jutó beruházás vármegyénként (2022)

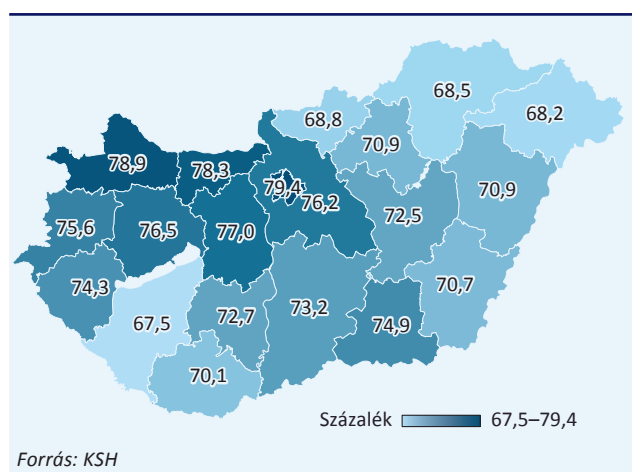
2022-ben is a budapesti székhelyű gazdasági szervezetek köztölték le a legtöbb beruházást, a fejlesztések 44 százalékát. Az egy lakosra jutó beruházás mértéke csak 7 vármegyében nőtt az előző évhez képest, a legnagyobb ütemben Komárom-Esztergom (37 százalék) és Hajdú-Bihar (32 százalék) vármegyékben feldolgozóipari fejlesztések hatására. A legjelentősebb visszaesés (10 százalék feletti) Zala és Bács-Kiskun vármegyében történt, részben az előző évi magas bázis miatt. Az egy főre jutó beruházások értéke Budapesten volt a legmagasabb (3,1 millió forint), ami 2,5-szerese az országos átlagnak (1,2 millió). Az országos átlagot érdemben meghaladta Komárom-Esztergom mutatója is, 2,2 millió forint/fővel, míg a legalacsonyabb beruházási aktivitást Nógrád vármegye mutatta (390 ezer forint).

4.6.3. Az egy lakosra jutó ipari termelés vármegyénként (2022)

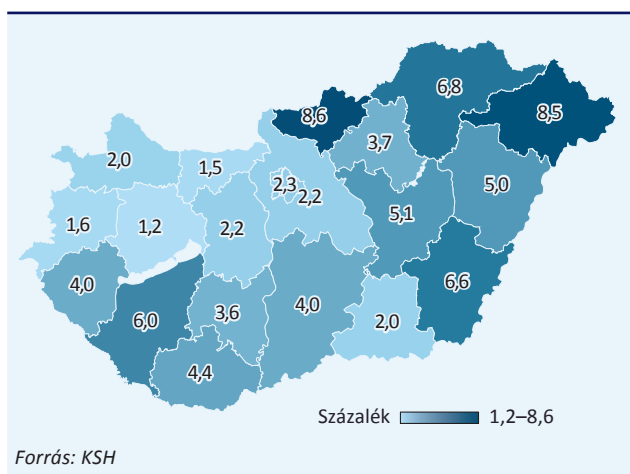
A vármegyék többségében és a fővárosban is nőtt az ipari termelés 2022-ben. A legnagyobb mértékben, több mint 30 százalékkal Komárom-Esztergom vármegye kibocsátása nőtt, de Pest, Baranya és Nógrád is 10 százalék feletti növekedést mutatott. A leginkább (10 százalékkal) Zala vármegyében csökkent a termelés volumene. 2022-ben az egy főre jutó ipari termelés továbbra is Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron vármegyében volt a legmagasabb (15,2 és 11,7 millió forint), az országos átlag (5,6 millió) több mint kétszerese. Somogy és Baranya vármegyében ugyanakkor a mutató az országos átlag felét sem érte el. Az egy főre jutó ipari termelést tekintve a területi különbségek lényegében ugyanakkorák voltak, mint az elmúlt évek átlaga.

4.6.4. A foglalkoztatási ráta vármegyénként a 15–64 évesek körében (2022)

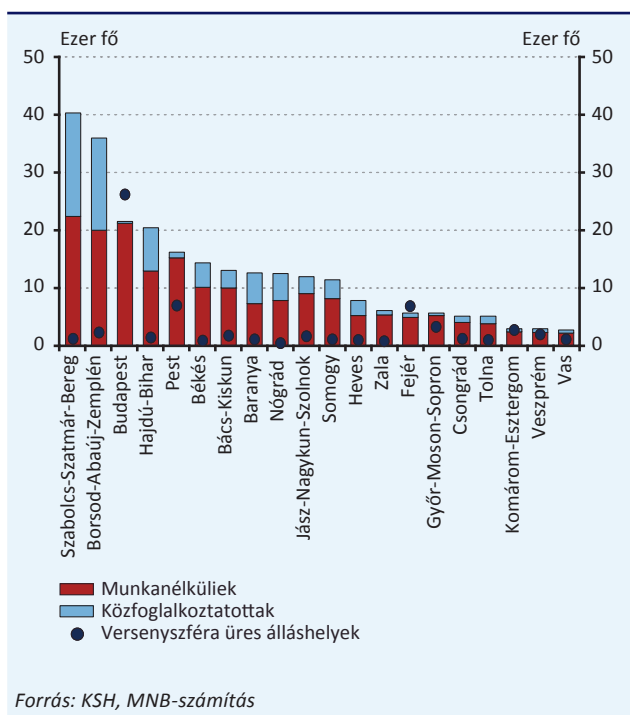
A munkaerőpiac Covid-válságot követő visszarendeződésével 2022-ben tovább javultak a foglalkoztatási folyamatok, és a vármegyék jelentős többségében nőtt a foglalkoztatási ráta az előző évhez képest. A legnagyobb mértékben, 4,2 százalékponttal Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében nőtt a foglalkoztatási ráta, és Békés és Vas vármegye kivételével (0,3 és 1,1 százalékpontos csökkenés) mindenhol emelkedett. Emellett 2 vármegye (Vas és Zala) kivételével a foglalkoztatás mindenhol meghaladta a válság előtti szintet. 2022-ben a foglalkoztatási ráta Budapesten volt a legmagasabb, 79,4 százalékkal, de az országos átlagot (74,4 százalék) meghaladják a nyugat- és közép-dunántúli vármegyék, valamint Pest és Csongrád-Csanád vármegye is. A foglalkoztatási ráta továbbra is Somogyban és Észak-Magyarországon a legalacsonyabb, 70 százalék alatti. Kedvező, hogy a vármegyék közti területi különbségek csökkentek az előző évhez képest.

4.6.5. A munkanélküliségi ráta vármegyenként a 15–64 évesek körében (2022)

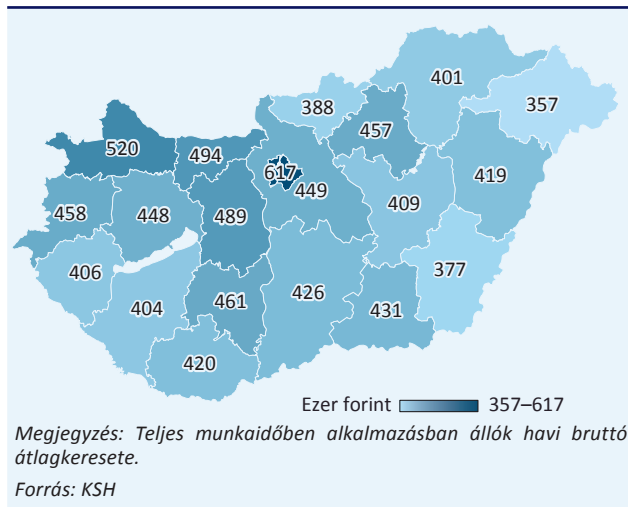
2022-ben a foglalkoztatás emelkedésével párhuzamosan a munkanélküliségi ráta csökkent a vármegyék többségében és Budapesten. A mutató a legnagyobb mértékben, 2,1 százalékponttal Nógrád vármegyében csökkent az előző évhez képest, azonban továbbra is itt a legmagasabb a munkanélküliségi ráta, 8,6 százalék. A mutató a leginkább Tolnában nőtt, 0,9 százalékponttal. 2022-ben Veszprém vármegyében volt a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta, 1,2 százalék, és 2 százalék körüli vagy alatti a mutató Nyugat-és Közép-Dunántúlon, valamint Pest és Csongrád-Csanád vármegyében. Az országos átlagot (3,7 százalék) Nógrádon kívül jelentősen meghaladta még Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Békés és Somogy vármegye. A munkanélküliséget tekintve a vármegyék közti különbség csökkent 2021-hez képest.

4.6.6. A versenyszféra üres álláshelyeinek száma és a munkaerő-tartalék (munkanélküliek és közfoglalkoztatottak) vármegyenként (2022)

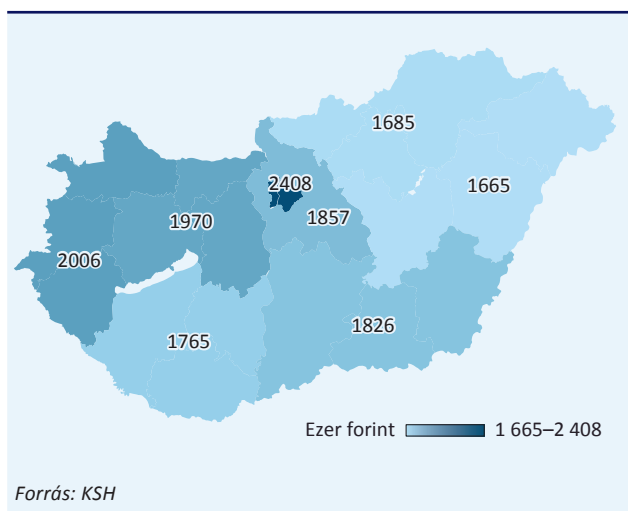
A munkaerő-tartalékok és az üres álláshelyek területi eloszlása 2022-ben is egyenlőtlen volt a vármegyék között. A munkaerő-tartalékokat jelentő munkanélküliek és közfoglalkoztatottak száma is csökkent az előző évhez képest – nemzetgazdasági szinten összesen 30 ezer fővel –, így 2022-ben összesen 250 ezer fő körül alakult a munkaerő kínálata. A munkaerő kereslete, a versenyszféra üres álláshelyeinek száma ezzel szemben mintegy 62 ezer volt. A munkaerő-tartalék 14 vármegyében és Budapesten csökkent, az üres álláshelyek száma pedig Heves és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye kivételével mindenhol nőtt 2022-ben. A 100 munkanélkülihez jutó üres álláshelyek száma Fejér vármegyében volt a legmagasabb (142 darab), és 100 felett van Budapesten és Komárom-Esztergom vármegyében is. A viszonyszám Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében a legalacsonyabb (4-5 darab). Megfigyelhető, hogy egyes fejlettebb régiókban az erős munkakereslet következtében gyakorlatilag elfogyott a munkaerő-tartalék, több kevésbé fejlett vármegyét azonban magasabb munkakínálat és alacsony munkakereslet jellemez.

4.6.7. A havi bruttó átlagkereset vármegyénként (2022)

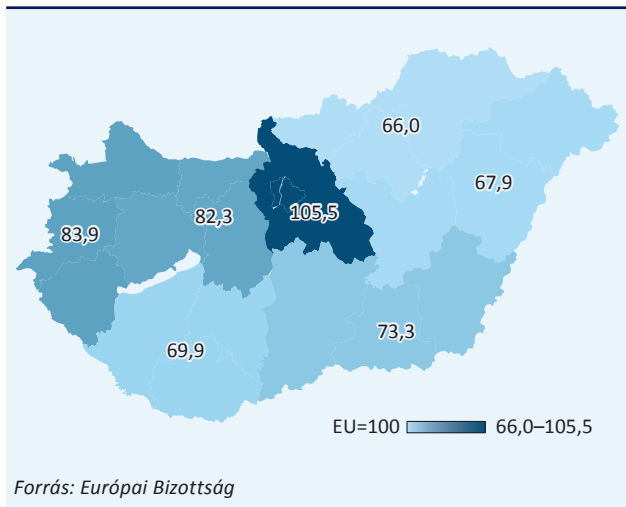
2022-ben az erős bérezési folyamatok, a jelentős minimálbér-emelés és a célzott béremelések következtében minden vármegyében dinamikus, kétszámjegyű ütemben emelkedett az átlagkereset. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete az előző évhez képest Nógrád vármegyében emelkedett a legnagyobb mértékben (20,4 százalék), a legkisebb mértékben pedig Tolnában (14,4 százalék). 2022-ben továbbra is Budapesten volt a legmagasabb a bruttó átlagkereset, 617 ezer forint, emellett Győr-Moson-Sopron vármegye mutatója (520 ezer) is meghaladta az országos átlagot (500 ezer). Az átlagkereset Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében volt a legalacsonyabb (357 ezer), az országos átlag 71 százaléka. A vármegyék közti bérkülönbségek csökkentek az előző évhez képest.

4.6.8. A háztartások egy főre jutó éves nettó jövedelme régióként (2021)

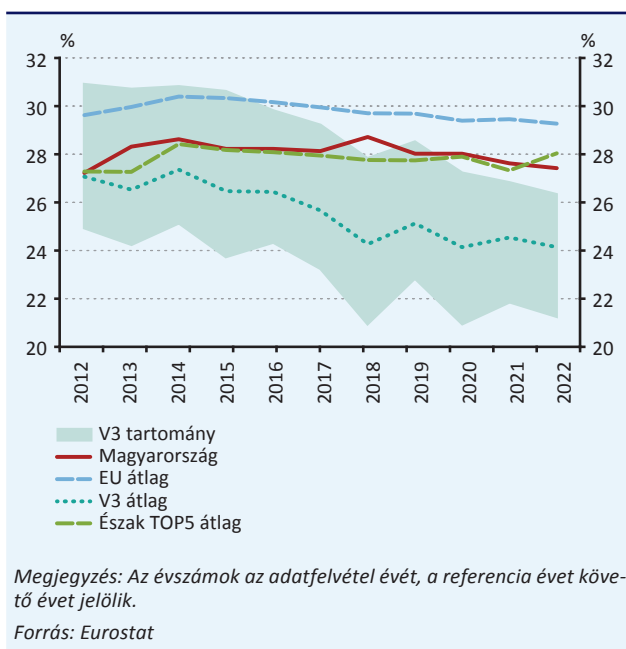
2021-ben minden régióban folytatódott a háztartások egy főre jutó jövedelmének emelkedése. Az egy főre eső nettó jövedelem az előző évhez képest a Dél-Dunántúlon nőtt a legnagyobb mértékben, 15 százalékkal, míg a legkisebb mértékben Pest vármegyében 3,3 százalékkal. 2021-ben is Budapesten volt a legmagasabb egy főre eső éves nettó jövedelem 2,4 millió forinttal, míg a legalacsonyabb mutatóval az Észak-Alföld régió rendelkezett (1,67 millió). Az országos átlagot (1,92 millió) további két régió – Nyugat- és Közép-Dunántúl – mutatója haladta meg. A régiók közti jövedelemkülönbség csökkent az előző évhez képest. A regionális egyenlőtlenségek mellett a településtípus szerint is megfigyelhetők a különbségek: minél nagyobb lélekszámú településen él egy háztartás, annál magasabb egy főre jutó jövedelemmel rendelkezik.

4.6.9. A Regionális Versenyképességi Index (RCI) régióként (2022)

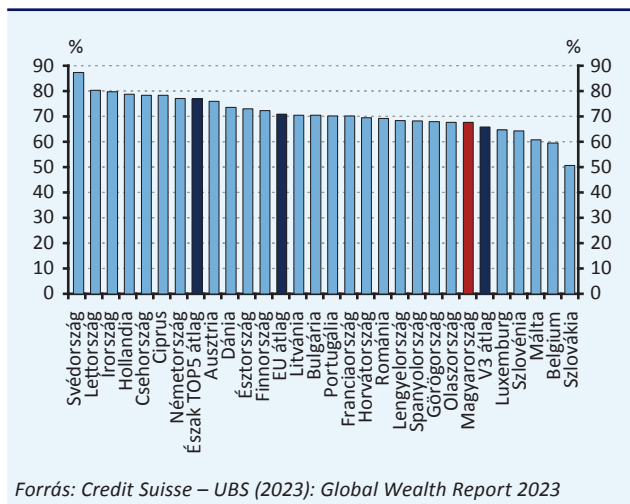
A háromévente megjelenő Regionális Versenyképességi Index az EU NUTS 2-es régióinak teljesítményét hasonlítja össze 11 tényező alapján, melyek kiterjednek az alapvető gazdasági tényezőkre (pl. intézmények, oktatás, egészségügy), a hatékonyságra (pl. munkaerőpiac hatékonysága) és az innovációra (pl. technológiai felkészültség). Hazánk teljesítménye az innováció alpillérben a leggyengébb, míg a legjobb a hatékonyság alpillérben, elsősorban a munkaerőpiaci mutatók miatt. Az RCI alapján is jelentős területi különbségek azonosíthatók hazánkban, melyek mértéke magasabb az uniós átlagnál. Az összesített indexben a magyar régiók közül Közép-Magyarország érte el a legmagasabb értéket, az EU átlagának 105,5 százalékát, így a régió az uniós rangsor középső részében helyezkedik el. Nyugat- és Közép-Dunántúl mutatója az EU átlagának 80 százaléka felett van, míg Észak-Magyarország és Észak-Alföld teljesítménye 70 százalék alatti.

4.6.10. A jövedelmi Gini-index

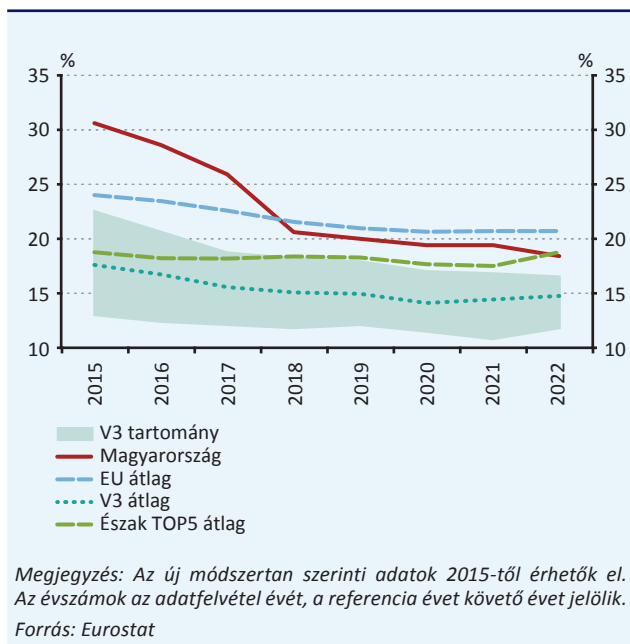
A társadalmon belüli gazdasági egyenlőtlenségek egyik legelterjedtebb mutatója, a jövedelmi Gini-index a 2010-es években 28 százalék körül alakult hazánkban. A mutató a Covid-válság idején is változatlan maradt, és az elmúlt két évben enyhén csökkent. 2022-ben 27,4 százalék volt, így a magyar jövedelmi egyenlőtlenség továbbra is kisebb az uniós átlagnál (29,2 százalék), és hasonlóan alakul, mint az északi TOP5 átlaga, azonban meghaladja a visegrádi versenytársaink átlagát (24,1 százalék). A hazai Gini-index 2008-as globális gazdasági válságot követő növekedéséhez hozzájárulhatott a magasabb jövedelműek tőkejövedelmének fokozatos gyarapodása, valamint a krízisnek kitettebb alacsonyabb jövedelműek helyzetének tartós romlása. Az ezt követő években a rendelkezésre álló jövedelmi helyzet stabilizálásával és a foglalkoztatás felfutásával párhuzamosan megállt az egyenlőtlenségi mutató emelkedése. A Covid-válság alatt és után is csökkenő mutatóhoz hozzájárulhattak a munkahelyvédelmi programok és a gazdaság válságból való gyors kilábalása.

4.6.11. A vagyoni Gini-index (2022)

A vagyoni egyenlőtlenség az országok többségében megemelkedett a koronavírus-járvány következtében, amihez hozzájárult a felsőbb vagyoni rétegek helyzetének javulása (elsősorban a részvényárfolyam- és lakásár-emelkedések következtében), valamint az alacsonyabb vagyoni rétegek helyzetének változatlanossága vagy romlása is. A kilábalással párhuzamosan 2022-ben azonban a világ és az EU átlagában is csökkent az egyenlőtlenség. A magyar vagyoni Gini-index a Credit Suisse és UBS becslése alapján 2022-ben 67,7 százalék volt, ami 0,3 százalékponttal alacsonyabb, mint a megelőző évben, azonban továbbra is meghaladja a Covid-válság előtti 66 százalékos körüli szintet. Az uniós országok többségében szintén csökkent a mutató a megelőző évhez képest, de továbbra is magasabb, mint a válság előtt. A magyar vagyoni Gini-index 2022-ben is kedvezőbb volt az uniós átlagnál (71 százalék), ám enyhén meghaladja a visegrádi versenytársaink átlagát (65,9 százalék). A vagyoni Gini mértékét alapvetően befolyásolja az ingatlanvagyon. Magyarországon – a közép- és kelet-európai országokhoz hasonlóan – a saját lakástulajdonnal rendelkezők aránya jelentősen meghaladja a bérlők arányát. A magyar háztartások mintegy 90 százaléka lakástulajdonos, ami az egyik legmagasabb arány az EU-ban.

4.6.12. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett népesség aránya (AROE)

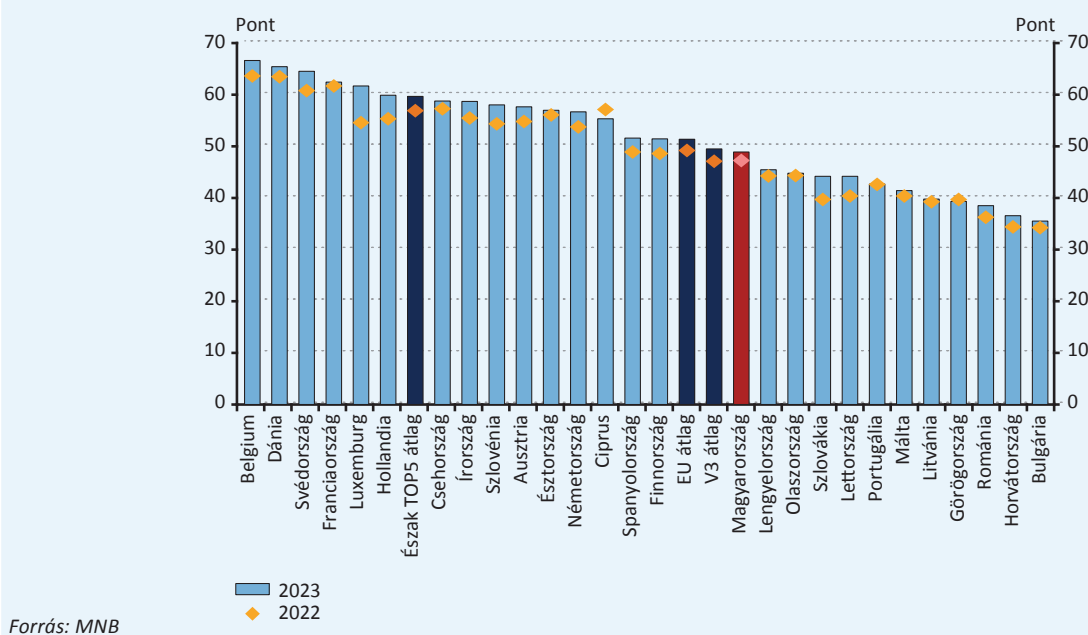

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett népesség arányát mérő AROPE (At risk of poverty or social exclusion) mutató Magyarországon csökkent a legnagyobb mértékben (12,2 százalékponttal) 2015 óta. A magyar mutató a koronavírus-válság idején változatlan maradt, majd 2022-ben tovább csökkent, 1 százalékponttal 18,4 százalékra. A magyar érték továbbra is kedvezőbb, mint az Unió átlaga (20,7 százalék) és hasonló, mint az északi TOP5 ország átlaga, azonban a visegrádi országok átlagát (14,7 százalék) kissé meghaladja. Hazánkban a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázata elsősorban a tartósan munkanélkülieket és az alacsony végzettségűeket érinti. Az AROPE három dimenziójából a relatív jövedelmi szegénység érinti a legtöbb embert, a lakosság 12,1 százalékát hazánkban. A súlyos depriváció a lakosság 9,1 százalékát, a munkaszegénység pedig 6,2 százalékát érinti. Az előző évhez képest a szegénység és a depriváció által érintettek aránya csökkent, azonban a munkaszegénység által érintetteké nőtt.

4.7. CSALÁDBARÁT PROGRAM

A hosszú távú gazdasági növekedés egyik kulcskérdése a munkaerőpiacon aktív humán tőke állomány minősége és mennyisége. A humán tőke mennyiségi tényezőit hosszú távon leginkább a demográfiai folyamatok határozzák meg, amelyek közül a népesség létszámának csökkenése és idősödése jelenti a legnagyobb kihívást szinte valamennyi fejlett ország és Magyarország számára is. A népesség-előrevetítések alapján a jelenlegi demográfiai tendenciák folytatódása esetén a következő évtizedekben tovább fog mérséklődni a magyar népességszám, és a munkaképes korú lakosság létszáma a 2020. évi értékhez képest 450 ezer fővel csökkenhet a természetes fogyás következtében 2030-ra. Hosszú távon is sikeres gazdasági felzárkózás ugyanakkor nehezen valószínűsíthető meg csökkenő népességszám mellett. A korábbi évtizedekhez képest alacsonyabb születésszám a népességszerkezet alakulására is hatással van, mivel kisebb létszámú fiatalabb évjáratokat eredményez az idősebb generációkhoz képest. A munkaképes korú népesség létszámcsökkenése a munkaerő kínálat visszaesését eredményezi, ami kedvezőtlen hatással van a gazdasági növekedésre. A kedvezőtlen demográfiai folyamatok megfordítása érdekében fontos olyan társadalompolitikára törekedni, amely hatékonyan tudja támogatni a gyermekvállalási tervek megvalósítását. Magyarország a Családbarát program területén 48,8 ponttal a 16. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2023-ban. 2022-höz képest 1,7 ponttal emelkedett hazánk pontszáma. A magyar pontszám az emelkedés ellenére enyhén alacsonyabb a régiós átlagnál (49,3 pont) és az uniós országok átlagánál (51,2 pont). A hazai pontszám javulásában főként a csecsemőhalálozási arány és a termékenységi ráta enyhe javulása játszott szerepet.

4.7. ábra
A Családbarát program területén elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

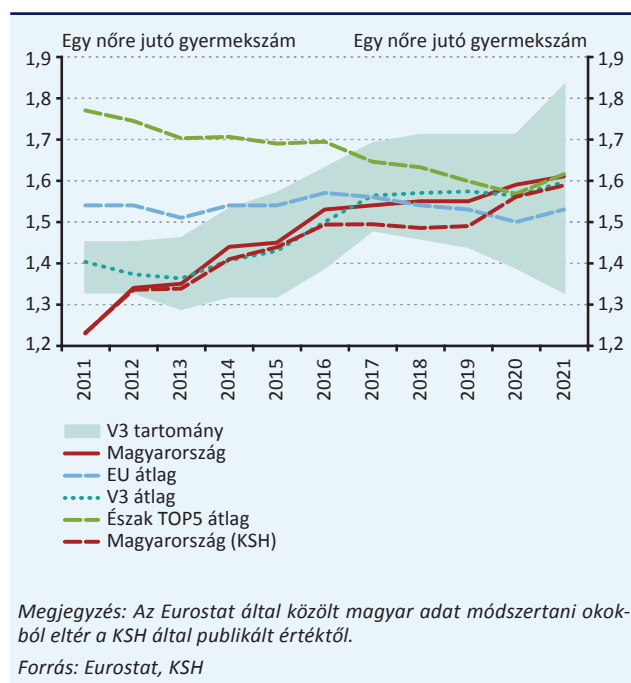

A termékenységi ráta folyamatos emelkedése a kedvezőtlen demográfiai trend megfordításának előfeltétele. A változatlan népességszám biztosításához 2,1 körüli termékenységi ráta elérése és tartós fennmaradása szükséges. Jelenleg az Európai Unió egyik tagállamában sem éri el a mutató a reprodukciós küszöbértéket, és uniós átlagban az elmúlt években stagnált. Magyarországon az elmúlt időszakban kedvező folyamatokat figyelhettünk meg, mivel a termékenységi ráta a 2011. évi történelmi mélypontot jelentő, 1,23-as értékhez képest 2021-re jelentősen, 1,61-re emelkedett, ami magasabb az uniós és a régiós átlagnál. Nemzetközileg összehasonlítható adatokkal még csak 2021-ig rendelkezünk, ugyanakkor a KSH enyhén eltérő módszertannal számított termékenységi rátája alapján 2022-ben megtört Magyarország egy évtizedes emelkedő trendje és kis mértékben csökkent hazánkban a termékenység mértéke. A demográfiai folyamatokat javítaná a csecsemőhalálozás további csökkentése, a mesterséges megtermékenyítés lehetőségeinek bővítése, illetve a nők atipikus foglalkoztatásának további térnyerése.

A népességszám alakulásának másik meghatározó tényezője a születéskor várható élettartam, amelynek emelkedése szintén növeli a rendelkezésre álló humán tőke mennyiségét. Hazánkban – hasonlóan az uniós tendenciákhoz – a koronavírus-járvány következtében jelentősen (2,2 évvel) csökkent a születéskor várható élettartam, ami 2021-ben így visszaesett a 2009-es szintre. 2022-ben, a globális pandémia lecsengésével azonban ismét emelkedett, megközelítve a válság előtti szintet. A magyar nők jelenleg 79,5 évig, míg a férfiak 72,7 évig élnek, amely értékek rendre 3,9 és 5,3 évvel alacsonyabbak, mint az uniós átlag.

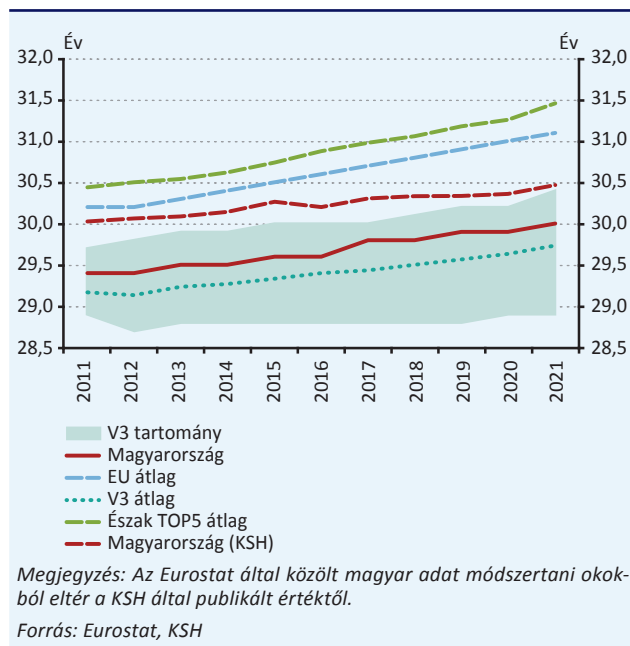
A demográfiai folyamatok tekintetében a népesség létszámcsökkenése mellett az idősödés is egyre nagyobb kihívást jelent. A népesség idősödését az alacsony termékenységi ráta és a várható élettartam fokozatos emelkedése okozza. A népesség idősödése több mutató segítségével is megragadható, ilyen például a 65 évnél idősebbek népességen belüli aránya. A 65 évnél idősebb népesség aránya a fejlett országokban növekvő tendenciát mutat. Magyarországon a mutató 2022-ben 20,5 százalékot tett ki, ami kismértékben alacsonyabb volt az uniós átlagnál (21,1 százalék), ám meghaladta a visegrádi országokra vonatkozó átlagos értéket (19,0 százalék). A népesség idősödése – minden más változatlansága mellett – növeli az egy aktív munkavállalóra jutó inaktívak arányát, ami hosszú távon kedvezőtlen hatással lehet a növekedési kilátásokra és a szociális ellátórendszerek egyensúlyának fenntartására.

4.7.1. Teljes termékenységi ráta

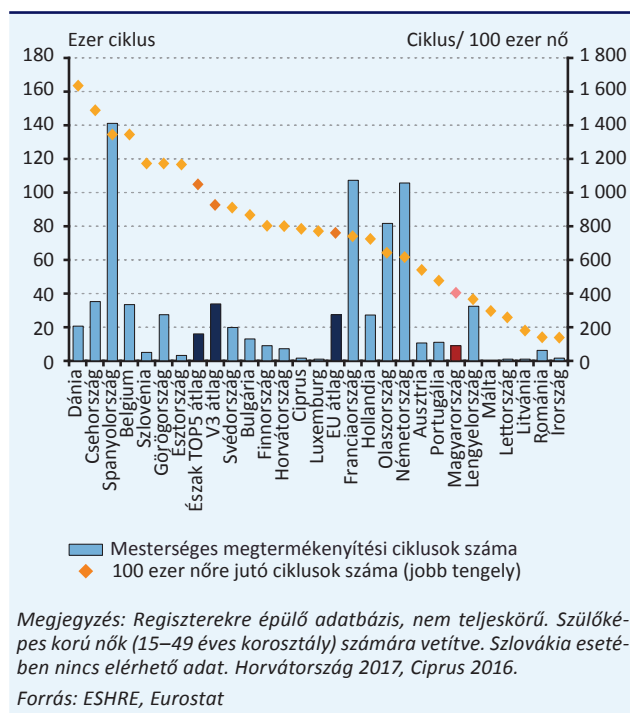
A teljes termékenységi arányszám a szülőképes korú (15–49 éves) nőkre számított hipotetikus gyermekszámot mutatja meg az adott évi születésszám alapján. A változatlan népességszám biztosításához 2,1 körüli termékenységi ráta elérése és tartós fennmaradása szükséges. Az alacsony születésszám valamennyi fejlett országban kihívást jelent. Az Európai Unióban jelenleg egyik tagállam sem képes elérni a reprodukciós küszöbértéket, és az uniós országokra vonatkozó átlag az elmúlt években stagnált. Hazánkban ugyanakkor kedvező folyamatokat figyelhettünk meg, mivel a termékenységi ráta a 2011. évi történelmi mélypontot jelentő, 1,23-as értékhez képest jelentősen növekedett, 2016 óta pedig 1,5–1,6 körül alakul. 2021-ben az Eurostat adatai alapján a magyar termékenységi ráta (1,61) meghaladta az uniós átlagot (1,53). A termékenységi ráta a 2011. évi értékhez képest Magyarországon emelkedett Csehország mögött a 2. legnagyobb mértékben 2021-ig az Európai Unió országaiiban, amihez hozzájárulhatott a családtámogatási rendszer 2010 utáni érdemi megerősítése, valamint a gazdasági környezet tartós javulása is. Nemzetközileg összehasonlítható adatok még csak 2021-ig állnak rendelkezésre, ugyanakkor a KSH enyhén eltérő módszertannal számított termékenységi rátája alapján 2022-ben hazánkban megtört a termékenységi ráta emelkedő trendje és enyhén csökkent a mutató.

4.7.2. Nők átlagos gyermekvállalási életkora

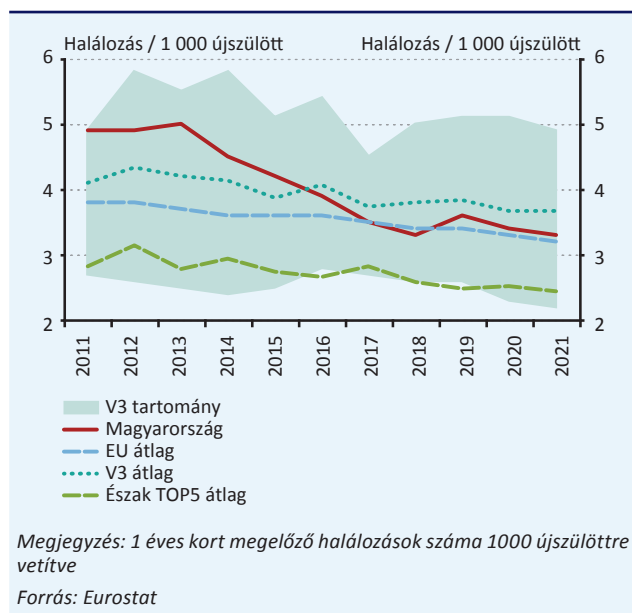
Az elmúlt évtizedekben jelentősen kitolódott a gyermekvállalási kor. Magyarországon 2021-ben 30,0 év volt az átlagos gyermekvállalási kor az anyák körében, ami azt jelenti, hogy az utóbbi 10 év során 0,6 évvel emelkedett a mutató. A magyar érték alacsonyabb az uniós átlagnál (31,1 év) és lényegében megegyezik a V3-országok átlagával (29,7 év). A termékenységi ráta megfigyelt értékét csökkenti a szülési életkor fokozatos kitolódása, azaz a gyermekvállalás későbbi életkorra halasztása. Amikor a szülési életkor kitolódása megáll és az elhalasztott gyermekvállalási tervek megvalósulnak, akkor a termékenységi ráta értéke a megelőző időszakhoz képest emelkedik.

4.7.3. Mesterséges megtermékenyítési ciklusok száma (2018)

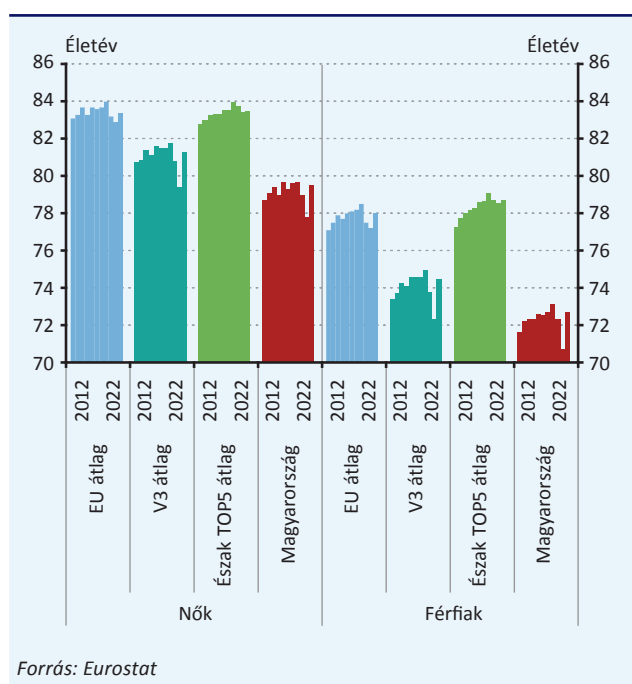
A humán reprodukcióval foglalkozó európai szövetség (ESHRE) – regiszterekre épülő, nem teljeskörű – adatai alapján Magyarországon a mesterséges megtermékenyítés kevésbé elterjedt, mint az uniós és a régiós országok többségében. 100 ezer szülőképes nőre (15–49 éves korosztály) hazánkban 401 mesterséges megtermékenyítési ciklus jutott, ami mintegy fele az európai uniós országok átlagának (758), illetve még ennél is nagyobb mértékben elmarad a többi visegrádi ország átlagától (923). Az eredményeket árnyalja, hogy Magyarországon jelenleg nem rendelkezünk pontos adatokkal arról, hogy mennyi gyermek születik mesterséges megtermékenyítéssel. Ennek okai (például: az adatbázisok nem összekapcsolhatók, nem teljeskörű az adatgyűjtés) azonban nagy részben várhatóan meg fognak szűnni a mesterséges megtermékenyítést végző intézmények 2020-as állami felvásárlása eredményeként.

4.7.4. Csecsemőhalálozás

Az országok egészségügyi és szociális rendszerének nemzetközileg elfogadott mutatója a csecsemőhalandóság, amely az 1 éves kort megelőző halálozások arányát mutatja meg 1.000 újszülöttre vetítve. A WHO adatai alapján a világban a csecsemőhalandóság mértéke 29 halálozást / 1000 újszülött volt, ami 4,0 millió halálesetet jelentett összesen⁵. Ehhez képest az Európai Unióban a csecsemőhalandóság szintje csupán átlagosan 3,2. Hazánkban a csecsemőhalálozás szintje az elmúlt évtizedben jelentősen csökkent (4,9-ről 3,3-ra), így már kedvezőbb a többi visegrádi ország átlagánál (3,7), ugyanakkor a legfejlettebb északi országokban még ennél is kedvezőbb értékeket tudtak elérni (átlag 2,4). A csecsemőhalandóság hazai csökkenésében elsősorban a 0 napos csecsemők halálozásának csökkenése játszott szerepet (2010 és 2017 között 1,2-ről 0,5-re csökkent e csoportban a csecsemőhalandóság). Ehhez hozzájárult az alacsony (2500 gramm alatti) születési súllyal született gyermekek arányának csökkenése, illetve a nagyon alacsony (1500 gramm alatti) súllyal született gyermek túlélési esélyeinek növekedése⁶.

4.7.5. Születéskor várható élettartam

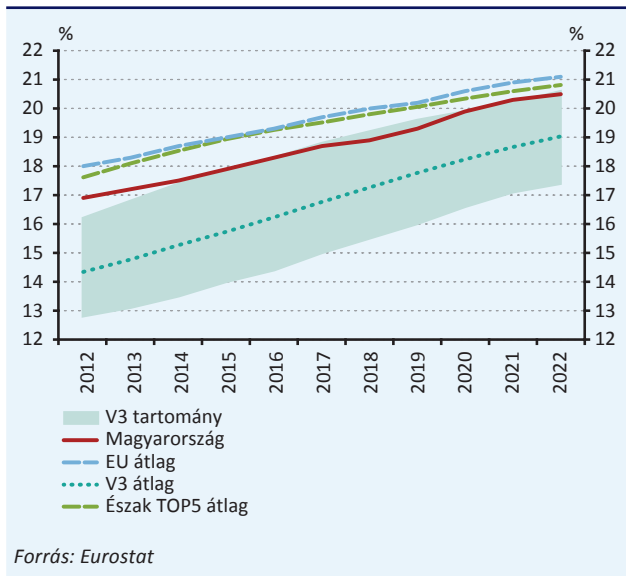

A várható élettartam az egész népesség halálozási statisztikáit összegzi. A születéskor várható élettartam azt mutatja meg, hogy a tárgyévben született egyén hány évnyi élettartamra számíthat az adott év halálozási viszonyai mellett. A várható élettartam az elmúlt évtizedekben jelentősen emelkedett a fejlettebb országokban, így Magyarországon is, amiben fontos szerepe volt az egészségügy és az egészségtudatosság folyamatos fejlődésének is. Magyarországon 76,2 év volt a születéskor várható élettartam 2022-ben, ami 1,9 évvel magasabb az előző évi 74,3 évnél, ám 0,3 évvel elmarad a Covid-járvány előtti 76,5 évtől. A pandémia hatására 2019 és 2021 között a születéskor várható élettartam átlagosan 1,2 évet csökkent az EU-ban, 2,2 évet csökkent hazánkban és 2,6 évet csökkent a többi visegrádi országban. A magyar nők születéskor várható élettartama (79,5 év) a 3., míg a magyar férfiak várható élettartama (72,7 év) az 5. legalacsonyabb az Európai Unióban. A magyar nők átlagosan 3,9, míg a férfiak átlagosan 5,3 évvel kevesebbet élnek, mint az átlagos európai uniós lakosok.

⁵ Forrás: WHO (2022): Infant mortality

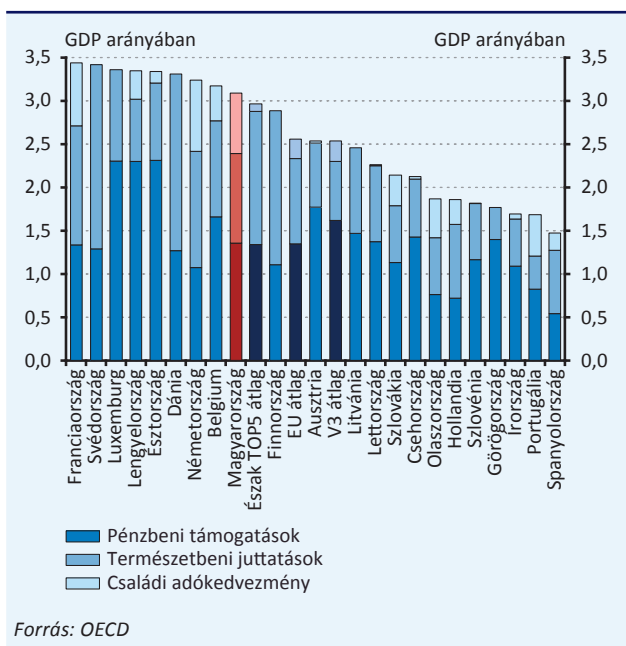
⁶ Forrás: KSH (2019): Csecsemőhalálozás. Statisztikai tükör, 2019, február 22.

4.7.6. 65 évnél idősebb népesség aránya a teljes népességen belül

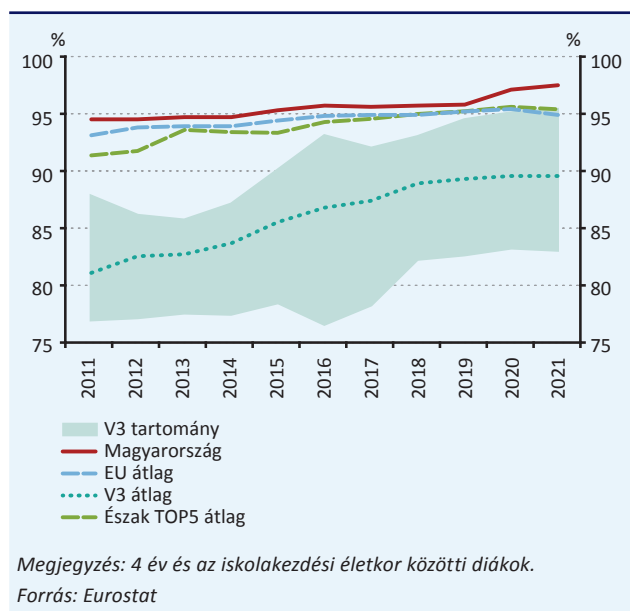
A népesség idősödésének egyik mérőszáma a 65 évnél idősebbek népességen belüli aránya, ami mindegyik vizsgált országban növekedést mutat. Az idősebb generációk népességen belüli arányának növekedését két tényező okozza: egyrészt a korábbi évtizedekhez képest alacsonyabb születésszám, másrészt a várható élettartam emelkedése. Magyarországon a társadalom idősödése az EU átlagához hasonló tendenciát mutat, de szintben kismértékben elmarad attól. A 65 évnél idősebb népesség aránya hazánkban 20,5 százalék volt 2022-ben, ami kismértékben alacsonyabb volt az uniós átlagnál (21,1 százalék), ám meghaladta a visegrádi országokra vonatkozó átlagos értéket (19,0 százalék).

4.7.7. Állami családtámogatási kiadások a GDP százalékában (2019)

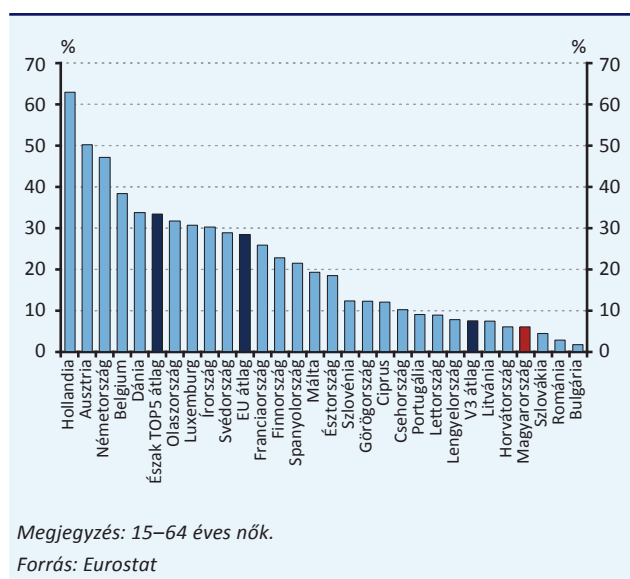
Magyarországon nemzetközi összevetésben magasnak tekinthető a családtámogatásokra fordított kiadások összege. A legutolsó elérhető nemzetközi adat alapján 2019-ben a családtámogatási kiadások a GDP 3,1 százalékát tették ki hazánkban, ami a 9. legmagasabb érték volt az OECD-tag európai uniós országok körében. A magyar családtámogatási kiadásokon belül a pénzügyi támogatások a GDP 1,4 százalékának, a természetbeni juttatások (szolgáltatások) a GDP 1,0 százalékának megfelelő összegben alakultak, míg adókedvezmények formájában a GDP 0,7 százalékának megfelelő támogatást kaptak a magyar családok. A 2019. évi magyar adat érdemben meghaladja az OECD-tag uniós országokra vonatkozó 2,6 százalékos átlagos értéket. A hazai kiadási szint a pénzügyi és a természetbeni juttatások esetében megegyeznek az átlagos uniós szinttel, míg az adókedvezmények terén annál jelentősen magasabbak.

4.7.8. Kora gyermekkori oktatásban részesülők aránya

A kora gyermekkori oktatásban részt vevő diákok aránya Magyarországon magasabb, mint az uniós és a régiós országok átlaga. A 4 év és az iskolakezdési életkor közötti diákok 98 százaléka vett részt a nemzetközi osztályozás (ISCED) szerint az életkorának megfelelő oktatásban Magyarországon. 2015 óta hazánkban 3 éves kortól kötelező az óvodai nevelésbe való bekapcsolódás, ugyanakkor ez alól felmentés kérhető 5 év feletti diákok esetében többféle indokból is (például: családi körülmények, képességek kibontakoztatása). Az erre vonatkozó szabályozás 2020 szeptemberétől szigorodott (4 éves kortól lehet felmentést kérni, azonban csak kevesebb indok alapján), aminek hatására növekedett az oktatásban részesülők aránya hazánkban. A kora gyermekkori oktatásban részesülők arányának emelkedése a többi visegrádi ország esetében elsősorban Lengyelország eredményeinek köszönhető, ahol 78 százalékról 95 százalékra nőtt a mutató 10 év alatt.

4.7.9. Részmunkaidőben foglalkoztatott nők aránya (2022)

A gyermekvállalást követő munkapiaci visszatérést segítheti az atipikus foglalkoztatási formák elterjedése. Ilyen például a részmunkaidős foglalkoztatás és a távmunka keretében való munkavégzés, amelyek megkönnyítik az otthoni és a munkahelyi feladatok összehangolását. A HÉTFA Kutatóintézet 2019-es elemzése⁷ szerint a rugalmas foglalkoztatási lehetőségek elérhetősége pozitív hatással van az 1. és a 2. gyermekek megszületésére. Ennek ellenére 2022-ben mindössze 6,0 százalék volt a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya Magyarországon a 15–64 éves nők körében. Ez az érték bár nagyságrendileg megfelel a többi visegrádi ország átlagának (7,5 százalék), érdemben elmarad az uniós és az északi országok átlagától (28,4 és 33,4 százalék).

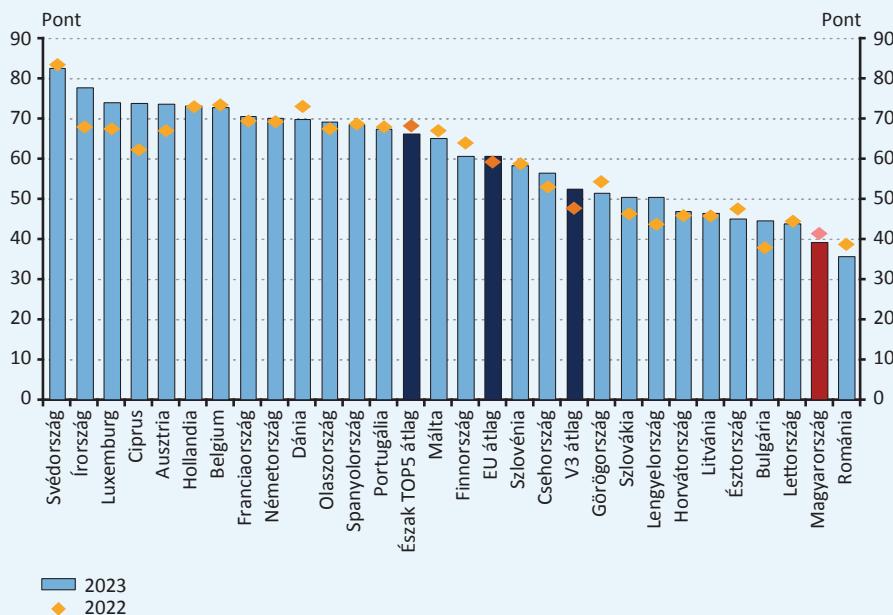
⁷ Forrás: HÉTFA (2019): Evaluation of family policy measures and their impact on fertility

4.8. EGÉSZSÉGES TÁRSADALOM

Az egészség a nemzeti vagyon része, és az országok legfontosabb erőforrásának, a humán tőkének az alapja. A népesség egészségi állapota nem pusztán személyes és családi ügy, hanem az egyik kiemelkedően jelentős nemzetgazdasági kérdés is, hiszen az egészségi állapot az elérhető munkaerő minőségén és mennyiségén keresztül befolyásolja egy ország gazdasági teljesítőképességét és versenyképességét. A tartósan fennálló betegségek csökkentik a munkában eltöltött aktív időt, valamint a munkaerő termelékenységét, továbbá az idő előtti halálozás is jelentős kárt okoz a nemzetgazdaságnak. Éppen ezért a meglévő egészség megőrzése egyéni és gazdasági szempontokból is előnyös a társadalomnak. A koronavírus-járvány is rámutatott az egészség társadalmi fontosságára. Magyarország az Egészséges társadalom területen 39,3 ponttal a 26. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2023-ban. Az előző évhez képest 2,2 ponttal csökkent hazánk pontszáma, ami 1 helyes romlást jelentett a rangsorban. A magyar pontszám továbbra is érdemben elmarad a régiós (52,5 pont) és az uniós (60,7 pont) országok átlagától. A hazai pontszám csökkenésében részben módszertani okok (például a Covid-járványhoz kapcsolódó mutatók vizsgálatból való kikerülése), részben pedig relatív pozíciónk romlása a CT vizsgálatok számában játszott szerepet.

4.8. ábra

Az Egészséges társadalom területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB

A magyar lakosság egészségi állapotában jelentős felzárkózási tartalék azonosítható a hasonló fejlettségű régiós országokhoz képest, ami a társadalom fokozatos idősödése mellett egyre nagyobb terhet ró a számos kihívással küzdő egészségügyi ellátórendszerre. Az egészségügy szempontjából a betegségek megelőzése a legegyszerűbb és legtakarékosabb módja annak, hogy a lakosság egészségi állapota megfelelő legyen. Az egészséges életmódra törekvés azonban még nincs kellőképpen jelen a magyar lakosság körében, amit a morbiditási és a mortalitási mutatók is alátámasztanak. Az elhízott felnőtt lakosság aránya (24 százalék) Magyarországon a 2. legmagasabb az uniós országok között. Emiatt is meglehetősen sokan szenvednek olyan betegségekben hazánkban, amelyek egészségesebb életmóddal részben elkerülhetők lennének (például magas vérnyomás és cukorbetegség). Érdemes ugyanakkor megjegyezni, hogy a fertőző betegségek megelőzésére szolgáló gyermekkori oltási rendszer Magyarországon világszinten is kiemelkedő színvonalú, így e betegségek nem is jelentenek problémát hazánkban.

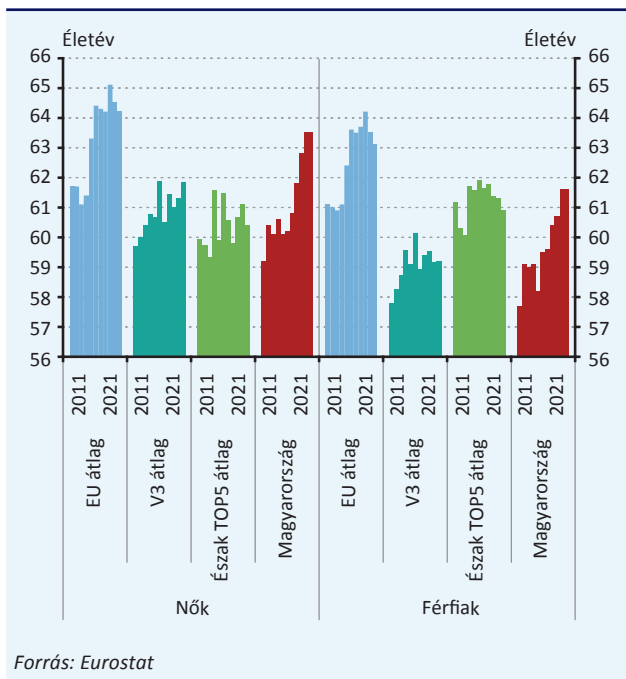
Az egészségesen várható életevek száma Magyarországon 2021-ben mindkét nem esetében számottevően meghaladta a többi visegrádi ország átlagát, azonban elmaradt az uniós átlagtól. A magyar nők átlagosan 63,5, míg a férfiak 61,6 évet töltenek egészségben. A mortalitási adatok ugyanakkor kedvezőtlenebb képet mutatnak. Az összes magyar halálozás közel fele visszavezethető valamilyen viselkedési kockázatra, ebben a mutatóban hazánk a 2. leggyengébben teljesített az Európai Unióban. A megfelelő prevenciók programokkal megelőzhető és a megfelelő kezeléssel elkerülhető halálozások száma a 3. legmagasabb volt Magyarországon az uniós országok között. A rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya hazánkban a legmagasabb az EU-ban mind a teljes lakosság, mind pedig a 65 évnél fiatalabb lakosság körében. A kedvezőtlen magyar halálozási statisztikákban jelentős szerepet játszik, hogy a kialakuló betegségek számottevő része csak késői stádiumban kerül diagnosztizálásra, ami megnöveli a kezelések költségeit és csökkenti azok eredményességét.

Magyarország GDP-arányos egészségügyi kiadásai 2 év alatt 1,1 százalékpontot emelkedtek (6,3 százalékról 7,4 százalékra), ám még így is a 6. legalacsonyabbak az Európai Unióban. A hazai ráfordítások enyhén elmaradtak a többi visegrádi ország (7,7 százalék) átlagától, miközben az átlagos uniós ráfordítás (10,9 százalék) számottevően magasabb a hazai és a régiós szintnél. Magyarországon az egészségügyi kiadások 72 százaléka származik állami forrásból, ami 9 százalékponttal alacsonyabb az Európai Unió és a többi visegrádi ország átlagánál. A hazai egészségügyi rendszer egyik problémája, hogy az egészségügyi magánkiadások nem intézményesült formákban (egészségpénztárakon vagy kiegészítő magán egészség-biztosításokon) keresztül kerülnek elköltésre. A háztartások közvetlen egészségügyi kiadásai a GDP 1,8 százalékát teszik ki, ami magasabb a régiós (1,3 százalék) és az uniós átlagnál (1,6 százalék) is.

Magyarország átlagon alul teljesít az Európai Unión belül az egészségügyi ágazat humán erőforrás-ellátottságában, amely minden fejlett ország elé kihívásokat állít. A praktizáló orvosok és főként az egészségügyi szakdolgozók lakosságarányos száma alacsonyabb az uniós és a régiós átlagoknál. Hazánkban 1,6 szakdolgozó (ápoló és szülésznő) jut egy orvosra, ami elmarad az uniós átlagtól (1,9). Magyarországon a 100 ezer lakosra jutó frissdiplomás orvosok száma nagyságrendileg megegyezik az európai uniós országok és a többi visegrádi ország átlagával, azonban az EU által is elismert végzettséget szerző frissdiplomás szakdolgozók száma elmarad hazánkban a nemzetközi átlagoktól.

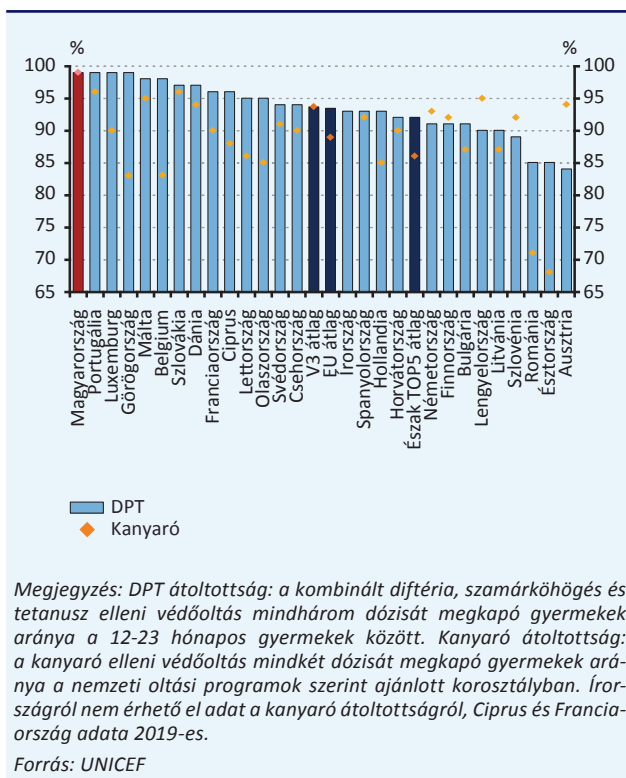
A magyar egészségügyi rendszer számos olyan hatékonysági tartalékkal rendelkezik, amelyek kiaknázásával a kiadási szint növelése nélkül is javítható lenne a rendszer fenntarthatósága. Egy átlagos kórházi tartózkodás hazánkban több mint 2 nappal hosszabb az uniós átlagnál, ami főként a szociális és az egészségügyi ellátórendszer közötti nem megfelelő együttműködés eredménye. Az igen gyakori szűrkehályog-eltávolítások 69 százalékát végezték egynapos ellátás keretében Magyarországon 2020-ban, amely arány az elmúlt közel tíz év jelentős emelkedése (több mint duplázódása) ellenére továbbra is alacsonyabb az uniós átlagnál (88 százalék). Jelentős hatékonysági tartalékot rejt magában továbbá, hogy főként a vény nélkül kapható gyógyszerek népszerűsége miatt a gyógyszerkiadások szintje GDP-arányosan a 7. legmagasabb az Európai Unióban.

4.8.1. Egészségesen várható életévek

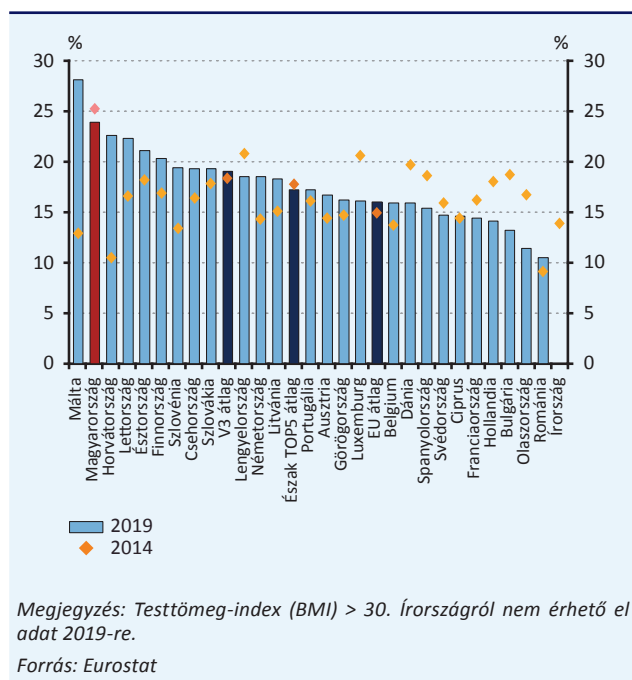
Az egészségesen várható életévek a lakosság mortalitásának (halálozási statisztikák) és morbiditásának (a lakosok saját állapotának értékelése) figyelembevételével igyekeznek egy mutatóba sűríteni az adott társadalom egészségi helyzetét. Magyarországon 2021-ben a koronavírus-járvány miatt megállt az egészségesen várható életévek elmúlt évtizedben tapasztalt növekedése. 2021-ben hazánkban egy nő átlagosan 63,5 évet, míg egy férfi átlagosan 61,6 évet töltött egészségben. 2011-hez képest a mutató értéke hazánkban a nők esetében 4,3 évvel, míg a férfiak esetében 3,9 évvel emelkedett, ami a 6. és 5. legnagyobb mértékű emelkedés az Európai Unióban. A születéskor egészségesen várható életévek hazánkban mindkét nem esetében számottevően meghaladták a többi visegrádi ország átlagát (nők: 61,8 év; férfiak: 59,2 év), azonban elmaradtak az uniós átlagtól (nők: 64,2 év; férfiak: 63,1 év). Az Európai Unióban a nők esetében átlagosan 0,3 évvel, míg a férfiak esetében 0,4 évvel csökkent az egészségesen várható élettartam 2021-ben, amiben jelentős szerepet játszott a koronavírus-járvány.

4.8.2. Gyermek ártótlottsági rátája (2022)

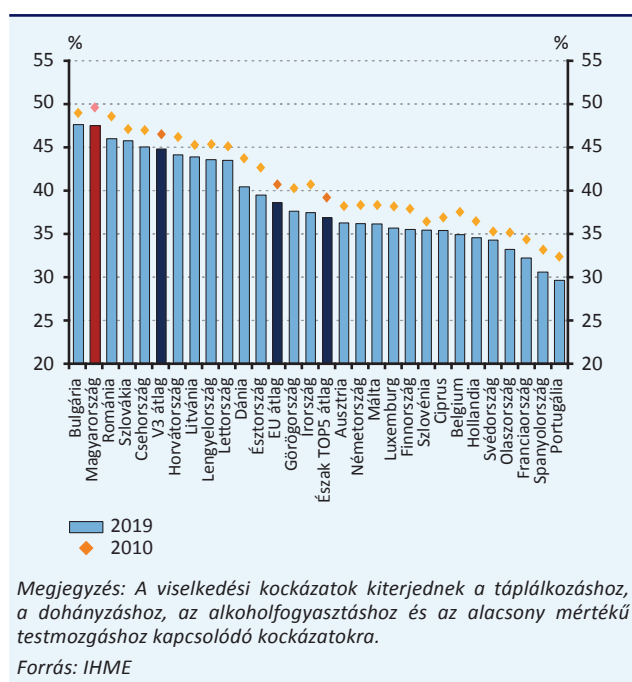
Magyarországon a gyermekek ártótlottsági rátája világviszonylatban is kiemelkedően magasnak tekinthető. A DPT (diftéria, szamárköhögés és tetanusz) és a kanyaró elleni védőoltás esetében is hazánkban gyakorlatilag teljes mértékű az immunizáció (99 százalék) a vizsgált korosztályban. Az uniós országok átlaga 93 és 89 százalék, miközben a többi visegrádi országban is csupán 94 és 94 százalék az ártótlottság mértéke. Hazánk az egyetlen olyan ország az Európai Unióban, amely mindkét oltás esetében 99 százalékos immunizációt tudott elérni 2022-ben. Egyes országok alacsony ártótlottsági értékei hozzájárultak ahhoz, hogy a korábban szinte teljesen visszaszorított kanyaró Európában több országban (például: Románia, Belgium, Írország) ismét járványszerű megbetegedéseket okozott az elmúlt években.

4.8.3. Elhízott felnőtt lakosság aránya

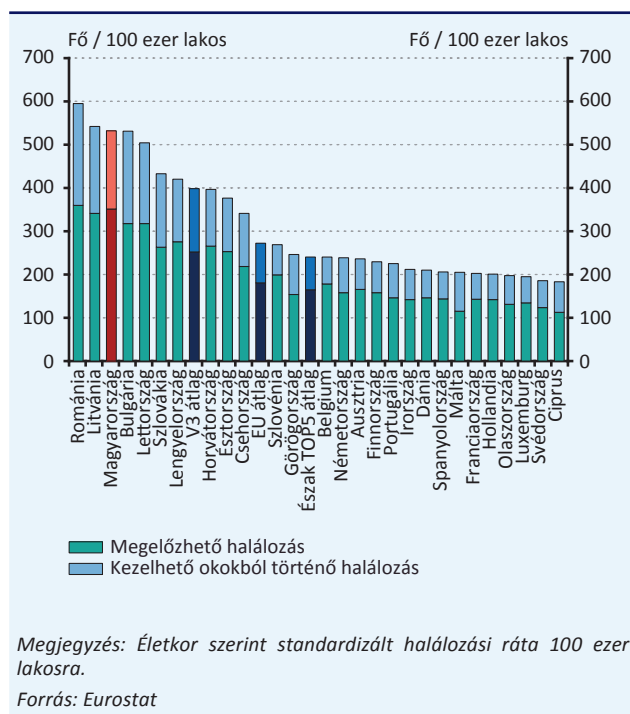
Az elhízás (BMI > 30) egyre komolyabb problémát jelent az európai országokban, mivel a kapcsolódó betegségeken keresztül (például: cukorbetegség, magas vérnyomás) jelentős mértékben hozzájárul az egészségügyi költségek növekedéséhez és a potenciális gazdasági teljesítmény mérséklődéséhez. Az Európai Unióban a 18 évnél idősebb lakosság 16 százaléka számított elhízottnak 2019-ben, miközben a visegrádi országok átlaga ennél enyhén magasabb volt (19 százalék). Magyarországon a felnőtt lakosság 24 százaléka tekinthető elhízottnak, ami a 2. legmagasabb érték az Unióban Málta (28 százalék) után. 2014-ben a magyar lakosság 25 százaléka számított elhízottnak, így a mutató értéke 5 év alatt 1 százalékponttal csökkent. Az elhízás megelőzése az egészségügyi állapot javításának egyik leginkább hatásos módja. Az egészséges étkezésre törekvés, a rendszeres testmozgás, illetve a dohányzás és az alkoholfogyasztás visszafogása jelentősen hozzá tudna járulni a magyarok egészségi állapotának javulásához.

4.8.4. Viselkedési kockázatokból fakadó halálozás aránya (2019)

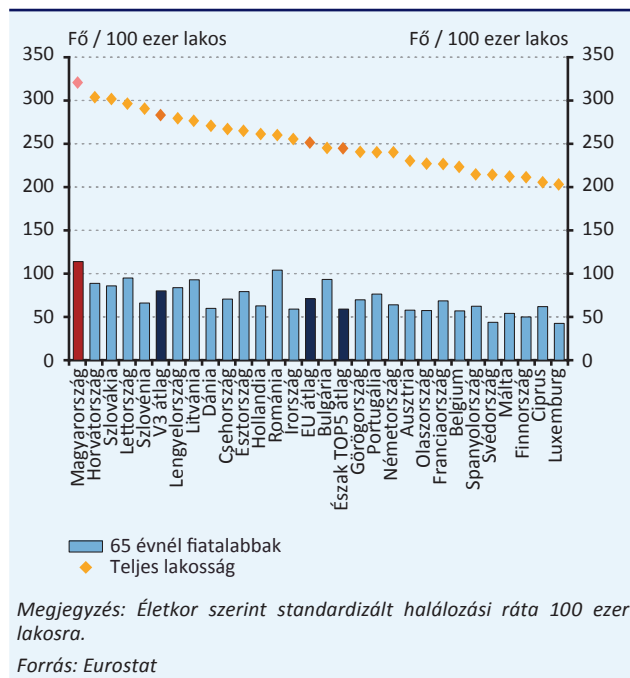
Magyarországon az összes halálozás közel fele (47 százalék) köthető valamilyen viselkedési kockázathoz, ami a 2. legmagasabb érték az Európai Unióban. A V3-országok átlaga 45 százalék, míg az uniós országoké 39 százalék volt 2019-ben. Hazánkban 2019-ben 61 ezer halálozást kapcsoltak össze viselkedési kockázathoz. 2010-hez képest 2 százalékponttal csökkent hazánkban a viselkedési kockázatokhoz kapcsolódó halálozások aránya, ugyanakkor a csökkenés döntő része inkább az évtized első felére tehető, az elmúlt 5 évben nem sikerült számottevő változást elérni a mutatóban. A viselkedési kockázatok magukban foglalják a táplálkozással, a dohányzással, az alkoholfogyasztással és az alacsony mértékű testmozgással kapcsolatos kockázatokot, amely tényezőket külön-külön vizsgálva megállapítható, hogy Magyarország a leggyengébben teljesítő uniós országok közé sorolható szinte minden tényezőben.

4.8.5. Elkerülhető halálozás (2020)

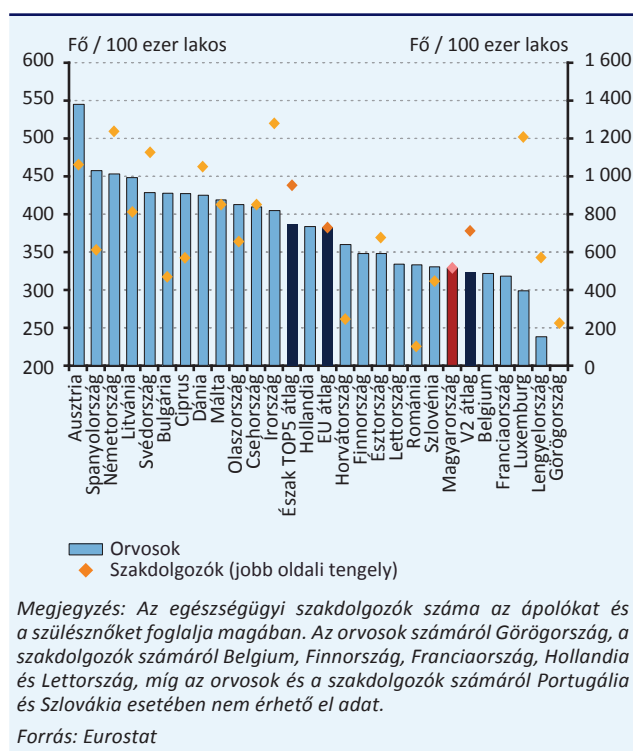
Elkerülhetőnek a halálozások azon részét tekintjük, amely megelőzhető, elkerülhető lett volna az orvostudomány mai eredményeinek megfelelő alkalmazásával. Ezen belül elkülönítünk két csoportot: megelőzhető halálozásnak tekinthető az a típusú halálozás, amely megfelelő prevencióval, míg kezelhetőnek az, amely megfelelő kezeléssel elkerülhető lett volna. Magyarországon 2020-ban a 3. legmagasabb volt az idő előtti halálozások standardizált halálozási rátája az Európai Unióban (530 fő/százezer lakos), ami egy hely-llyel kedvezőbb az előző évi helyezésnél. A hazai halálozási arány közel kétszerese az uniós átlagnak (272) és harmadával magasabb a többi visegrádi ország átlagánál (395). 2011 és 2019 között a magyar halálozási ráta ugyan 12 százalékkal alacsonyabb lett, azonban hasonló mértékű csökkenés volt megfigyelhető az EU és a V3 átlagában. A Covid19-járvány következtében ugyanakkor megtört a korábbi évek csökkenő trendje, hazánkban 8 százalékkal, míg az uniós országokban átlagosan 12 százalékkal emelkedett az elkerülhető halálozások szintje egy év alatt.

4.8.6. A rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya (2020)

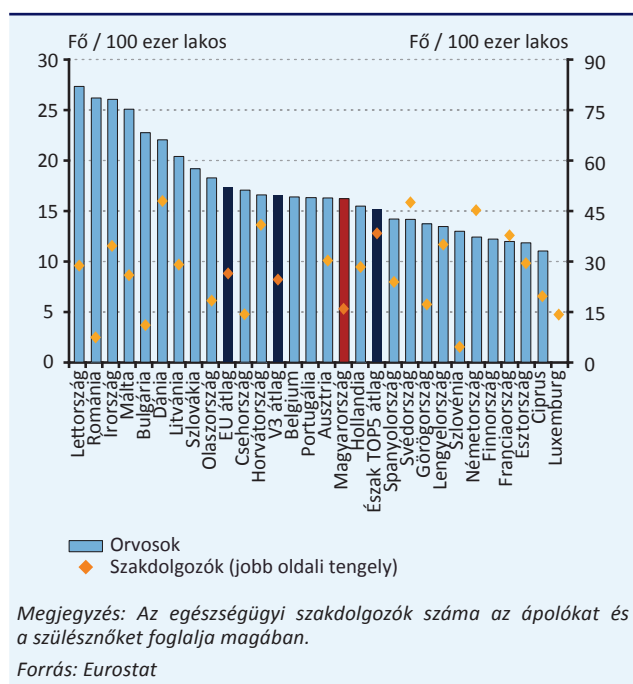
A standardizált halálozási arány azt mutatja meg, hogy milyen lenne egy adott ország halálozási rátája, ha annak életkor szerinti megoszlása megegyezne a standard európai lakosságéval. Magyarországon esetében továbbra is a legmagasabb a rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya az Európai Unióban belül. 2020-ban hazánk esetében 100 ezer lakosra 321 halálozás jutott a teljes lakosságban, míg 114 halálozás a 65 év alatti korosztályban. Mindkét érték érdemben meghaladja a régiós (283 és 80) és az uniós (251 és 72) országok átlagát. Mindemellett Európában és azon belül Magyarországon is csökkenő trend figyelhető meg a rosszindulatú daganatok halálozásában. 2011 és 2020 között 23 százalékkal csökkent a rosszindulatú daganatokhoz kapcsolódó halálozási arány a 65 év alattiak esetében (149-ről 114-re), ugyanakkor e csökkenés sem volt elég arra, hogy elkerüljünk a sereghajtó helyről az uniós országok körében. A rosszindulatú daganatok miatti halálozások csökkentésében kiemelt szerepe lenne a szűrővizsgálatokon való részvétel emelésének, mivel az időben történő diagnózis a legtöbb daganat esetében jelentősen javíthatja a túlélési esélyeket.

4.8.7. Praktizáló orvosok és egészségügyi szakdolgozók lakosságarányos száma (2021 vagy legutóbbi elérhető adat)

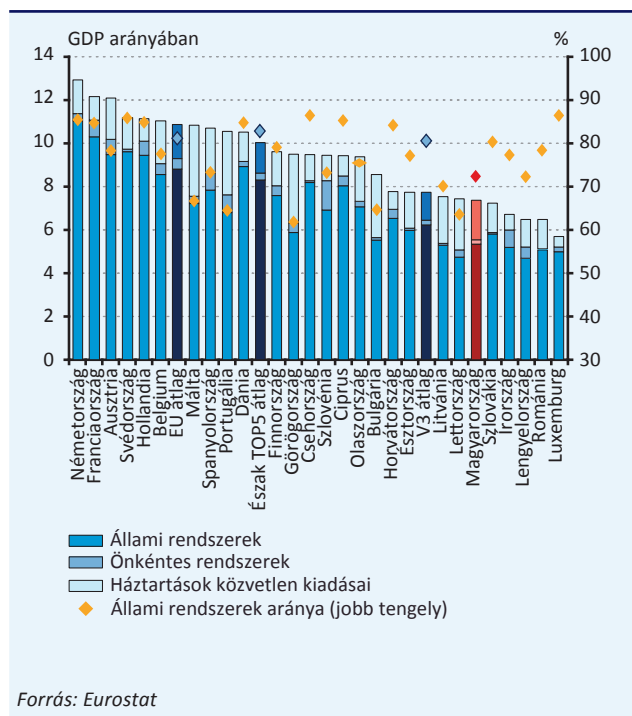
A praktizáló orvosok 100 ezer lakosra jutó száma Magyarországon 2021-ben az 5. legalacsonyabb volt (328) az uniós országok között. A hazai érték enyhén magasabb Lengyelország és Csehország átlagánál (324), azonban érdemben elmarad az uniós országok átlagától (383). A mutató értékét befolyásolja a népesség csökkenése, valamint az orvosi kar későbbi nyugdíjba vonulása és idősödése is. Továbbá az indikátor az adott országban működési engedéllyel rendelkező orvosok számát mutatja, akik közül nem mindenki vállal szerepet az ellátórendszerben (pályaelhagyó), illetve nem dolgozik ténylegesen az adott országban. A praktizáló ápolók és szülésznők száma 100 ezer lakosra vetítve ugyanakkor jelentősen elmarad Magyarországon (515) Csehország és Lengyelország átlagától (710) és az uniós átlagtól (727). Hazánkban 1,6 szakdolgozó jut egy orvosra, ami alacsonyabb a régiós (2,2) és az uniós (1,9) átlagnál, ám az igazán fejlett egészségügyi rendszerrel rendelkező országokban ez az arány ennek a duplája is lehet (például: Luxemburg 4,0, Írország: 3,2).

4.8.8. Frissen végzettséget szerző orvosok és egészségügyi szakdolgozók lakosságarányos száma (2021 vagy legutóbbi elérhető adat)

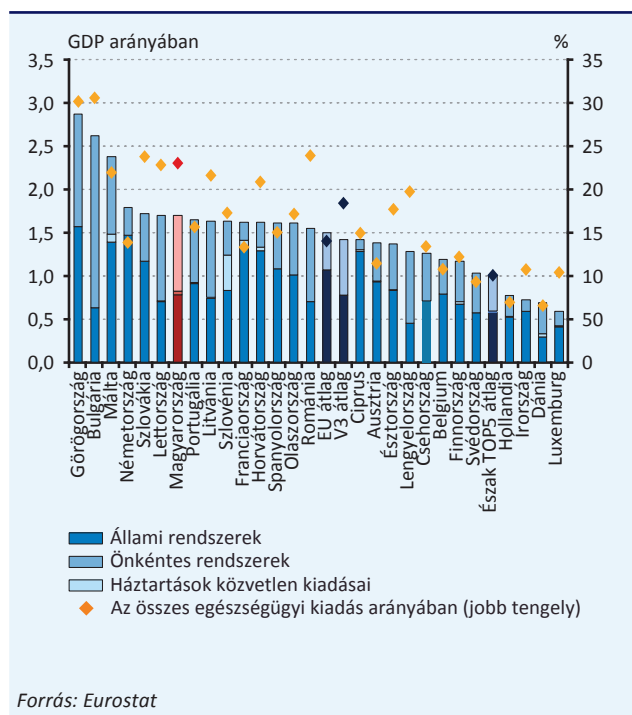
Az egészségügyi humán erőforrás megfelelő utánpótlása minden fejlett országban problémát jelent, miközben az idősök társadalmi arányának növelésével egyre nagyobb lesz az igény ilyen típusú szolgáltatásokra. Magyarországon a 100 ezer lakosra jutó frissdiplomás orvosok száma (16 fő) enyhén alacsonyabb az európai uniós országok (17 fő) és a többi visegrádi ország (17 fő) átlagánál. A 100 ezer lakosra jutó Európai Unió által is elismert végzettséget szerző frissdiplomás szakdolgozók és szülésznők 100 ezer lakosra jutó száma 2021-ben 15 fő volt, ami alacsonyabb az uniós (26 fő) és a többi visegrádi ország (25 fő) átlagánál. A praktizáló orvosok számához képest hazánkban a frissen végzetek aránya 4,9 százalék, a régiós (5,1 százalék) és az uniós átlag (4,5 százalék) közötti érték. A szakdolgozók esetén ez az arány 3,1 százalék Magyarországon, ami alacsonyabb a V3 (3,4 százalék) és az EU (3,6 százalék) átlagnál egyaránt.

4.8.9. Egészségügyi kiadások GDP-arányos mértéke finanszírozó szerint (2021 vagy legutóbbi elérhető)

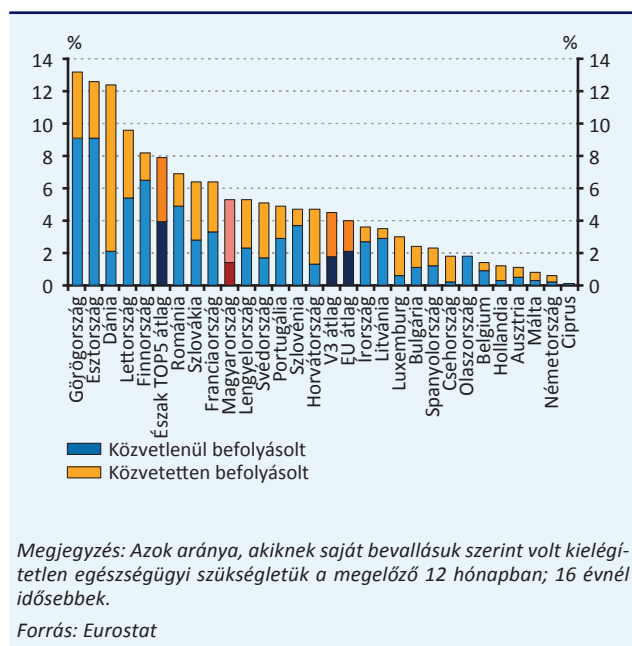
Magyarország GDP-arányos egészségügyi kiadásai (7,4 százalék) 2021-ben a 6. legalacsonyabbak voltak az Európai Unióban. A hazai kiadási szint enyhén elmaradt a többi visegrádi ország átlagától (7,7 százalék), illetve jelentősen alacsonyabb volt az uniós átlagnál (10,9 százalék). Az egészségügyi kiadások GDP-arányos átlagos szintje 2010 és 2019 között nem változott érdemben az Európai Unióban és a régióban sem, azonban Magyarország esetében enyhén csökkenő trend volt megfigyelhető a 2010-es 7,5 százalékos szinthez képest. A Covid-járvány miatt azonban szinte minden országban, így Magyarországon is jelentősen megnövekedtek az egészségügyi kiadások. A kiadásnövekedés nagyrészt állami forrásból valósult meg: a 2019-es 4,3 százalékos állami kiadási szint 2 év alatt 1 százalékponttal emelkedett, ám az állami kiadások aránya még így is számottevően alacsonyabb hazánkban (72 százalék), mint az unióban vagy a régióban átlagosan (81–81 százalék). A háztartások közvetlen egészségügyi kiadásai a GDP 1,8 százalékát tették ki hazánkban, ami magasabb az uniós átlagnál (1,6 százalék). Az önkéntes rendszerek súlya az elmúlt években csökkent Magyarországon és az EU-ban egyaránt.

4.8.10. Gyógyszerkiadások GDP-arányos mértéke finanszírozó szerint (2021 vagy legutóbbi elérhető)

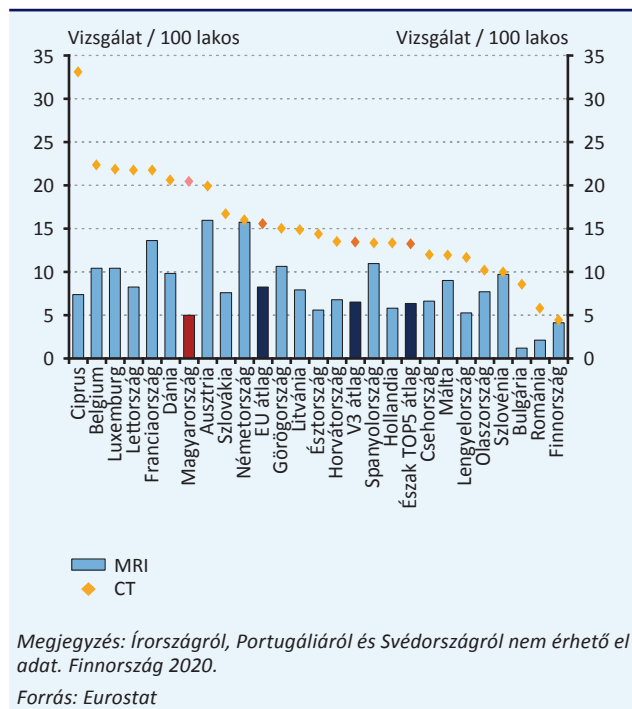
Magyarország GDP-arányos gyógyszerügyi kiadásai a 7. legmagasabbak az Európai Unióban. Hazánk 2021-ben a GDP 1,7 százalékát fordította gyógyszerek vásárlására, ami magasabb a V3-országok 1,4 százalékos és az Európai Unió 1,5 százalékos átlagánál. Az összes egészségügyi kiadásokon belül Magyarország 23 százalékot szánt gyógyszerek vásárlására, miközben ez csupán 14 százalék átlagosan az Unióban. Az eltérést főként a háztartások közvetlen hozzájárulásaiból vásárolt gyógyszerek jelentik, amelyek a GDP 0,9 százalékát tették ki 2021-ben, ami több mint a duplája az uniós átlagnak (0,4 százalék). Ebbe a kategóriába tartoznak a vény nélkül kapható gyógyszerek, illetve a vény alapján kiváltott gyógyszerek lakossági térítési díja egyaránt. A lakosság nem megfelelő egészségi állapota és alacsony együttműködési hajlandósága, az ellátórendszer strukturális problémái, az orvoslátogatók enyhe szabályozása és a gyógyszerreklámok elterjedtsége egyaránt hozzájárul a magas gyógyszerkiadásokhoz Magyarországon.

4.8.11. Kielégítetlen egészségügyi szükségletek (2022)

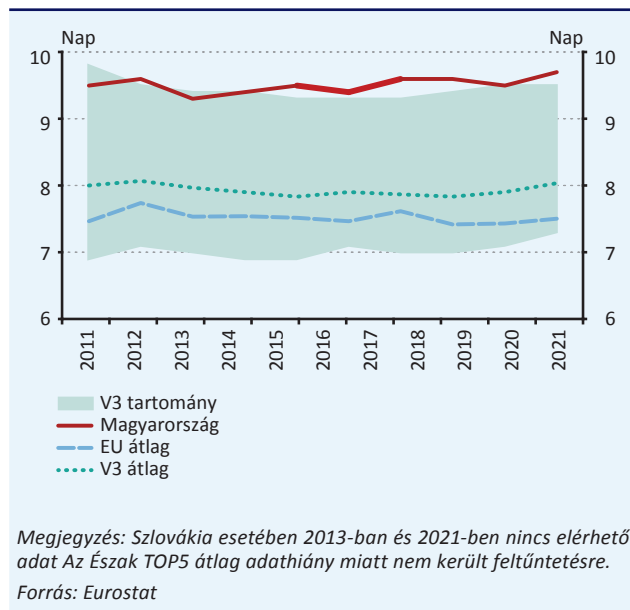
Az egészségügyi rendszerek védelmi funkciójának fontos mutatója a kielégítetlen egészségügyi szükségletek nagysága, ami azt mutatja meg, hogy a lakosság mekkora részének volt a megelőző 12 hónapban olyan egészségügyi szüksége, amelyet nem tudott megoldani valamilyen okból. Magyarországon a kielégítetlen egészségügyi szükségletek aránya 5,3 százalékos tette ki 2022-ben, ami enyhén magasabb az Európai Unió 4,0 százalékos átlagánál és a többi visegrádi ország 4,5 százalékos átlagos értékénél. Az egészségügyi rendszer által közvetlenül befolyásolt okok („túl drága”, „túl messze van” vagy „túl sokat kell várni”) hazánk esetében csupán 1,4 százalékpontot tettek ki, ami jelentősen alacsonyabb a 2,1 százalékpontos uniós átlagnál. Ugyanakkor az elsősorban a lakosság egészségtudatossága által közvetetten befolyásolt okok (például: „nincs ideje”, „fél az orvostól vagy a kezeléstől”, „megvárja amíg elmúlik a probléma”) együttesen 3,9 százalékpontot tettek ki hazánkban, szemben az uniós 1,9 százalékpontos átlaggal. A koronavírus-járvány miatti egészségügyi ellátórendszert érintő lezárások ellenére nem változott számottevően a kielégítetlen egészségügyi szükségletek szintje hazánkban.

4.8.12. CT és MRI vizsgálatok száma 100 lakosra (2021)

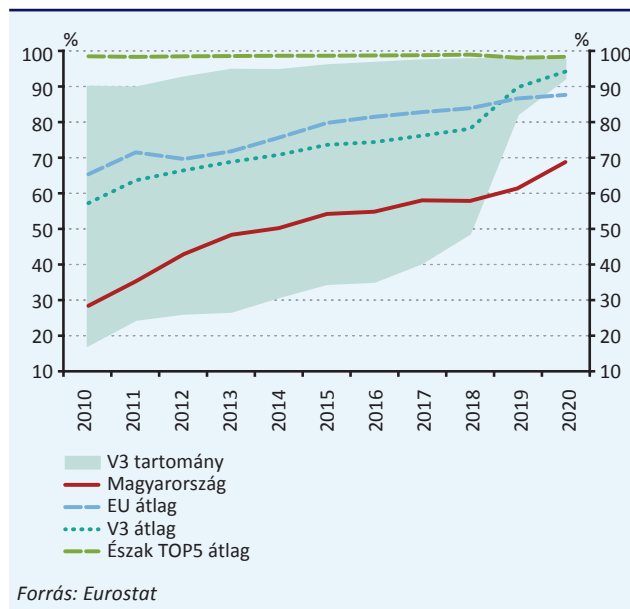
A CT és az MRI vizsgálatok a leggyakrabban alkalmazott képalkotó diagnosztikai eljárások közé tartoznak, így az ezekkel végzett lakosságarányos vizsgálatok száma az ellátórendszerhez való hozzáférés egyik fontos mutatója. 2021-ben Magyarországon, 20,4 – az uniós (15,6) és a régiós (13,5) átlagnál számottevően több – CT vizsgálatot végeztek el 100 lakosra vetítve a kórházak és a sürgősségi betegellátó helyek. Ezzel szemben az MRI vizsgálatok lakosságarányos száma hazánkban (5,0) enyhén alacsonyabb a régiós átlagnál (6,5), ám jelentősebben elmarad az uniós országok átlagától (8,2). A Covid-járvány első évében (2020) a CT használat 5,3 százalékkal, míg az MRI használat 17,4 százalékkal esett vissza hazánkban az előző évhez képest, ám 2021-re a CT vizsgálatok száma már meghaladta a pandémia előtti szintet. Összességében elmondható, hogy a magyar lakosság uniós szinten átlagos mértékben hozzáfér a modern képalkotó diagnosztikai vizsgálatokhoz, ugyanakkor az MRI vizsgálatok száma bővíthető lenne hazánkban.

4.8.13. Átlagos kórházi tartózkodás

Magyarországon 2021-ben az átlagos kórházi tartózkodás hossza 9,7 napot tett ki, ami 2,2 nappal magasabb az uniós (7,5 nap) átlagnál és 1,7 nappal a régiós átlagnál (8,0 nap). Az Unióhoz hasonlóan a visegrádi régióban is alapvetően stagnáló trend figyelhető meg ebben a mutatóban, ugyanakkor látható különbség van Csehország és Szlovákia (egyenként 7,3 nap), illetve Magyarország (9,7 nap) és Lengyelország (9,5 nap) között. Az átlagos kórházi tartózkodás hosszában elsősorban a krónikus ellátások játszanak szerepet Magyarországon. A kissé eltérő módszertannal készített hazai elemzések azt mutatják, hogy az aktív ellátásban az egy kórházi esetre jutó ápolási napok hossza 4,8 nap volt 2020-ban, míg ugyanez a krónikus ellátásban 32,5 napot tett ki (NEAK Statisztikai Évkönyv 2020). Mindez arra utal, hogy Magyarországon nem megfelelő a szociális és az egészségügyi ellátórendszer közötti együttműködés, így olyan idős, krónikus betegek ápolása is az egészségügyi rendszerben történik, akik állapota ezt nem feltétlenül igényelné. A probléma kezelése érdekében a kormány elkezdte a krónikus ellátást nyújtó osztályok szociális ellátórendszerbe történő átcsoportosítását 2022-ben.

4.8.14. Egynapos és járóbeteg ellátás keretében elvégzett szürkehályog műtétek aránya

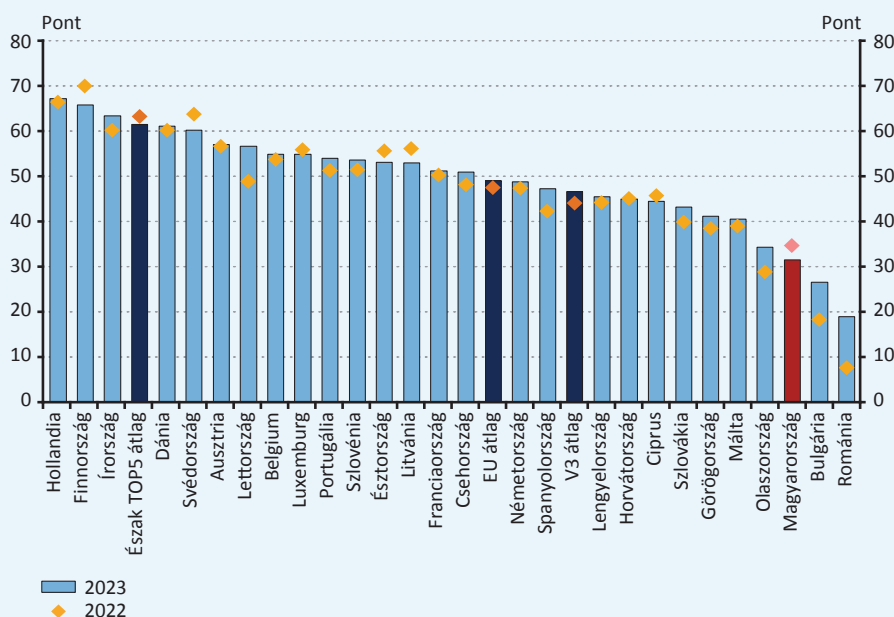
A szürkehályog műtétek a fejlett országokban végzett leggyakoribb műtétek közé tartoznak, amelyek esetében nincs technikai akadály a műtét kórházi tartózkodás nélküli elvégzésének. Magyarországon 2020-ban a szürkehályog műtétek 69 százalékát végezték egynapos ellátás keretében, ami 40 százalékponttal magasabb, mint 2010-ben volt. A visegrádi országok közül Lengyelországban volt a legalacsonyabb az egynapos ellátás keretében végzett műtétek aránya 2018-ig (49 százalék), ám 2020-ra ezt az arányt sikerült 92 százalékig emelni a betegek kórházakból egynapos ellátóhelyekre történő irányításával. Szlovákiában (93 százalék) és Csehországban (98 százalék) a műtétek döntő részét már korábban is ilyen formában végezték el. Az egynapos ellátások bővítése jelentős hatékonysági tartalékot jelent a magyar ellátórendszerben, ami hozzá tudna járulni a kórházközpontúság csökkentéséhez is.

4.9. TUDÁSALAPÚ TÁRSADALOM

Az oktatás az elérhető munkaerő minőségén és termelékenységén keresztül jelentős hatást gyakorol egy ország gazdasági teljesítőképességére és versenyképességére. Az oktatási rendszer hatékonyságának mérése ugyanakkor nem egyszerű, hiszen egy egyetemi diplomát szerző diák esetében – óvodától kezdve – legalább 18 évnyi oktatásról beszélhetünk, ahol nehéz egyértelműen meghatározni az egyes oktatási szintek pontos hozzáadott értékét. Magyarország a Tudásalapú társadalom területén 31,5 ponttal a 25. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2023-ban. Az előző évhez képest 3,1 ponttal csökkent hazánk pontszáma, ami 1 helyezéses romlást eredményezett. A magyar pontszám továbbra is érdemben elmarad a régiós (46,5 pont) és az uniós (49,0 pont) országok átlagától. A hazai pontszám romlásához főként a reál végzettséget szerzők számának előző éves kiugrása utáni visszaesés, illetve a PIRLS tesztek gyengébb eredményei járultak hozzá.

4.9. ábra

A Tudásalapú társadalom területén elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB

Az oktatási rendszer eredményességét mérő nemzetközi tesztek azt mutatják, hogy a magyar diákok az elvárt módon megtanulják a tananyagot, ugyanakkor a tanultakat kevésbé tudják megfelelő mértékben alkalmazni a valós életből vett példák esetében. A 4. évfolyamosok által kitöltött TIMSS és PIRLS tesztek elsősorban a megtanult tananyag ellenőrzésére koncentrálnak. Ezeken a felméréseken a magyar diákok a régiós és az uniós országok átlaga felett teljesítettek. Ezzel szemben a tananyag valós életben való alkalmazását vizsgáló PISA teszteken a magyar eredményekben növekedési tartálék azonosítható mind a régiós, mind az európai uniós átlagos szintekhez képest. A legfrissebb, 2022-es PISA felmérésen a magyar diákok teljesítménye matematika és szövegértés területén romlott, míg a természettudományok területén javult a 2018-as felmérés óta. Az OECD, az EU és a többi visegrádi ország átlaga mind a három vizsgált területen hazánknál kedvezőtlenebbül alakult, így Magyarország közelebb került a nemzetközi átlagokhoz, mint a legutóbbi felmérésen volt. A PISA felmérés eredményei igazolták azt a korábbi feltételezést, hogy a Covid19-járvány és az ahhoz kapcsolódó lezárások rontották a diákok tanulmányi eredményeit világszerte. Magyarország esetében továbbra is nagyon meghatározó szerepe van az eredményekben a szülők társadalmi-gazdasági státuszának.

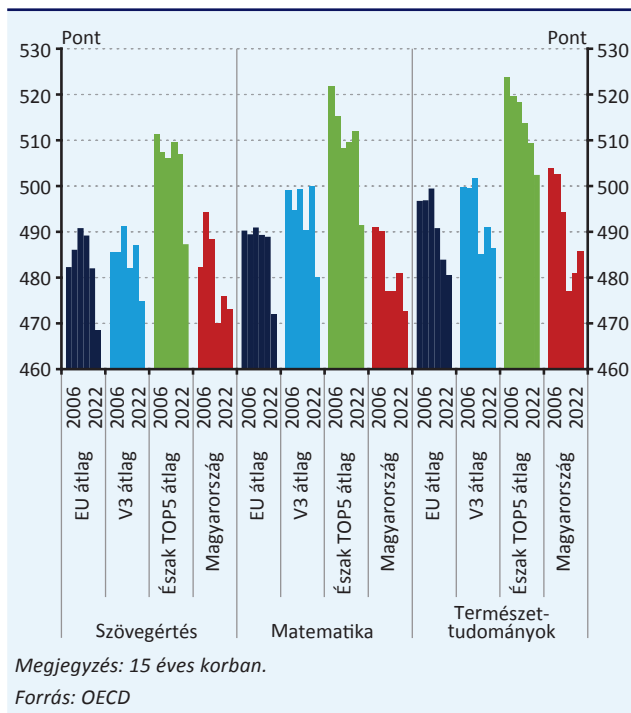
2020-ban Magyarország a GDP 3,7 százalékát fordította oktatási kiadásokra, ami lényegesen alacsonyabb a többi visegrádi ország és az Európai Unió egyaránt 4,5 százalékos átlagánál. Az állami kiadások mértéke hazánkban 3,0 százalék, ami szintén alacsonyabb a régiós (3,9 százalék) és az uniós (4,0 százalék) átlagnál, míg a magánforrások magasabbak hazánkban (0,7 százalék) a nemzetközi átlagoknál. A tanári pálya anyagi megbecsültsége Magyarországon alacsonyabb más felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozásoknál. A közoktatásban dolgozók átlagos bére a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 55–62 százaléka, ami a legalacsonyabb érték az OECD tag európai uniós országok között.

Magyarországon a képzettség nélküli korai iskolaelhagyás mértéke több mint kétszerese a többi visegrádi ország átlagának, miközben a felsőfoktatásban tanuló, valamint a felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatalok aránya is az egyik legalacsonyabb az uniós országok között. A 18–24 éves korosztályba tartozó fiatalok 12,4 százaléka nem vesz részt további oktatásban, annak ellenére, hogy legfeljebb alapfokú végzettsége van. E mutató javítása azért is lenne lényeges, mivel azok a fiatalok, akik nem rendelkeznek érettségivel vagy szakképzettséggel, sokkal nehezebben helyezkednek el a munkaerőpiacon, illetve sokan lesznek közülük hosszú távon inaktívak. A fiatalok körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya hazánkban az egyik legalacsonyabb az uniós országok körében. A 20–24 éves korosztály körében a felsőfokú oktatásban tanulók aránya 2021-ben 28,4 százalékot ért el, míg a 25–34 éves korosztályban a diplomával rendelkezők aránya 2022-ben a 33 százalék volt. Hazánkban a magasabb végzettség megszerzése a munkaerőpiacon jelentős, a középfokú végzettségű munkavállalók átlagkeresetéhez mérten közel 80 százalékkal nagyobb jövedelmet jelent. A felsőoktatásban tanulók számának növelése jelentős növekedési és versenyképességi tartalékot képvisel Magyarország esetében.

A felsőoktatási intézményeket értékelő nagy nemzetközi rangsorokban a magyar egyetemek nem tartoznak a világ élvonalába, ugyanakkor a hazai felsőoktatásban tanuló külföldi diákok aránya uniós összevetésben magasnak mondható. A QS World University Ranking globálisan 1500 intézményt ragsoroló listáján az első 500 egyetem közül 141 található uniós országban. Ebbe a mezőnybe egyetlen magyar egyetem sem tudott bekerülni, ám a V3-as országokból 5 intézmény szerepel a nemzetközi rangsor felső harmadában. Az elmúlt évtizedben ugyan nőtt a legismertebb ranglistákra (QS, Times Higher Education, Shanghai Ranking) felkerülő magyar egyetemek száma, ez azonban döntően annak eredménye, hogy a kiadványokban értékelt és rangsorolt egyetemek száma is jelentősen bővült. Ennek ellenére a magyar egyetemek vonzó alternatívát jelentenek a külföldi hallgatók körében: a legutóbbi adatok szerint a hazai felsőoktatási intézményekben tanulók 13 százaléka más országból érkezett, amivel Magyarország ebben az összevetésben az uniós országok mezőnyének első harmadába tartozik.

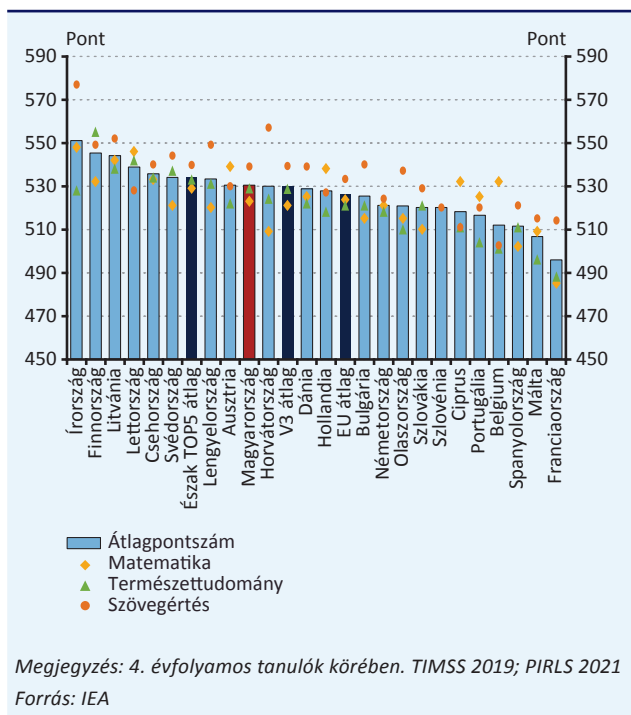
A felnőtt magyar lakosság számolási kompetenciái meghaladják a nemzetközi átlagot, ugyanakkor idegennyelv-tudásban, pénzügyi ismeretekben és a digitális készségek terén érdemi növekedési tartalék azonosítható. Az élethosszig tartó tanulásban való részvétel hazánkban a felnőtt lakosság 8 százalékát érintette, ami alacsonyabb a többi visegrádi ország (10 százalék) és az Európai Unió (12 százalék) átlagos szintjénél. Magyarország is csatlakozott az OECD felnőtt kompetenciáit mérő felméréséhez (PIAAC), amelynek eredményei azt mutatják, hogy a magyar munkavállalók készségei (számolás, szövegértés) megfelelnek az Európai Unió átlagos szintjének, vagyis az alacsonyabb hazai termelékenység mögött nem a munkavállalók alapvető készségeinek hiánya áll. A magyar lakosság idegennyelv-tudása ugyanakkor kedvezőtlenebb az uniós és a régiós átlagos szintnél egyaránt, ami csökkenti az egyes munkavállalók tudásmegosztási csatornához való hozzáférést, illetve jelentős versenyképességi hátrányt jelent a hazai gazdaságnak. Problémát jelent továbbá, hogy a magyar fiatalok negyede, míg a teljes lakosság fele nem rendelkezik legalább alapfokú digitális készségekkel. A magyar lakosság pénzügyi műveltségében növekedési tartalék azonosítható, ugyanakkor ezen a téren már történtek előremutató intézkedések, melyek hosszú távon várhatóan növelik majd a lakosság tudásszintjét.

4.9.1. PISA tesztek eredményei

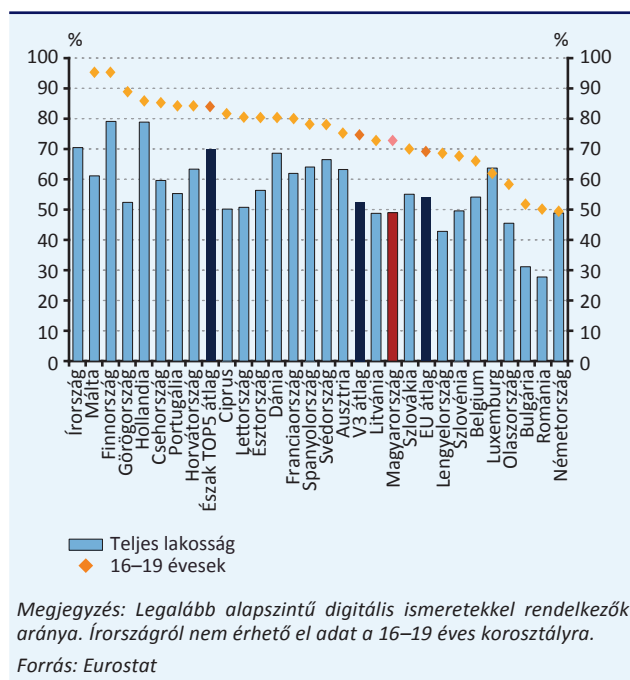
Az OECD által 3 évente megszervezett PISA felmérés a 15 éves korosztály kompetenciáit vizsgálja 3 kiválasztott területen (matematika, természettudományok, szövegértés). A legutóbbi, 2022-es felmérésen a magyar diákok teljesítménye matematika és szövegértés területén romlott, míg a természettudományok területén javult a 2018-as felmérés óta. Az EU és a többi visegrádi ország átlaga mind a három vizsgált területen hazánknál kedvezőtlenebbül alakult, így Magyarország közelebb került a nemzetközi átlagokhoz, mint a legutóbbi felmérésen volt. Hazánkban nemzetközi szinten átlagosnak tekinthető a mindhárom területen alulteljesítő diákok aránya, és a kiemelkedően teljesítő diákok aránya is átlag körüli. Az oktatási ráfordítások és a PISA eredmények együttes vizsgálata alapján a magyar oktatási rendszer alacsony kiadási szint mellett hatékonynak tekinthető. Magyarországon továbbra is meghatározó szerepe van az eredményekben a diákok családi, társadalmi-gazdasági-kulturális státuszának. A társadalmi-gazdasági-kulturális szempontból előnyös és hátrányos körülmények között élő diákok között Magyarország esetében volt a 3. legnagyobb különbség (121 pont) az uniós országok közül. A PISA felmérés eredményei igazolták azt a korábbi feltételezést, hogy a Covid19-járvány és az ahhoz kapcsolódó lezárások rontották a diákok tanulmányi eredményeit világszerte.

4.9.2. TIMSS és PIRLS tesztek eredményei (2019, 2021)

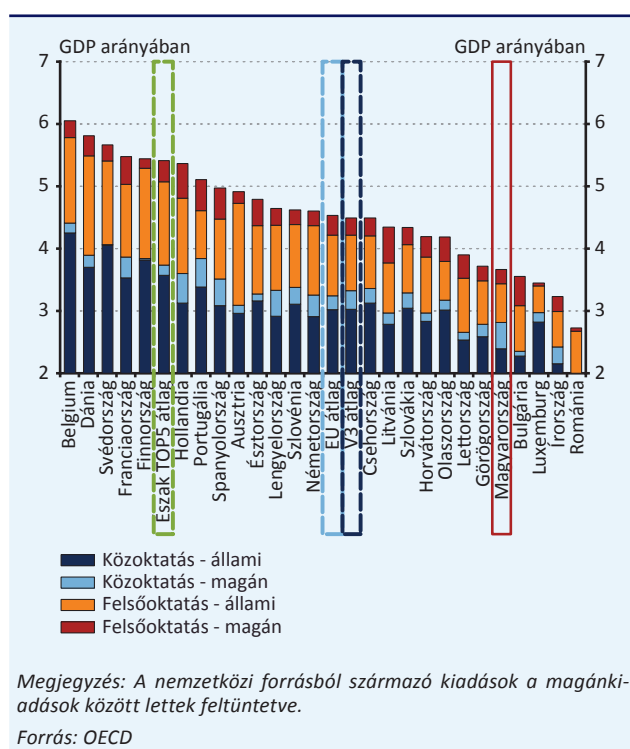
A Boston College szakintézete által végzett TIMSS és PIRLS felmérések a 4. (illetve szűkebb körben a 8.) évfolyamosok tanulmányi ismereteit mérik 4 évente. A 2019. évi TIMSS felmérés a diákok matematikai és természettudományos tudását vizsgálta, míg a 2021. évi PIRLS felmérés a szövegértési készségeket mérte. A negyedik magyar diákok a 3 területen átlagosan 530 pontot értek el, ami a 8. legmagasabb a résztvevő 23 uniós tagország között, amelyek átlaga 526 pont lett. A visegrádi országok közül Csehország érte el a legjobb eredményt (536 pont), a lengyel diákok átlagosan 533, míg a szlovákok 520 pontot értek el. A magyar diákok matematikából uniós szinten átlagos pontot értek el (523 pont), míg természettudományokból (529 pont) és szövegértésből (539 pont) magasabb eredményekkel végeztek. A 2015-ös TIMSS felméréshez képest ugyanakkor matematikából 6 ponttal, természettudományokból 13 ponttal csökkent a magyar diákok pontszáma a 2019-es felmérésen, míg a PIRLS felmérés esetén 15 pontos visszaesés történt 2016 és 2021 között. A megtanult tananyag ellenőrzésére koncentrált TIMSS és a PIRLS, illetve a készségmérésre törekvő PISA mérések eltérő eredményei arra utalnak, hogy a magyar diákok elvárt módon megtanulják a tananyagot, ugyanakkor a tanultakat nem tudják megfelelő mértékben alkalmazni a valós életből vett példák esetében.

4.9.3. Digitális készségek (2021)

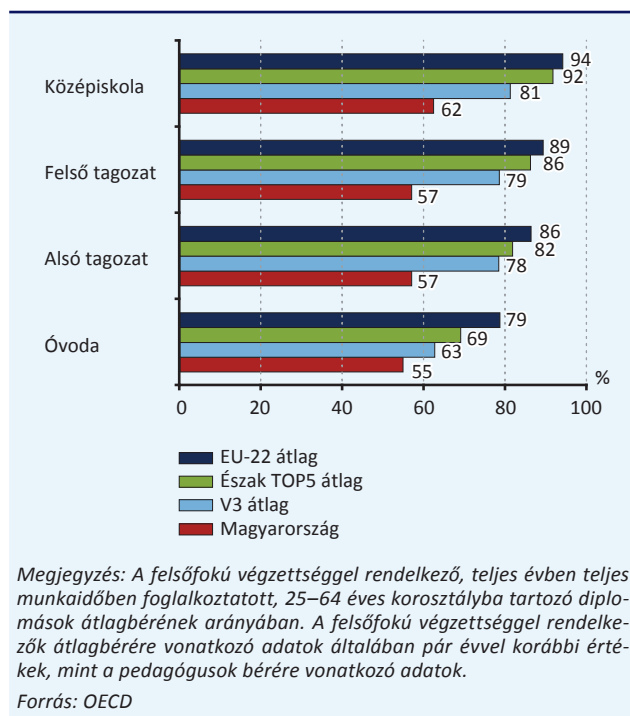
Az Eurostat digitális készségek szintjét mérő kompozit mutatója alapján a 16–19 éves magyar fiatalok 73 százaléka rendelkezik legalább alapszintű digitális ismeretekkel (például: másoltak már mappát számítógépen, találtak információt valamilyen szolgáltatásról az interneten), ami nagyságrendileg megfelel a többi visegrádi ország átlagának (75 százalék) és enyhén magasabb az uniós átlagnál (69 százalék). A teljes magyar lakosság kevesebb, mint fele (49 százalék) rendelkezik megfelelő digitális készségekkel, ami kissé kedvezőtlenebb a régiós (53 százalék) és az uniós (54 százalék) átlagnál. A fejlett északi országok mindkét korcsoportban az európai élmezőnybe tartoznak (teljes lakosság: 70 százalék; 16–19 évesek: 84 százalék). Az első, 2015-ös felmérés óta nem látszik jelentős előrelépés sem hazánk, sem az uniós átlag esetében, ami arra utal, hogy az európai oktatási rendszerek továbbra sem voltak képesek megfelelő mértékben alkalmazkodni a digitális kor elvárásaihoz.

4.9.4. Oktatási kiadások a GDP arányában (2020)

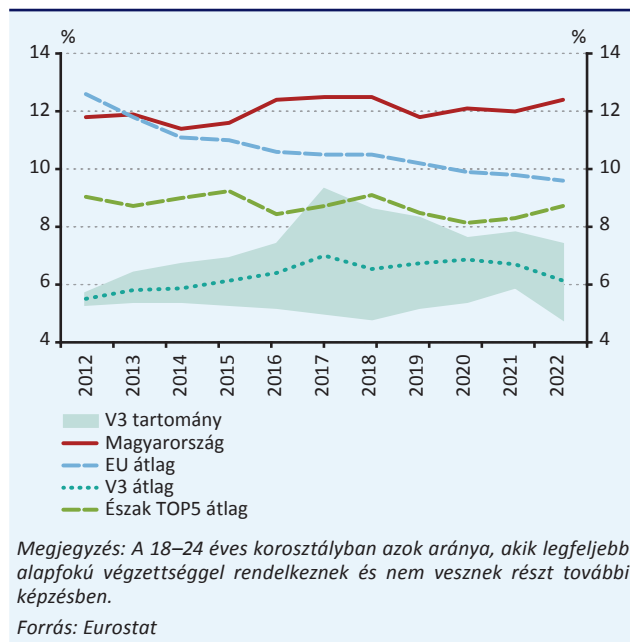
2020-ban Magyarország a GDP 3,7 százalékát fordította oktatási kiadásokra, ami alacsonyabb a többi visegrádi ország és az európai uniós országok 4,5 százalékos átlagánál. Az állami kiadások mértéke hazánkban 3,0 százalék, ami 0,9 százalékponttal marad el a régiós és 1,0 százalékponttal az uniós átlagtól. A közoktatásra Magyarország a GDP 2,4 százalékát, míg felsőoktatásra 0,6 százalékát allokálta állami forrásból. Hazánkban az összes kiadás közel 18 százaléka érkezett magánforrásból, ami a 4. legmagasabb érték az EU-ban. A felsőoktatási kiadások hazai szintje 2020 óta jelentősen emelkedett, ugyanakkor az intézményi modellváltások következtében várhatóan tovább fog növekedni a magánkiadások aránya a felsőoktatásban.

4.9.5. Tanári bérek a diplomás átlagbér arányában (2022)

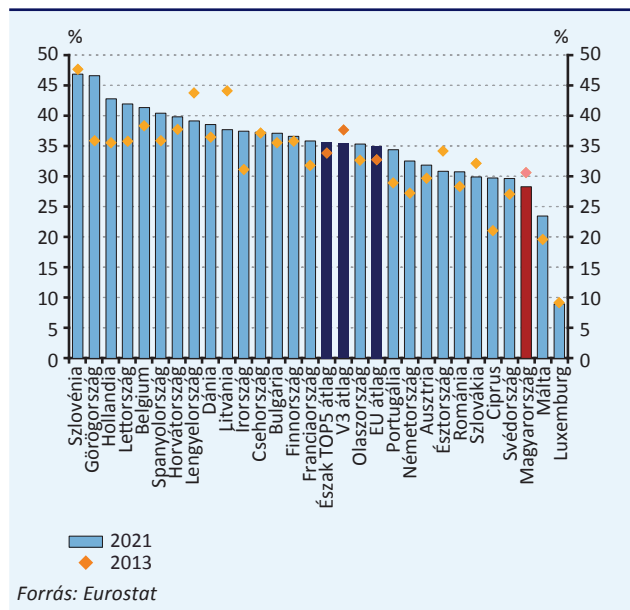
Az OECD tag európai uniós országok közül a magyar pedagógusok bére volt a legalacsonyabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők átlagbéréhez viszonyítva 2022-ben. Hazánkban az iskolákban dolgozó pedagógusok átlagos bére a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 55–62 százaléka. Ez elmarad a többi visegrádi ország átlagától (63–81 százalék), illetve jelentősen alacsonyabb az uniós országok átlagos színvonalánál, ami a diplomás átlagkereset 79–94 százaléka. Magyarországon a pedagógusi életpályamodell 2013-as bevezetése jelentősen emelte a tanári fizetéseket, ezt követően azonban a hazai pedagógusbérek nem követték a gazdaságban tapasztalt dinamikus bérnövekedést. 2024-től viszont ismételtelen egy jelentős béremelési ciklus veszi kezdetét, melynek első lépéseként a pedagógusi bérek átlagosan több mint 30 százalékkal emelkednek.

4.9.6. Korai iskolaelhagyók aránya

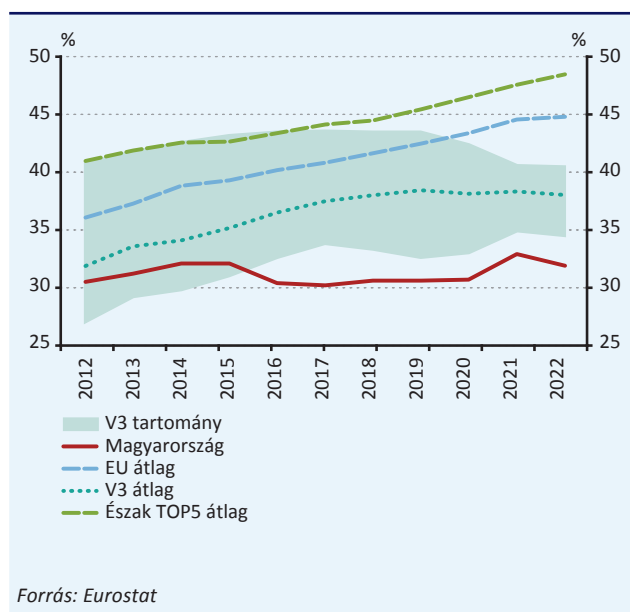
Korai iskolaelhagyónak azok a 18–24 éves fiatalok számítanak, akik legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek és nem vesznek részt további oktatásban vagy képzésben. Magyarországon a végzettség nélküli korai iskolaelhagyás mértéke 12,4 százalék volt 2022-ben, ami több mint a kétszerese a többi visegrádi ország átlagának (6,1 százalék). Az Európa 2020 stratégiában az Európai Unió a 10 százalékos szintet jelölte meg elérendő célként, amelyet az uniós országok átlaga 10 év folyamatos csökkenéssel el is ért és azóta is fenntart (2022-ben 9,6 százalék). Ezzel szemben Magyarországon a korai iskolaelhagyás szintje a 2012-es 11,8 százalékról 12,4 százalékra növekedett az elmúlt 10 évben. A többi visegrádi országban szintén növekedés volt megfigyelhető (5,5 százalékról 6,1 százalékra), azonban hazánk régiós versenytársai még így is jelentősen jobb eredményt érnek el. Azok a fiatalok, akik nem rendelkeznek középszintű vagy szakképzettséggel, sokkal nehezebben helyezkednek el a munkaerőpiacon, illetve közülük sokan lesznek hosszú távon inaktívak.

4.9.7. Felsőoktatásban tanulók aránya a 20–24 éves korosztályban (2021)

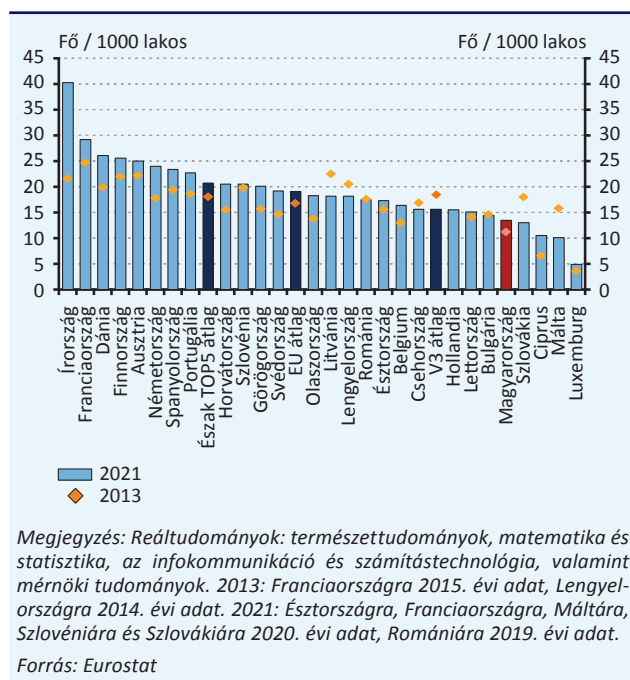
A tudásalapú gazdasági modell egyik alapfeltétele, hogy megfelelő létszámban rendelkezésre álljon a magas képzettséggel bíró munkaerő. Ebben kulcsszerepet tölt be az, hogy a fiatalok milyen arányban kerülnek be a felsőoktatásba, a munkaerőpiacra belépő generáció körében hányan szereznek felsőfokú végzettséget. Hazánkban 2013–2016 között a felsőfokú tanulmányokat folytatók aránya a 20–24 éves korosztályban 31 százalékról 26 százalékra csökkent, majd 2020-ban indult ismét növekedésnek, és 2021-ben a 28,4 százalék volt. Ez az arány az uniós tagállamok körében a 3. legalacsonyabb, és jelentősen elmaradunk mind az uniós átlagtól (35,1 százalék), mind pedig a régiós országoktól (35,5 százalék) is. Az összképet tekintve a folyamatok nem kedvezőek: Csehország kivételével (ahol stagnált) a versenytársaknál is csökkent a felsőoktatásban tanulók részaránya 2013–2021 időszakban, miközben az uniós átlag 33 százalék alatti szintről 35 százalékra emelkedett. Ennek eredményeként a fiatalok továbbtanulási arányát mérő mutatóban mind a 4 visegrádi ország 5-6 helyezéssel hátrébb csúszott az uniós rangsorban.

4.9.8. Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 25–34 éves korosztályban

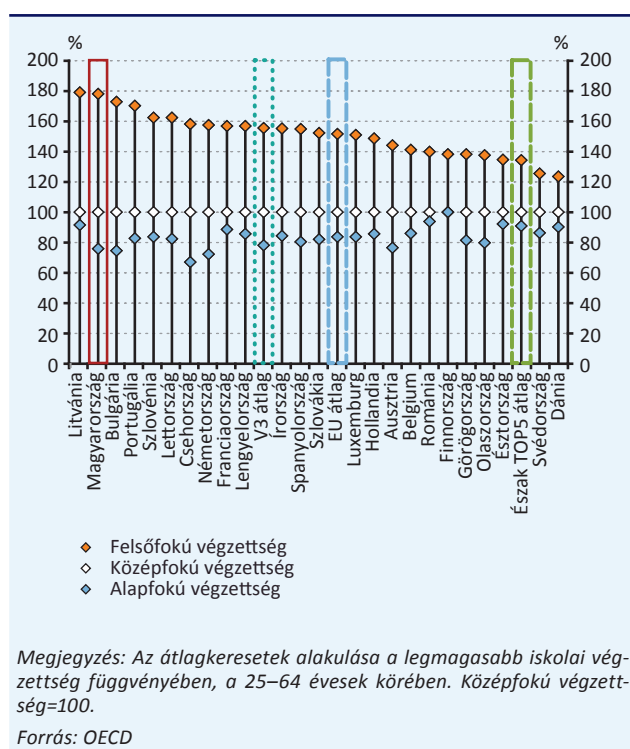
Magyarországon 2022-ben a 25–34 éves magyar népesség 31,9 százaléka rendelkezett valamilyen felsőfokú végzettséggel. A magyar mutató a 3. legalacsonyabb az Unióban (EU-átlag 44,8 százalék), és számottevően elmaradunk a visegrádi országok átlagától is (38 százalék). Hazánkban 2010–2015 között a diplomával rendelkező fiatalok aránya fokozatosan, 26 százalékról 32 százalék fölé emelkedett, majd 2016–2020 időszakban 30 százalék körül alakult. A ráta 2021-ben 33 százalékra ugrott fel – jelentős részben a korábban, a nyelvvizsga hiánya miatt „beragadt” diplomákra meghirdetett nyelvvizsga-amnesztia miatt –, ezt követően azonban ismét csökkenés következett be. Összességében hazánkban az elmúlt évtizedben a munkaerőpiacra belépő fiatal felnőttek körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya érdemben nem tudott növekedni, azonban az uniós átlag 2012–2022 között 36,1-ről 44,8 százalékra emelkedett. Magyarország a tagországok rangsorában a korábbi 17. helyről a mezőny végére, a 25. helyre csúszott.

4.9.9. Felsőfokú reál végzettséget szerzők aránya a 20–29 évesek körében (2021)

A természettudományos és mérnöki végzettséggel bíró munkaerő a technológiai haladás és innovációs tevékenység humánerőforrását képviseli. Létszámuk és arányuk növelése jelentősen hozzájárulhat, hogy a vállalatok termelési hatékonysága javuljon, hosszabb távon pedig a gazdaság innovációs teljesítménye mennyiségi és minőségi szintet lépjen. Magyarországon a 20–29 évesekre vetítve 13,5 új reál diplomás jutott 2021-ben, ami számottevően alacsonyabb volt a régiós (15,6) és az uniós (19,1) átlagnál. Ez összességében a 5. legalacsonyabb érték az uniós országok között, a V3-országok közül Lengyelország (19,1) és Csehország (15,6) előzi meg hazánkat. 2020-ban 23,5-re emelkedett a magyar mutató, ami döntően a nyelvvizsga-elengedés következménye volt. A munkaerőpiacra belépő fiatal generáció körében a reáltudományos diplomával rendelkezők aránya lassú ütemben növekszik (2013-ban a mutató még 11,2 volt), így jelentős tér van még a mutató javításában.

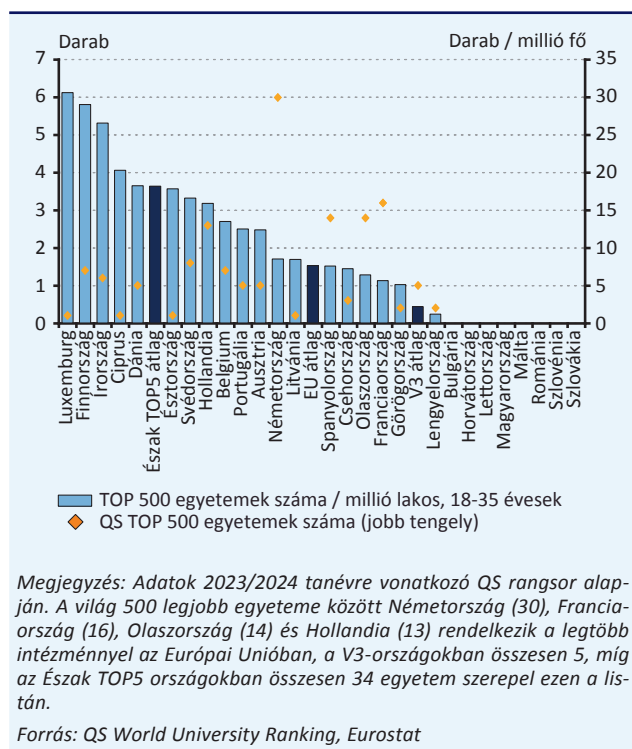
4.9.10. A magasabb iskolai végzettség jövedelmi előnye (2021)

A felsőfokú képesítéssel rendelkezők mind a foglalkoztatottság, mind a jövedelmek terén jobb munkaerőpiaci pozíciókkal bírnak, mint a középfokú, vagy annál alacsonyabb szintű iskolai végzettséggel rendelkezők⁸. Magyarországon a felsőfokú végzettség átlagosan közel 80 százalékos bérprémiumot képvisel a középfokú végzettséggel rendelkezők jövedelemszintjéhez képest. Ez az arány uniós összehasonlításban a 2. legmagasabb, amit jelentős részben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők viszonylag alacsony aránya magyaráz. A munkaerőpiacon fiatalabb, 25–34 éves korosztály körében ez a relatív bérelőny valamelyest szűkebb (53 százalék). Az iskolai végzettség és átlagjövedelem közötti összefüggés a skála másik végén hasonlóan érvényesül hazánkban: az alapszintű iskolai végzettséggel rendelkezők átlagosan 24 százalékkal alacsonyabb keresettel rendelkeznek, mint a középfokú végzettséggel bírók. Ez a differencia szintén az egyik legnagyobb az EU-ban.

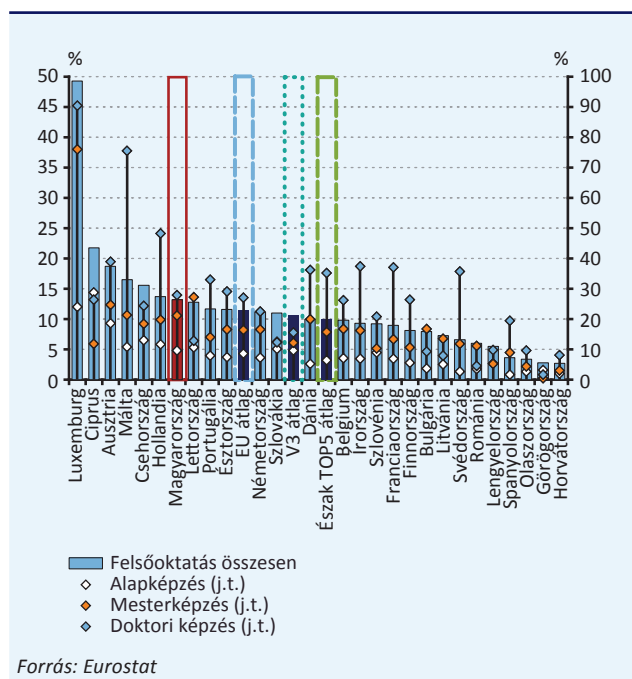
⁸ Forrás: OECD (2023): Education at a Glance.

4.9.11. A világ 500 legjobb egyeteme között szereplő intézmények száma (2023)

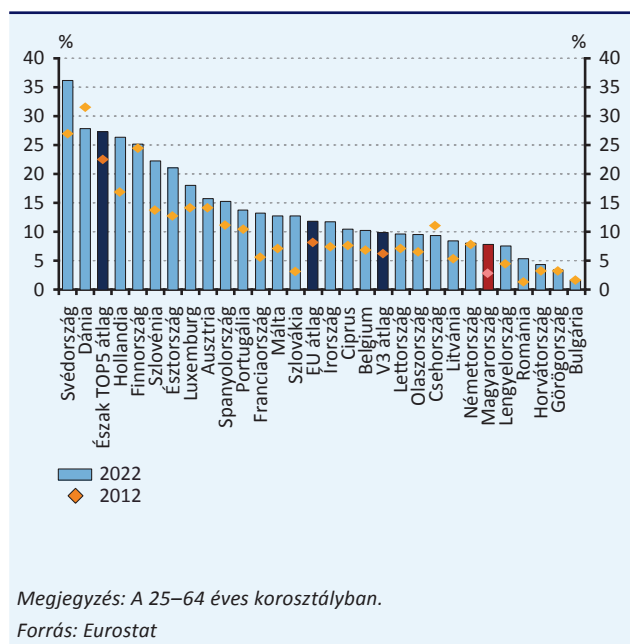
A felsőoktatási intézmények nemzetközi rangsoraiban a magyar egyetemek nem tartoznak a világ élvonalába. A QS World University Ranking 2023-as kiadványa közel 1500 intézményt rangsorol a világról, az Európai Unióból 326 egyetem került fel erre a listára. A globális ranglista első harmadát jelentő 500 egyetem közül 141 található uniós országban. Ebbe a mezőnybe egyetlen magyar egyetem sem tudott bekerülni, addig Csehországból 3, Lengyelországból 2 intézmény a világranglistán a legjobb 300 között van. A teljes QS lista 11 magyar egyetemet rangsorol, ebből 4 egyetem (helyezési sorrendben Szegedi Tudományegyetem, Debreceni Egyetem, Eötvös Lóránd Tudományegyetem és Budapesti Műszaki Egyetem) a 600–750. közötti helyezéseken szerepel. Az 1 millió 18–35 év közötti lakosra vetített TOP 500 egyetemek száma az Európai Unió egészét tekintve 1,53. A régiós országok közül Csehország megközelíti ezt a szintet (1,45), Lengyelországban az arányszám 0,24. Ebben a mutatóban Luxemburg (6,12) után Finnország (5,81) és Írország (5,32) rendelkeznek a legjobb felsőoktatási teljesítménnyel.

4.9.12. Külföldi diákok aránya képzési szintenként (2021)

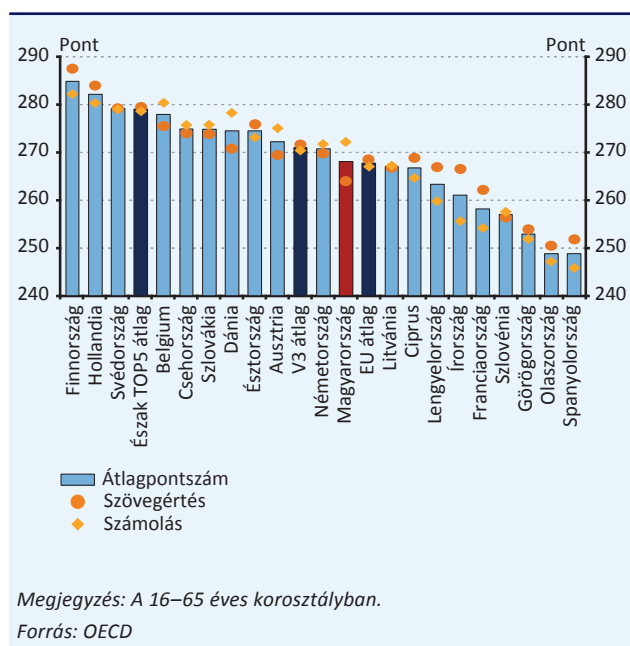
A felsőoktatás nemzetközi megítélésének egyik fontos indikátora, hogy mekkora a külföldi diákok részaránya a hallgatók között. 2021-ben a magyar egyetemeken tanuló hallgatók több mint 13 százaléka érkezett másik országból tanulmányokat folytatni. Az alapszakon tanuló diákok közel 10 százaléka volt külföldi, míg a mesterszakos képzéseken 21, a doktori képzéseken már közel 28 százalék volt az arányuk. Hazánk a felsőoktatásban tanuló külföldi hallgatók arányát tekintve az uniós országok élmezőnyébe tartozik, közel 2 százalékponttal előzzük meg az uniós átlagot (11,4 százalék), míg a V3-ak átlagát 2,5 százalékponttal. A régiós országok közül Csehországból (15,6 százalék) a magyarnál is magasabb ez az arány, Szlovákia (11,0 százalék) az uniós átlagot hozza, míg Lengyelországból (5,5 százalék) az egyik legalacsonyabb az Unióban. A külföldi diákok részaránya hazánkban 2010-ben még csupán 5 százalék volt, ami több mint 2,5-szeres növekedést jelent az elmúlt évtizedben.

4.9.13. Az élethosszig tartó tanulásban való részvétel (2022)

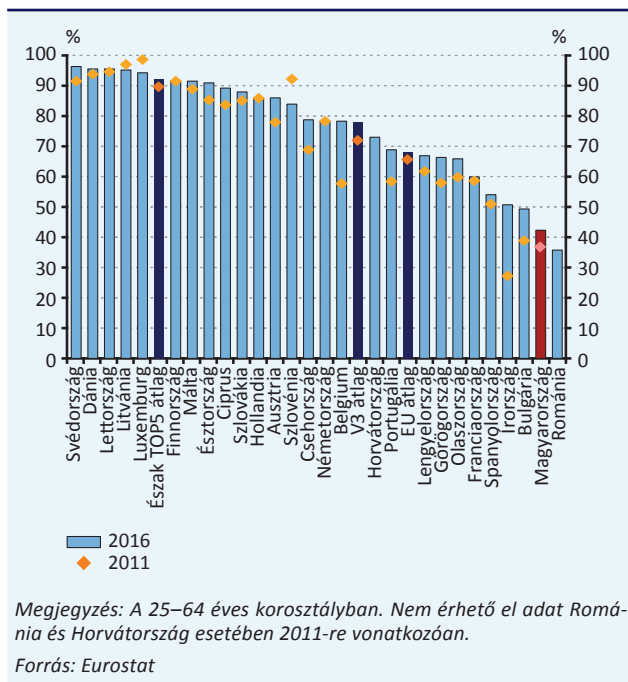
Az Eurostat meghatározása szerint a 25–64 éves korosztályból az számít az élethosszig tartó tanulásban résztvevőnek, aki a felmérést megelőző 4 hétben képzésben vagy oktatásban részesült. A munkavállalók folyamatos képzése egyre inkább lényeges lesz a technológiai fejlődéssel való lépéstartás érdekében. Magyarországon a felnőtt lakosság 8 százaléka vett részt az élethosszig tartó tanulásban 2022-ben, ami alacsonyabb a többi visegrádi ország (10 százalék) és az Európai Unió (12 százalék) átlagánál. 2021-hez képest 2 százalékponttal nőtt a magyar érték. Jelentős különbségek figyelhetők meg e mutatóban az európai országok között: míg a legfejlettebb északi országokban átlagosan 27 százalék a rendszeres továbbképzésben részesülők aránya, addig ez Bulgáriában csupán 2 százalék.

4.9.14. A felnőttek kompetenciáit mérő PIAAC felmérés eredményei (2011–2017)

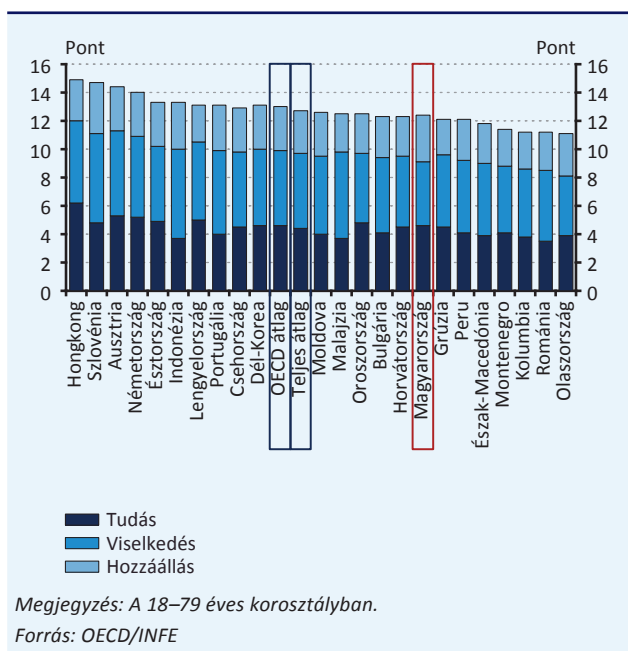
Az OECD 2011 és 2017 között összesen három hullámban mérte fel a tagországaiban élő 16–65 év közötti lakosság alapvető kompetenciáit szövegértés és számolás területén. A felmérés alapján a magyar lakosság készségei nagyságrendileg megegyeznek a régiós és az uniós országok átlagos szintjével. A szövegértési teszten Magyarország 264 pontot ért el, ami 4 ponttal magasabb az uniós átlagnál, de 8 ponttal alacsonyabb a többi visegrádi ország átlagánál. Számolás területén hazánk 272 pontot ért el, ami viszont enyhén magasabb az EU (268) és a V3 (270) átlagánál is. Érdemes megjegyezni, hogy – ellentétben a fiatalok készségeit mérő PISA felmérésekkel – a felnőtt lakosság körében a teszteken alulteljesítők (vagyis a minimálisan kitűzött szintet el nem érők) aránya Magyarországon (14 százalék) csak enyhén volt magasabb az uniós átlagnál (13 százalék). A PIAAC felmérés eredményei azt mutatják, hogy a magyar munkavállalók készségei megfelelnek az Európai Unió átlagos szintjének, vagyis az alacsonyabb hazai termelékenység mögött nem a munkavállalók alapvető készségeinek hiánya áll. A PIAAC felmérés következő köre 2022-ben vette kezdetét, amelynek az eredményei várhatóan 2024-ben lesznek nyilvánosak.

4.9.15. Legalább egy idegen nyelvet beszélők aránya

A saját bevallás szerint legalább egy idegen nyelvet beszélők arányában Magyarországon jelentős felzárkózási tartalék volt azonosítható az uniós és a régiós országok átlagához képest 2016-ban. A magyarok csupán 42 százaléka beszélt legalább egy idegen nyelvet, miközben a legalább két idegen nyelvet beszélők aránya nem érte el a 14 százalékot. Ezzel szemben az Európai Unióban átlagosan a lakosok 68 százaléka beszélt legalább egy idegen nyelvet, miközben ez az arány 78 százalék volt átlagosan a többi visegrádi országban 2016-ban. A V3-országok magas átlagos értékében jelentős szerepet játszik, hogy Szlovákiában – részben történelmi okok miatt – a lakosság 88 százaléka beszél legalább egy idegen nyelvet, miközben a lakosság 28 százaléka 3 vagy több idegen nyelvet is beszél. Az idegen nyelv ismeretének hiánya jelentősen csökkenti a munkavállalók lehetőségeit, hiszen a tudásmegosztás számos csatornájához (például: szakirodalom, internetes források) nem, vagy korlátozott mértékben férnek hozzá. Ez a gyakorlatban csökkenti a tájékozottságot, a tanulási és innovációs képességet, ami korlátozza a gazdasági fejlődést.

4.9.16. Pénzügyi műveltség (2020)

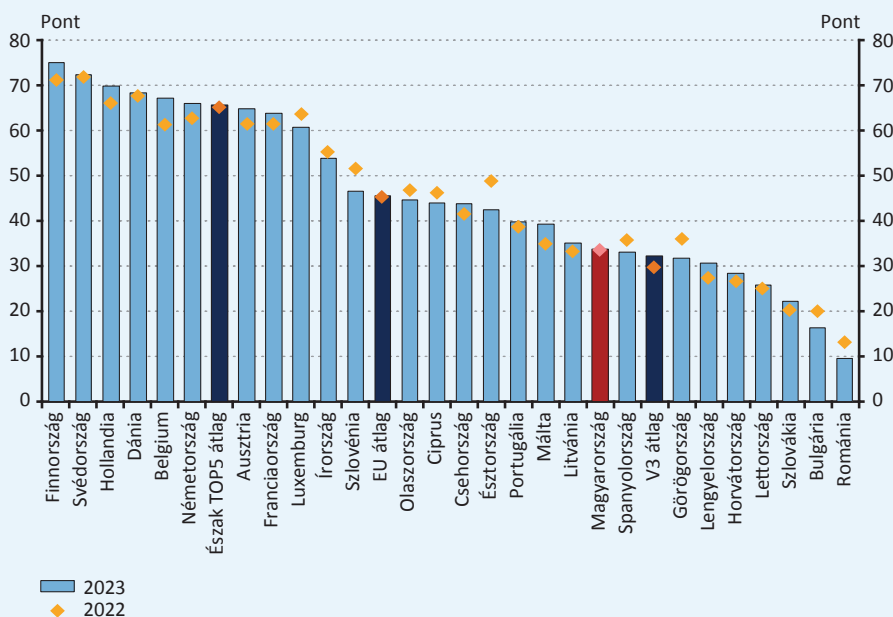
Az OECD pénzügyi oktatással foglalkozó hálózata (INFE) 2020-ban széles körben elvégezte az egyes országok pénzügyi műveltségét értékelő felmérését. A felmérésben szereplő 23 ország közül Magyarország a 14. helyen végzett 12,3 ponttal, ami enyhén alacsonyabb, mint az előző (2014-es) felmérésben elért 12,5-es pontszám volt. A pénzügyi tudásban hazánk a középmezőny elején (8. hely), a pénzügyi viselkedésben a mezőny végén (22. hely), a pénzügyi hozzáállásban pedig a mezőny elején (2. hely) szerepel a rangsorban, ami megfelel az előző felmérés eredményeinek. A felmérésben Hongkong végzett az élen, amit Szlovénia, Ausztria és Németország követett a rangsorban. A maximálisan elérhető 21 pontból a legmagasabb pontszámot kapó ország (Hongkong) is csak 14,8 pontot ért el, miközben a résztvevő OECD országok átlaga 13,0 pont lett, tehát érdemi tér van a pénzügyi műveltség fejlesztésére minden ország esetében. A pénzügyi műveltség növelése támogatja a pénzügyi lehetőségek kibontakozását, alacsony szintje azonban visszafogja a növekedést. 2020 szeptemberétől több tantárgyban is megjelentek az alapvető pénzügyi ismeretek, ami hosszú távon várhatóan növeli majd a lakosság tudásszintjét.

4.10. KUTATÁS-FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ

Hazánk a kutatás-fejlesztés (K+F) mennyiségi területein mutatott javulást, azonban az innováció és a digitalizáció számos területein jelentős növekedési tartalék azonosítható. Ezek kiaknázása a termelékenység javulását és egyúttal az intenzív gazdasági modellre történő átállást is előmozdíthatja. A magyar gazdaság fejlődésének következő lépcsőfokát a tudás- és innovációvezérelt növekedési pályára történő átállás jelenti. A tudásalapú gazdaság építésében Magyarország számottevő előrelépést hajtott végre az elmúlt évtizedben, elsősorban a kutatás-fejlesztési tevékenységek anyagi és humánerőforrásainak bővülésében, azonban az innovációs hatékonyság és eredményesség terén nem javult relatív versenyképességünk az uniós országok mezőnyében. A gazdaságok fejlettsége és a digitalizáció érettsége között pozitív irányú kapcsolat mutatható ki. Hazánkban a digitális infrastruktúra nemzetközi összevetésben fejlettnak mondható, azonban a gazdasági szerkezet digitális transzformációjában jelentős versenyképességi tartalékok azonosíthatók. Magyarország a Kutatás-fejlesztés és innováció területen 33,7 ponttal a 19. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2023-ban. 2022-höz képest 0,2 ponttal emelkedett hazánk teljesítménye, amelynek szintje meghaladja a V3-átlagot (32,2 pont), azonban alacsonyabb az EU (45,5 pont) és az Észak TOP5 (65,5 pont) átlagnál. A hazai pontszám enyhe emelkedéséhez főként a relatív pozíciónk erősödése a más vállalattal vagy intézménnyel együttműködő kkv-k arányában, valamint a bejegyzett új szabadalmak számának növekedése járult hozzá.

4.10. ábra

A Kutatás-fejlesztés és innováció területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB

Magyarországon az elmúlt évtizedben történtek előrelépések a kutatás-fejlesztés alaptényezőit jelentő ráfordítások és a K+F foglalkoztatás mennyiségi mutatóiban, a hatékonyság és az eredményesség terén azonban nem csökkent a lemaradásunk az uniós átlaghoz mérten. Hazánkban a kutatás-fejlesztési tevékenységekre fordított nemzetgazdasági erőforrások az elmúlt évtizedben a GDP arányában a 2011. évi 1,18 százalékról 2021-re 1,65 százalékra bővültek, alulról megközelítve az uniós átlagot. Összességében ez azonban még mindig elmarad a 2020-ra elérni kívánt 1,8 százalékos szakpolitikai céltól. A források bővüléséhez döntően hozzájárult a vállalati szektor K+F ráfordításainak emelkedése. Ebben jelentős szerepet játszik, hogy uniós összevetésben Magyarországon az egyik legmagasabb az üzleti szektor K+F tevékenységének GDP-arányos állami támogatása. Szintén kedvező, hogy a K+F területén foglalkoztatottak nemzetgazdasági aránya 2017 után 0,9 százalékról 2021-re 1,3 százalékra emelkedett. A K+F hatékonysága és eredményessége terén azonban kedvezőtlenebb a helyzet. Az egységnyi K+F ráfordításra jutó Magyarországon bejegyzett szabadalmak száma és az 1 millió főre jutóan bejegyzett szabadalmak száma is érdemben elmarad az uniós és a régiós átlagtól is. A hatékonysági mutatók alakulását befolyásolhatja, hogy a külföldi érdekltségű, hazánkban jelentős fejlesztői tevékenységet folytató nagyvállalatok – mindamelllett, hogy a fejlesztések itteni kutatólaborok, magyar kutatók közreműködésével jönnek létre – jellemzően

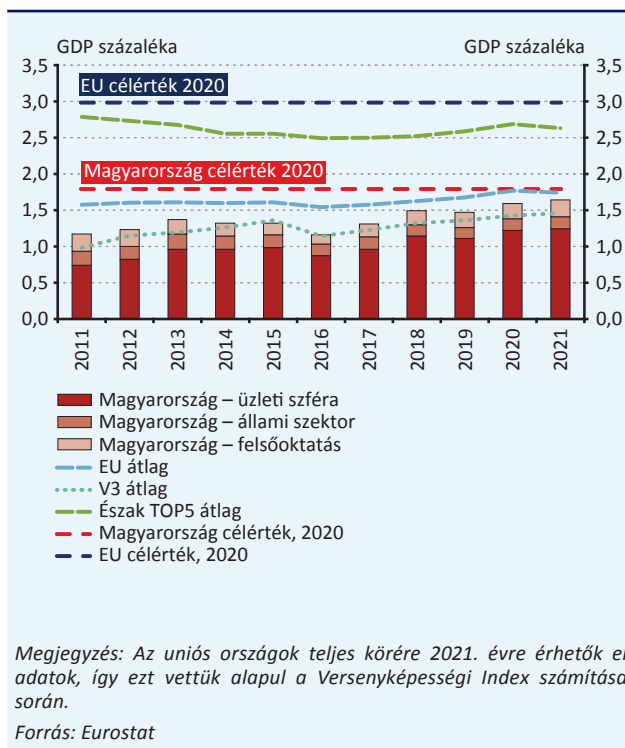
nem hazánkban, hanem a vállalat anyaországában, vagy közvetlenül az Európai Szabadalmi Hivatalnál jegyeztetik be az új fejlesztések szellemi tulajdonjogait.

Az innovációs ökoszisztémák érettségét összehasonlító nemzetközi felmérésekben hazánk több területen fejlődést ért el, azonban relatív versenyképességi pozíciónk nem javult az elmúlt években. Az Európai Innovációs Értékelőtáblán Magyarország összesített eredménye az uniós országok átlagának 75 százalékát érte el. Ezzel az eredménnyel hazánk a 21. helyen áll az uniós tagországok rangsorában. A 132 országot vizsgáló Globális Innovációs Indexben Magyarország a 35. helyen végzett a legutóbbi világrangsorban, ami az uniós országok mezőnyében a 20. helynek felel meg. A nemzetközi példák azt mutatják, hogy a kkv-szektor innovációs potenciáljának fejlődésében meghatározóak az együttműködésekben rejlő hálózati erőforrások. Az innovációs célú együttműködésekben aktív kkv-k aránya 10 százalék körül alakul, ami továbbra is alacsonyabb az uniós országok 14 százalékos átlagánál, és lényegesen elmarad az innováció terén legversenyképesebb gazdaságok közé tartozó, északi tagországok 19 százalékos körüli átlagától.

Magyarországon az internetes infrastruktúra fejlettsége nemzetközi összehasonlításban versenyképes, azonban a gazdasági szereplők nem hasznosítják ezt a technológiai potenciált, a digitális gazdasági átalakulásban több területen elmaradás látható.

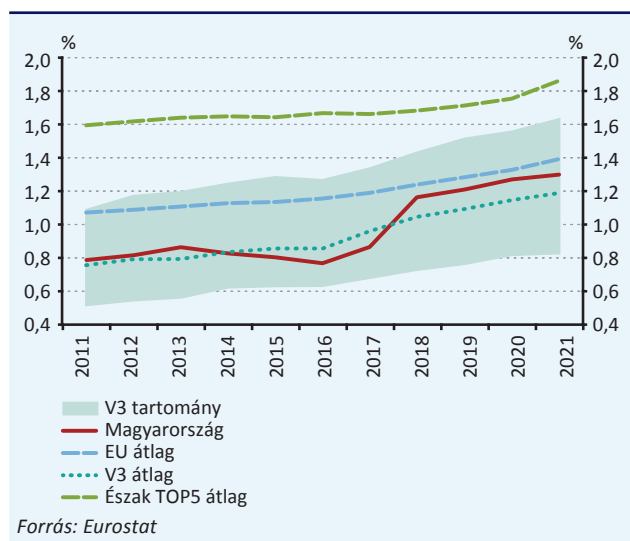
Az innováció és a hatékonyságnövelés egyik kiemelt erőforrása a digitalizáció, amely a technológia nyújtotta előnyöket széles körben, relatív alacsony költségek mellett elérhetővé teszi a vállalatok, a háztartások és az állami szolgáltatások számára is. A digitális megoldások széles körű adaptációja hozzájárulhat a termelékenység és a versenyképesség javulásához. A digitalizáció terén hazánk az IMD Digitális Versenyképességi Rangsor alapján az uniós átlaghoz és a régiós országokhoz képest is alulteljesít, és fejlettségünk lényegesen elmarad a legfennttarthatóbb északi országoktól. Az internetpenetráció terén Magyarország a visegrádi versenytársak előtt jár, azonban a digitális megoldások vállalati alkalmazásában, az e-közigazgatás felhasználásában és a munkaerő digitális készségeinek fejlettségében továbbra is számottevő hazánk növekedési tartaléka. A magyar kis- és középvállalkozások körében a digitalizáción alapuló megoldások elterjedtsége jelentősen elmarad a hazai nagyvállalatoktól, mely utóbbi eléri a fejlett gazdaságok szintjét. A hazai kkv szektor lemaradása a digitalizációban uniós összevetésben is megjelenik: a digitalizált vállalatok arányában az uniós mezőny utolsó harmadába tartozik Magyarország, elmaradva az uniós és régiós átlagtól, míg a digitalizációból kimaradó vállalkozások aránya megközelíti az 50 százalékot, ami a 3. legrosszabb adat a tagországok között.

4.10.1. Kutatás-fejlesztési ráfordítások a nemzetgazdaságban szektoronként

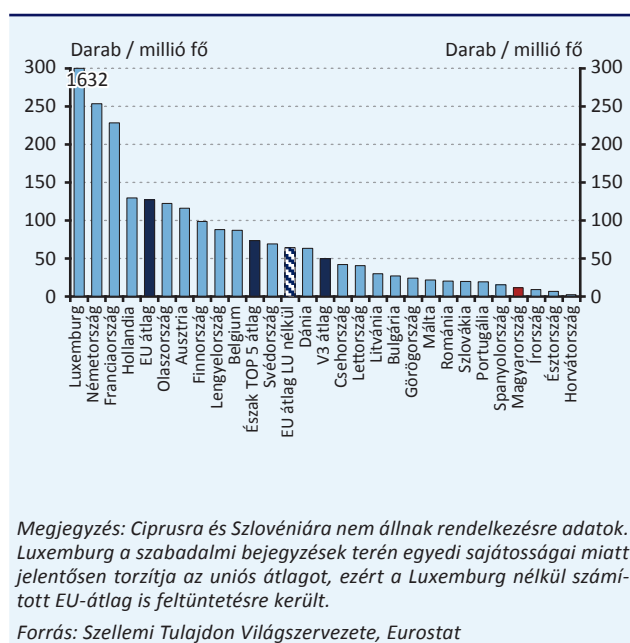
A fejlett gazdaságok a tudásalapú erőforrások gyarapítása érdekében a nemzeti jövedelem jelentős hányadát fordítják kutatás-fejlesztési tevékenységekre. Hazánkban az erre a célra fordított nemzetgazdasági források az elmúlt évtizedben jelentősen, a GDP arányában a 2011. évi 1,18 százalékról 2021-re 1,65 százalékra emelkedtek, alulról megközelítve az Európai Unió átlagát (1,74 százalék). Ez az érték elmaradt a kormányzati szakpolitikában 2020-ra kitűzött 1,8 százalékos és az MNB Versenyképességi programjában szereplő 2 százalékos céltól. Régiós összevetésben hazánk megelőzi Lengyelországot (1,43 százalék) és Szlovákiát (0,93 százalék), azonban Csehországtól (2,00 százalék) való lemaradásunk nem csökken. A nemzetgazdaság K+F intenzitásának bővülése döntően a vállalati szektor ráfordításainak növekedéséből adódott az elmúlt években, míg a felsőoktatás és az állam esetében stagnált, vagy időszakosan csökkent a K+F ráfordítások szintje. A kormányzat 2021-2030 időszakra vonatkozó K+F+I stratégiája alapján a cél, hogy a magyar K+F ráfordítások 2030-ra elérjék a GDP 3 százalékát. Ennek megvalósulásához az állam és a felsőoktatás részéről jelentősen növelni szükséges a ráfordítások szintjét, ami ellensúlyozhatja az üzleti szektor konjunkturális ingadozásait is.

4.10.2. Kutató-fejlesztői létszám az összes foglalkoztatott arányában

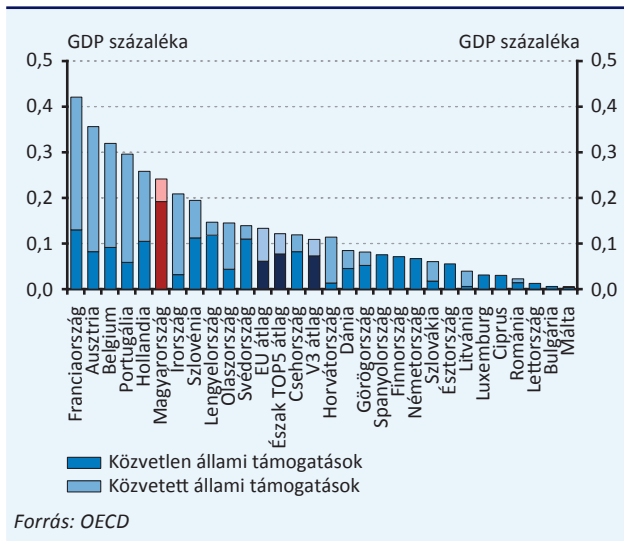
A K+F területéhez kötődő foglalkoztatás jellemzően magasan képzett munkaerőt és tudásintenzív tevékenységeket ölel fel. Minél magasabb a K+F foglalkoztatás aránya egy gazdaságban, annál nagyobb súlyt képviselnek a tudásalapú iparágak. Kedvező tendencia, hogy a 2011-2017 között 0,8 százalékos körüli szinthez képest 2021-re 1,3 százalékra emelkedett a K+F területén foglalkoztatottak aránya hazánkban. 2018 óta tartósan meghaladjuk a V3-országok átlagát, Csehország mögött a másodikak vagyunk, és sikerült alulról megközelítenünk az uniós átlagot. 2020-2021 között azonban a korábbi évek dinamikája enyhén lassult, Magyarország nem tudta beérni az uniós átlagot, kissé távolabb került attól. A kutató-fejlesztői létszám további növekedését segítheti a K+F és innovációs ökoszisztéma forrásainak bővülése, és a kutatói bérek emelkedése.

4.10.3. A bejegyzett új szabadalmak száma (2021)

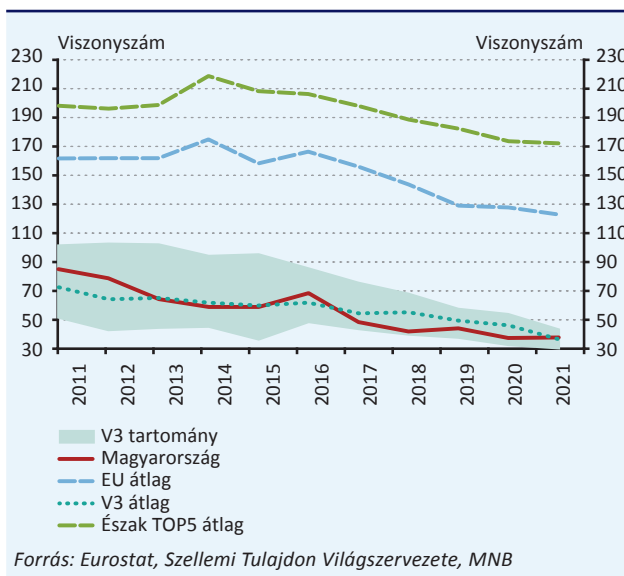
A fejlett országok nemcsak a tudásalapú erőforrások létrehozásában, hanem azok üzleti hasznosításában is az élen járnak. Hazánk ezen a téren kifejezetten gyengén teljesít uniós összevetésben. Magyarországon az éves alapon, 1 millió főre eső bejegyzett szabadalmak száma 11 db, ami érdemben elmarad az uniós átlagtól (127 db, Luxemburg nélkül 64 db) és a régiós országok átlagától (50 db) is. Elmaradásunk jelentős részben abból adódik, hogy a nyugat-európai országok többen fordítanak K+F tevékenységekre, másrészt a fejlettebb innovációs ökoszisztémák nagyobb üzleti hatékonysággal képesek az eredményeket kiaknázni. Árnyalja ugyanakkor a képet, hogy a külföldi tulajdonú vállalkozások – még abban az esetben is, ha Magyarországon, magyar kutatók bevonásával folytatnak fejlesztői tevékenységet – a vállalat anyagi országában jelentik be és hasznosítják a kidolgozott új szabadalmakat. A Neumann János Program (NJP) keretében a hazai szakpolitika-alkotásban – összhangban MNB javaslataival – előremutató lépések történtek a K+F terén. A 2023-ban elfogadott jogszabálymódosítások szerint a kkv-k, az állami felsőoktatási intézmények és kutatóhelyek a szabadalmi díjak egynegyedét lesznek kötelesek csak megfizetni, ami mérsékli a szellemi tulajdonjogok megszerzéséhez és birtoklásához kapcsolódó anyagi terheket.

4.10.4. Az üzleti K+F kiadások állami támogatása (2020)

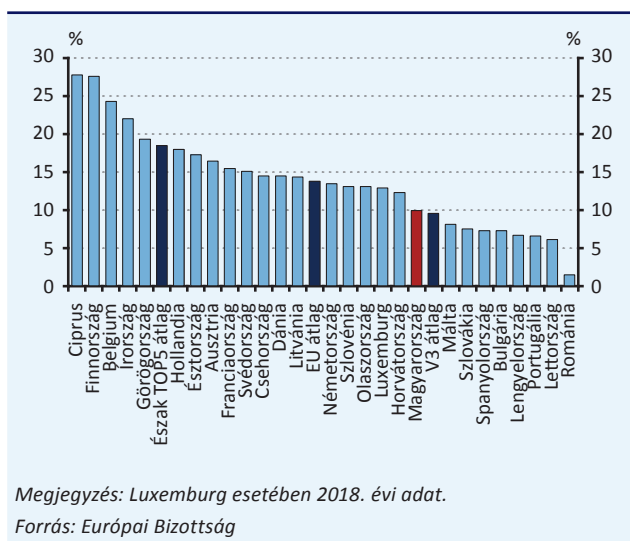
Az innovációs és szabadalmi aktivitást erősítheti a vállalatok K+F tevékenységének állami támogatása közvetlen (célzott pénzügyi eszközök) és közvetett (főként adókedvezmények) ösztönzőkkel. Magyarországon az üzleti szervezetek kutatás-fejlesztéséhez nyújtott állami támogatások GDP-hez viszonyított mértéke (2021-ben 0,24 százalék) évek óta az egyik legbőkezűbb az Európai Unióban. A közvetlen pénzügyi támogatások terén kimagaslóan a legnagyobb arányú direkt transzfert (a GDP közel 0,2 százaléka) biztosítja Magyarország a vállalatoknak, ezen kívül a közvetett támogatások címén is jelentős kedvezményekkel (társasági adó és fejlesztési adókedvezmény, kutatók foglalkoztatása után szociális hozzájárulási adókedvezmény) élhetnek az üzleti szervezetek. Jelentős részben ennek a támogatási környezetnek is köszönhető, hogy 2016-2021 időszakban bővültek a vállalati szektor nemzetgazdasági K+F ráfordításai hazánkban.

4.10.5. A kutatás-fejlesztési források felhasználásának hatékonysága

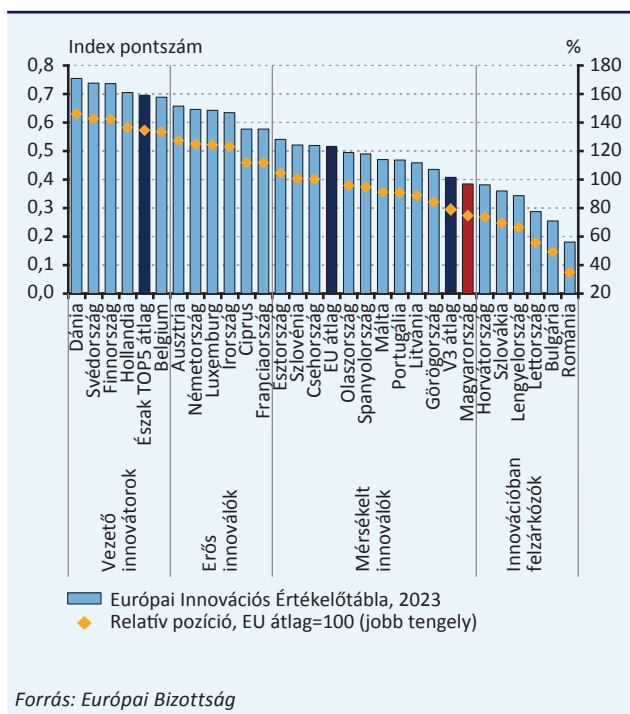
Az egységnyi K+F ráfordításra jutó szabadalmak számával mérhetővé válik a kutatás-fejlesztési kiadások hasznosulásának hatékonysága. Az egységnyi kutatás-fejlesztési kiadásra jutó szabadalmak magasabb száma eredményesebb forrásfelhasználásra utal. Magyarország kutatási hatékonysága 2012-ig meghaladta a visegrádi versenytárs országok átlagát, 2013 és 2016 között közel megegyezett azzal, majd 2017-től a V3 átlaga alá csökkent. A V3-országok romló teljesítménye miatt 2021-ben újra elérte Magyarország a régiós átlagot. A csökkenő kutatás-fejlesztési hatékonyság globális jelenség, az új ötletek és innovációk előállításának és azok piacra kerülésének egyre költségesebb folyamat. Magyarország esetében tovább csökkentheti a mutató értékét, hogy a külföldi tulajdonban lévő vállalatok részben nem hazánkban jelentik be fejlesztéseik eredményeiket, ám a kutatás-fejlesztés magyar helyszíneken valósul meg.

4.10.6. Innovációs célú együttműködésben aktív kkv-k aránya (2020)

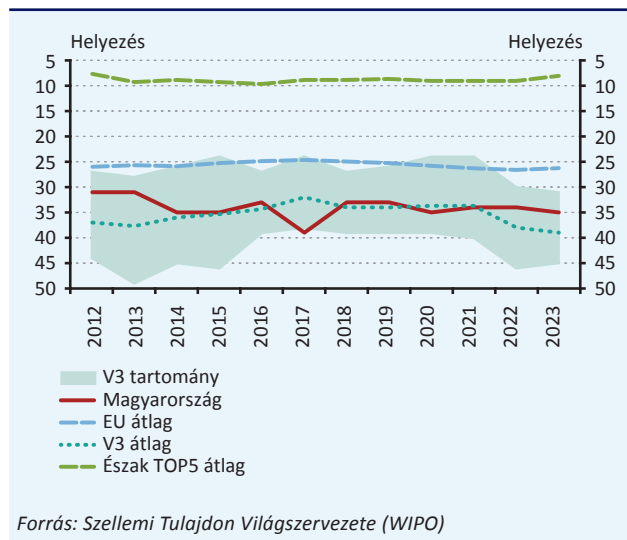
Az empirikus kutatások alapján a fejlett innovációs ökoszisztémák sikeressége nagyban hálózatalapú erőforrásokra támaszkodik, az innovációs rendszer potenciáljában meghatározó a kapcsolatok intenzitása és minősége. A kkv-k saját fejlesztésbe, innovációba bevonható erőforrásai elmaradnak a nagyvállalatokhoz mérten. Ezt az erőforrástérképet nagyban kitágíthatja, ha az értékláncon belül együttműködnek más partnervállalkozásokkal (pl. beszállítók, kereskedelmi és értékesítő partnerek), kapcsolatokat építenek az innovációs ökoszisztéma más szereplői felé (felsőoktatási és kutató intézmények, innovációpolitika támogató szervezetei). Hazánkban az innovációs célú együttműködésekben aktív kkv-k aránya a 2012-es 6 százalékról 2018-ra 10 százalék közelébe emelkedett, azóta azonban nem bővült ez a vállalati réteg. Ez az arány valamivel meghaladja a V3 átlagát, azonban alacsonyabb az uniós országok 14 százalékos átlagánál és lényegesen elmarad a legversenyképesebb északi országok 19 százalék körüli átlagától. A vállalkozások együttműködéseinek intenzitása a kkv-ökoszisztéma érettségének egy fokmérője, ami a vállalkozói kultúra erősítése mellett az innovációt támogató pénzügyi konstrukciók számának növelésével emelhető tovább.

4.10.7. Európai Innovációs Értékelőtábla (2023)

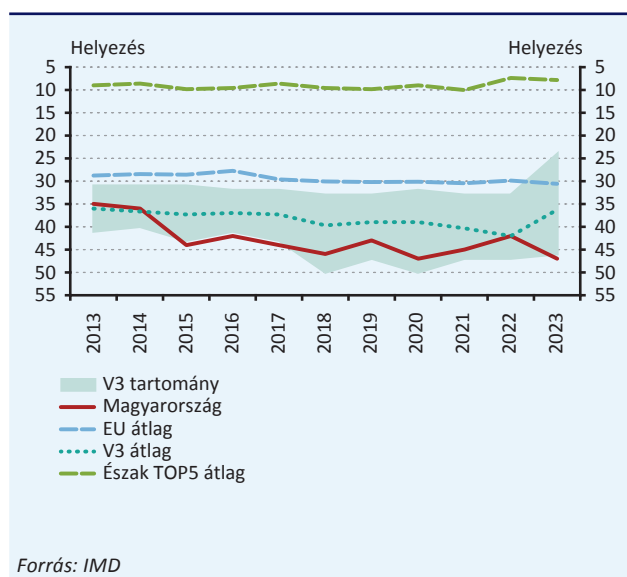
Az Európai Innovációs Értékelőtábla célja, hogy értékelje és összehasonlítsa az uniós tagországok innovációs rendszereinek érettségét. Az Értékelőtábla az innováció bemeneti és kimeneti tényezőit 12 területen méri összesen 32 indikátorral (25 mutató statisztika, 7 indikátor a vállalkozások körében lefolytatott, kérdőív-alapú Közösségi Innovációs Felmérésből származik). A 2023. évi Értékelőtáblán Magyarország összesített eredménye az uniós országok átlagának 75 százalékát érte el, ezzel hazánk a 21. helyen áll a tagországok rangsorában, – az Értékelőtábla besorolása alapján – a mérsékelt innovatív országok csoportjának utolsó helyén. A régiós országok közül Csehország előzi meg hazánkat, míg Szlovákia és Lengyelország mögöttünk végzett. Az elmúlt 5 évben Magyarország összesített indexben elért eredménye évről-évre javult, azonban relatív versenyképességi pozíciónk összességében stagnált.

4.10.8. Globális Innovációs Index

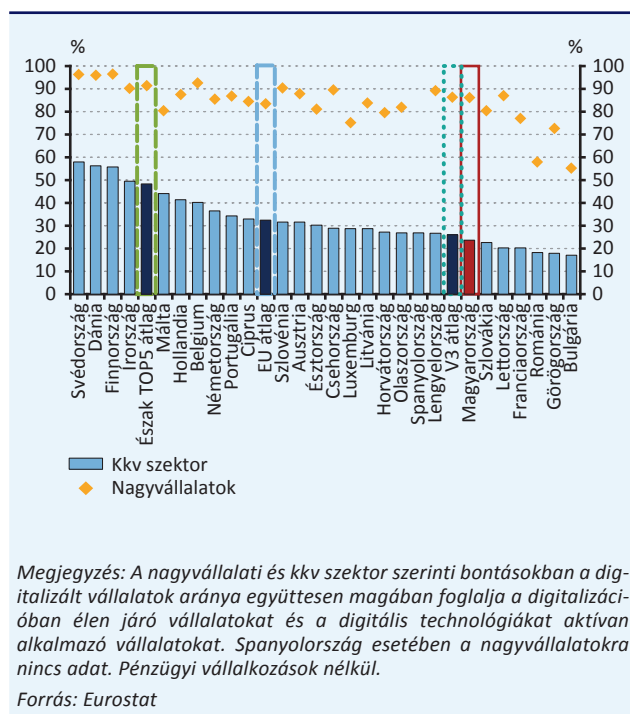
A Globális Innovációs Index a világ 132 országára kiterjedően minősíti az innováció tényezőit, és egy összetett indexben méri a gazdaságok innovációs teljesítményét. Az Index 7 pillérben 80 indikátort használ fel (80 százalék statisztikai mutató, 20 százalék szubjektív indikátor vagy más szervezettől átvett index). Magyarország a 35. helyen végzett a legutóbbi rangsorban, ami az uniós országok mezőnyében a 20. helynek felel meg. A vizsgált mutatók közül Magyarország elsősorban a nyitott, exportorientált gazdasági struktúrából eredő dimenziókban teljesít a fejlett országok élvonalában (FDI-beáramlás, technológiaintenzív feldolgozóipari részaránya, exportkomplexitás, magas technológiájú export és import). Ugyanakkor az innováció minőségi tényezői (természettudományos és mérnöki végzettséggel rendelkezők, kockázati tőkepiac, szellemi tulajdonjogok megszerzése, vállalkozási kultúra és támogató környezet) hiányosságokat mutatnak.

4.10.9. IMD Digitális Versenyképességi Rangsor

Az IMD Digitális Versenyképességi RangSORa 64 fejlett ország digitális érettségét és felkészültségét méri 54 mutató alapján, 3 dimenzióban: a digitális tudás és készségek szintje, a digitális ökoszisztéma fejlettsége, valamint a felkészültség a digitális jövőre. Az indexhez felhasznált indikátorok kétharmada statisztikai adatokon alapul, míg másik egyharmada kérdőíves kutatásokból származik. Magyarország 2023-ban 5 helyezést rontva az egy évvel korábbi 42. helyről a 47. helyre csúszott a globális rangsorban. A V3 országok átlaga ezzel szemben közel 6 helyezéssel javult a legutóbbi felmérésben (36.), Csehország (24.) és Lengyelország (39.) is jóval előttünk jár, Szlovákia 1 helyezéssel előz meg bennünket. Az IMD indexében Magyarország a digitális fejlődés terén mind az EU, mind a régiós országok átlagához mérten alulteljesít. Uniós összevetésben hazánk pozíciója a 19. helyről a 22. helyre romlott 2023-ban. A felmérésben Magyarország különösen rosszul teljesít a jövőre való digitális felkészültség pillérben, valamint alacsony a digitális kompetenciák szintje a lakosság körében. Pozitívan értékelhető azonban, hogy a digitális infrastruktúra terén (szélessávú mobilinternet elérhetősége, vezetékes internet sebessége) a nemzetközi mezőny első harmadába tartozunk.

4.10.10. A digitalizált vállalatok aránya (2022)

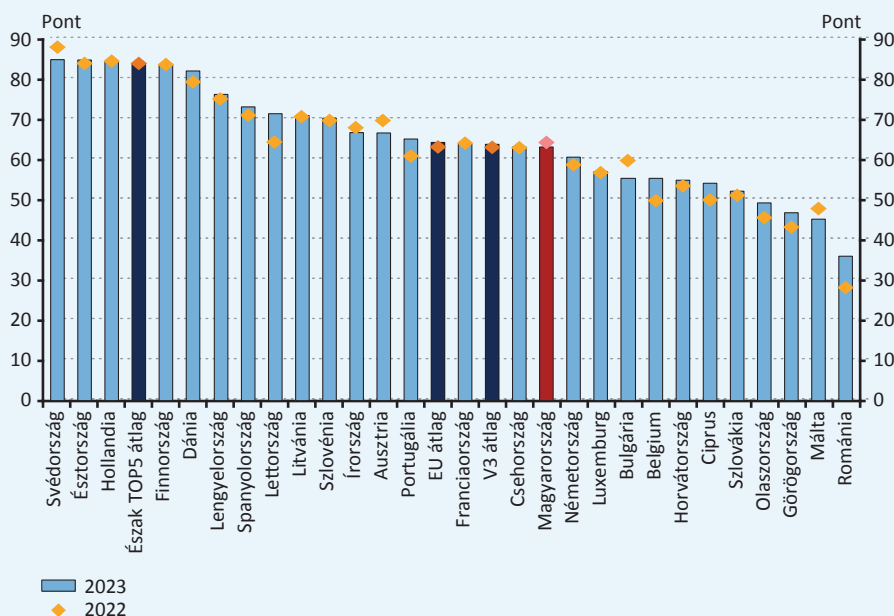
A digitalizáció, az Ipar 4.0 eszközeinek adaptálásával a vállalkozások széles körben tehetnek szert olyan képességekre, amelyek tartós termelékenységszámítást eredményeznek. A vállalatok egy része felismeri ezeket az előnyöket, más részük viszont egyelőre nem kapcsolódott be ebbe a folyamatba. Utóbbi vállalatok nagy valószínűséggel a jövőben lemaradnak a gazdasági versenyben. Ez a digitális dualitás kiütözik az egyes országok digitális fejlettsége közötti különbségekben, másrészt az egyes gazdaságokon belül, a nagyvállalatok és kkv szektor digitális érettségének differenciáiban. A digitalizáció terén vezető északi országok körében a nagyvállalatok több mint 90 százaléka és a kkv-k közel fele használ aktívan digitális megoldásokat. Hazánkban jelentős a dualitás a kkv-k és nagyvállalatok digitalizáltságát tekintve. A magyar nagyvállalatok körében a digitalizáció szintje (86 százalék) közel áll a fejlett gazdaságokéhoz, ezzel szemben a kkv szektor digitalizációja (24 százalék) nagyszámú lemaradást mutat a fejlett országokhoz és a hazai nagyvállalatokhoz mérten is. A hazai kkv szektor digitális intenzitása emellett elmarad az uniós (32 százalék) és a visegrádi átlagtól (26 százalék) is.

4.11. ÁLLAMI HATÉKONYSÁG

Foglalkoztatói, szabályozói és szolgáltatói minőségében is kiemelkedik az állam a gazdasági szereplők közül, emiatt kulcsfontosságú a közigazgatás hatékony működése a fenntartható felzárkózáshoz. Az állam sok csatornán keresztül befolyásolja a gazdasági szereplők döntéseit, többek között a szabályozói tevékenysége közvetlen hatást gyakorol az üzleti környezetre. Ezen felül a szabályozási környezet fenntartása erőforrásokat köt le, például a bürokrácia kötelező fenntartásával a gazdasági szereplőktől vonja el az erőforrásokat. Emiatt cél az állam hatékony működése, ami egyet jelent a legkisebb torzító hatással járó optimális környezet megteremtésével. Az Állami hatékonyság területén Magyarország 62,9 ponttal a 16. helyet érte el az EU27 országok között, 2022-höz képest a teljesítményünk 1,1 ponttal csökkent. Magyarország mind a V3-országok (63,6), mind az EU országok (64,1) átlagánál enyhén alacsonyabb pontszámot szerzett. A magyar pontszám csökkenésében főként az adatok nyílt elérhetőségének gyengülése, valamint a közigazgatásban foglalkoztatottak számának enyhe növekedése játszott szerepet.

4.11. ábra

Az Állami hatékonyság területén elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

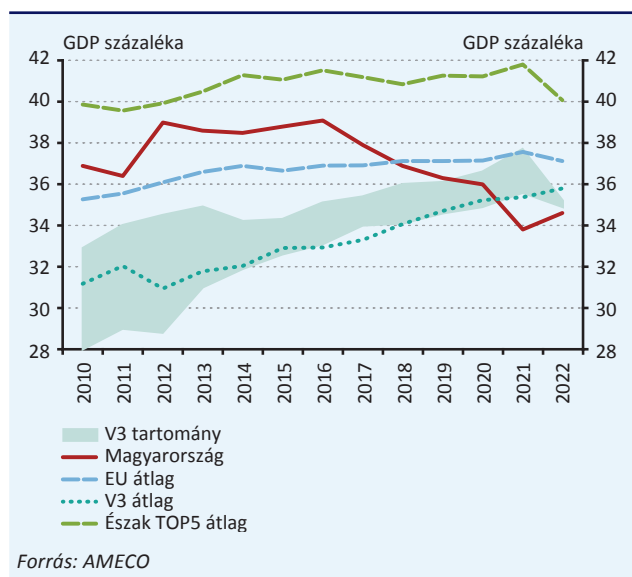

Forrás: MNB

Az állam hatékonyabb működését támogatja az e-közigazgatás teljeskörű kiterjesztése, amely a folyamatban lévő kiépítés ellenére további erőfeszítéseket igényel hazánkban. Az elmúlt időszakban kiemelt fókuszot kapott Magyarországon az e-közigazgatás kiépítése, viszont a nemzetközi legjobb gyakorlatnak tekinthető Észtországhoz képest a reform folytatására van szükség. Ezt jelzi, hogy a 2022 decemberében bemutatott Nemzeti Digitalizációs Stratégiának is a központi elemét képezi a teljeskörű e-közigazgatás megteremtése. A mutatók alapján hazánkban kettősség figyelhető meg: miközben egyes részterületeken sikerül akár kimagasló teljesítményt is elérni az Unióban, addig a komplex indikátorok szerint jelentős tér van a fejlődésre. Emiatt fordulhat elő, hogy miközben a lakosság magas arányban veszi igénybe az online közigazgatási ügyintéztést, addig az ENSZ e-közigazgatás fejlettség indexben a 3. legalacsonyabb értéket érte el Magyarország.

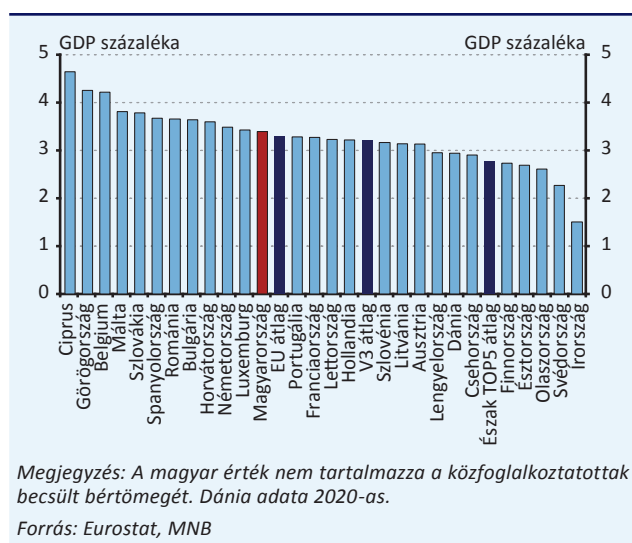
Fokozatosan csökken Magyarországon a be nem fizetett áfa aránya, ami mutatja a gazdaságfehérítő intézkedések hatásosságát, azonban a digitalizáció további kiterjesztésével tovább csökkenthető a visszaélések aránya. Alapvető átalakuláson ment keresztül az elmúlt bő egy évtizedben a magyar adórendszer, a 2010-es évek eleji adóreformmal a munkát terhelő adók felől a fogyasztást terhelő adók irányába mozdult el az adócentralizáció. Az áttállást, illetve az adóbeszedés hatékonyságát a kormányzat innovatív digitalizációs intézkedései is támogatták: a legfontosabbak ezek közül az online pénztárgép rendszer, az elektronikus áruforgalom ellenőrző rendszer és az online számlázás bevezetése. E lépések hozzájárultak a gazdaság fehérítéséhez, ami az áfabevételek dinamikus emelkedését eredményezte. Az Európai Bizottság becslése szerint 2010-2021 között a 4. legnagyobb mértékben csökkent az áfarés Magyarországon, és jelenleg mindössze 4,4 százalék a be nem fizetett áfa aránya, miközben az EU-átlag ennek több mint másfélszerese. További előrelépést jelenthet a 2024 elején elinduló áfa-kiajánlás, melynek hatására a gazdasági szereplők terhei tovább csökkenhetnek.

4.11.1. Adócentralizáció

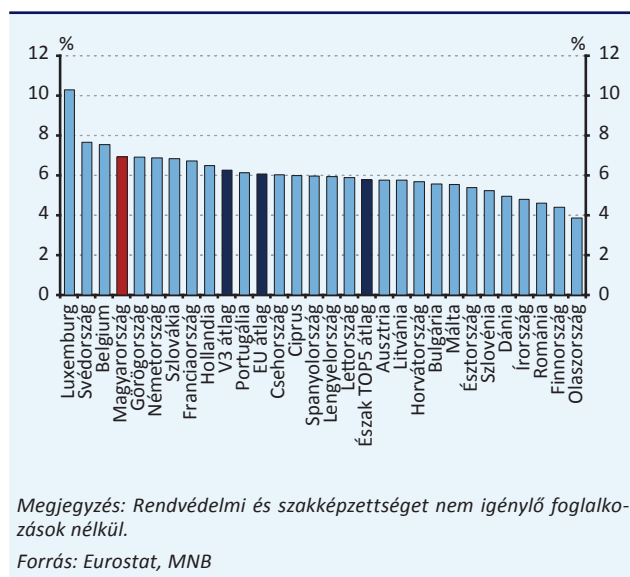
Az adócentralizáció széleskörben elfogadott mutató, amely azt mutatja meg, hogy az adó- és járulékbévételek miként viszonyulnak a GDP-hez. Ennek értelmében a mutató megfelelően jeleníti meg a gazdaság adóterhelését. Azonban a mérőszám önmagában nem képes a teljes kép bemutatására, hiszen értékválasztás kérdése, hogy az adott ország az átlagnál magasabb vagy éppen alacsonyabb bevételt tart elfogadhatónak. A magyar adócentralizáció a 2016-os 39,1 százalékról 2021-re 33,8 százalékra csökkent, majd kismértékű emelkedést követően 2022-ben 34,6 százalékon állt. A magyar érték továbbra is alacsonyabb, mint a visegrádi országok (35,8 százalék) és az európai uniós országok (37,1 százalék) átlaga. Az időszak során az adócentralizációban érzékelhető csökkenő tendencia jelzi a 2010 utáni adószervezeti, valamint gazdaságfehérítő és -ösztönző reformok hatékonyságát.

4.11.2. Közigazgatási bérköltség a GDP százalékában (2021)

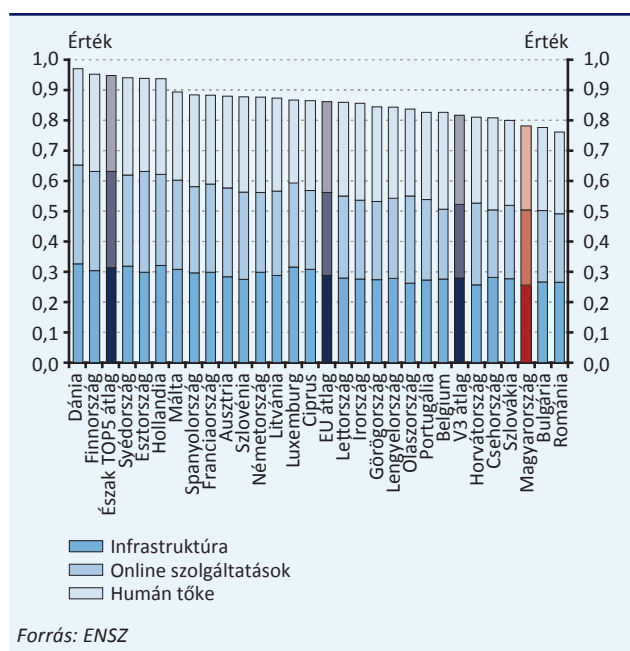
Az állami feladatok között kiemelt jelentősége van a közigazgatás fenntartásának, és mivel ez a tevékenység erőforrásigényes, ezért nagy figyelemmel kell lenni a költség-hatékonyságra. A közigazgatás költségei között az egyik meghatározó tétel a bérköltség, ami szoros összefüggésben van a bürokrácia létszámával. Magyarországon az államapparátus bérköltsége a GDP 3,4 százalékát tette ki 2021-ben, amely csak kismértékben haladta meg az EU (3,3 százalék) és a V3-ak átlagát (3,2 százalék). A közigazgatási bérköltség GDP-arányos értéke az Európai Unióban széles határok között mozgott. A legmagasabb bérköltséget Cipruson (4,6 százalék), míg a legalacsonyabbat Írországban (1,5 százalék) figyelhetjük meg. Az Észak TOP5 országok átlaga 2,8 százalék volt, ami jelzi, hogy az országok egyedi értékei a legalacsonyabbak között van.

4.11.3. Közigazgatásban foglalkoztatottak aránya (2022)

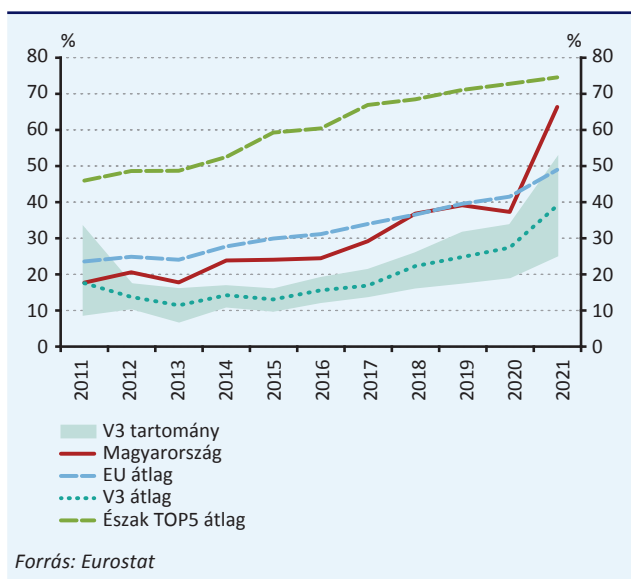
Az államnak a közigazgatás fenntartása érdekében bizonyos mértékű humán erőforrást el kell vonnia a gazdaság más területeiről. A versenyképesség javításáért azonban meg kell találni azt az optimális létszámot, amely mellett hatékonyan láthatja el a munkaerő a feladatát. Magyarországon 2022-ben a foglalkoztatottak 6,9 százaléka dolgozott a lehető legszűkebben értelmezett közigazgatásban. Összehasonlításként a V3-országok átlaga 6,3 százalékos, míg az Európai Unió átlaga 6,1 százalékos volt. Az Észak TOP5 országokkal összehasonlítva az eltérés még nagyobb lesz, amelyhez képest 1,2 százalékponttal magasabb a magyar közigazgatásban dolgozók aránya. Ez alapján látható, hogy az átlagnál magasabb foglalkoztatás átlagot meghaladó működési költséget eredményez. A versenyképesebb gazdaság érdekében célszerű az e-közigazgatás teljeskörű kiépítése, ami fokozatosan megteremti az egyensúlyt a foglalkoztatás szintjében is.

4.11.4. ENSZ E-közigazgatás fejlettség indexének értéke (2022)

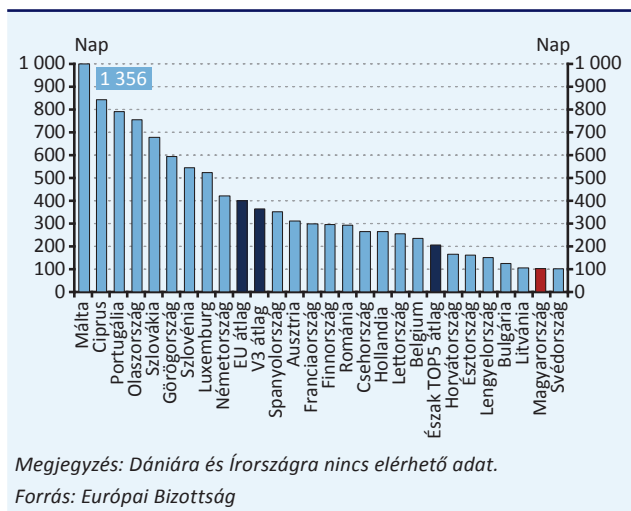
Az e-közigazgatásról szóló komplex felmérést az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 2003 óta készíti el rendszeresen. A felmérés eredményeit egy aggregált mutatóban, az e-közigazgatás fejlettség indexben (EGDI) mutatja be az intézmény. Az országok rangsorolásához használt mutatók három területet fednek le: online szolgáltatásokat, infrastruktúrát, humán tőkét. Az EGDI index vegyesen tartalmaz szubjektív és objektív mutatókat. A 2022-es rangsor szerint Magyarország csak Romániát és Bulgáriát előzte meg az EU 27 tagországa között. Magyarország összesített pontszáma 0,78 volt, miközben a V3-ak átlaga 0,82, az EU átlaga 0,86. Érdemes hangsúlyozni, hogy az e-közigazgatás fokozatos kiépítése a felmérések eredményeibe lassabban jelenik meg. Időnek kell eltelnie, amíg a gazdasági szereplők elkezdik aktívan használni az elérhető szolgáltatásokat.

4.11.5. Interneten történő közigazgatási ügyintézés

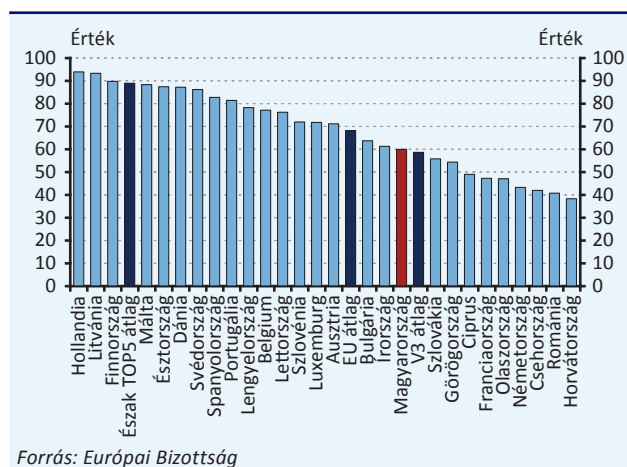
Az e-közigazgatás lényeges gyakorlati mutatója az interneten történő közigazgatási ügyintézés, mely azt mutatja meg, hogy a lakosság mekkora aránya nyújtott be kitöltött űrlapot online formában az elmúlt 12 hónapban. Az elmúlt évtizedben Magyarország jelentős előrelépést tudott felmutatni a területen, 2011-2021 között 18 százalékról 66 százalékra emelkedett a szolgáltatást használók aránya. Az időszak során látott 48 százalékpontos emelkedésre nem volt máshol példa az Unióban. Jelentős előrelépés, hogy a mutatóban el tudtunk szakadni az EU átlagától és jelenleg nagyon közel állunk az Észak TOP5 országok átlagához. Hazánkban a 2020 és 2021 között bekövetkező nagyobb mértékű teljesítménjavulás arra utal, hogy a Covid-járvány okozta vészhelyzethez a magyar lakosság e téren a többi országhoz képest jobban alkalmazkodott. Az EU-DESI 2023-ban közzétett mutatólistája megerősíti, hogy az online ügyintézésben a kiugrás nemcsak egyszeri esetnek tekinthető.

4.11.6. Közigazgatási ügyekben az elsőfokú ítéletig eltelt idő (2021)

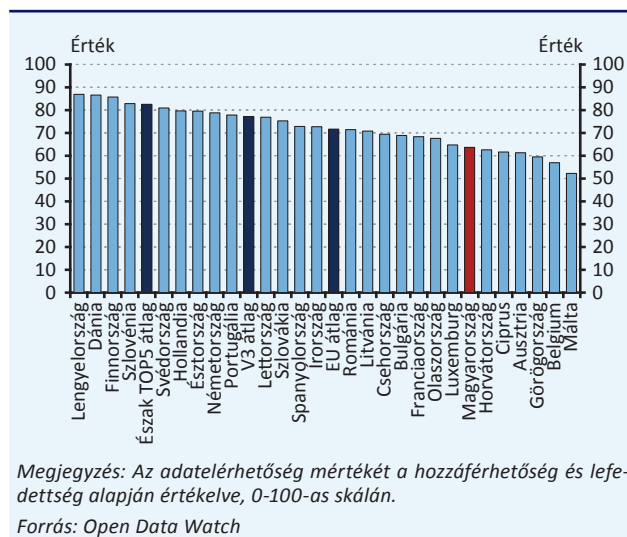
Az igazságszolgáltatás hangsúlyos elemét képezi a közigazgatási eljárásoknak, a bíróságokról elérhető adatbázisok hozzájárulnak a rendszer hatékonyságának visszaméréséhez. Az Európai Bizottság rendszeresen közzéteszi igazságügyi eredménytábláját, melynek egyik kiemelt mérőszáma a közigazgatási ügyekben az elsőfokú ítéletig eltelt idő. A 2021-es adatok szerint ebben a mutatóban Magyarország a 2. legjobb teljesítményt érte el az Európai Unióban. Átlagosan mindössze 103 napra volt szükség az elsőfokú ítéletig, miközben az EU és a V3-országok átlaga 400 és 365 nap volt. Ez alapján a magyar igazságügyi rendszer 3-4-szer gyorsabb a közigazgatási ügyekben, mint a fő benchmarknak számító országok. A kialakult gyakorlat versenyelőnyt biztosít Magyarországnak, amelynek fenntartása elengedhetetlen a fenntartható felzárkózás eléréséhez.

4.11.7. Űrlapok automatikus kitöltése (2023)

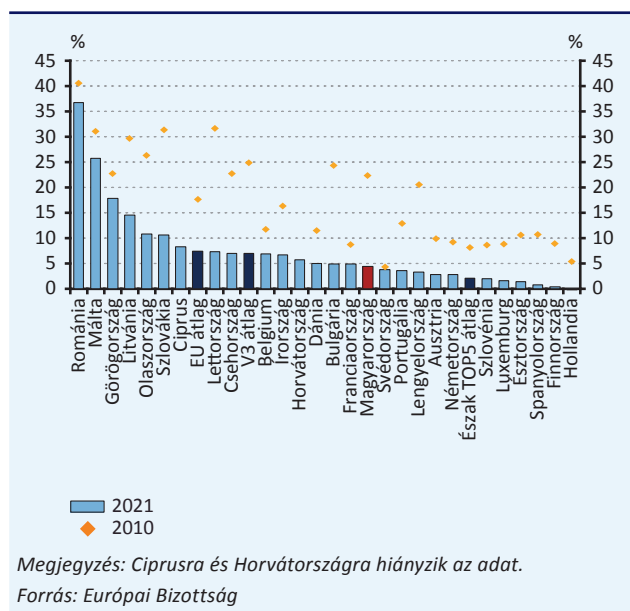
Az e-közigazgatás a versenyképesség növelését olyan formában is tudja támogatni, hogy az ügyintézéshez szükséges idő csökken, mert az előzetesen feltöltött ügyfeladatokat a rendszer automatikusan megjeleníti. Az EU-DESI mutatói között is megtalálható űrlapok automatikus kitöltése mutató éppen ezt számszerűsíti. Az indikátor azt vizsgálja, hogy a különböző meghatározó élethelyzetekben az elektronikus űrlapoknál mekkora arányban jelennek meg az előre bevitt adatok. Magyarország a 0-100-as skálán 60-as értéket szerzett, amely elmarad a 68,2-es EU átlagtól, azonban meghaladja az 58,7-es V3-átlagot. Az Európai Unióban legjobb teljesítményt nyújtó országok (Hollandia, Litvánia) 93-94-es értéke azt mutatja, hogy valójában nincs szükség külső beavatkozásra az űrlap kitöltéséhez.

4.11.8. Az adatok nyílt elérhetősége (2022)

Az országok versenyképességi pozíciójának értékeléséhez elengedhetetlenek a megfelelő adatok, melyek nélkül hiteles mérés nem létezik. Az Open Data Watch szervezet által közzétett adatok nyílt elérhetősége mutató azt számszerűsíti, hogy az országokról elérhető hivatalos statisztikák hozzáférhetősége és lefedettsége milyen mértéket ér el. A 0-100-as skálán a magyar érték 63,7 volt, miközben az EU átlaga 71,7, a V3-ak átlaga 77,3 volt. A visegrádi országok kedvező átlagos teljesítményéhez hozzájárult, hogy a bemutatott országcsoportban a legmagasabb értéket Lengyelország érte el (87). Az összesített 64 pontos magyar teljesítményhez képest a hozzáférhetőségben (67) jobban teljesített az ország, míg a lefedettségben (60) gyengébben. Ennek ellenére mindkét területen további fejlesztésre van szükség, amely közvetetten hozzájárulhat a versenyképességi pozíciónk javulásához is.

4.11.9. A be nem fizetett áfa aránya

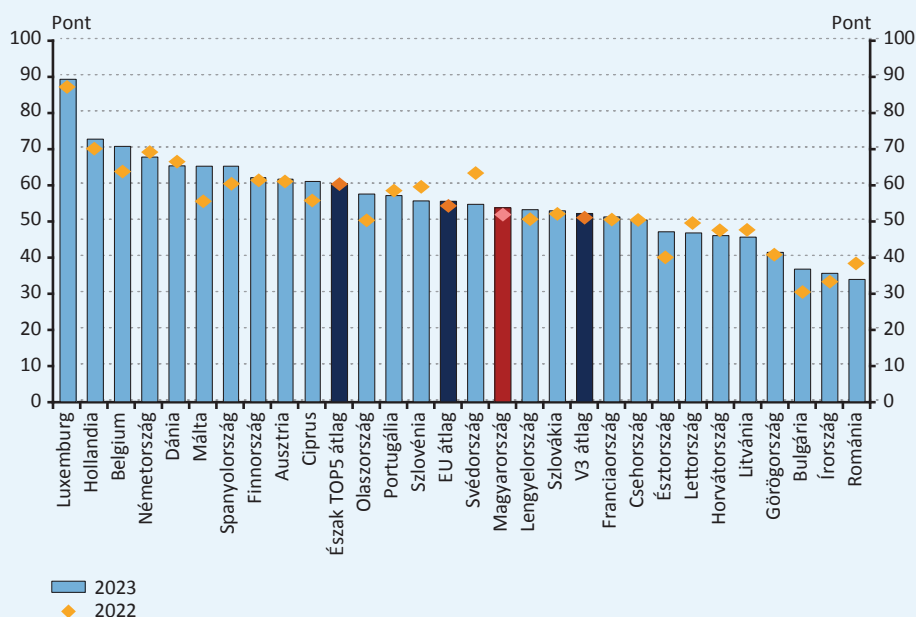
A be nem fizetett áfa aránya mutató azt mutatja meg, hogy az elméletileg beszedhető áfabevételhez képest mennyi a ténylegesen beszedett áfa. Az elmúlt évtizedben Magyarországon több meghatározó gazdaságfeghérítő intézkedést is bevezettek. Az online pénztárgépek rendszere, az EKÁER és az online számlázás mind csökkentette a be nem fizetett áfa mértékét. Az Európai Bizottság legfrissebb becslése szerint 2021-ben a magyar áfarés mértéke mindössze 4,4 százalék volt. Ehhez képest az EU átlaga 7,4 százalék volt, míg a V3-országok átlaga 7 százalék. Az áfarés hazánkban 2010-2021 között 17,9 százalékponttal csökkent, amivel a 4. legjobb teljesítményt érték el Lettország, Szlovákia és Bulgária mögött.

4.12. MODERN INFRASTRUKTÚRA

A jó minőségű hagyományos és modern infrastruktúra kulcsfontosságú hazánk hosszú távon fenntartható felzárkózásához. Az infrastruktúra fejlesztése vonzza a gazdaságfejlesztő beruházásokat, csökkenti a szállítási költségeket, ezzel egyidejűleg segíti a munkaerő országon belüli nagyobb mobilitását. A 21. század fő erőforrása az adat lehet, amelynek gyors és biztonságos továbbítása a versenyképesség fokmérőjévé válik egyben. Ezért a legmodernebb információbiztonsági és internettechnológiai megoldások széleskörű elterjedése kritikus jelentőségűnek bizonyul. Az államnak kulcsszerepe van a versenyképes infrastruktúra kialakításában. A Modern infrastruktúra területén Magyarország 53,5 ponttal a 15. helyet érte el az EU27 országok között. 2022-höz képest hazánk teljesítménye 2,0 ponttal emelkedett. Magyarország a V3-országok (51,9 pont) átlagánál magasabb, az EU országok (55,3 pont) és az Észak TOP5 (60,1 pont) országok átlagánál azonban alacsonyabb pontszámot ért el. A hazai pontszám emelkedésében főként a villamosenergia hálózaton történő energiavesztéségekben a relatív pozíciónk javulása, valamint a szélessávú internet átlagos sebességének növekedése játszott szerepet.

4.12. ábra

A Modern infrastruktúra területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

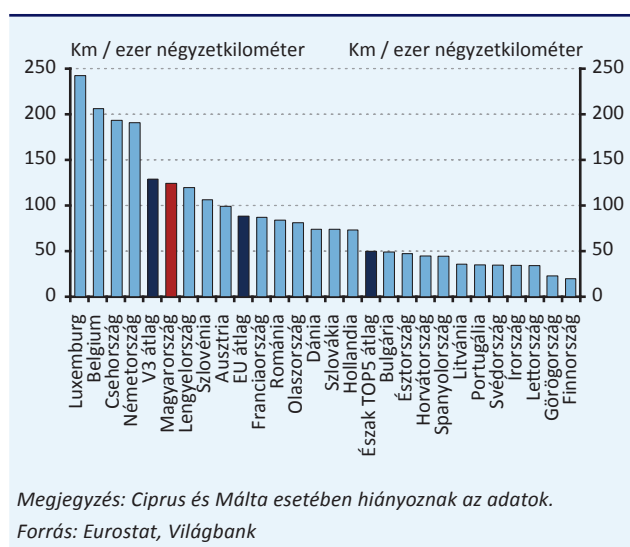

Forrás: MNB

A magyar vasúti és közúti hálózat sűrűsége megfelelő, de a minőségét illetően több tekintetben is van tér az előrelépésre. Hazánk vasúthálózata az 5. legsűrűbb volt 2021-ben az EU-ban. A vasúthálózatban a nagysebességű, villamosított és kétvágányú pályaszakaszok aránya azonban alacsony, ami visszafogja e közlekedési típus sebességét, komfortját, így attraktivitását is. A közúthálózaton belül a gyorsforgalmi utak sűrűsége az uniós átlagnak megfelelő, de a közúthálózat más részein jelentősebb minőségi problémák azonosíthatóak az útburkolat állapotát illetően, a hazai közutak közel fele rossz állapotú. A nagyvárosi közlekedést a forgalmi torlódások is akadályozzák. 2022-ben Budapesten a forgalmi torlódások következtében átlagosan elvesztett időtartam 20 perc naponta, ezzel a koronavírus-járványt megelőző mértékre emelkedett vissza az érték. Ez az idővesztés a 6. legnagyobb az uniós fővárosok körében és a fővárosi hozzáadott érték mintegy 1 százaléka az elvesztését, valamint a munkaerő romló egészségi állapotát eredményezi.

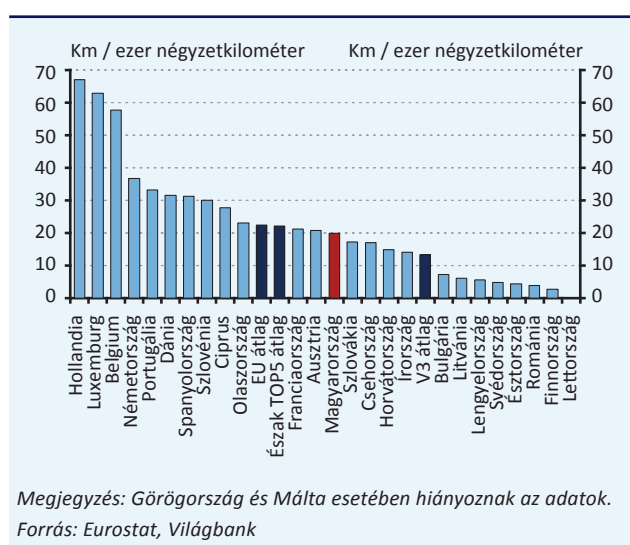
A hazai internetes infrastruktúra sebességét és a vezetékes internet elterjedtségét illetően hazánk uniós éllovas, ugyanakkor az 5G technológia és a mobilinternet előfizetések elterjedésében Magyarországnak versenyképességi tartaléka van. Magyarország a szélessávú internet sebességét és a vezetékes szélessávú internet elterjedtségét illetően az EU élmezőnyébe tartozik. Előbbi a visegrádi és uniós átlagnál másodpercenként 55, illetve 35 megabittel magasabb, utóbbi pedig a visegrádi átlagot közel kétharmadával és az uniós átlag mintegy harmadával haladja meg. Az 5G szolgáltatás a kezdeti lendületet követően azonban a többi uniós országban látottakhoz képest csak mérsékeltebb ütemben bővült az elmúlt két évben. Hazánk 2023-ban az 5G lefedettség terén a 21. helyen áll, az engedélyezett és szolgáltatók által használatba vett 5G-re alkalmas frekvenciák elterjedtségében pedig szintén a 21. a 27 uniós tagállam körében. Az 5G infrastruktúra mellett növekedési tartalékot jelent az Unióban 2. legalacsonyabb lakosságárányos mobilinternet előfizetések számának bővülése is. Emellett a magyar hálózatba betáplált áram 7 százaléka nettó veszteséggént kerül elszámolásra, ami megfelel a 7 százalék közeli uniós átlagnak, azonban enyhén magasabb a 6 százalékos visegrádi átlagnál.

4.12.1. A vasúti hálózat sűrűsége (2021)

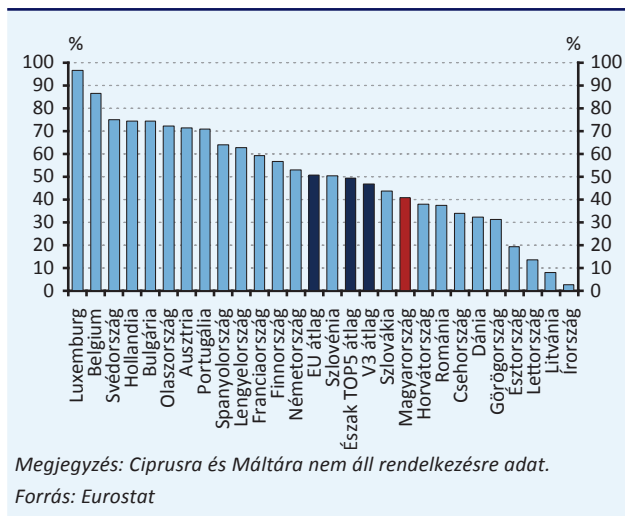
A vasúti hálózat sűrűsége a kötöttpályás infrastruktúra mennyiségi jellemzője. A magyar vasúti hálózat az 5. leg-sűrűbb az Európai Unióban, megelőzi többek között az osztrák, a francia és a dán vasúthálózat országos lefedettségét, valamint az uniós átlagot is. A vasútvonalak sokasága azonban csak akkor jelent versenyképességi előnyt, amennyiben a pályák minősége alkalmas a gyors és megbízható közlekedésre, és a vasútvonalak vezetése figyelembe veszi – funkciójától függően – a sűrűn lakott térségek elhelyezkedését. A vasúti versenyképesség szempontjából szintén lényeges, hogy a pályamenti infrastruktúra kényelmes és vonzó utazási feltételeket biztosítson.

4.12.2. A gyorsforgalmi úthálózat sűrűsége (2021)

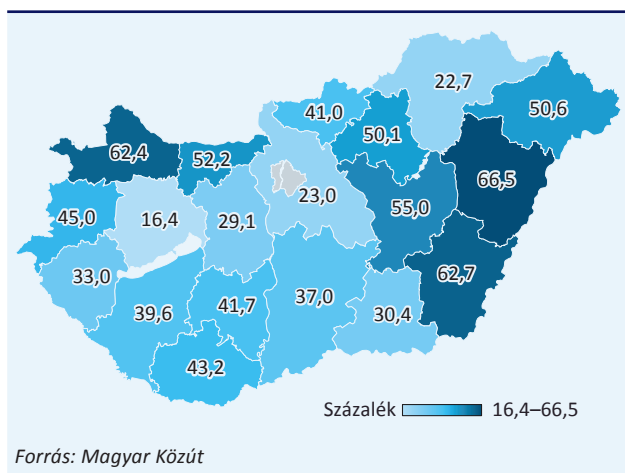
A gyorsforgalmi úthálózat sűrűsége a közúti infrastruktúra mennyiségi jellemzője. Hazánkban a gyorsforgalmi utak a többi visegrádi országhoz képest másfélszer sűrűbben, az uniós átlaghoz hasonló mértékben hálózák be az ország területét. 2010 óta mintegy 26 százalékkal nőtt a gyorsforgalmi utak hossza hazánkban. Kormányzati cél, hogy az ország bármely településéről fél órán belül el lehessen érni a gyorsforgalmi úthálózatot, a megyei jogú városok kapcsolódjanak a gyorsforgalmi úthálózathoz és az, hogy az autópályák elérjék az országhatárt. A megfelelő vonalvezetéssel rendelkező gyorsforgalmi utak bővülése vonzza a gazdaságfejlesztő beruházásokat és gyorsabbá teszi a magánszemélyek és áruk célba jutását.

4.12.3. A villamosított vasútvonalak aránya (2021)

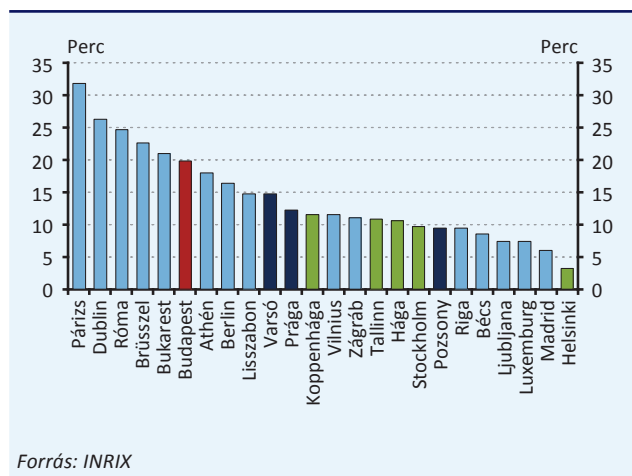
A vasúthálózat egyik minőségi ismérve a vasútvonalak sebessége mellett, hogy a hálózat milyen arányban villamosított. A magyar vasúti pálya 41 százaléka alkalmas az elektromos mozdonyok közlekedésére, ami 10 százalékponttal alacsonyabb az uniós átlagnál és 6 százalékponttal alacsonyabb a V3 átlagnál. Svédország és Hollandia vasútvonalainak már háromnegyede villamosított. A villamosított vasútvonalak magasabb pályasebességet tesznek lehetővé, ami csökkenti a szállítás és a munkába jutás idejét, így versenyképesebbé teszi a vasúti közlekedést és szállítást az egyelőre lényegesen környezetszennyezőbb közúti közlekedéssel szemben. Bár az elmúlt években több, a 160 km/h pályasebesség elérését célzó vasútfejlesztési projekt is indult, a villamosított vasútvonalak számának növekedése, valamint az új gyorsvasúti pályák (Budapest-Bécs, Budapest-Belgrád, Budapest-Kolozsvár, Budapest-Varsó) megépítése hosszabb távon elősegítheti a kárpát-medencei nagyvárosok szorosabb összekapcsolását, és részben kiválthatja a környezet-szennyezőbb rövid távú légi járatokat.

4.12.4. A rossz útburkolati minőségű utak a teljes úthálózat arányában (2022)

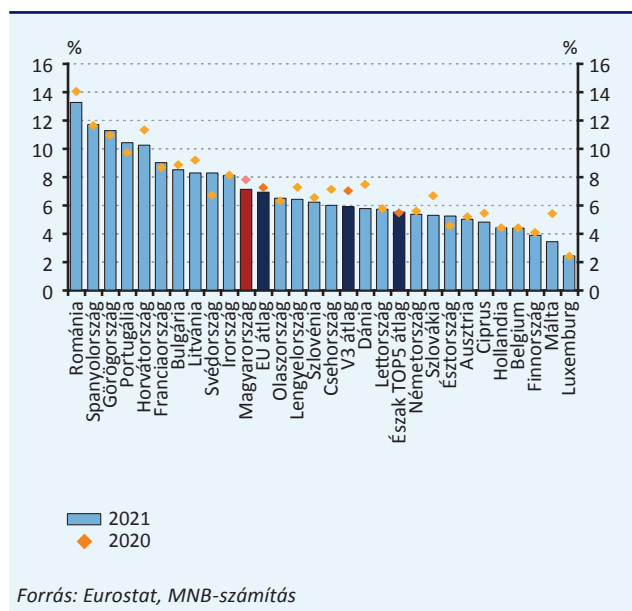
Magyarországon a közutak 42 százaléka rossz állapotban van (a Magyar Közút definíciója alapján). A legjobb minőségű közutak Veszprém, Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest vármegyében található. Hajdú-Bihar, Békés és Győr-Ménfőcsanak vármegyében a legrosszabb az utak állapota, de mindegyik régióban található felújításra szoruló útvonal. Az infrastruktúra fejlesztése és a jobb elérhetőség következtében az áruk célba juttatása könnyebbé válik, aminek eredményeként javul a piachoz való hozzáférés és erősödik az árverseny. A jobb útburkolati minőség a menetidő csökkenésén keresztül hozzájárulhat a munkaerő-mobilitás növekedéséhez, ami javíthatja a gazdaság termelékenységét is.

4.12.5. Forgalmi torlódásban naponta átlagosan elveszített idő (2022)

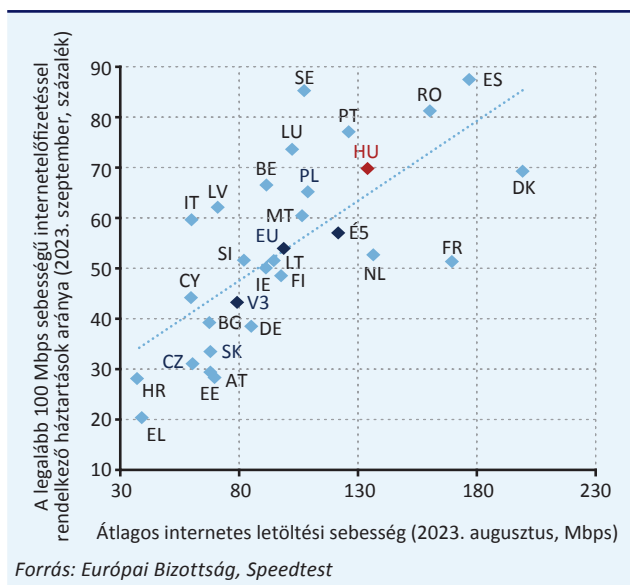
A forgalmi torlódások következtében hasznos munkaidő vagy szabadidő esik ki. 2022. évi adatok alapján – a koronavírus-járványt követő gazdasági újraindulás eredményeként – naponta átlagosan mintegy 20 percnyi időt veszítettek el Budapesten a rendszeres gépkocsivezetők a forgalmi torlódások következtében. A forgalmi torlódásban eltöltött idő az évente a fővárosban megtermelt hozzáadott érték legalább 1 százalékának kiesését eredményezheti. A forgalmi dugóban egy év alatt átlagosan elveszített idő a magyar fővárosban volt a 23. legnagyobb 1000 rangsorolt nagyváros között 2022-ben az INRIX közlekedéssel és mobilitással foglalkozó tanácsadó cég számításai szerint. Az előző évi 15. helyezéshez viszonyítva ez mérsékelt előrelépést jelent. A visegrádi és a legfennttarthatóbb észak-európai uniós fővárosok mindegyikében a hazainál kevesebb menetidő növekményt eredményeztek a forgalmi torlódások, ami a budapesti agglomerációs közlekedésfejlesztés szükségét mutatja. A forgalmi torlódások következtében kieső időt a TomTom közlekedési adatok elemzésével és innovatív közlekedésszervezési technológiák gyártásával foglalkozó cég a magyar főváros esetében napi 22 percre becsüli a 2022-re, ami 9 perccel kevesebb a 2021-ben mért értéknél, így a javulást a TomTom cég is alátámasztja.

4.12.6. Villamosenergia-veszteség a teljes villamosenergia-hálózaton

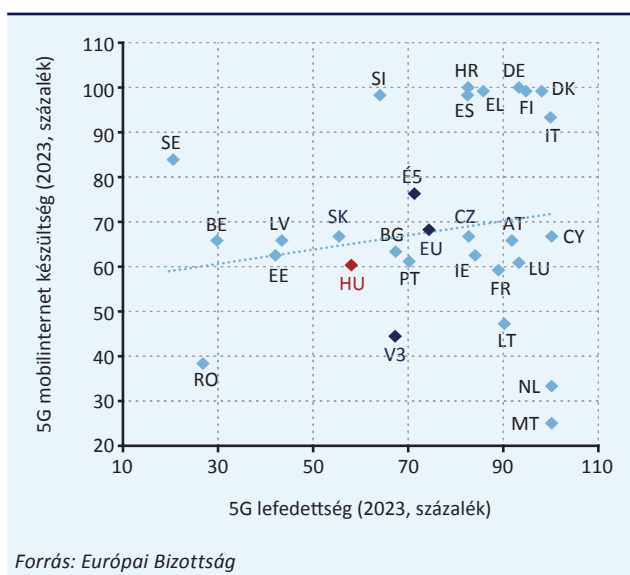
Az elektromos hálózat megbízhatósága jellemezhető a hálózatban keletkező veszteség végső villamosenergia felhasználáshoz mért arányával. Ez az érték tartalmazza a technikai (hálózat állapotától függő) és a nem technikai (külső körülmények hatására keletkező) villamosenergia-veszteséget egyaránt. A magasabb érték korszerűtlenebb villamosenergia-hálózatot jelöl. A magyar elektromos hálózatba betáplált áram mintegy 7 százaléka nem kerül felhasználásra, vagyis nettó veszteségként kerül elszámlálásra. A hazai arány megfelel a szintén 7 százalékot közelítő uniós átlagnak, azonban kismértékben magasabb a többi visegrádi ország 6 százalékos átlagánál. Bár hazánk inkább a magasabb hálózati veszteséggel rendelkező régiós országok közé tartozik, 2020-ról 2021-re Magyarországon a 9. legnagyobb mértékben csökkent az elvesztett villamosenergia mennyisége. A visegrádi átlagot meghaladó mértékű hálózati veszteség lehetséges okai közé tartozik az elektromos hálózat hiányos, illetve elavult szigetelése. Az elektromos hálózat kapacitásfejlesztése és a hálózati kimaradások további csökkentése hozzájárulhat az időjárásfüggő megújuló energia alapú erőművek villamosenergia-hálózatba történő stabil integrálásához.

4.12.7. A szélessávú internet sebessége és elterjedtsége (2023)

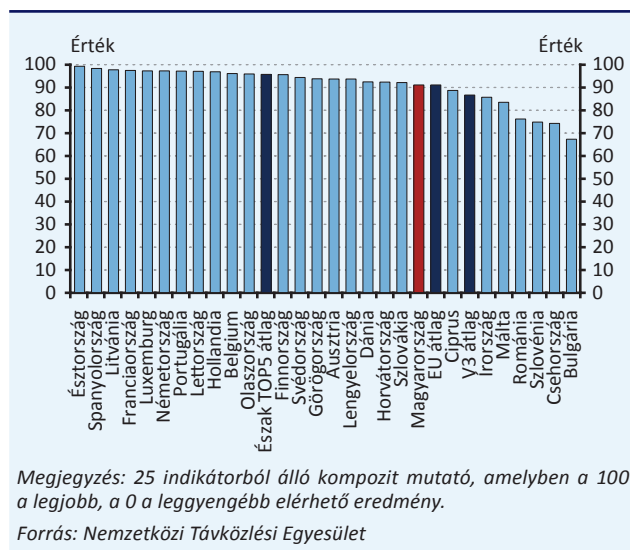
A szélessávú internet sebességét és elterjedtségét illetően Magyarország az EU élmezőnyébe tartozik. A magyar internet átlagos letöltési sebessége a visegrádi térség többi országához képest másodpercenként 55, az EU átlaghoz képest 35, míg az Észak TOP5 országokhoz viszonyítva 12 megabittel gyorsabb. Ezzel szoros kapcsolatban áll, hogy a másodpercenként legalább 100 megabit sebességű internetelőfizetéssel rendelkező háztartások aránya hazánkban eléri a 70 százalékot, ami a 6. legmagasabb érték az uniós tagok között. 2021-hez képest mintegy 14 százalékponttal nőtt a mutató értéke, amihez a pandémia is hozzájárulhatott. A másodpercenként legalább 1 gigabit sebességű internetelőfizető háztartások arányát (30 százalék) tekintve pedig Magyarország 2. az uniós rangsorban. A gyors hazai internet, ami a háztartások széles körében elterjedt, technológiailag lehetővé teszi a digitális megoldások lakossági terjedését és az e-közigazgatás igénybevételét. A mobilinternet-előfizetések lakosságárányos száma azonban 2022. évi adatok alapján a legalacsonyabb hazánkban az uniós tagállamok között (85 előfizetés jut 100 főre a 118-as EU-s átlaggal és a 139-as V3-as átlaggal szemben). A gyors internet a vállalkozásokat is segíti tevékenységük végzésében, ezzel növelve versenyképességüket.

4.12.8. 5G lefedettség és mobilinternet készütség (2023)

Az 5G lefedettség – mely azt mutatja, hogy a háztartások mekkora hányada fér hozzá a kereskedelmi 5G szolgáltatáshoz – 57,9 százalék volt 2023-ban hazánkban, ami 2022-hez képest jelentős, 40 százalékpontos előrelépést jelent. Az uniós országok többsége szinten nagyot lépett előre a vizsgált időszakban, így a 27 tagállam rangsorában egy helyezést előre lépve a 21. pozícióban áll hazánk. Az 5G technológia elősegíti a dolgok internetének (IoT) vállalati elterjedését, ami jelentősen növelheti a termelékenységet, ezért versenyképességi előnyt jelenthet a hazánkban működő ipari parkok és a magyar háztartások 5G-vel való teljeskörű ellátásának mihamarabbi biztosítása. Az 5G mobilinternet készütség azt mutatja, hogy egy ország 5G szolgáltatásra alkalmas frekvenciáinak mekkora hányada kerül engedélyezésre és szolgáltatók általi használatba vételre. Magyarország a 2022. évi 16-ról 2023-ra a 21. helyre esett vissza ebben a mutatóban uniós összehasonlításban, mivel hazánk 5G felkészültsége nem változott 2020 óta, miközben több ország is megelőzte hazánkat e téren. Így 2023-ban a teljes alkalmas frekvenciamentiség még mindig 60 százalékán működött a technológia, ami alacsonyabb az EU és az Észak TOP5 átlagnál, viszont még mindig magasabb a V3 átlagnál.

4.12.9. Globális Kiberbiztonsági Mutató (2020)

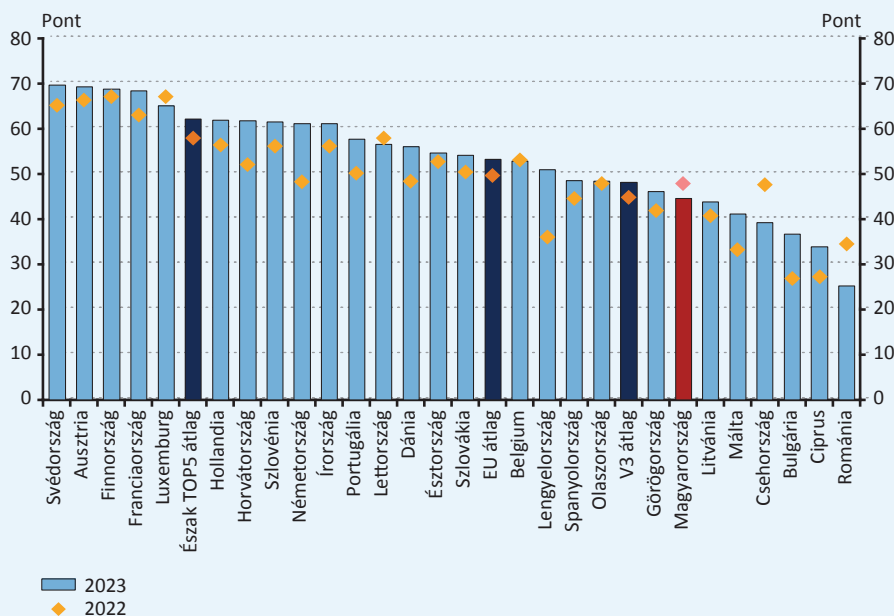
A modern telekommunikációs infrastruktúra működéséhez biztonságos környezetre van szükség. Ennek a biztonságos környezetnek az erősségét méri a Nemzetközi Távközlési Egyesület Globális Kiberbiztonsági Mutatója. Magyarország kiberbiztonsága meghaladja a többi visegrádi ország átlagát és kisebb mértékben az uniós átlagot is, azonban a fejlett észak- és nyugat-európai országokénál alacsonyabb. A rangsor élén Észtország áll az EU tagállamok körében. Hazánk információbiztonságát illetően erősség a partnerekkel történő együttműködés, a társadalmi figyelem felkeltése és a kapacitásépítés, valamint a jogi szabályozási környezet. Versenyképességi tartalék azonosítható azonban az információbiztonság technológiai (informatikai és szoftveres) fejlettsége tekintetében. A Nemzeti Kibervédelmi Intézet létrehozásával az állami és önkormányzati szervek információbiztonságát szavatoló intézményrendszert központosították, azonban a magyar információbiztonsági szoftveripar fejlesztése, támogatása – Szlovákia és Csehország példájához hasonlóan – Magyarország számára is kitörési pontot jelenthet.

4.13. VERSENYKÉPES ENERGIAFELHASZNÁLÁS

Az állam a környezetbarát és belföldi fókuszú energiamix kialakításával, illetve a nettó energiaimport arányának mérséklésével csökkentheti az ország energiafüggőségét. A felhasznált energia környezetileg fenntarthatóbbá tétele hozzájárulhat a hazai gazdaság zöld átállásához és karbonsemlegessé válásához. A megújuló forráson és nukleáris energián alapuló beruházások egyszerre csökkentik az energiafüggőséget, a környezetterhelést és a mérséklődő importköltségek következtében javítják a gazdaság külső egyensúlyát. Az energiagazdálkodás hosszú távú fenntarthatósága attól függ, hogy sikerül-e megtalálni a környezetvédelem, az ellátásbiztonság és a megfizethetőség közötti egyensúlyt. Ennek elérését olyan összehangolt és rendszerszemléletű energiapolitika segítheti elő, amely a klímavédelmi célok érvényesülését, az ország ellátásbiztonságának erősítését, valamint az energiaárak megfizethető szinten tartását egyszerre szavatolja. A Versenyképes energiafelhasználás területén Magyarország 44,3 ponttal a 21. helyet érte el az EU27 országok között. 2022-höz képest hazánk teljesítménye 3,3 ponttal csökkent. Magyarország a V3-országok (47,8 pont), az EU országok (53,0 pont) és az Észak TOP5 (61,8 pont) átlagnál egyaránt alacsonyabb pontszámot ért el. A hazai pontszám csökkenésében főként az ipari fogyasztók számára elérhető villamosenergia- és gázárak emelkedése játszott szerepet.

4.13. ábra

A Versenyképes energiafelhasználás területén elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB

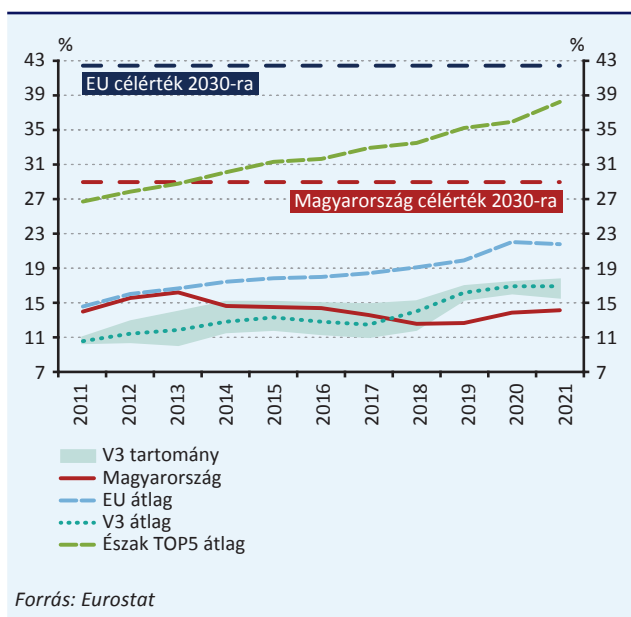
A magyar gazdaság energiafüggősége továbbra is magas régiós összehasonlításban, amit erősít az uniós átlagnál energiaigényesebb hazai gazdasági szerkezet. Az energiafüggőséget leíró nettó energiaimport mutató az elmúlt években trendszerűen emelkedett hazánkban, azonban 2022-ben az orosz-ukrán háború okozta energiaválság következtében enyhén csökkent. A magyar energiaimport ennek ellenére még mindig enyhén meghaladja az uniós átlagot, valamint továbbra is számottevően magasabb a visegrádi és az északi TOP5 országok átlagánál. A magyar gazdaság energiasűrűsége, vagyis az egységnyi kibocsátásra jutó energiaigénye csökkenő pályán alakul, azonban továbbra is érdemben meghaladja az uniós átlagot, annak 1,7-szerese volt 2022-ben. Az energiahatékonyság további erősítése és az energiamixen belül a belföldi környezetbarát energiatermelés térnyerése a folyó fizetési mérleg egyenlegváltozásaira stabilizáló jelleggel hathat.

A megújuló energiaforrások hazai energiafelhasználáson belül 2014 és 2018 között csökkenő aránya 2019-ben megállt, majd a napelemek telepítése következtében 2020-tól lassú növekedésnek indult. 2023. szeptemberig a 2030-ra elérendő 6000 MW beépített napelem kapacitásnak már 87 százaléka, több, mint 5200 MW megépült. Számottevő versenyképességi tartalékot jelent azonban a napelemek további bővítésén túl a napenergiától különböző környezetkímélő energiatípusok elterjedése, mivel a hazai megújuló energia arány az EU-ban a 6. legalacsonyabb és mintegy 70 százalékban a megújulóként elszámolt környezetszennyező tüzfűtő képezi. A kormány 2030-ra 29 százalékos megújuló energia részarány elérését tűzte

ki a 2023-ban felülvizsgált Nemzeti Energia-és Klímatervben, ami érdemben elmarad a 42,5 százalékos uniós vállalástól. A kapacitások bővítése mellett a megújuló energia tárolás megoldása és a hálózati infrastruktúra felkészítése is elengedhetetlen a célok teljesítése érdekében.

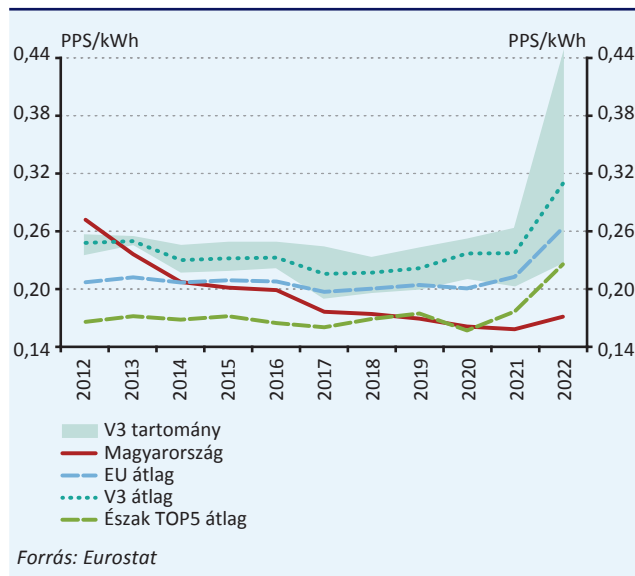
Míg a magyar lakossági energiaár az Unió egyik legalacsonyabbja maradt a 2021 második felétől kezdődő energiaváltság során, a hazai vállalati gázárak 80 százalékkal és a villamosenergia-árak 65 százalékkal meghaladták az EU átlagát. Magyarországon a háztartási villamos energia és gáz ára 2011 és 2014 között az árak több lépésben történő hatósági csökkentése következtében előbb a visegrádi térség, majd az EU átlaga alá mérséklődött. 2022-ben, az energiaváltság idején a rezsicsökkentés átlagfogyasztásig való fenntartása következtében a magyar lakossági gázárak mindössze 5 százalékkal, míg a villamosenergia-árak 8 százalékkal nőttek 2021-hez képest. Az EU-ban eközben előbbi átlagosan mintegy 60 százalékkal, utóbbi mintegy negyedével nőtt. A lakossági árakhoz hasonlóan az ipari felhasználású villamos energia és gáz árak 2013 és 2017 között ugyan mérséklődtek, de az EU és Észak TOP5 átlag alá nem tudtak csökkenni, 2018-tól pedig a tőzsdei folyamatoknak megfelelően a villamosenergia-árak növekedésnek indultak. A 2021 második felétől kibontakozó energiaváltság következtében a magyar vállalati gázárak 2022-ben 3,4-szeresére, a villamosenergia-árak 2,3-szeresére nőttek vásárlóerő-paritáson számítva. A magyar gázárak növekedése mintegy 50 százalékkal, a hazai villamosenergia-árak emelkedése mintegy 40 százalékkal haladta meg az uniós átlagét. Ehhez hozzájárult az uniós átlagnál 2022 második felétől magasabbá váló hazai termelői energiaár és az, hogy a kkv-k túlnyomó része a villamosenergia piacon fix áras feltétellel, a rugalmas árazású szerződéseknél magasabb költségekkel szerződött 2022 második felétől. Hosszú távon, a vállalatok támogatása mellett azonban erősítheti az energiapiac versenyképességét és a zöld átállást, amennyiben a fosszilis erőforrás helyett a megújuló energiafelhasználást ösztönzi az árképzés is.

4.13.1. Megújuló energiaforrások használata

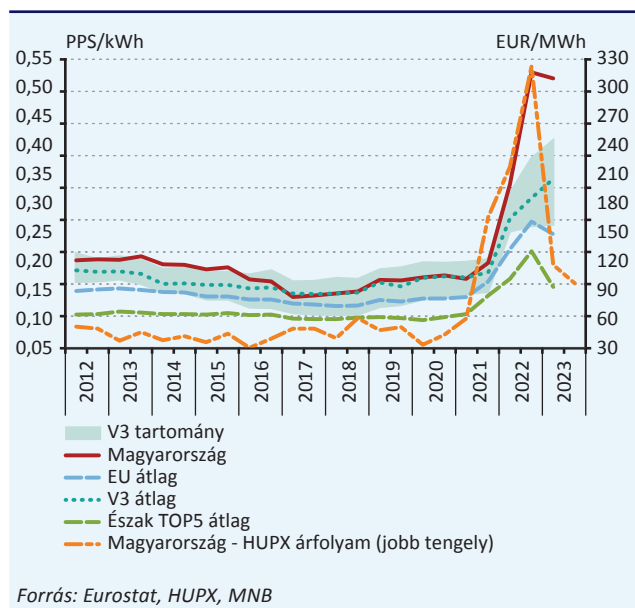
A megújuló energiaforrások használata a teljes energiahasználat arányában Magyarországon alacsonyabb az EU és a visegrádi országok átlagánál. Hazánkban a megújuló energia aránya a 14 százalékot haladta meg 2021-ben, ami a 6. legalacsonyabb érték az Európai Unióban. A megújuló energia arány 2013-18 között csökkent a megújuló biomasszaként elszámolt tűzifa felhasználás csökkenése miatt. A mutató csökkenése 2019-ben megállt, elsősorban a beépített napenergia kapacitás bővítése következtében, majd 2020-tól növekedésnek indult. A beépített napenergia kapacitás 2023. szeptemberre meghaladta az 5200 MW-ot, ami a 2030-ra vállalt 6000 MW-os célkitűzés mintegy 87 százaléka. Kedvezőtlen azonban, hogy a magyar megújuló energiahasználat mintegy 70 százalékát a biomassza, azon belül nagyrészt a környezetszennyező tűzifa felhasználása adja. A megújuló források részarányát 29 százalékra növelné a magyar állam 2030-ig. A 29 százalékos nemzeti célkitűzés azonban alacsonyabb a 2030-ra vállalt minimum 42,5 százalékos uniós célértéknél. A megújuló energiatermelés bővülésén túl annak szerkezete is fontos szempont, tehát a napenergia mellett az egyéb megújuló energiaforrások (geotermia, szél) bővítése egyaránt rendszerbiztonsági és fenntarthatósági tartalék. A megújuló energiaforrások elterjedése a hazai termelő kapacitások bővítése mellett a tárolási lehetőségek innovatív és környezetbarát megoldását és a villamosenergia-hálózat technikai felkészítését is igényli.

4.13.2. A villamosenergia ára a háztartások számára

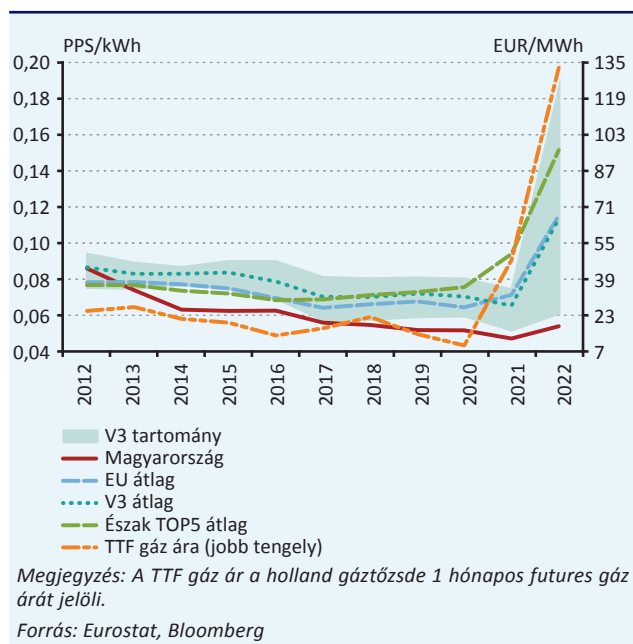
Az elektromos energia ára (a háztartások számára, adókkal és egyéb terhekkel, vásárlóerő-paritáson számolva) Magyarországon a 2012-2014 időszakban a szabályozott árak több lépésben történő csökkentése következtében a visegrádi térség átlaga alá süllyedt és 2015-től az uniós átlagnál is alacsonyabban alakult. Habár a tőzsdei villamosenergia-árak 2021 második felétől korábban nem látott magaslatokba emelkedtek, a rezsicsökkentés átlagfogyasztásig történő fenntartása következtében a magyar lakosság átlagosan mindössze 8 százalékos áramár növekedést érzékelt 2021-ről 2022-re. Eközben az EU-ban átlagosan mintegy negyedével nőttek a lakossági villamosenergia-árak. Így az árcsökkenés mértéke hazánkban 2010-hez képest továbbra is számottevő, 37 százalékos. A Magyar Energetikai és Közmű-Szabályozási Hivatal nemzetközi árösszehasonlítása alapján a budapesti lakossági villamosenergia vásárlóerő-paritáson mért ára 2023. júliusban az átlagfogyasztásig a 2. legalacsonyabb, az átlagfogyasztás 120 százalékos szintjén a 4. legalacsonyabb volt az EU-ban.

4.13.3. A villamosenergia ára az ipari fogyasztók számára

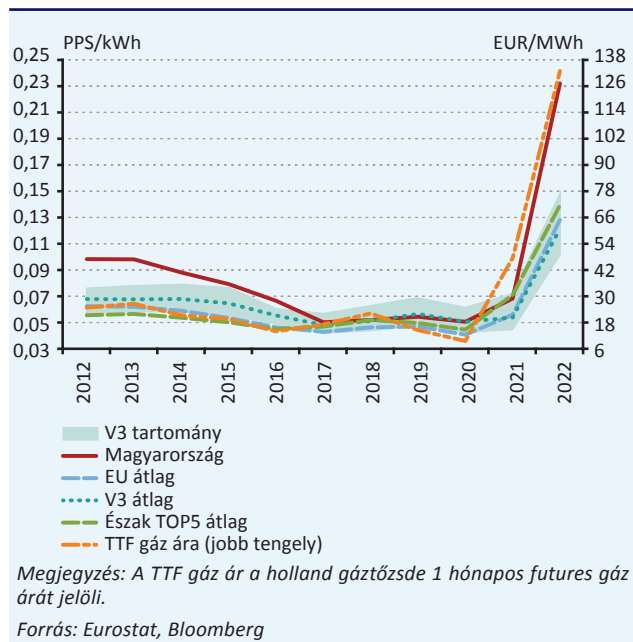
Míg a lakosság körében egyetemes szolgáltatási formában valósul meg az áramellátás, addig a vállalatok körében a szabadpiaci ellátás diverzifikáltabb áramárakat eredményez. A magyar ipari áramárak (adókkal és egyéb terhekkel, vásárlóerő-paritáson) 2013 és 2017 között a visegrádi térség többi országának átlagos árszintjére csökkentek és 2021-ig lényegében körül ingadoztak. 2021 második felétől a tőzsdei villamosenergia-árak növekedésnek indultak és 2022-ben történelmi szinten tetőztek. Az áremelkedés oka a koronavírus-járványt követő újraindulás támasztotta energiakereslet, valamint az orosz-ukrán háború kibontakozása volt. A magyar villamosenergia-tőzsde (HUPX) napi piacán egy megawattóra áramért 2022-ben átlagosan 272 eurónak megfelelő összeget kellett fizetni, ami 2023-ban 107 euró/megawattórára mérséklődött. A vásárlóerő-paritáson mért magyar vállalati villamosenergia-árak 2022-ben átlagosan 2,3-szer többbe kerültek a 2021. évinél, ami 40 százalékkal nagyobb áremelkedést jelent, mint az EU egészében és a visegrádi versenytársaknál. A nem lakossági fogyasztók villamosenergia-árai 2023 első félévében átlagosan alig mérséklődtek hazánkban, így továbbra is a visegrádi versenytársak körében kialakult átlag másfélszerecsén és az EU tagállamokra jellemző szint kétszeresén állnak vásárlóerő-paritáson tekintve. Az áremelkedési többlet az uniós átlagnál magasabb belföldi termelői árakkal, valamint a fix áras áramvásárlási szerződések elterjedésével magyarázható a kis- és közepes fogyasztók körében, amelyek csak hosszabb távon követik le az energiapiacok stabilizálódását, így a rugalmasabb szerződéstípusoknál a jelen helyzetben kedvezőtlenebb feltételeket kínálnak.

4.13.4. A gáz ára a háztartások számára

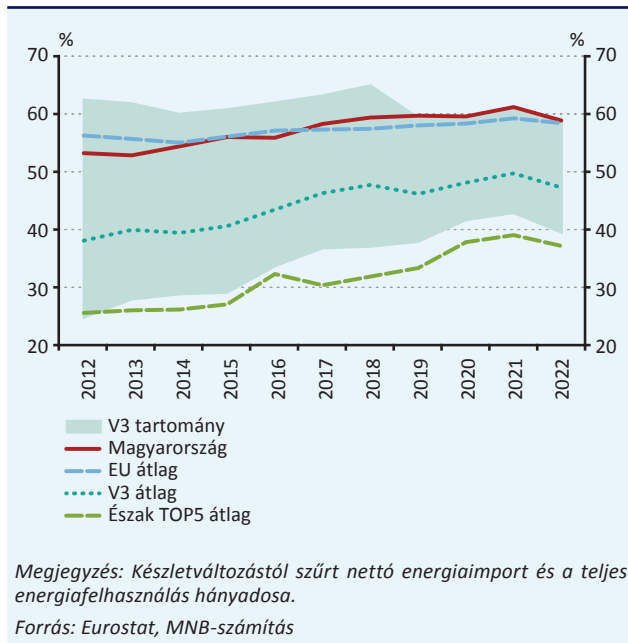
A lakossági gáz ára (hazai háztartások részére, adókkal és egyéb terhekkkel, vásárlóerő-paritáson) Magyarországon a szabályozott árak több lépésben történő csökkentése következtében 2011 és 2014 között 34 százalékkal lecsökkent. Ennek köszönhetően 2013-tól a visegrádi és az uniós átlagnál is alacsonyabbá vált a gáz ára a háztartások számára. A 2021-22-ben jelentkező energiaválság következtében a 2020-ról 2022-re mintegy 14-szeresére emelkedő tőzsdei földgáz ár ellenére az átlagos lakossági földgáz ár vásárlóerő-paritáson számolva mindössze 5 százalékkal nőtt. A Magyar Energetikai Nemzeti Hivatal átlagösszehasonlítása alapján 2023. júliusban a budapesti lakossági fogyasztók vásárlóerő-paritáson mért földgáz ára az átlagfogyasztásig a legalacsonyabb, az átlagfogyasztás 120 százalékán a 6. legalacsonyabb volt az uniós fővárosok körében. Az energiabiztonság és fenntarthatóság szempontjainak figyelembevétele érdekében azonban lényeges, hogy középtávon a gázfogyasztást környezetkímélőbb alternatívák (például hőszivattyúk, geotermikus energia alapú távfűtés) egészítsék ki, illetve fokozatosan váltsák fel, ezzel támogatva az energiafüggetlenségünk csökkentését is.

4.13.5. A gáz ára az ipari fogyasztók számára

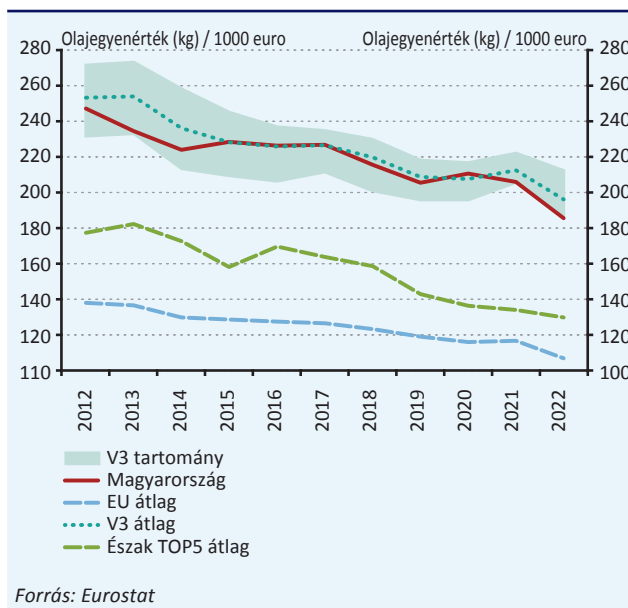
A háztartási gázárakhoz hasonlóan az ipari – vagyis vállalati – fogyasztók számára érvényesített gázár (adókkal és egyéb terhekkkel, vásárlóerő-paritáson) 2013 és 2017 között a világpiaci folyamatok következtében lecsökkent és utolérte a visegrádi térség átlagos árszintjét. 2021 második felétől a kibontakozó energiaválság más világpiaci és hazai helyzetet teremtett. 2021-ben a vállalatok által fizetett gázár uniós átlagban és Magyarországon is mintegy 35 százalékkal nőtt 2020-hoz képest, elszakadva a visegrádi versenytárs országok árának 7 százalékos emelkedésétől. Majd 2022-ben a magyar vállalati gázárak a 2021. évi 3,4-szeresére nőttek, míg az uniós és visegrádi árak a 2021. évi mindössze 2,3-szeresére. A hazai egyedi vállalati szerződések – főleg a kkv-sektorban – az uniós átlagnál magasabb szerződéses árakat eredményeztek. A földgázfüggőségünk fokozatos csökkentése elengedhetetlen, amely folyamatot az alternatív energiaforrások (például zöld hidrogén, geotermikus energia) kapacitásfejlesztése is támogathatja.

4.13.6. Nettó energiaimport

A nettó energiaimport a teljes energiahasználat arányában az országok energiafüggőségének mérőszáma. A magyar energiaimport az elmúlt években trendszerűen emelkedett, azonban 2022-ben az orosz-ukrán háború okozta energiaválság következtében enyhén csökkent. A nettó energiaimport 59 százalékos értéke ugyan csak enyhén magasabb az uniós átlagnál, azonban továbbra is számottevően meghaladja a visegrádi és az északi TOP5 országok átlagát. Kihívást jelent, hogy Magyarország energiafüggősége egyoldalú, mivel energiaimportunk mintegy 70 százaléka egy forrásból, Oroszországból származott a 2016 és 2022 közötti időszakban. A nettó energiaimport csökkenésével egy adott ország energiafüggősége is csökken, amely következtében erősödik annak gazdasági függetlensége és versenyképessége. Az energiafüggőség további csökkenése növelné hazánk energiabiztonságát. A belföldi megújuló és nukleáris energiafelhasználás egyszerre csökkenti az energiafüggőséget, a környezetterhelést és javítja a külső egyensúlyt is.

4.13.7. A gazdaság energiaintenzitása

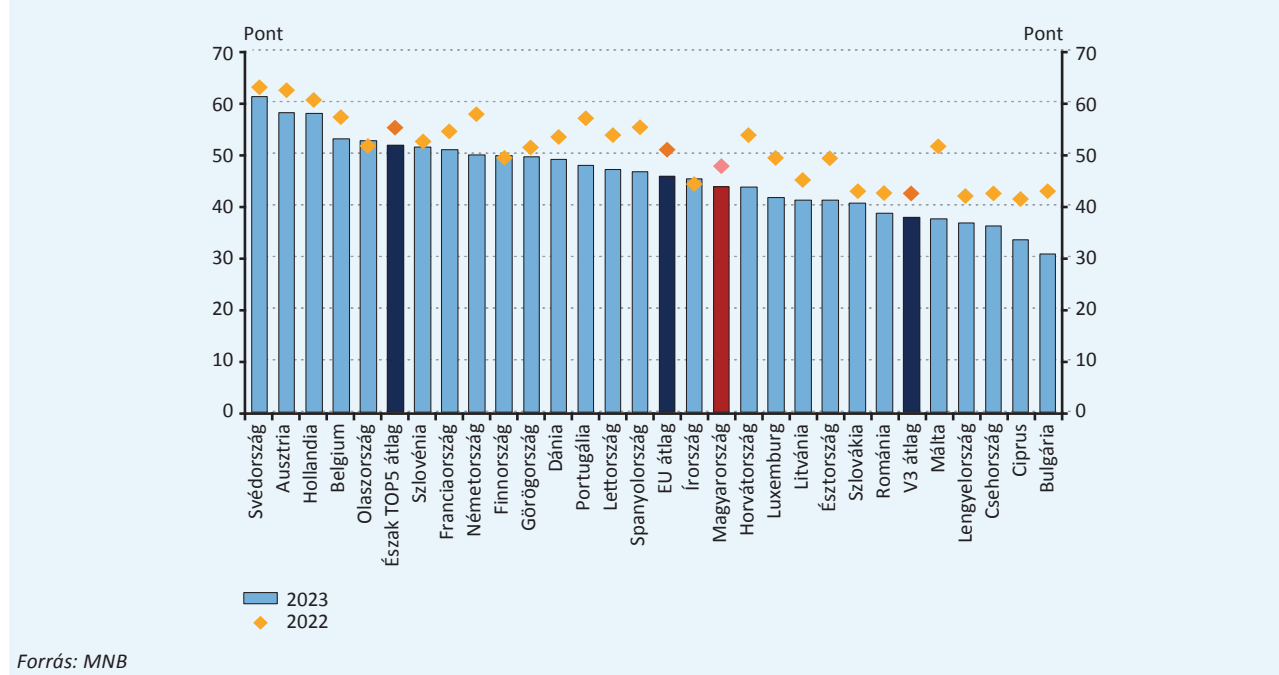
A gazdaság energiaintenzitása megmutatja, hogy egységnyi gazdasági kibocsátás mekkora energiafelhasználást igényel. Hazánk energiaintenzitása trendszerűen csökkent az elmúlt évtizedben, azonban szintje továbbra is érdemben meghaladja az uniós átlagot, annak 1,7-szerese volt 2022-ben. Az orosz-ukrán háború hatására kialakult energiaválság következtében a magyar mutató 2022-ben nagyobb mértékben (közel 10 százalékkal) csökkent, mint a korábbi években és mint az uniós vagy visegrádi országok átlaga. A legolcsóbb és a vállalatoknak, valamint a nemzetgazdaságnak egyaránt a legkevesebb költséget okozó energia az előállításra és elfogyasztásra nem kerülő energia, ezért az energiahatékonysági beruházások számának növelése a hazai gazdaság versenyképességi tartaléka.

4.14. ZÖLD GAZDASÁG

Zöld és körforgásos gazdasági átállás nélkül nem képzelhető el fenntartható felzárkózás. A társadalmi és gazdasági fejlődést szem előtt tartva csak az lehet versenyképes, ami hosszú távon fenntartható, és fordítva. Ezért kiemelten fontos, hogy a rendelkezésre álló természeti erőforrásainkat – mint a víz, a levegő és a földterületek – ne kizsákmányoljuk, hanem hatékonyan, takarékosan gazdálkodjunk velük. Ahhoz, hogy a Föld globális átlaghőmérsékletének emelkedését jóval 2 °C alatt tartsuk az iparosodás előtti szinthez képest, komoly erőfeszítések szükségesek hazánkban és a világban egyaránt. Ez a hosszabb folyamat már megkezdődött, – például az európai és amerikai Green (New) Deal, vagy a hazai Klíma- és Természetvédelmi Akcióterv elfogadásával – azonban további erőfeszítésekre van szükség. Ilyen terület lehet a zöld beruházások volumenének és arányának növelése, a fogyasztást terhelő adók zöld szemléletű átalakítása, valamint a környezetvédelmi célú kiadások bővítése. Magyarország a Zöld gazdaság területen 43,8 ponttal a 16. helyezést érte el az uniós országok rangsorában 2023-ban, amivel megelőzzük a többi visegrádi ország átlagát (37,9 pont), azonban elmaradunk mind az EU (45,8 pont), mind az északi TOP5 országok átlagától (51,9 pont). 2022-höz képest hazánk pontszáma 3,9 ponttal csökkent, amiben főként az öntözésre alkalmas területek nagyságának csökkenése és a környezetvédelmi adóbevételek visszaesése játszott szerepet.

4.14. ábra

A Zöld gazdaság területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Magyarországon az egy főre és az egységnyi megtermelt termékre jutó szén-dioxid-kibocsátás is alacsonyabb a régiós és uniós átlagnál egyaránt, a légszennyezettség mértéke azonban a 9. legmagasabb az Unióban. Magyarországon az elmúlt bő három évtizedben az uniós átlagnál jelentősebb mértékben, 32 százalékkal csökkent az üvegházhatású gázok nettó kibocsátása, amivel párhuzamosan az egy főre jutó szén-dioxid-kibocsátás is összességében mérséklődött a rendszerváltás óta. 2014-ben volt a legalacsonyabb az üvegházhatású gázok kibocsátása 1990-hez képest, ekkor közel 40 százalékos visszaesést mértek, majd a 2010-es évek második felében fokozatosan veszített hazánk a visszaesés mértékéből. Ahhoz, hogy az Európai Unió többi országával együtt 2030-ig az 1990-es értékhez képest legalább 55 százalékkal csökkentsük az üvegházhatású gázok kibocsátását és 2050-re klímasemlegessé váljunk, törekednünk kell arra, hogy a hazai termelési folyamatokat még kisebb karbonemisszióval optimalizáljuk. Ezzel együtt a lakosság levegőszennyezettségnek való kitettsége is mérséklődne, mely továbbra is uniós átlag feletti.

Bár hazánk túlhasználja a területén rendelkezésre álló erőforrásokat, ökológiai egyenlege a 9. legkedvezőbb az Európai Unióban. Magyarország ökológiai egyenlege a 2000-es években javult, az elmúlt években azonban ismét romlott, és hazánk 2019-ben több mint 14 millió globális hektárral használta túl a környezeti javait. Kedvező azonban, hogy ökológiai

deficitünk mértéke csökkent a rendszerváltozás előtti évtizedekhez képest. Globális szinten jelenleg mintegy 1,7 Földnek megfelelő környezeti erőforrásra lenne szüksége az emberiségnek, hogy fenntartsa a világ jelenlegi fogyasztását. 2023-ban a Föld saját éves biokapacitását augusztus 2-án lépte túl (Earth Overshoot Day), ami 1990-ben még két és fél hónappal későbbre, október 18-ra esett, tehát a gazdasági gyarapodás a rendelkezésre álló erőforrások túlzott felélése mellett valósul meg. Hazánk 2023. évi erőforrás szükségletéhez az újratermelődő javak már május 30-án elfogytak.

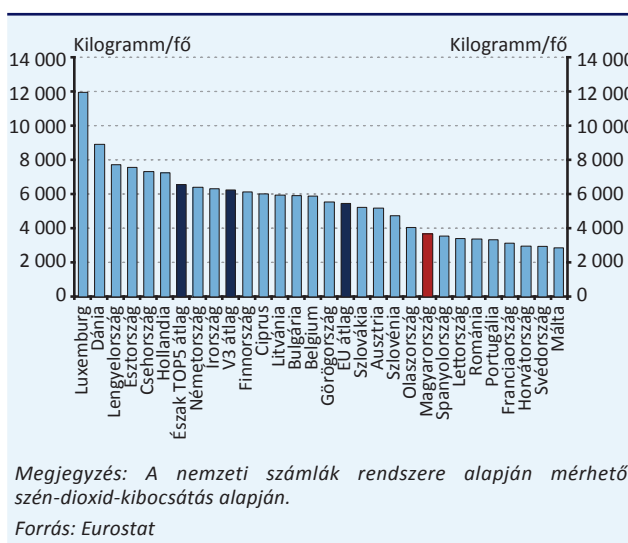
A hulladék minél nagyobb arányú újrahasznosítása fontos részét képezi a körforgásos gazdaságnak, azonban ezen felül erőfeszítéseket kell tenni a hulladék és a szennyezőanyagok mennyiségének csökkentése irányába is. Kedvező tendencia Magyarországon, hogy az utóbbi évtizedben nagyon jelentős mértékben nőtt az újrahasznosított hulladék aránya, azonban további erőfeszítések szükségesek. 2021-ben hazánkban a települési hulladék újrahasznosítási aránya 35 százalék volt, addig az északi TOP5 és a visegrádi országokban ennél 10 százalékponttal magasabb újrahasznosítási arányt értek el.

A klímaváltozás hatására erőteljesen felértékelődik a földterületeinkkel és a vizeinkkel való felelős gazdálkodás jelentősége. Magyarországon a 6. legalacsonyabb a fás és erdős területek aránya az Európai Unióban, amihez a földrajzi adottságok is hozzájárulnak, miközben az erdős területek arányának növelésével például növekedne a természet szén-dioxid megkötő képessége. Az öntözési infrastruktúra terén is azonosítható fejlődési potenciál, jelenleg a mezőgazdasági művelés alatt álló területek 4,8 százaléka volt alkalmas öntözésre, ehhez képest az EU átlaga 13,5 százalék. A mezőgazdaság klímaváltozással szembeni ellenállóképességének növelése érdekében szükséges lenne az öntözési infrastruktúra kiterjesztésére és a hatékonyabb vízgazdálkodásra. Magyarországon viszonylag magas a csatornahálózatra csatlakoztatott háztartások aránya (97 százalék), azonban a lakosság csupán 84 százaléka esetében megoldott a szennyvíz nagyobb mértékű szűrése és tisztítása. Minél magasabb arányban vagyunk képesek kezelni a szennyvízhálózatba kerülő vizet, annál inkább leszünk képesek azt újrahasznosítani, ami a fenntartható felzárkózást támogatja.

A GDP-arányos környezetvédelmi adóbevételek és kiadások egyaránt alacsonyabbak az uniós és a visegrádi versenytárs országok átlagánál. Magyarországon a környezetvédelmi adóbevételek és kiadások GDP-hez viszonyított mértéke csökkent az elmúlt években, és jelenleg mindkét mutató elmarad az uniós és a visegrádi versenytársaink átlagától, így van tér az előrelépésre. Hazánkban az első zöld kötvényt 2020-ban bocsátotta ki a magyar állam, amit több vállalati kibocsátás követett. 2023 első felében a zöld államkötvények állománya az összes kibocsátott állampapír arányában elérte a 3,5 százalékot, amivel hazánk Európa éllovasai közé tartozik. Az MNB zöld irányú elköteleződését mutatja, hogy tevékenysége 2021. augusztus 2-től – az európai jegybankok közül elsőként – zöld mandátummal bővült. Így az MNB folytatja eddigi erőfeszítéseit a hazai pénzügyi rendszer, és ennek révén a teljes gazdaság klímabarát pályára való átállítása érdekében.

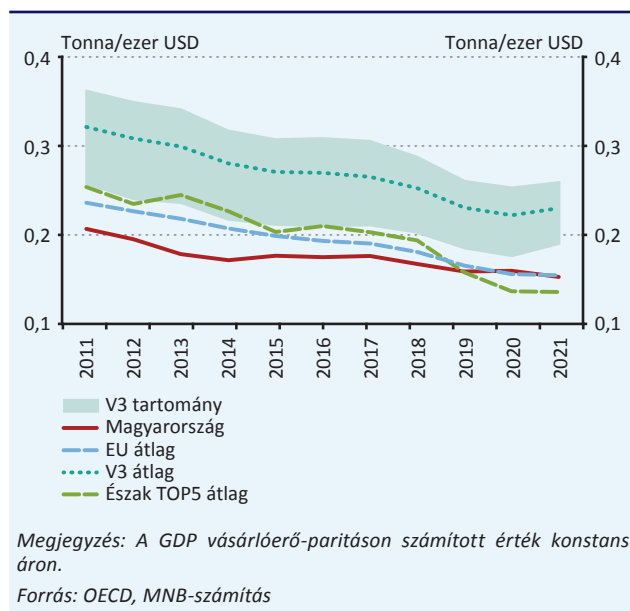
FENNTARTHATÓSÁG

4.14.1. Egy főre jutó szén-dioxid-kibocsátás (2021)

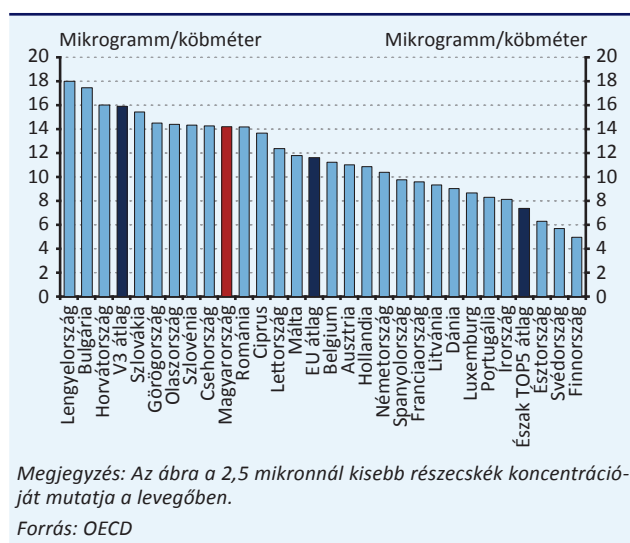
Magyarországon 1990 és 2021 között az uniós átlagnál jelentősebb mértékben, mintegy 32 százalékkal csökkent az üvegházhatású gázok nettó kibocsátása. Ezzel párhuzamosan az egy főre jutó szén-dioxid-kibocsátás is összességében mérséklődött a rendszerváltás óta. A 2014 és 2018 közötti évek emelkedő értékeit követően az elmúlt három évben összességében csökkent a mutató. Jelenleg az egy főre jutó CO₂-kibocsátás mintegy 3700 kilogramm hazánkban, ami kétharmada az uniós, és közel 60 százaléka a visegrádi, illetve az északi TOP5 országok átlagának. 2050-re a gazdaság fokozatos karbonsemlegessé alakítása nemcsak a környezet védelmét, de új technológiák és magasabb hozzáadott értéket képviselő iparágak elterjedését is elősegítené, ezáltal hozzájárulva a fenntartható felzárkózáshoz.

4.14.2. Egységnyi megtermelt termékre jutó szén-dioxid-kibocsátás

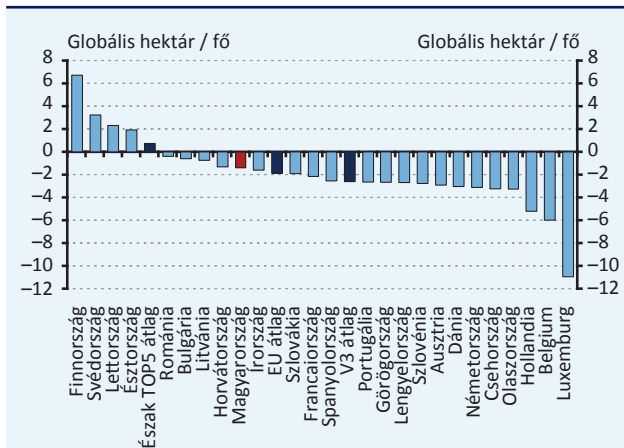
Az ökológiai hatékonyság egyik fontos mérőszáma, az egységnyi előállított termékre jutó szén-dioxid-kibocsátás. A mutató az uniós országok többségéhez hasonlóan trendszerűen csökkent hazánkban az elmúlt három évtizedben. 2021-ben a magyar mutató megfelelt az EU átlagának és mindhárom visegrádi versenytársunknál alacsonyabb volt. A V3-ak közül Lengyelország és Csehország szén-dioxid-intenzitása a legmagasabbak közé tartozik uniós összehasonlításban. 2016 és 2021 között a legfejlettebb északi országok szén-dioxid-intenzitása több mint harmadával csökkent, ám Magyarország csak 13 százalékpontos javulást ért el, így 2021-re a hazai termelés szén-dioxid-kibocsátása meghaladta a skandináv térség és Hollandia átlagát. Elsősorban a zöld beruházások számának és hatékonyságának növelése segíthetik elő, hogy a gazdasági értékteremtés alacsonyabb üvegházhatásúgáz-kibocsátás mellett menjen végbe.

4.14.3. Szennyezőanyagok aránya a levegőben (2020)

A lakosság részecskékibocsátásból származó levegőszennyezettségnek való kitettsége Magyarországon az uniós átlag feletti. Jelenleg hazánkban a 9. legmagasabb az átlagosan egy köbméterre jutó 2,5 mikronnál kisebb légi szennyezőanyag koncentráció (14,2 mikrogramm/köbméter). A 2,5 mikronnál kisebb légi szennyezőanyagok belégzés után a tüdőből már nem ürülnek ki, így az ezeknek való hosszú távú kitettség komoly egészségügyi kockázatot jelent. A munkaerő romló egészségi állapota következtében a gazdasági termelőképesre is negatívan hat a magasabb légszennyezettség. A légszennyezettség fő forrása a közlekedési emisszió, a szilárd tüzelőanyagok, hulladékok használata lakóházak fűtésére, így ezek visszaszorításával mérsékelhető lenne a szennyezettség.

4.14.4. Ökológiai egyenleg (2019)

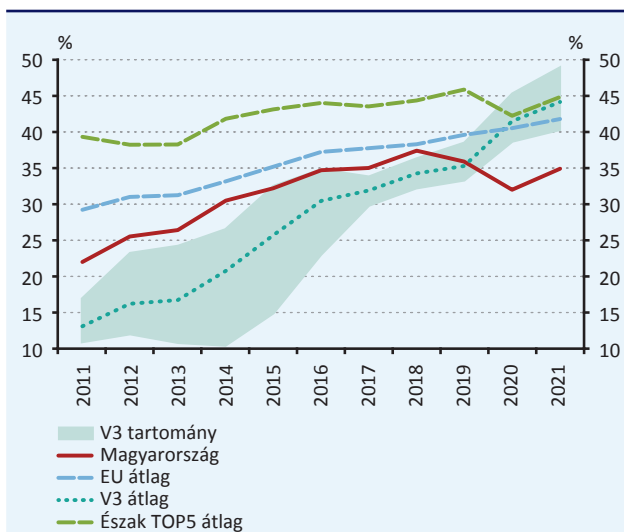

Megjegyzés: Az ökológiai egyenleget úgy kapjuk meg, hogy egy ország biokapacitásból kivonjuk az ökológiai lábnyomát. Deficitről akkor beszélünk, amikor az ökológiai lábnyom meghaladja a rendelkezésre álló biokapacitást.

Forrás: Global Footprint Network, MNB-számítás

Az ökológiai egyenleg azt mutatja, hogy egy ország területén rendelkezésre álló természeti erőforrásokból (biokapacitás), mennyit veszünk igénybe (ökológiai lábnyom). Azok az országok, amelyek felhasználása meghaladja a biokapacitást, ökológiai deficitbe kerülnek. Az elmúlt 50 évben Magyarország, ahogyan a bolygó legtöbb országa is, folyamatosan túllépte a rendelkezésre álló földterületének eltartóképeségét, azaz az ország ökológiai hiányt ért el. 2019-ben az EU-ban mindössze négy ország ért el ökológiai többletet. Magyarország ökológiai egyenlege romlott az elmúlt években, és 2019-ben -1,4 globális hektár/fő volt, ami azonban kedvezőbb, mint az Unió vagy a visegrádi országok átlaga (-1,9 és -2,7 globális hektár/fő). Az északi TOP5 országok egyenlege pozitív (0,7), amihez jelentősen hozzájárult az EU-ban a legnagyobb többlettel rendelkező Finnország mutatója.

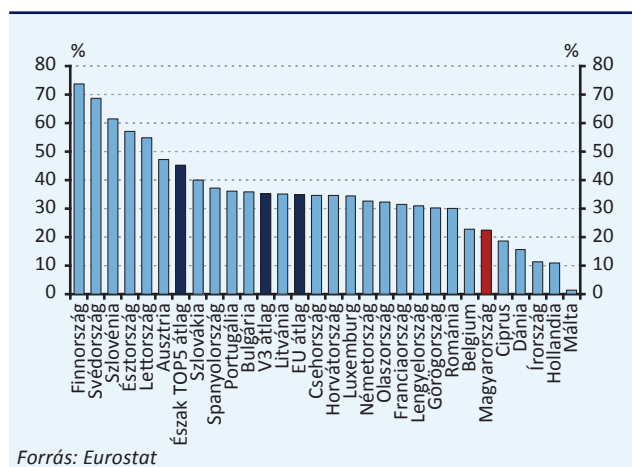
4.14.5. Települési hulladék újrahasznosítási aránya

Forrás: Eurostat

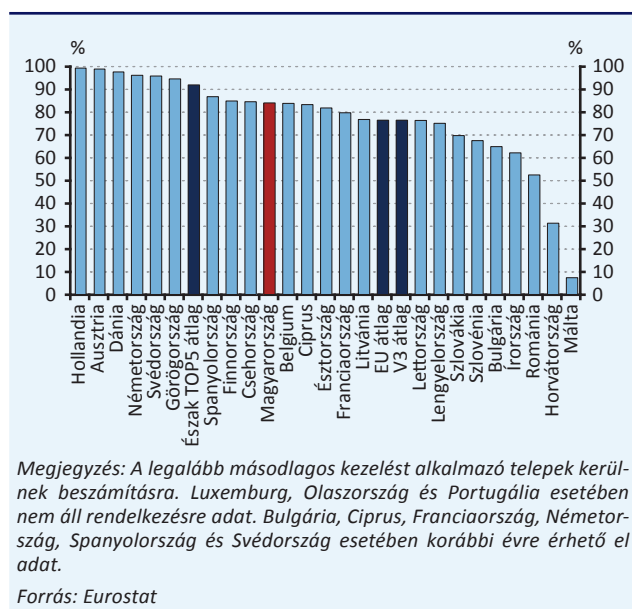
A hulladékgazdálkodás jelentőségét az adja, hogy általa hatékonyabbá válhat az erőforrás-felhasználás és csökkenthető az erőforrás-intenzitás. A települési hulladék újrahasznosítási aránya mutatóban hazánk jelentős előrelépést ért el az utóbbi egy évtizedben. Miközben 2011-ben az újrahasznosítás aránya 22 százalékon állt, addig 2018-ban már 37,4 százalékon. Az ezt követő átmeneti csökkenés után 2020-ról 2021-re ismét növekedett az újrahasznosítási arány, amely 2021-ben 35 százalékot ért el. Ezzel az értékkel Magyarország lemarad a versenytársakhoz képest, mert az északi TOP5 országok és a V3 átlaga is 45 százalék közelében található, míg az EU átlaga 42 százalékon. Célszerű az újrahasznosítási arány további növelése, ezzel ugyanis elkerülhető az erőforrások felesleges pazarlása. Ehhez hozzájárulhat, hogy 2023-ban alapvetően alakul át hazánkban a hulladékgazdálkodás rendszere és a jövőben az állam helyett egy koncessziós társaság veszi át a központi szerepet.

4.14.6. Erdős és fásított területek aránya az országok teljes méretéből (2020)

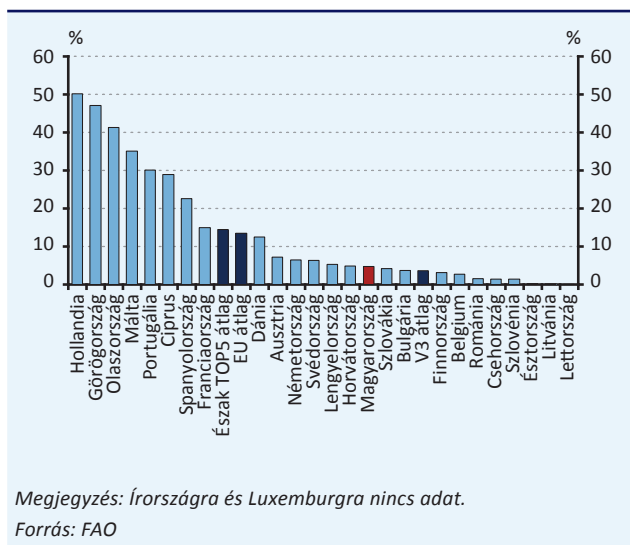
Nagyon fontos szerepet töltenek be az erdők az éghajlatváltozás hatásainak mérséklésében, hiszen többek között nagy mennyiségű szén-dioxidot képesek megkötni és tárolni, valamint jótékony hatással vannak a levegő és a víz minőségére. Emellett a talajerózió káros hatásait is mérséklők. Magyarország erdőségeinek nagysága az ország teljes területének mindössze 22,5 százaléka, ami a 6. legalacsonyabb érték az Európai Unión belül. Ehhez képest a visegrádi országok és az EU tagországok átlaga 35 százalékot ér el, miközben az északi TOP5 országok – földrajzi fekvésükből és adottságukból is adódóan – 45 százalékon állnak. A fenntarthatósági szempontokat figyelembe véve lényeges lenne az erdős és fásított területek arányának növelése és közelítése az EU átlagához.

4.14.7. Szennyvíztisztító telephez csatlakozó lakosság aránya (2021)

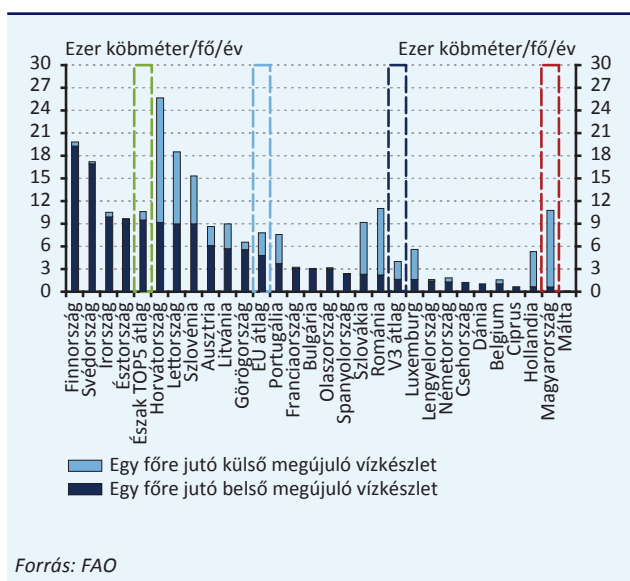
Fontos mutatószám a lakosság szennyvízhálózathoz való csatlakozása, azonban a fenntartható felzárkózás érdekében számolni kell azzal is, hogy milyen mértékben képesek kezelni a szennyvizet a hálózatban. Az ENSZ fenntartható fejlődési célok indikátorai között található mutató ezért csak – a háromfokozatú skálán – a legalább másodlagos kezelést, tehát a szennyvíz nagyobb mértékű szűrését és tisztítását megkövetelő mutatót követi. A magyar lakosság 84 százaléka volt rácsatlakoztatva ilyen jellegű hálózatra, amivel a 10. helyen állt az Unióban. A hazai mutató elmarad a 92 százalékos északi TOP5 átlagtól, azonban meghaladja az EU és a visegrádi országok 77 százalékos közeli arányát. Érdekes hozzátenni, hogy a hálózatra csatlakoztatott magyar lakosok aránya 97 százalékos közelében található, tehát egy jelentős részüknél (13 százalékuknál) a megfelelő kezelés egyelőre nem megoldott.

4.14.8. Öntözésre alkalmas területek aránya a mezőgazdasági művelés alatt álló területekből (2020)

A klímaváltozás hatására Magyarország éghajlata is erőteljesen megváltozik, a csapadék eloszlása és intenzitása drasztikusan átalakul, amivel a vízgazdálkodásnak lépést kell tartania. A mezőgazdasági művelés alatt álló területek minél nagyobb arányát szükséges a megfelelő öntözési infrastruktúrával ellátni, annak érdekében, hogy az agrárium termelékenysége ne sérüljön. Magyarországon az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezetének (FAO) adatai szerint 2020-ban 4,8 százalék volt öntözésre alkalmas a mezőgazdasági művelés alatt álló területekből. Az öntözésre alkalmas területek hazai aránya a V3-országok átlagánál (3,7 százalék) magasabb, azonban elmarad a 13,5 százalékos EU-s átlagtól. Fontos kiemelni, hogy hazánkban az öntözésre alkalmas területek közel 60 százalékát öntözik, azonban ennek a mutatónak az értéke nagyon érzékeny a csapadék változásaira.

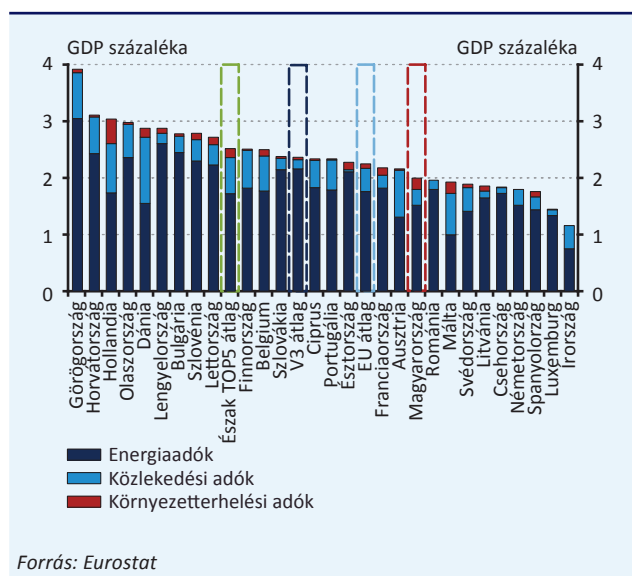
4.14.9. Egy főre eső belső és külső megújuló vízkészlet (2020)

Egy ország megújuló vízkészletének alapvetően két fő forrását különböztetjük meg, a belső és a külső megújuló vízkészletet. A belső vízkészlet a csapadék párolgás utáni lefolyását jelenti, míg a külső vízkészlet a folyók külső befolyását. Magyarországot ebből a szempontból sajátos ket-tősség jellemzi. Miközben a külső vízkészlet egy főre vetítve a 2. legmagasabb az EU-ban, addig a belső vízkészlet a 2. legalacsonyabb. Mivel hazánkban a folyókon keresztül több víz hagyja el az országot, mint amennyi beérkezik, ezért különösen fontos, hogy a lehulló csapadék visszatartására nagyobb hangsúlyt fektessünk. Annál is inkább, mert miközben az egy főre jutó belső megújuló vízkészlet Magyarországon 621 köbméter évente, addig a V3-átlag 1651 köbméter, az EU-átlag pedig 4799 köbméter. A legkedvezőbb helyzetben a mutató alapján Finnország és Svédország van, ahol a belső vízkészlet meghaladja a 17 ezer köbmétert.

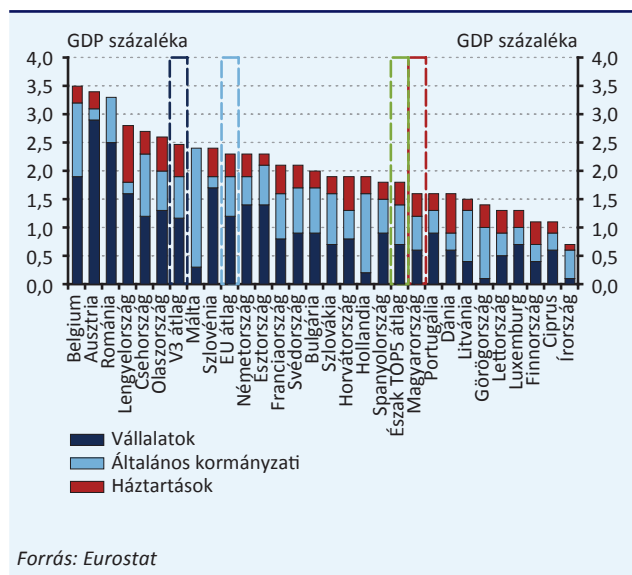
ZÖLD PÉNZÜGYEK

4.14.10. Környezetvédelmi adóbevételek a GDP arányában (2021)

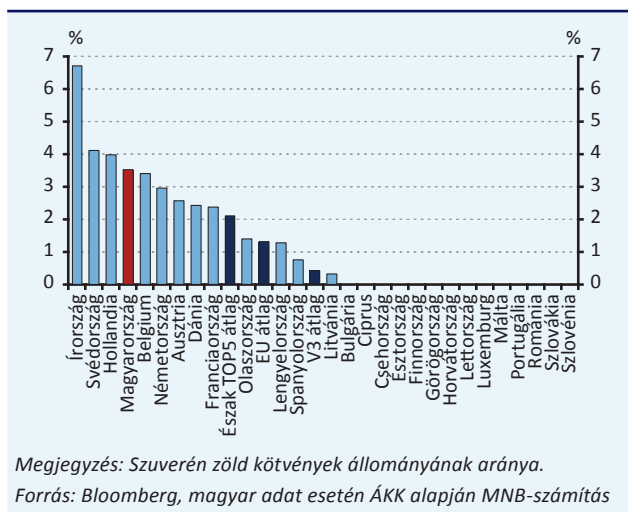
A környezetvédelmi adók GDP-hez viszonyított mértéke a 2000-es évek közepétől csökkenő tendenciát mutat hazánkban. 2021-ben a mutató 2,0 százalékon állt, ami alacsonyabb az EU (2,2 százalék), a visegrádi versenytársak (2,4 százalék) és az északi TOP5 ország átlagánál (2,5 százalék) is. A környezeti adókon belül – az uniós országokhoz hasonlóan – hazánkban is az energiaadókból (pl. üzemanyagokra kivetett adó) származik a bevételek legnagyobb része (a GDP 1,5 százaléka), ami azonban kissé alacsonyabb az EU egészére jellemző 1,8 százaléknál. A közlekedési adók (pl. útdíj, regisztrációs adó) a GDP 0,3 százalékát teszik ki Magyarországon, ami uniós összevetésben az alacsonyabb értékek közé tartozik. A környezetterhelési adók – amelyek a környezetvédelem szempontjából a legcéltartóbb adótípusok – mértéke (GDP 0,2 százaléka) azonban Hollandia után hazánkban a 2. legmagasabb az Európai Unióban. Ez utóbbi adótípus hivatott a gazdaság legnagyobb szennyezőivel megfizettetni az olyan közjóságok használatát, mint a tiszta levegő és víz.

4.14.11. Környezetvédelmi kiadások a GDP arányában (2020)

A GDP-arányos környezetvédelmi kiadások az elmúlt években csökkentek, és 2020-ban a GDP 1,6 százalékát tették ki hazánkban. A magyar mutató értéke alacsonyabb a visegrádi és az uniós átlagnál (2,5 és 2,3 százalék), azonban kisebb az elmaradása a legfejlettebb északi országok átlagától (1,8 százalék). 2020-ban a hazai környezetvédelmi kiadások egyforma része – a GDP 0,6–0,6 százaléka – kötődött a vállalatokhoz, illetve a kormányzathoz, míg 0,4 százalék a háztartásokhoz. Az Európai Unió és a többi visegrádi ország átlagában is jelentősebb hányadot képviseltek a vállalati környezetvédelmi kiadások Magyarországhoz képest 2020-ban. A környezetvédelmi kiadások Belgiumban a legmagasabbak az EU-ban, de Románia, Lengyelország és Csehország is magas mutatóval rendelkezik.

4.14.12. A zöld államkötvények állománya a teljes állampapír-állomány arányában (2023.06.30.)

A 2010-es évek második felétől számos európai ország bocsátott ki zöld államkötvényt, és 2020-ban Magyarország is kibocsátóvá vált a nemzetközi piacon, euróban és japánban kibocsátott zöld kötvényeivel. 2021-től a korábbi devizák mellett kínai jüanban denominált zöld államkötvények is kibocsátásra kerültek, valamint rendszeres forint zöld államkötvény aukciókra is sor került 10 és 30 éves futamidővel. Ezzel Magyarországon a zöld államkötvények állománya az összes kibocsátott állampapír arányában elérte a 3,5 százalékot, amivel hazánk Európa éllovasai közé tartozik. A pénzügyi piacok további zöldülése, illetve a kormányzat és az MNB fenntarthatóság iránti elkötelezettsége ezen instrumentumok további bővülését vetítik előre a következő években.

Szent-Györgyi Albert

(Budapest, 1893. szeptember 16. – Woods Hole, Massachusetts, 1986. október 22.)

Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas magyar orvos, biokémikus.

1904 és 1911 között a Lónyay utcai református gimnáziumban végezte a középiskolát, majd tanulmányait a Budapesti Tudományegyetem Orvostani Karán folytatta. Az első világháborúban katonaorvosként vett részt a keleti fronton. Életét kockáztatva segített a sérültek kimentésében, amiért Ezüst Vitézségi Érmet kapott. Az első világháború után Pozsonyban, Prágában, Berlinben, Leidenben, Groningenben folytatott tanulmányokat a biológia, az élettan, a gyógyszerstan, a bakteriológia, majd a fizikai-kémia terén.

Kutatásai során állatok mellékveséjében azonosított egy új anyagot, amelyet később káposztából és narancsból sikerült ki-nyernie. A $C_6H_8O_6$ összegképletű anyag a hexuronsav elnevezést kapta. 1927-ben megvédte a hexuronsav felfedezéséről írt doktori disszertációját a cambridge-i egyetemen, és a kémiai tudományok doktora lett.

1928. október 1-én kinevezték a szegedi egyetem tanárává, ahol 1931-ben kezdte meg kutatói és tanári tevékenységét az orvosi vegytani intézet professzoraként. 1931-től a C-vitamin kutatásával foglalkozott, amelynek pontos összetétele akkor még ismeretlen volt. Szent-Györgyi viszont kimutatta, hogy a mellékvesében található hexuronsav és a C-vitamin ugyanaz az anyag. Ezt követően paprikából sikerült nagy mennyiségű C-vitamint előállítani. További kutatásai kiterjedtek többek között a biológiai oxidációra, az akkor egészében még nem ismert citrátciklus egyes részeinek vizsgálatára és a mechanikai izommozgás fehérjekémiai hátterének feltárására.

1937-ben élettani-orvosi Nobel-díjat kap a C-vitaminnal kapcsolatos kutatásaiért "a biológiai égés folyamatával kapcsolatos felfedezései, különösen a C-vitaminnal és fumársav katalizátorral végzett kutatómunkája elismeréseképpen". A Nobel-díjjal kapott érmét az akkoriban kitört finn háború szenvedőinek ajánlotta fel, amit Wilhelm Hilbert helsinki vállalati igazgató később megvett és 1940-ben a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozott, ahol a mai napig őrzik az érmét. 1938-ban a Magyar Tudományos Akadémia tagja lett.

1947-ben elhagyta az országot és a Boston melletti Woods-Hole-ban telepedett le, ahol előbb a tengerbiológiai laboratóriumának igazgatója, majd a Dartmouth-i Egyetem professzora volt. Élete utolsó két évtizedét a rákkutatásnak szentelte. Fontos meglátása volt a szabad gyökök szerepének felismerése a rák kialakulásában és a vitaminok (mint például a C-vitamin) gyökfogó szerepének felismerése. 1972-ben létrehozta a Nemzeti Rákkutató Alapítványt. Az 1960-as években elkezdett a politikával is foglalkozni. Számos cikket írt, amiben bírálta a nukleáris fegyverkezést és 1970-ben a vietnámi háború ellen is felszólalt. 1978-ban tagja volt a koronázási ékszereket Magyarországra szállító küldöttségnek.

Szent-Györgyi Albert öregkorában is megtartotta szellemi és fizikai frissességét. 1986. október 22-én halt meg otthonában veseelégtelenség következtében. Az Atlanti-óceán partján lévő háza kertjében temették el.

VERSENYKÉPESSÉGI JELENTÉS

2023

Nyomda: Prospektus Kft.

8200 Veszprém, Tartu u. 6.

mnb.hu

©MAGYAR NEMZETI BANK

1013 BUDAPEST, KRISZTINA KÖRÚT 55.